

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

TEUHIDI DHE SHIRKU SIPAS KUR'ANIT

Tiranë, 2025

Titulli: Teuhidi dhe shirku sipas Kur'anit

Autori: Studiuesi dhe eruditi Shejkh Xhafer Subhani

E përktheu nga arabishtja: Haxhi Shejkh Vullnet MERJA

E Redaktoi: Jerida KULLA

E korrektoi: Sabrie FEZA

Përgatiti për shtyp & Kopertina: Sabrie FEZA

Botoi: Shoqata "Flladi" - Tiranë, 2025

SHTYTËSI PËR SHKRIMIN E KËTIJ LIBRI

Këto ditë, arena islame është dëshmitare e përpjekjeve të shumta për përhapjen e përçarjes dhe ndarjes mes myslimanëve.

Shkrimin e fillojmë me një fjalë të bekuar, të cituar nga të mëdhenjtë: *“Islami është ndërtuar mbi dy shtylla: fjala e monoteizmit dhe monoteizmi i fjalës”*.

Për sa i përket të parës, të gjithë myslimanët janë pajtuar me të dhe parulla e tyre në të gjitha situatat është: *“Nuk ka zot tjetër përveç Allahut dhe ne nuk adhurojmë tjetër përveç Tij”*. Nëse monoteizmi ka nivele, atëherë të gjithë janë dakord se nuk ka Krijues, as Administrues dhe as të adhuruar tjetër përveç Tij.

Nuk është e mundur, qoftë edhe një emër i vetëm, të shënohet në regjistrin e Islamit, përveç kur ai dëshmon për monoteizmin në të gjitha nivelet e tij dhe, në veçanti, duke përmendur se nuk ka të adhuruar tjetër përveç Allahut të Madhëruar. Askush të mos kërkojë ndihmë nga dikush tjetër, përveçse prej Tij. Për këtë arsye, ne shohim se myslimanët thonë çdo ditë dhe çdo natë në lutjet e tyre: **“Ty të adhurojmë dhe Ty të kërkojmë ndihmë”**. Kur’ani i shenjtë thotë se monoteizmi në adhurim është qëllimi i vetëm i dërgimit të Profetëve:

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ...

**“Çdo populli Ne i çuam një të dërguar (që u thoshte):
“Adhuroni Allahun dhe shmangni idhujt!”¹**

Dhe:

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ

“Ne nuk kemi nisur asnjë të dërguar para teje, që të mos i kemi shpallur se: “S’ka zot tjetër përveç Meje, andaj më adhuroni (vetëm) Mua!”²

Nuk mendoj se ndonjë mysliman dyshon në këtë rregull të përgjithshëm.

Po, ndoshta biseda dhe diskutimi do të bëhet në detaje dhe referenca të jashtme, se a janë adhurim apo jo? Për shembull, ndërmjetësimi dhe kërkimi i lutjes përmes vetë të Dërguarit, personalitetit të tij dhe lutjeve të tij, qoftë kur ishte gjallë apo i vdekur, a është ky ndërmjetësim, adhurim i të Dërguarit apo ndërmjetësim me shkak?

Ajo që më shtyu të shkruaj këtë libër, ishte sqarimi i disa çështjeve të njohura në mesin e myslimanëve, që nga koha e të Dërguarit të Allahut (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) deri në shekullin VIII. Por mosmarrëveshja dhe debati për të ka filluar shekuj më parë dhe është bërë më i përhapur në kohën tonë. Kjo është bërë shkak për ndarjen e fjalës dhe përçarjen e umetit në dy sekte: një sekt e sheh ndërmjetësimin, kërkesën për ndërmjetësim dhe bekim, si zbatimin e një shkakut që sheriat ka urdhëruar në Kur’an dhe në

¹ Sure “En Nahl”, ajeti 36.

² Sure “El Enbija”, ajeti 25.

Sunet. Sekti tjetër e sheh kërkimin e ndërmjetësimit, sikur nuk është në përputhje me monoteizmin në adhurim.

Një grup studiuesish e kanë trajtuar këtë aspekt të problemeve tona fetare, por studimet e tyre nuk kanë qenë të përqendruara në kërkimin kur'anor. Kështu që unë jam përpjekur ta trajtoj këtë temë nga këndvështrimi i Kur'anit të shenjtë dhe të shikoj monoteizmin dhe politeizmin nga ai aspekt, pra, aspekti kur'anor, me qëllim që të sqarohet dispozita për këto çështje, të cilat konsiderohen politeizëm, në kundërshtim me monoteizmin.

Për sa i përket të dytës, Islami fton në të dhe thotë: **“Dhe kapuni fort për litarin e Allahut, të gjithë së bashku dhe mos u përçani”**. Askush nuk dyshon se ruajtja e entitetit të Islamit dhe rikthimi i lavdisë së tij të përjetshme varet nga njësimi i fjalës dhe duke i afruar hapat.

Mendoj se u kam shërbyer të dyja fjalëve dhe kam sqaruar dispozitën e këtyre tematikave, nëse është adhurim apo jo. Kështu, kam mbështetur fjalën e dytë, dua të them: unitetin e fjalës. Shpresoj tek Allahu, që ky libër të jetë një llambë për ata që kërkojnë udhëzim.

Allahu është i Fuqishëm për përgjigjen e lutjes dhe i Denjë për falënderim e lavdërim!

Allahu është Dhënësi i suksesit!

Shejkh Xhafer Subhani
20 Muharrem El Haram, viti 1416 hixhri

FJALA E BOTUESIT

DIALOGU, ARMA E FORTË E MYSLIMANIT

Me emrin e Allahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit!

Falënderimet i takojnë Allahut të Madhëruar. Paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi Profetin Muhamed, mbi familjen e tij të pastër dhe mbi shokët e tij të zgjedhur!

Mosmarrëveshjet dhe mospajtimet mes njerëzve janë çështje të natyrshme. Edhe brenda në familje ka mosmarrëveshje dhe mospajtime. Mirëpo, ato nuk duhet të jenë shkak i përhapjes së urrejtjes dhe i armiqësisë mes njerëzve.

Islami është fe e paqes dhe e logjikës. Me anë të Kur'anit të shenjtë, Islami i urdhëron myslimanët, që të vënë në funksion logjikën dhe arsyen për çështjet që nuk pajtohen. Ata nuk duhet të bazohen tek ana emocionale për zgjidhjen e mosmarrëveshjeve. Ndryshimi që vihet re në mesin e njerëzve, nuk është gjë tjetër veçse sprovë nga ana e Allahut, i Cili në Kur'anin e shenjtë thotë: **"...Sikur të donte Allahu, do t'ju kishte bërë një popull të vetëm, por Ai kërkon që t'ju provojë në atë që ju ka dhënë, prandaj**

bëni gara për punë të mira! Të gjithë do të ktheheni tek Allahu e Ai do t'ju lajmërojë për çështjet, rreth të cilave kishit kundërshti".³

Gjithashtu, Allahu thotë: **"Mos u bëni si ajo gruaja që e shprish dhe e bën fije-fije atë që e ka tjerre fort, duke i përdorur betimet tuaja si mjet mashtrimi të njëri-tjetrit, nga frika se mos një grup mund të jetë më i madh se tjetri. Allahu, me këtë, vetëm sa u vë në provë e, me siguri, Ai do t'ju tregojë në Ditën e Kiametit, çështjet për të cilat ju nuk pajtoheshit. Sikur të kishte dashur Allahu, do t'ju kishte bërë një popull të vetëm, por Ai shpie në humbje kë të dojë dhe udhëzon në rrugë të drejtë kë të dojë; e ju, gjithsesi, do të përgjigjeni për atë që keni bërë".⁴**

Pra, mospajtimet mes njerëzve janë çështje reale dhe nuk mund të fshihen e të mbulohen. Dialogu dhe biseda e qetë janë metoda më e mirë dhe më e suksesshme për afrimitetin e ideve dhe të pikëpamjeve, për të kuptuar më mirë mendimet e të tjerëve dhe për të zgjidhur mosmarrëveshjet.

Edhe Kur'ani i Shenjtë e përmend çështjen e dialogut në disa ajete. Allahu i Madhëruar thotë: **"Allahu i ka dëgjuar fjalët e asaj që diskutoi me ty, për burrin e vet dhe iu ankua Atij. Allahu e dëgjoi bisedën tuaj, sepse Ai dëgjon dhe sheh gjithçka".⁵**

³ Sure "El Maide", ajeti 48.

⁴ Sure "En Nahl", ajetet 92-93.

⁵ Sure "El Muxhadele", ajeti 1.

Dhe: “Pastaj hyri në kopshtin e vet dhe, duke qenë i padrejtë me vetveten, tha: ‘Unë nuk mendoj se kjo do të shkatërrohet ndonjëherë, dhe, nuk mendoj se do të arrijë ndonjëherë Ora (e Kiametit). Por, edhe nëse do të më kthejnë te Zoti im, sigurisht që do të gjej një vend më të mirë se ky (kopsht)’”.⁶

Këto dy ajete na sqarojnë se, nëse duhet të njihemi me të vërtetën, duhet të flasim me qetësi, me argumente bindëse dhe larg nervozizmit dhe fanatizmit shkatërrues. Gjatë kërkimit të së vërtetës, dy rrugë janë dhe nuk ka të tretë: ose të jemi ne me të vërtetën ose të jenë të tjerët me të vërtetën. Ai që e zbulon të vërtetën dhe të fshehtat e saj, është dialogu dhe biseda e qetë, të cilat burojnë nga zemrat që e duan të vërtetën dhe sakrifikojnë çdo gjë në rrugën e saj. Edhe Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dialogonte me kundërshtarët e tij dhe bisedonte qetësisht me ta, me qëllim që të nxirrte në pah të vërtetën.

Dialogu ka qenë arma e të gjithë të Dërguarve të Allahut të Madhëruar. Në Kur’anin e shenjtë përmenden dialogët e të Dërguarve të Allahut me popujt e tyre. Përmenden dialogët e tyre me sundimtarët e kohëve të tyre. Me anë të dialogut të qetë dhe argumentues, ata arritën t’i udhëzonin njerëzit në rrugën e të Madhit Zot.

Mirëpo, fatkeqësisht, kjo metodë që përmendin këto dy ajete të Kur’anit, nuk gjendet dhe nuk përmendet në historinë islame, pas ndarjes nga jeta e Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i*

⁶ Sure “El Kehf”, ajetet 35-36.

Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!) - histori që e krijoi dhe e shkroi politika dashakeqe dhe përçarëse.

Kjo histori dashakeqe dhe përçarëse, edhe sot e kësaj dite, vazhdon të ndikojë në mendjet e myslimanëve dhe ka arritur t'i mpiksë ato. Shumica e myslimanëve janë në gjumin e pavëmendshmërisë për çështjet e vërteta të fesë së tyre të pastër, Islamit. Cilido që e lexon historinë e Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe të Imamëve të Ehli Bejtit (*Paqja qoftë mbi ta!*), do të shohë se historia e tyre është e mbushur me dialogë dhe biseda të qeta dhe dobiprurëse. Kjo metodë e tyre ka ndryshuar jetën e mijëra e mijëra njerëzve.

Nëse ata dialogë do të lexohen me qëllimin e njohjes së të vërtetës dhe me qëllimin e udhëzimit në rrugën e drejtë e të vërtetë, nuk do të kishte mosmarrëveshje mes anëtarëve të umetit islam. Prej këtyre dialogëve janë: dialogu i qetë, larg fjalëve fyese, i Imam Aliut (*Paqja qoftë mbi të!*) me sahabët. Me anë të dialogut, ai u sqaronte sahabëve të drejtën e tij dhe të drejtën e udhëheqjes së tij, pas Profetit Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), duke sjellë si argument ndodhinë e Gadir Khumit; ligjërata e zonjës së grave të botëve, Fatime Zahrasë (*Paqja qoftë mbi të!*), e cila me elokuencë shumë të lartë sqaroi para sahabëve të drejtën e saj dhe të drejtën e prijësisë së bashkëshortit të saj, pas Profetit Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*); dialogët e Imam Huseinit (*Paqja qoftë mbi të!*) gjatë rrugëtimit të tij për në Qerbela. Me fjalë të buta, ai sqaronte pikëpamjet e gabuara dhe mundohej të largonte urrejtjen nga zemrat e njerëzve. Mirëpo, zemrat e tyre ishin ashpërsuar dhe ishin errësuar. Ata nuk i dëgjonin fjalët e tij të ndritshme; dialogët

e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*) me Ebu Hanifen dhe me dijetarë të tjerë, që e kundërshtonin atë, si dhe dialogët e tij me të pafetë. Të gjithë habiteshin, kur largoheshin nga Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) dhe pohonin se ai ishte në pozitë të lartë të dijes, të moralit dhe të etikës. Disa prej dialogëve të Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*) janë edhe në gjuhën shqipe, në librin me titull: “Imam Xhaferr Sadiku”, botim i shoqatës “Flladi”; dialogët e Imam Rizait (*Paqja qoftë mbi të!*) në tubimet e Memunit me dijetarë myslimanë dhe jomyslimanë. Në këta dialogë e biseda dukej qartë dija e thellë që kishte Imam Rizai (*Paqja qoftë mbi të!*). Kjo e frikësoi shumë Memunin dhe bëri atë që bëri.

Ka edhe të tjerë dialogë e bashkëbisedime.

Sigurisht, dialogu dhe biseda e qetë, bazuar në argumente bindëse, janë mjeti më i përkryer i çdo kohe, për të arritur tek e vërteta e humbur apo e fshehur. Nëpërmjet dialogut dhe bisedës së qetë dhe argumentuese, njeriut i hapen horizontet e të menduarit dhe arrin të kuptojë mendimet dhe pikëpamjet e të tjerëve, që nuk janë në një mendim me të. Aty ku nuk gjendet dialogu, gjendet urrejtja, armiqësia, heretizmi, sharja e ofendimi. Sepse, kur një njeri përballlet me mendime ndryshe nga ato që ai është ushqyer dhe nuk di të bëjë një bisedë të qetë e argumentuese, ai shpërthen, duke lëshuar akuza dhe kalon nga një degë në një degë tjetër. Ai nuk lë njeri të flasë. Kur përfundon fjalët e tij, largohet me imagjinatën se triumfoi dhe është në rrugën e drejtë. Ky lloj njeriu debaton vetëm me ato që ai beson. Në këto ditë ka shumë njerëz të tillë. Ata të mjerë ushqehen dhe injektohen, që të mos dëgjojnë asgjë tjetër përveç asaj që u thonë paria e tyre. Sot kjo metodë është e përhapur te myslimanët.

Ne e falënderojmë Allahun, që na ka begatuar me Librin e Tij, Kur'anin e Shenjtë, i cili udhëzon në atë që është më e mira. Ai na ka begatuar me dërgimin e Profetit Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), të cilin e ka bërë shembullin më të mirë për mbarë njerëzimin dhe jo vetëm për myslimanët. Mirëpo, me gjithë këto begati, gjendja e myslimanëve sot nuk është ashtu siç e do Allahu dhe i Dërguari i Tij. Cili është shkaku? Shkaku kryesor është se myslimanët e kanë hedhur pas shpine Kur'anin dhe Profetin. Nëse i përmendin, nuk i zbatojnë këshillat dhe udhëzimet e tyre.

Në mesin e tyre janë krijuar sekte, grupe të ndryshme. Janë shtuar dhe shtohen dita-ditës mosmarrëveshjet mes tyre. Secili pretendon se është në rrugën e drejtë dhe vetëm ata janë të shpëtuarit. Akuzojnë myslimanët e tjerë se janë të pafe dhe politeistë.

A nuk e lexojnë këta Librin e Allahut, i cili thotë: **“O ju që keni besuar! Bindjuni Allahut, bindjuni të Dërguarit dhe atyre që drejtojnë punët tuaja! Nëse nuk pajtoheni në ndonjë gjë, drejtojuni Allahut dhe të Dërguarit, nëse besoni Allahun dhe Ditën e Kiametit! Kjo për ju është më e mira dhe shpjegimi më i bukur”**.⁷

Në një ajet tjetër, Allahu i Madhëruar i mëson myslimanët se si të komunikojnë me ithtarët e Librit: **“Thuaj: ‘O ithtarët e Librit, ejani të biem në një fjalë të përbashkët mes nesh dhe jush: se do të adhurojmë vetëm Allahun, e nuk do t'i shoqërojmë Atij asgjë (në adhurim) dhe se nuk do ta mbajmë**

⁷ Sure “En Nisa”, ajeti 59.

për zot njëri-tjetrin, në vend të Allahut!’ Nëse ata nuk pranojnë, atëherë thuaju: ‘Dëshmoni se ne i jemi nënshtruar Allahut!’”⁸

Sa i mrekullueshëm ky ajet! Allahu na urdhëron, nëpërmjet Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) që të dialogojmë me ithtarët e Librit me dialog të qetë dhe argumentues. A nuk është më parësor dialogu mes myslimanëve, me njëri-tjetrin, për çështjet që kanë mospajtim mes tyre?

Pa dyshim që dialogu dhe biseda e qetë ndriçojnë mendjen, zemrën dhe shpirtin. Debati pa argumente, akuzimi, sharja dhe ofendimi e errësojnë mendjen, zemrën dhe shpirtin. Me anë të dialogut arrihet në bregun e shpëtimit dhe tek e vërteta. Sigurisht, që baza e dialogut është studimi, kërkimi dhe saktësimi. Ata që studiojnë, kërkojnë dhe saktësojnë, e gjejnë lehtë të vërtetën. Kurse ata që vetëm dëgjojnë, do të qëndrojnë të mbyllur në guaskën e dëgjimit.

Të shumtë kanë qenë, janë dhe do të jenë ata njerëz, që kanë studiuar, kanë kërkuar, që e kanë gjetur të vërtetën dhe e kanë përqaftuar atë. Të shumtë janë kërkuesit në Islam, të cilët e kanë studiuar medh’hebin e Shi’izmit dhe e kanë pranuar atë. Frytet e dialogut, janë: bashkimi, vëllazëria dhe uniteti mes myslimanëve. Frytet e debatit, bazuar në fanatizëm, janë: urrejtja, armiqësia, lufta, vrasja dhe përçarja mes myslimanëve.

Këtu lind pyetja: A janë mosmarrëveshjet mes myslimanëve parimore apo janë mosmarrëveshje dytësore, të

⁸ Sure “Al Imran”, ajeti 64.

cilat, me kalimin e kohës, fanatikët dhe dashakeqësit i ngjyrosën me ngjyrat e parimeve të besimit?

Cilido që e lexon historinë, do të shohë se Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e ka lënë umetin në rrugë të qartë. Ai ua sqaroi myslimanëve të gjitha dispozitat e fesë. Gjithashtu, me dëshminë e historisë dhe të historianëve, ai caktoi zëvendësin e tij në vendin e quajtur Gadir Khum dhe ai ishte Aliu, i biri i Ebu Talibit. Mospajtimet mes myslimanëve, pas ikjes nga kjo jetë e Profetit Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), më shumë kanë pasur për qëllim pushtetin dhe nuk kanë asnjë lidhje me parimet e pastra të fesë së Allahut.

E keqja është se ne nuk e njohim ashtu siç duhet historinë dhe kështu, nuk kemi përfituar prej saj. Ne kemi lexuar vetëm ato që na janë thënë të lexojmë dhe kemi përfituar vetëm prej atyre që na kanë thënë të përfitojmë.

Allahu i Madhëruar thotë: **“A nuk ka ardhur koha për besimtarët e vërtetë, që zemrat e tyre të përulen para këshillave të Allahut dhe para së Vërtetës që Ai ka shpallur e të mos bëhen si ata, që iu është dhënë Libri më parë?! Me kalimin e një kohe të gjatë, zemrat e tyre u ngurtësuan dhe shumë syresh janë të pabindur”.⁹**

Sa domethënës ky ajet! Sa nevojë kemi sot për mësimet dhe porositë e këtij ajeti! Sigurisht, dialogu është arma më e fortë e

⁹ Sure “El Hadid”, ajeti 16.

muslimanit. Ai i siguron atij qetësinë, lumturinë dhe shpëtimin në të dyja jetët.

Le të jemi nga ata që e ndjekin Kur'anin, Sunetin e Profetit Muhamed, të familjes së tij të pastër, të shokëve të tij të zgjedhur, që ndjekin rrugën e logjikës e të dialogut, të qetë dhe argumentues. Allahu na bëftë prej besimtarëve të devotshëm!

Haxhi Shejkh Vullnet MERJA

Nivelet e monoteizmit (et teuhijd)

Monoteizmi është baza e thirrjes së Profetëve. Refuzimi i politeizmit është ndër çështjet më të rëndësishme të besimit, që kanë qenë në krye të koncepteve dhe mësimave qiellore dhe konsiderohet si bazë për të gjitha mësimet dhe njohuritë e larta hyjnore që i sollën Profetët dhe të Dërguarit e Allahut.

Çështja e monoteizmit dhe politeizmit është një nga çështjet, për të cilat, të gjithë myslimanët janë pajtuar dhe asnjë prej tyre nuk ka kundërshtim në ekzistencën e kësaj çështjeje. Ata e njehsojnë Allahu në qenie, në vepra dhe në adhurim.

Për të gjithë ata (myslimanët), Allahu i Plotfuqishëm është Një në Vetën e Tij, nuk ka të barabartë apo të ngjashëm me Atë në ekzistencë. Gjithashtu, Ai është Ndikuesi dhe Krijuesi i Vërtetë i gjithçkaje në këtë gjithësi. Nëse do të kishte një ndikues tjetër përveç Tij ose një Krijues tjetër përveç Tij, atëherë Ai do të vepronte dhe do të krijonte vetëm me fuqinë dhe vullnetin e Tij. Lavdi i qoftë Atij!

Gjithashtu, Ai është i vetmi i adhuruar dhe nuk ka tjetër të adhuruar përveç Tij dhe absolutisht nuk lejohet adhurimi i dikujt tjetër përveç Tij. Të gjithë këtë e miraton Kur'ani, Suneti, intelekti dhe mirëkuptimi (ixhmau).

Për shkak se monoteizmi ka nivele që janë detajuar nga dijetarët islamë në librat e tyre të teologjisë dhe besimit, ne i kemi përmendur këtu ato në formë të përmbledhur dhe e miratojmë secilin prej këtyre llojeve me dëshmi nga Kur'ani Famëlartë. Megjithatë, e kemi përqendruar kërkimin mbi monoteizmin në adhurim, i cili është bërë një justifikim në duart e disave. Ne themi se për monoteizmin gjenden disa nivele, të cilët janë:

Së pari: Monoteizmi në qenie (Teuhijdu edh dhati)

Kuptimi i këtij monoteizmi është se Allahu i Madhëruar e i Lartësuar është Një dhe i Vetëm, i Pashoq, dhe kurrë nuk mund të ketë të njëjtë për Të.

Në shtesë të argumenteve racionale, këtë e dëshmojnë edhe ajetet nga Kur'ani i Shenjtë, ndër të cilat përmendim:

فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا يَذُرُّوْكُمْ فِيهِ لَبَاسٌ كَثِيْلٌهُ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيْرُ

“Krijuesi i qiejve dhe i Tokës, Ai ju ka dhënë bashkëshorte nga vetja juaj për t’ju shumuar, si dhe bagëti në çifte. Asgjë nuk i shëmbëllen Atij. Ai i dëgjon të gjitha dhe i sheh të gjitha”.¹⁰

¹⁰ Sure “Es Shura”, ajeti 11.

Surja “Ikhlas”, e cila thotë:

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * اللَّهُ الصَّمَدُ * لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ * وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ

“Thuaj: Ai është Allahu, Një dhe i Vetëm! Allahu është Absoluti, të Cilit i përgjërohet gjithçka në amshim. Ai as nuk lind, as nuk është i lindur. Dhe askush nuk është i barabartë (a i krahasueshëm) me Atë!”

Në ajetin 4 të sures “Ez Zumer” thuhet:

هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

“...Ai është Allahu, i Vetmi dhe Ngadhënjimtari!”

Në ajetin 16 të sures “Er Rra’d” thuhet:

هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

“...Ai është Allahu, i Vetmi dhe Ngadhënjimtari!”

Ka edhe shumë ajete të tjera, që dëshmojnë se Allahu është i Vetëm, i Pashoq dhe nuk ka as të njëjtë me të e as të barabartë.

Për sa u përket argumenteve racionale në këtë çështje dhe i fshirjes së mitit të “dualitetit” dhe “trinitetit”, ato gjenden në librat e shkruar për këtë çështje.¹¹

¹¹ Një diskutim i hollësishëm i këtij lloji të monoteizmit dhe llojeve dhe niveleve të tjera, gjendet në librin “Mefahijmul Kur’an fi mealimu et teuhid”, faqe 274, i po këtij autori. Kush dëshiron sqarime më të shumta, le t’i referohet këtij libri.

Së dyti: Monoteizmi në krijim (et teuhijdu fi el khalikijeh)

Kuptimi i tij është se nuk ka asnjë krijues origjinal në sferën e ekzistencës përveç Allahut, as veprues të pavarur përveç Tij (Lavdia i qoftë Atij!), dhe se çdo gjë në univers, duke përfshirë planetët, tokën, malet, detet, elementet dhe mineralet, retë dhe bubullimat, vetëtimat dhe rrufetë, bimët dhe pemët, njerëzit dhe kafshët, engjëjt dhe xhindet, të gjitha janë krijesa të Allahut.

Çdo gjëje që i thuhet se është veprues dhe shkak, ato janë krijesa që nuk janë të pavarura dhe nuk mund të ndikojnë te të tjerët. Të gjitha ndikimet që u atribuohen atyre, nuk i përkasin esencës së këtyre shkaqeve në mënyrë të pavarur, përkundrazi, ndikimi i këtyre pasojave përfundon tek Allahu i Madhëruar. Kështu që të gjitha këto shkaqe dhe pasoja, pavarësisht lidhjes së tyre me njëra-tjetrën, janë krijesa të Allahut. Tek Ai mbaron shkakësia dhe tek Ai buron shkakësia. Ai është dhënësi i shkakësisë së gjërave. Është Ai që i zhvesh gjërat nga efektet e tyre, nëse dëshiron.

Përveç dëshmive racionale, këtë e tregojnë edhe thëniet e Allahut të Plotfuqishëm në Kur'an, siç janë:

Ajeti 16 i sures "Er Rra'ad":

قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

"...Allahu është Krijuesi i çdo gjëje dhe Ai është i Vetmi, Ngadhënjimtari".

Ajeti 62 i sures "Ez Zumer":

...ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

"Allahu është Krijuesi i çdo gjëje dhe Ai është Mbikëqyrës i çdo gjëje".

Ajeti 102 i sures "El En'am":

ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ

"Ky është Allahu, Zoti juaj. S'ka zot tjetër të vërtetë përveç Tij, Krijuesit të çdo gjëje, andaj adhuroni vetëm Atë!..."

Ajeti 24 i sures "El Hashr":

هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى ...

"Ai është Allahu, Krijuesi, Zanafillësi, Ai që çdo gjëje i jep trajtë. Atij i përkasin emrat më të bukur..."

Ajeti 101 i sures "El En'am":

أَنَّى يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَاحِبَةً وَخَلَقَ كُلُّ شَيْءٍ ...

"...E si mund të ketë Ai fëmijë, ndërkohë që nuk ka bashkëshorte?! Ai ka krijuar çdo gjë..."

Ajeti 3 i sures “El Fatir”:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا اللَّهَ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرِ اللَّهِ ...

“O njerëz! Kujtoni dhuntinë e Allahut për ju! A ka ndonjë krijues, veç Allahut?”

Ajeti 54 i sures “El A’raf”:

أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ

“...Vetëm Atij i përket Krijimi dhe Urdhërimi. Qoftë bekuar Allahu, Zoti i botëve!”

Për sa u përket argumenteve racionale se krijimi është i kufizuar vetëm me Allahun e Madhëruar, shpjegimi i tyre u është besuar librave të besimit dhe apologjisë.

Së treti: Monoteizmi në hyjni dhe menaxhim¹²

Kuptimi i tij është se universi ka një Administrues dhe një Veprues të punëve, dhe nuk ka partner në menaxhimin e tij.

¹² Shkrimtarët vehabitë e interpretuan “monoteizmin në krijim” si monoteizëm në hyjni, edhe pse ky i fundit nuk është si i pari. I dyti shikon monoteizmin në menaxhim dhe administrim. I pari vështron monoteizmin në krijim. Mushrikët ishin monoteistë në fushën e parë, pra, monoteizmi në krijim, megjithëse disa prej tyre ishin politeistë në fushën e dytë, domethënë në teuhidin e menaxhimit dhe administrimit.

Allahu i Madhëruar e i Lartësuar është Menaxhuesi i botës. Menaxhimi i engjëjve dhe të gjitha shkaqet e tjera, mes njëra-tjetrës, janë me urdhrin e Tij.

Kjo është në kundërshtim me atë që besonin disa politeistë, të cilët thoshin se ajo që është e lidhur me Allahun e Plotfuqishëm, është krijimi, ekzistenca dhe fillimi. Kurse, për sa i përket menaxhimit të specieve dhe qenieve tokësore, ai iu delegua trupave qiellorë, engjëjve, xhindeve dhe qenieve shpirtërore, për të cilat flisnin idhujt e adhuruar. Ai nuk ka asnjë përfshirje në çështjen e menaxhimit të gjithësisë, vullnetit të saj dhe menaxhimit të punëve të saj.

Kur'ani i Shenjtë thotë shumë qartë e shkoqur se Allahu është Sundimtari i botës dhe mohon çdo menaxhim të pavarur nga dikush tjetër, përveç Tij. Nëse ka një menaxher tjetër, përveç Tij, atëherë ai menaxhon vetëm me urdhrin e Tij. Allahu i Madhëruar thotë në Kur'anin e Shenjtë:

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ
ذَلِكَ اللَّهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ

“Vërtet që Zoti juaj është Allahu, i Cili i krijoi qiejt dhe Tokën për gjashtë ditë, pastaj u ngrit mbi Fron, duke drejtuar çdo gjë. S’ka ndërmjetës tek Ai, përveçse me lejen e Tij. Ky është Allahu, Zoti juaj, andaj adhurojeni Atë! Vallë, a nuk po mendoni?”¹³

¹³ Sure “El A’raf”, ajeti 54.

Dhe:

اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ وَسَحَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى يُدِيرُ الْأَمْرَ
يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَاءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ

“Allahu është Ai që qiejt i ka ngritur me shtylla, të cilat nuk mund t’i shihni e më pas është ngritur mbi Fron. Ai ka nënshtruar Diellin dhe Hënën; të gjitha këto rrotullohen për një kohë të caktuar. Ai i drejton të gjitha çështjet dhe i shpjegon në hollësi shpalljet, me qëllim që ju të bindeni se do të takoheni me Zotin tuaj”¹⁴.

Nëse vetëm Ai është Sundimtar, atëherë kuptimi i ajetit:

فَالْمُنْتَظَرِ أَمْرًا

“Dhe për ata që i rregullojnë punët!”¹⁵

Dhe i këtij ajeti:

وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً

“Ai është Sunduesi mbi robtë e Vet. Ai ju dërgon rojtarë (engjëj)...”¹⁶ është që këto menaxhime janë me urdhrin dhe vullnetin e Tij. Kjo nuk bie në kundërshtim me ekskluzivitetin e menaxhimit të pavarur të Allahut të Madhëruar.

¹⁴ Sure “Err Rra’d”, ajeti 2.

¹⁵ Sure “En Naziat”, ajeti 5.

¹⁶ Sure “El En’am”, ajeti 61.

Kushdo që është i njohur me atë që thuhet në Kur'anin e Shenjtë, e di se, kur Allahu i Madhëruar ia atribuon Vetes së Tij shumë veprime dhe në të njëjtën kohë ua atribuon ato të tjerëve, në vende të tjera, nuk ka asnjë kontradiktë apo mohim ndërmjet atij mohimi dhe këtij pohimi, sepse kufizimi në Vetën e Tij është vetëm në bazë të pavarësisë. Kjo nuk bie ndesh me pjesëmarrjen e të tjerëve në këtë akt, me adresimin se është manifestim i urdhrat të Tij dhe zbatuesi i vullnetit të Tij.

Për të sqaruar e për të shfaqur këtë lloj njohurie, po sjellim disa shembuj:

1- Në disa ajete të tij, Kur'ani e konsideron marrjen e shpirtave si një vepër të Allahut të Madhëruar dhe thotë qartë se Allahu është Ai që merr shpirtat në kohën e vdekjes, siç thuhet në ajetin 42 të sures "Ez Zumer":

... اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنفُسَ حِينَ مَوْتِهَا...

"Allahu ua merr shpirtat atyre që u ka ardhur çasti i vdekjes..."

Ndërsa në një vend tjetër, lexojmë se Ai ia atribuon vdekjen dikujt tjetër. Kjo është në ajetin 61 të sures "El En'am":

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا

"...kur ndonjërit nga ju i vjen vdekja, ia marrin shpirtin të Dërguarit Tanë (enjëjt)..."

2- Në suren “El Hamd” Kur’ani urdhëron që ndihma t’i kërkohet vetëm Allahut:

وَإِلَّاكَ نُسْتَعِينُ.

“...vetëm prej Teje ndihmë kërkohet.”

Ndërsa në një ajet tjetër, shohim se Kur’ani urdhëron kërkimin e ndihmës me durim dhe namaz, ajeti 45 i sures “El Bekare”:

وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ

“Kërkoni ndihmën me durim e me namaz!”

3- Kur’ani i Shenjtë e konsideron ndërmjetësimin si një të drejtë të rezervuar vetëm për Allahun, siç thuhet në ajetin 44 të sures “Ez Zumer”:

قُلْ لِلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعاً

“Thuaju: ‘Ndërmjetësimi është i gjithi i Allahut...’”

Ndërsa në një ajet tjetër, Kur’ani na lajmëron për ekzistencën e ndërmjetësuesve të tjerë, përveç Allahut, që janë engjëjt, siç thuhet në ajetin 26 të sures “En Nexhm”:

وَمَنْ مَلَكَ فِي السَّمَاوَاتِ لَا تَغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئاً إِلَّا مِنْ بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ

“Sa engjëj ka në qiej, ndërmjetësimi i të cilëve nuk bën asnjë dobi, veçse pasi të japë leje Allahu...”

4- Kur'ani e konsideron qasjen në të padukshmen dhe njohjen e saj të kufizuar vetëm tek Allahu, siç thuhet në ajetin 65 të sures "En Neml":

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ

"Thuaj: 'Askush, përveç Allahut nuk i di të fshehtat, në qiell apo në Tokë...'"

Ndërsa në një ajet tjetër, Kur'ani i Shenjtë thotë se Allahu zgjedh disa nga robtë e Tij për t'i informuar ata për të fshehtën, siç thuhet në ajetin 179 të sures "Al Imran":

وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَخْتَارُ مَنْ يُرِيدُ مِنْ شِئَاءِ

"...Allahu nuk do t'ua zbulojë të fshehtën (që vetëm Ai e di), por Allahu zgjedh kë të dojë nga të Dërguarit e Tij..."

5- Kur'ani citon Ibrahimin (*Paqja qoftë mbi të!*), i cili ka thënë se Allahu e shëron, nëse sëmuret, siç thuhet në ajetin 80 të sures "Esh Shuara":

وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ

"i Cili, kur sëmurem, më shëron."

Kuptimi i dukshëm i këtij ajeti është se shërimi i sëmundjeve është i kufizuar vetëm tek Allahu i Madhëruar. Mirëpo, Allahu e përshkruan Kur'anin dhe mjaltin si shërues, siç thuhet në ajetin 69 të sures "En Nahl":

“...në të cilin ka ilaç e shërim për njerëzit...”

Në ajetin 82 të sures “El Isra”, Allahu thotë për Kur’anin:

وَنَزَّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ

“Ne shpallim nga Kur’ani atë që është shërim...”

6- Sipas Kur’anit, Allahu i Madhëruar është Furnizuesi i vetëm, siç thuhet në ajetin 58 të sures “Edh Dharijat”:

إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ

“Vërtet, Allahu është Furnizuesi i vetëm, i Fuqishmi, i Plotpushtetshmi”.

Mirëpo, shohim Kur’anin, i cili urdhëron të pasurit, që të furnizojnë të dobëtit që strehohen tek ata, siç thuhet në ajetin 5 të sures “En Nisa”:

وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ

“...ushqejini dhe vishini ata prej saj (prej pasurisë)...”

7- Mbjellësi i vërtetë, sipas Kur’anit, është Allahu, siç thonë ajetet 63 dhe 64 të sures “El Uakiah”:

أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ * أَلَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ

“A shihni atë që mbillni? Vallë, ju e bëni atë që të mbijë apo jemi Ne?”

Mirëpo, në një ajet tjetër, Kur'ani i Shenjtë thotë për bujqit se ata janë mbjellësit, siç thuhet në ajetin 29 të sures “El Fet’h”:

يُحِبُّ الزَّوْاعِ لِيُحِيطَ بِهِمُ الْكُفَّارُ

“...duke i gëzuar mbjellësit, me qëllim që nëpërmjet tyre, Ai t'i zemërojë mohuesit...”

8- Allahu është Shënuesi i veprave të robëve të Tij, siç thuhet në ajetin 81 të sures “En Nisa”:

وَاللَّهُ يَكْتُبُ مَا يُعْمَلُونَ

“...Por Allahu i shënon shtjellimet e tyre...”

Ndërkohë, që në një ajet tjetër, Kur'ani i konsideron engjëjt si të urdhëruar që të shkruajnë veprat e robëve, siç thuhet në ajetin 80 të sures “Ez Zuhruf”:

بَلَىٰ وَرُسُلُنَا لَتَكْتُبْنَ

“...padyshim të Dërguarit Tanë (engjëj), shënojnë”.

9- Në një ajet, zbukurimin e veprave të jobesimtarëve Allahu ia atribuon Vetes së Tij, siç thuhet në ajetin 4 të sures “En Neml”:

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ أَعْمَالَهُمْ

“Vërtet, atyre që nuk besojnë në Jetën Tjetër, Ne kemi bërë që t’u duken të bukura veprat e tyre...”

Në të njëjtën kohë, ai ia atribuon zbukurimin e veprave të jobesimtarëve shejtanit, siç thuhet në ajetin 48 të sures “El Enfal”:

وَإِذْ زَيَّنَّا لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمْ الْيَوْمَ

“Djalli ua zbukuroi atyre veprat e këqija dhe u tha: ‘Askush në botë nuk do t’ju mundë sot...’”

Në një ajet tjetër, Ai ua atribuon atë zbukurim të tjerëve, siç thuhet në ajetin 25 të sures “El Fusilet”:

وَكَيْضًا لَهُمْ قُرْآنًا فَرَّغُوا لَهُمْ مَا يَكُنْ أَيْدِيهِمْ

“Ne u kishim caktuar atyre shokë të këqij, të cilët ua zbukurorin të tashmen dhe të shkuarën e tyre...”

Në këtë kërkim u tha se administrimi e rregullimi ishte i kufizuar vetëm tek Allahu. E nëse disa politeistë do të pyeteshin për Atë që administron dhe rregullon gjithësinë, do të thoshin: Ai është Allahu, siç thuhet në ajetin 31 të sures “Junus”:

وَمَنْ يُدِيرِ الْأُمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ

“Kush i menaxhon gjërat?” Ata do të thonë ‘Allahu’...”

Ndërsa, në ajete të tjera, Kur’ani e pranon qartë menaxhimin e të tjerëve, përveç Allahut, siç thuhet në ajetin 5 të sures “En Naziat”:

“dhe për ata që i rregullojnë punët!”

Ai që nuk ka njohuri për dijet e Kur'anit, mund të mendojë fillimisht se mes atyre ajeteve ka një kundërshti. Ndërsa, ata që kanë njohuri për dijet e Librit të shenjtë e kuptojnë se realiteti i këtyre çështjeve (siç janë furnizimi, shërimi...) qëndron tek Allahu, për të cilat Ai nuk ka asnjë ortak. Allahu i kryen këto gjëra në mënyrë të pavarur dhe absolute. Ndërkohë që të tjerët kanë nevojë për Të, si në vetë ekzistencën e tyre, ashtu edhe në veprimet e tyre. Çdokush tjetër, përveç Tij, i kryen këto veprime në mënyrë të varur dhe nën fuqinë hyjnore.

Meqenëse kjo botë është bota e shkaqeve dhe e pasojave, çdo dukuri duhet të dalë dhe të realizohet përmes rrugës së saj të caktuar në ekzistencë. Kur'ani ia atribuon këto ndikime, shkaqeve të tyre natyrore, pa e mohuar krijimin e Allahut. Për këtë arsye, ajo që kryejnë këto qenie, është njëkohësisht vepër e Allahut dhe vepër e vetë këtyre qenieve.

Në thelb, delegimi i këtyre çështjeve te vetë qeniet natyrore, tregon aspektin “e drejtpërdrejtë” të veprimit, ndërsa delegimi i tyre te Allahu, tregon aspektin e “shkakësisë”.

Kur'ani flet për të dyja këto delegime, në ajetin 17 të sures “El Enfal”: **“Dhe nuk ishte ti që hodhe kur hodhe, por ishte Allahu që hodhi”**.

Pra, kur Kur'ani e përshkruan qartë Profetin më të madh si hedhës, duke thënë: “kur hodhe”, po në të njëjtën kohë e

përs shkruan Allahun si hedhësin e vërtetë. Kjo është për shkak se Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e kreu atë veprim me fuqinë që Allahu i dha atij, dhe për rrjedhojë, veprimi i tij është, gjithashtu, veprim i Allahut.

Madje mund të thuhet se delegimi i veprimit tek Allahu (nga i Cili buron ekzistenca e njeriut, fuqia dhe aftësia e tij) është shumë më i fortë sesa delegimi i tij te njeriu, deri në atë pikë sa duhet të konsiderohet se veprimi i përket Allahut dhe askujt tjetër. Megjithatë, kjo lidhje e fortë nuk do të thotë që Allahu është përgjegjës për veprimet e robëve të Tij. Edhe pse është e vërtetë, që parakushtet fillestare të një dukurie burojnë dhe rrjedhin nga Allahu, mirëpo fakti që elementi përfundimtar i shkakut të plotë është vullneti dhe zgjedhja e njeriut, pa të cilën veprimi nuk do të ndodhte, bën që përgjegjësia për veprimin, t'i takojë vetë njeriut.

Dhe meqenëse në këtë shkrim e kemi përqendruar kërkimin tonë në shpjegimin e standardeve të teuhidit (besimit në njëshmërinë e Zotit) dhe shirkut (idhujtarisë) nga këndvështrimi i Kur'anit, i kemi lënë mënjanë argumentet racionale për këtë aspekt të teuhidit. Megjithatë, Kur'ani i Shenjtë ka përmendur në dy vende një argument për këtë kategori, të cilin do ta paraqesim shkurtimisht më poshtë:

Kur'ani e argumenton njëshmërinë e Rregulluesit të botës me një provë që përmban disa aspekte. Kjo provë është përmendur në dy ajete, ku secili prej tyre trajton një pjesë të argumentit. Ato dy ajete janë:

Ajeti i parë: Ajeti 22 i sures "El Enbija":

لَوْ كَانَ فِيهَا إِلَهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ

“Sikur në to (qiejt dhe tokën) të kishte zota të tjerë përveç Allahut, ata do të shkatërroheshin. Pra, i Lartësuar është Allahu, Zoti i Arshit, nga ato që i përshkruajnë.”

Ky ajet tregon se harmonia dhe rregulli i përkryer në univers dëshmojnë për njëshmërinë e Rregulluesit të tij. Nëse do të kishte më shumë se një zot, sistemi i krijimit do të binte në kaos dhe prishje.

Ajeti i dytë: Ajeti 91 i sures “El Mu’minun”:

وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَهٍ إِذَا أَتَاهُ خَلْقٌ وَلَعَلَّ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ

“Dhe nuk ka qenë me Të asnjë zot tjetër. Përndryshe, çdo zot do të kishte marrë atë që ka krijuar dhe disa prej tyre do të ishin ngritur mbi të tjerët. I Lartësuar është Allahu nga ato që i përshkruajnë”.

Ky ajet argumenton se, nëse do të kishte më shumë se një zot, secili do të kërkonte të sundonte mbi krijimin e tij dhe do të kishte përplasje mes tyre. Kjo do të çonte në kaos dhe përçarje në univers, gjë që është e kundërta e harmonisë dhe rendit që shohim në krijim. Prandaj, Zoti i Vetëm dhe i Vërtetë është Allahu, i Pastër nga çdo përshkrim që i bëjnë të tjerët.

Ja të gjitha aspektet e këtij argumenti:

Konceptimi i mundësisë së shumësisë së rregulluesve të këtij universi mund të paraqitet në disa forma:

1- Çdonjëri prej zotave të supozuar, të veprojë i pavarur në rregullimin e të gjithë universit.

Kjo do të thotë që secili të veprojë sipas dëshirës së tij në krijim, pa ndonjë pengesë apo ndërhyrje nga të tjerët. Në këtë rast, domosdoshmërisht do të kishte shumëfishim të rregullimit, sepse rregulluesit janë të shumtë dhe të ndryshëm në esencë, gjë që çon në shpërbërjen e harmonisë dhe prishjen e rendit ekzistues në botë. Pikërisht këtë fakt e përmend Allahu në fjalën e Tij: **“Sikur në to (qiejt dhe tokën) të kishte zota të tjerë përveç Allahut, ato do të shkatërroheshin. Pra, i Lartësuar është Allahu, Zoti i Arshit, nga ato që i përshkruajnë”**.

Ky argument tregon se rendi i përsosur në univers nuk do të ishte i mundur, nëse do të kishte më shumë se një rregullues absolut.

2- Secili prej zotave të supozuar, të rregullojë një pjesë të caktuar të universit që ka krijuar vetë.

Në këtë rast, çdo pjesë e universit do të kishte një sistem të pavarur dhe të ndryshëm nga pjesët e tjera, pa asnjë lidhje mes tyre. Kjo do të çonte në një shkëputje të plotë midis pjesëve të ndryshme të krijimit dhe do të shkatërronte harmoninë universale.

Por ajo që vëzhgojmë në realitet, është e kundërta: në të gjithë universin ekziston një sistem i vetëm dhe i pandashëm, i cili sundon çdo gjë, nga grimca më e vogël e materies deri te

galaktikat më të mëdha. Ky rend i njëtrajtshëm dhe i përsosur dëshmon për ekzistencën e një Krijuesi dhe Rregulluesi të vetëm, që është Allahu i Lartësuar.

Pikërisht, këtë aspekt e përmend Allahu në thënien e Tij: **“(Atëherë) çdo zot do të kishte marrë atë që ka krijuar** (duke e ndarë krijimin)”¹⁷.

3- Njëri prej këtyre zotave të supozuar, të mbizotërojë mbi të tjerët, të sundojë mbi ta, të unifikojë veprimet e tyre dhe t’u japë rend e harmoni.

Në këtë rast, ai që sundon dhe unifikon, do të ishte zoti i vërtetë, ndërsa të tjerët nuk do të ishin të pavarur dhe nuk do të meritonin hyjnore. Kjo do të përmbyste konceptin e shumësisë së zotave dhe do të tregonte se, në fund të fundit, ekziston vetëm një zot i vërtetë dhe i plotfuqishëm.

Pikërisht, këtë e përmend Allahu në fjalën e Tij: **“Dhe disa prej tyre do të kishin mbizotëruar mbi të tjerët”**.

Nga të dyja ajetet, kuptojmë se Kur’ani paraqet një argument të vetëm me disa aspekte, ku çdo ajet trajton një pjesë të tij.

Kështu që, ky argument logjik i Kur’anit dëshmon qartë për njëshmërinë absolute të Allahut, si i vetmi Zot dhe Sundimtar i universit.

¹⁷ Sure “El Mu’minun”, ajeti 91.

Së katërti: Teuhidi në legjislacion dhe ligjvënie

Asnjë njeri me mend nuk dyshon se jeta shoqërore e njeriut ka nevojë për ligj, që marrëdhëniet mes njerëzve dhe çështjet e tyre të rregullohen, si dhe t'i drejtojë ata drejt përsosmërisë për të cilën janë krijuar, sepse “çdo krijesë është e lehtësuar për atë që është krijuar”.

Kur’ani i Shenjtë nuk njeh si të vlefshëm asnjë ligj tjetër për njerëzimin përveç ligjit të Allahut. Ai nuk pranon ndonjë burim tjetër të legjislacionit, përveç burimin e Allahut të Lartësuar. Allahu është Ligjvënësi i Vetëm e i Vërtetë, ndërsa të tjerët kanë vetëm detyrën e zbatimit të ligjit të Tij dhe të vënies në jetë të dispozitave të Allahut.

Ky parim i teuhidit në legjislacion nënkupton që e vetmja e drejtë për të përcaktuar normat që rregullojnë jetën e njerëzve, i takon Allahut dhe çdo përpjekje për të vendosur ligje jashtë asaj që Ai ka shpallur, përbën një formë të shirkut (idhujtarisë) në sundimin e Tij.

Për sa i përket kësaj çështjeje, ka ajete në Kur’anin e Shenjtë. Ne do të mjaftohemi me përmendjen e disa prej tyre:

Në ajetin 40 të sures “Jusuf” thuhet:

ما تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءُ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ذَلِكَ
الْبَيْتُ الْقَدِيمُ وَلَكِنْ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

“Ata që ju adhuronin në vend të Tij nuk janë asgjë veçse emra që i keni emërtuar ju dhe etërit tuaj. Allahu nuk ka zbritur

për ta asnjë argument. Gjykimi i takon vetëm Allahut. Ai ka urdhëruar që të mos adhuronit askënd tjetër përveç Tij. Ky është besimi i drejtë, por shumica e njerëzve nuk e dinë”.

Kuptimi i kufizimit të pavarësisë (*el hakamijetu*) vetëm për Allahun do të thotë se pavarësia legislative i përket vetëm Atij. Ajeti synon të theksojë se askush nuk ka të drejtë, përveç Allahut të Lartësuar, të urdhërojë, të ndalojë, ta bëjë diçka të lejuar (hallall) apo të ndaluar (haram). Për këtë arsye, pas thënies së Tij: **“Gjykimi i takon vetëm Allahut”**, vjen thënia: **“Ai ka urdhëruar që të mos adhuronit askënd tjetër përveç Tij”**.

Duket sikur dikush pyet: Nëse çështja është vetëm për Të, atëherë cili është urdhri i Zotit në lidhje me adhurimin? Përgjigja vjen menjëherë:

أَمْرًا لَا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ

“Ai ka urdhëruar që të mos adhuronit askënd tjetër përveç Tij”.

Në ajetin 50 të sures “El Maide” thuhet:

أَفْخَمَ الْجَاهِلِيَّةَ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ

“A mos kërkojnë ata gjykimin (me ligjin) e (kohës së) injorancës (paganizmit paraislamik)?! E kush është gjykatës më i mirë se Allahu për njerëzit që besojnë bindshëm?”

Ky ajet i ndan ligjet që udhëheqin njerëzit në dy pjesë: hyjnore dhe paraislame. Meqenëse ajo që është krijuar nga mendimi njerëzor, nuk është hyjnore, sigurisht që është një dispozitë e kohës së injorancës (para Islamit).

Në ajetin 44 të sures “El Maide” thuhet:

.. وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ

“Kushdo që nuk gjykon sipas asaj që ka shpallur Allahu, është mohues”.

Në ajetin 45 të sures “El Maide” thuhet:

.. وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

“Kushdo që nuk gjykon sipas asaj që ka zbritur Allahu, është i padrejtë”.

Në ajetin 47 të sures “El Maide” thuhet:

.. وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

“Kushdo që nuk gjykon sipas asaj që ka shpallur Allahu, është gjynahqar”.

Këto ajete, edhe pse përshkruajnë sundimtarin që nuk gjykon me atë që ka shpallur Allahu, me tri cilësitë e përmendura, tregojnë në mënyrë të tërthortë për ndalimin e vetë ligjvënies, pa lejen e Tij, sepse qëllimi i shpalljes së ligjeve dhe hartimit të rregullave është që ato të jenë mjet për gjykim dhe vendimmarrje. Përndryshe, ligjvënia dhe hartimi i ligjeve pa zbatim praktik nuk ka kuptim për asnjë njeri me mendje të shëndoshë.

Këto tri pjesë tregojnë qartë se ndalimi i ligjbërjes dhe hartimit të ligjeve, me qëllim gjykimin, sipas tyre, ka ekzistuar edhe në shpalljet hyjnore të mëparshme. Kjo ndalesë ekziston për faktin se ligjbërja dhe gjykimi, janë të drejta ekskluzive të Allahut të Lartësuar, të cilat Ai nuk ia ka deleguar askujt nga krijesat e Tij. Për këtë arsye, ndryshuesin e sistemit hyjnor, Ai, herë e përkshkruan si jobesimtar, herë të padrejtë dhe herë tjetër gjynahqar.

- Ata janë jobesimtarë, sepse kundërshtojnë dhe mohojnë ligjin hyjnor me refuzim dhe mospranim.
- Ata janë të padrejtë, sepse marrin të drejtën e ligjbërjes, e cila i përket vetëm Allahut.
- Ata janë mëkatarë, sepse me këtë veprim dalin nga bindja ndaj Allahut të Lartësuar.

Ndërsa ajo që bëjnë dijetarët dhe juristët islamë është hartimi i gjithçkaje që i nevojitet shoqërisë islame, brenda kornizës së ligjeve dhe normave hyjnore dhe islame. Kjo nuk përbën ligjbërje apo hartim të pavarur ligjesh.

Së pesti: Teuhidi në bindje

Kjo nënkupton se nuk ka askënd që i duhet bindur, në mënyrë absolute, përveç Allahut të Lartësuar. Vetëm Atij i takon bindja. Vetëm urdhrat e Tij duhet të zbatohen. Për sa i përket

bindjes ndaj dikujt tjetër, ajo është e detyrueshme vetëm me lejen dhe urdhrin e Tij. Përndryshe, bindja ndaj dikujt tjetër, pa lejen e Allahut, është e ndaluar dhe çon në shirk (idhujtari). Për këtë arsye, Kur'ani i shenjtë e përmend çështjen e bindjes ndaj Allahut, duke deklaruar qartë se ajo i përket vetëm Atij. Në ajetin 5 të sures "El Bejine" thuhet:

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ

"E megjithatë, ata qenë urdhëruar që të adhuronin vetëm Allahun, me përkushtim të singertë..."

Fjala "*ed dijn*", në këtë ajet, ka kuptimin e bindjes, domethënë duke qenë të singertë në bindjen ndaj Tij dhe duke mos iu bindur askujt tjetër.

Në ajetin 16 të sures "Et Tegabun" Allahu i Madhëruar thotë:

فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَأَسْمِعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لِّأَنْفُسِكُمْ

"Prandaj frikësojuni Allahut sa të mundeni, dëgjoni e binduni dhe shpenzoni për bamirësi në të mirën tuaj. Ata që e ruajnë veten nga lakmia e saj, pikërisht ata janë të fituarit".

Kur'ani i shenjtë flet qartë se bindja ndaj të dërguarit është veçse me lejen e Allahut të Lartësuar, siç thotë ajeti 64 i sures "En Nisa":

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ

"Ne nuk kemi dërguar asnjë të dërguar, përveçse që ai të dëgjohet me lejen e Allahut".

Prandaj, çdo person që Allahu e ka bërë të detyrueshme bindjen ndaj tij, ndjekjen e urdhreve të tij dhe largimin nga ndalesat e tij, kjo është vetëm për shkak të lejes së Allahut të Madhëruar e të Lartësuar.

Pra, bindja ndaj Profetit Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut goftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), ndaj atyre që kanë autoritet, prindërve dhe të tjerëve është vetëm për shkak të lejes dhe urdhrit të Allahut të Lartësuar. Pa këtë leje, bindja ndaj tyre dhe ndjekja e urdhreve të tyre nuk do të ishte e lejueshme.

Në përfundim, ka një të Vetëm që i takon bindja në mënyrë absolute dhe Ai është Allahu i Lartësuar. Ndërsa bindja ndaj të tjerëve është me urdhrin e Tij. Për sa u përket arsyeve dhe bazës së veçantë të kësaj bindjeje, shpjegimi i saj u takon librave të apologjisë islame (*ilmul kelami*).

Së gjashti: Teuhidi në sundim (el hakamijeh)

Asnjë njeri i arsyeshëm nuk dyshon se qeverisja është një nevojë natyrore, nga e cila varet ruajtja e rendit në shoqërinë njerëzore, ndërtimi i qytetërimit dhe njohja e individëve të shoqërisë me detyrat e përgjegjësitë, si dhe me të drejtat mes tyre.

Meqenëse ushtrimi i qeverisjes dhe i sundimit në shoqëri është i pandashëm nga ndërhyrja në jetët dhe pasuritë e njerëzve, në përcaktimin e lirive, rregullimin dhe mbikëqyrjen e tyre, kjo kërkon patjetër një autoritet legjitim për njerëzit. Përndryshe, çdo ndërhyrje do të konsiderohej si një akt padrejtësie dhe agresioni.

Përderisa të gjithë njerëzit janë të barabartë para Allahut dhe të gjithë janë krijesa të Tij pa dallim, askush nuk ka pushtet mbi tjetrin në vetvete. Pushteti i përket vetëm Allahut, i cili është Pronari i vërtetë i njeriut dhe i gjithësisë, Dhuruesi i ekzistencës dhe i jetës së tij (njeriut). Prandaj, askush nuk ka të drejtë të sundojë mbi njerëzit, përveç me lejen e Allahut të Lartësuar.

Profetët, dijetarët (juristët) dhe besimtarët janë të autorizuar prej Allahut të Lartësuar që të marrin përsipër drejtimin me emrin e Tij dhe të ushtrojnë qeverisjen mbi njerëzit me lejen e Tij. Qeverisja e drejtë dhe e vërtetë është e veçantë e Allahut të Lartësuar, ndërsa udhëheqja është e dhënë nga Ai.

Në ajetin 40 të sures “Jusuf” Allahu i Madhëruar thotë:

إِنَّ الْحَكْمَ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

“...sundimi i përket vetëm Allahut: Ai ka urdhëruar që të adhuroni vetëm Atë. Kjo është e vetmja fe e vërtetë, por shumica e njerëzve nuk e dinë”.

Qeverisja ka një kuptim të gjerë, më të gjerë se legjislacioni dhe ligjvënia. Ajo që nënkuptohet këtu, është sundimi mbi njeriun, për shkak se Allahu i Lartësuar është i vetmi që e zotëron pozitën e sundimit të njeriut. Kështu që Ai ka urdhëruar të mos adhurohet askush tjetër përveç Tij.

Ky kufizim shprehet qartë në ajetin 57 të sures “El En’am”:

إِنَّ الْحَكْمَ إِلَّا لِلَّهِ يُقِضُ الْحَقُّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ

“Gjykimi (sundimi) i përket vetëm Allahut. Ai e shpalos të vërtetën dhe është më i miri në gjykim (sundimi)”.

Gjithashtu, në ajetin 62 të sures “El En’am”, thuhet:

أَلَا لَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ أَسْرَعُ الْحَاكِمِينَ

“Vetëm Atij i takon të gjykojë (sundojë) dhe Ai është më i shpejtë në llogari”.

Po, e drejta e veçantë e sundimit i përket vetëm Allahut të Lartësuar, por kjo nuk do të thotë se Ai vetë ushtron drejtpërdrejt pushtetin mbi njerëzit. Përkundrazi, qëllimi është se ai që përfaqëson autoritetin në shoqërinë njerëzore, duhet të jetë i autorizuar nga Ai për të drejtuar çështjet dhe për të vepruar në lidhje me jetën dhe pasuritë e njerëzve. Për këtë arsye, shohim se Allahu i Lartësuar u jep disa Profetëve të drejtën për të qeverisur mes njerëzve, siç thotë ajeti 26 i sures “Sad”:

يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

“O Daud! Ne të kemi bërë mëkëmbës në tokë, prandaj gjyko mes njerëzve me drejtësi dhe mos ndiq dëshirat (e tua), se ato do të të largojnë nga rruga e Allahut”.

Prandaj, qeverisja në shoqërinë islame duhet të jetë e autorizuar nga Allahu i Lartësuar dhe e miratuar prej Tij. Përndryshe, ajo do të ishte qeverisje e sundimtarit tiran (tagutit), të cilin Kur’ani e dënon në shumë ajete.

Së shtati: Teuhidi në adhurim

Ajo që nënkuptohet me këtë, është kufizimi i adhurimit vetëm për Allahun e Lartësuar. Ky është parimi për të cilin të gjithë myslimanët janë të një mendjeje, pa asnjë mosmarrëveshje, si në të kaluarën, ashtu edhe në këtë kohë. Një person nuk mund të quhet mysliman, vetëm pasi ta pranojë këtë parim.

Megjithatë, pajtimi mbi këtë parim nuk do të thotë domosdoshmërisht pajtim mbi disa çështje, në të cilat ka mosmarrëveshje, nëse ato përbëjnë adhurim ndaj dikujt tjetër përveç Allahut të Lartësuar apo janë thjesht një formë nderimi, respekti dhe madhërimi.

Në përgjithësi, çështja kryesore, domethënë fakti se adhurimi i përket ekskluzivisht Allahut dhe askush tjetër nuk ka pjesë në të, është një pikë mbi të cilën nuk ka dyshim apo mospajtim. Megjithatë, diskutimi qëndron në përcaktimin e rasteve specifike, si: A është adhurim ndaj dikujt tjetër përveç Allahut, gjë që do ta bënte atë akt shirk (idhujtari) dhe kryerësin e tij mushrik (idhujtar), duke e nxjerrë atë nga feja islame dhe rruga e teuhidit, nëse është thjesht në shenjë respekti dhe nderimi për qëllime të shenjta dhe nuk ka asnjë lidhje me adhurimin – e aq më pak me adhurimin e dikujt tjetër përveç Allahut?

Ky është parimi që kemi vendosur të shpjegojmë dhe ta sqarojmë në këtë libër, pasi shumë nga pasuesit e doktrinës vehabi e kanë përdorur konceptin e “shirkut në adhurim” si një pretekst për të akuzuar shumë myslimanë, për mosbesim, duke i cilësuar ata si idhujtarë në adhurim.

Për ta sqaruar më së miri këtë çështje, themi:

Parimi themelor që duhet të përcaktojmë, para çdo gjëje tjetër, është të qartësojmë konceptin e adhurimit në dritën e Kur'anit të Shenjtë dhe Sunetit të pastër, në mënyrë që të kemi një kriter të qëndrueshëm, për të dalluar adhurimin nga aktet e tjera, sepse, nëse nuk përcaktohet një kriter i tillë, çdo diskutim dhe debat mbi këtë çështje do të mbetet i pafrytshëm.

Ky është pikërisht parimi thelbësor për të cilin autorët vehabi janë të pavëmendshëm ndaj tij. Ata janë përqendruar në përshkrimin e shumë veprimeve të myslimanëve si "shirk në adhurim", pa përcaktuar më parë një rregull të qartë dhe të qëndrueshëm nga Kur'ani për këtë çështje

KAPITULLI I PARË

DHJETË PREMISA TË NEVOJSHME

Premisa e parë- Refuzimi i shirkut është thelbi i thirrjes së Profetëve

Ajo që përbënte thelbin e thirrjes së Profetëve në të gjitha periudhat e shpalljes hyjnore, ishte: thirrja e njerëzve për të adhuruar Zotin e vetëm dhe shmangia nga adhurimi i dikujt tjetër.

Monoteizmi (teuhidi) në adhurim dhe shkatërrimi i prangave të shirkut dhe idhujtarisë ishin mësimet më të rëndësishme qiellore që zinin vendin kryesor në mesazhet e Profetëve, aq sa duket se Profetët dhe të Dërguarit nuk u dërguan për asgjë tjetër, përveç se për të forcuar themelet e besimit në një Zot dhe për të luftuar shirkun.

Këtë e përmend qartazi Kur'ani i Shenjtë, në ajetin 36 të sures "En Nahl":

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الصَّاتَاتِ

**"Çdo populli Ne i çuam një të Dërguar (që u thoshte):
"Adhuroni Allahun dhe shmangni idhujt!..."**

Po ashtu, në ajetin 25 të sures "El Enbija", thuhet:

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ

"Ne nuk kemi nisur asnjë të Dërguar para teje, që të mos

i kemi shpallur: “S’ka zot tjetër përveç Meje, andaj më adhuron (vetëm) Mua!”

Në një vend tjetër, Kur’ani i Shenjtë e cilëson monoteizmin në adhurim parimin e përbashkët midis të gjitha legjislacioneve hyjnore (esh sheraia el ilahijeh), siç thotë ajeti 64 i sures “Al Imran”:

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا

“Thuaj: ‘O ithtarë të Librit! Ejani në një fjalë të përbashkët mes nesh dhe jush: që të mos adhurojmë askënd tjetër përveç Allahut dhe të mos i shoqërojmë Atij asgjë”.

Nëse dëshiron të kuptosh se si e sqaron Kur’ani i Shenjtë shirkun (politeizmin) në adhurim apo të gjitha pjesët dhe llojet e tij dhe si e përshkruan ai politeistin në gjendjen e tij të humbjes së asaj që mbështetet në jetën e tij, atëherë medito mbi ajetin 31 të sures “El Haxh” në të cilin Allahu i Lartësuar thotë:

...وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيحٍ!!

“...Kush i shoqëron Allahut diçka (në adhurim), i ngjan atij që bie nga qielli e që e rrëmben zogu ose i ngjan atij që stuhia e erës e ka hedhur në një vend të largët e të humbur”.

Asnjë krahasim nuk mund ta vizatojë më qartë pavlefshmërinë e politeizmit (shirkut), humbjen e politeistit (mushrikut), zhgënjimin dhe hutimin e tij se sa vizatimi i bërë nga ky ajet i bekuar.

Premisa e dytë - Fillesa e shirkut dhe idhujtarisë

Është shumë e vështirë të jepet një mendim përfundimtar mbi rrënjët e idhujtarisë, originën e këtij devijimi doktrinar dhe mënyrën se si është zhvilluar mes njerëzve, sepse idhujtaria nuk ka qenë e kufizuar te një apo dy popuj, as në një apo dy forma, dhe as në një apo dy rajone të caktuara, që t'ia lehtësonte studiuesit mundësinë për të dhënë një gjykim të prerë mbi të dhe mbi fillesat e saj.

Për shembull, idhujtaria tek arabët e periudhës paraislame ishte e ndryshme nga ajo e brahmanëve, ashtu siç është e ndryshme nga budistët te hindusët. Besimet e këtyre grupeve dhe popujve lidhur me shirkun, janë kaq të ndryshme, saqë është e vështirë të imagjinohet një masë e përbashkët e qartë mes tyre.¹⁸

Sa për arabët e zhdukur, siç ishin popujt Ad dhe Themud – kombet e Hudit dhe Salihut – dhe banorët e Medjenit dhe Sebes – kombet e Shuajbit dhe Sulejmanit – ata ishin të ndarë midis idhujtarëve dhe adhuruesve të diellit¹⁹. Besimet dhe mënyra e tyre e të menduarit janë përmendur në Kur'anin e Shenjtë.

¹⁸ Enciklopeditë, veçanërisht Enciklopedia e Bustanit, ka shpjeguar besimet e këtyre popujve aziatikë, që jetojnë në një hapësirë të gjerë të Azisë.

¹⁹ وَعَذَّتْهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللَّهِ

“Kam parë se ajo dhe populli i saj adhuronin Diellin e jo Allahun. Djalli ua paraqiste të bukura sjelljet e tyre, duke i larguar nga rruga e drejtë, prandaj nuk ishin të udhëzuar”.

Arabët e periudhës paraislame, nga pasardhësit e Ismailit, për një kohë të gjatë ishin monoteistë, duke ndjekur mësimet e Profetit Ibrahim dhe të birit të tij, Ismailit (*Paqja qoftë mbi ta!*). Mirëpo, me kalimin e kohës dhe si pasojë e lidhjeve me popuj dhe kombe idhujtarë, idhujtaria gradualisht zëvendësoi monoteizmin në shoqërinë arabe paraislame.²⁰

Kjo ishte gjendja e popullit arab, që jetonte në ato rajone. Për sa i përket popullit që jetonte në Mekë dhe rrethinat e saj, afër kohës së Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), historianët kanë transmetuar se personi i parë që e përhap idhujtarinë në Mekë dhe rrethinat e saj dhe e solli atje, ishte Amru ibn Lehji.

Gjatë udhëtimit të tij në Balkau të territoreve të Shamit, ai pa disa njerëz që adhuronin idhujt. Ai i pyeti ata:

- Çfarë janë këta idhuj që shoh se i adhuron?
- Këta idhuj i adhurojmë, prej të cilëve kërkojmë shi dhe ata na sjellin shi; kërkojmë ndihmë dhe ata na ndihmojnë!
- A mund të më jepni disa prej tyre, që t'i marr me vete në tokat arabe dhe t'i adhurojmë atje?

²⁰ Kjo tregon se idhujtaria kishte rrënjë të thella në shoqërinë arabe paraislame që nga një kohë e largët. Megjithatë, hyrja e saj në Mekë dhe rrethinat e saj nuk ishte aq e hershme, sipas asaj që transmeton Ibn Hishami dhe të tjerë nga dijetarët e jetëshkrimit dhe të historisë.

Kështu, ai e pëlqeu këtë metodë dhe mori me vete në Mekë një idhull të madh me emrin Hubal, të cilin e vendosi në tarracën e Qabes së nderuar dhe e ftoi popullin që ta adhuronin atë.²¹

Kur myslimanët u goditën nga shiu në Hudejbijeh, nuk u lagën as më poshtë këpucëve të tyre, as gjatë natës. Atëherë, një thirrës i Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) thërriti e tha: “Faluni në vendet tuaja!” Mëngjesin e natës së Hudejbijes, kur Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) fali namazin me ta, u tha atyre:

- A dini se çfarë tha Zoti juaj?
- Allahu dhe i Dërguari i Tij e dinë më mirë.
- Allahut i Lartësuar ka thënë: “Sot, disa nga robtë e Mi u gdhinë besimtarë dhe disa josbesimtarë. Ai që tha: ‘Na ra shi nga mëshira dhe shpërblimi i Allahut’, ai është besimtar në Allahun dhe mosbesimtar në yje. Ndërsa ai që tha: ‘Na ra shi nga ylli i tillë’ (ose sipas një tjetër transmetimi, ‘na ra shi nga ndikimi i një ylli të caktuar’), ai është besimtar në yje dhe jobesimtar në Mua”.²²

Këto dy tekste historike provojnë në të njëjtën kohë se arabët e periudhës paraislame ishin politeistë në *rabubijeh* dhe besonin se shiu ishte në duar të idhujve, ndaj ata kërkonin shi nga idhujt dhe mendonin se ata ua dërgonin shiun. Ky informacion është shumë i rëndësishëm për t’u mbajtur mend dhe i dobishëm për kërkimet që do të pasojnë.

²¹ *Sijretu ibn Hisham*”, vëll. 1, f. 79.

²² *Es Sijretul Halibijetu*, vëll. 3, f. 29.

Disa studiues mendojnë se idhujtaria ka lindur nga nderimi i personaliteteve dhe përjetësimi i tyre. Kur një personalitet i rëndësishëm vdiste, ata i gdhendnin një përmendore, për të ruajtur kujtimin e tij dhe për ta përjetësuar atë në zemrat e tyre. Mirëpo, me kalimin e kohës dhe me ardhjen e brezave të rinj, këto përmendore - për këta popuj - filluan të shndërroheshin në idhuj për t'u adhuruar, edhe pse në kohën kur ishin prodhuar këto përmendore, nuk gjendej ndonjë besim i tillë.

Ndodhte ndonjëherë që kryetari i familjes të nderohej dhe respektohej shumë gjatë jetës së tij dhe, pas vdekjes, ata i gdhendnin një përmendore në formën e tij dhe e adhuronin atë. Në Greqinë dhe Romën e lashtë, kryetari i familjes adhurohej nga anëtarët e tij të familjes. Kur ai vdiste, adhuronin përmendoren e tij. Sot, në muzetë e botës, mund të gjenden idhuj dhe përmendore të klerikëve dhe figura të njohura që dikur adhuroheshin, ashtu si adhuroheshin perënditë.

Nga dialogu i Profetit Ibrahim (*Paqja qoftë mbi të!*) me Nemrudin, udhëheqësin e popullit të tij, kuptojmë qartë se Nemrudi ishte objekt adhurimi për popullin e tij.

Po ashtu, duket e qartë se Faraoni i kohës së Musait (*Paqja qoftë mbi të!*), edhe pse vetë ishte i adhuruar nga populli i tij, ai, gjithashtu, adhuronte idhuj. Kjo ndoshta ka qenë një formë edhe për personalitetet e trashëguar nga paraardhësit e tyre. Këtë na e tregon edhe Kur'ani në ajetin 127 të sures "El A'raf":

وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ أَتَنْكُرُ مُوسَى وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَيَذَرَكَ وَالْهَتَاكَ

“Paria e popullit të Faraonit tha: ‘A mos vallë do ta lësh Musain dhe popullin e tij që të bëjnë ngatërresa në tokë dhe të braktisin ty dhe zotat e tu?’”

Përmbledhja e mendimit është se këta idhuj dhe përmendore fillimisht ishin të gdhendura dhe ishin krijuar për të përjetësuar kujtimin e klerikëve, udhëheqësve dhe figurave të rëndësishme të kohës. Por me kalimin e kohës, me shuarjen e brezave dhe ardhjen e brezave të rinj, ky qëllim fillestar filloi të largohej, duke u shndërruar në adhurim për këto figura dhe këta idhuj u bënë perëndi të shpikura.

Premisa e tretë- Përkufizimi i monoteizmit në adhurim për Allahun e Lartësuar

Qëllimi i këtij monoteizmi është që të adhurojmë vetëm Krijuesin e universit dhe të refuzojmë adhurimin e dikujt tjetër që është krijesë e Tij.

Kjo është e kundërta e shirkut në adhurim, që do të thotë se njeriu, pavarësisht besimit të tij në Njëtimin e Krijuesit të këtij universi, adhuron një krijesë, ose krijesa, për një arsye apo tjetër.

Kjo është ajo që Vehabizmi e quan Njëtim në uluhijetu në adhurim (të ilahut), ashtu siç e quan “teuhijdu edh dhat” teuhijd err rrububijeh e vetë (të Allahut) në zotërim. Të dy këta terma janë të gabuar, për shkak të kuptimit që do ta njohësh se kuptimi i “ulahhijetu” nuk është për adhurimin, por (ilah dhe Allahu) janë të barabartë në parim ose koncept. Por, i pari është i përgjithshëm, kurse i dyti është emër për një nga aspektet e atij koncepti të përgjithshëm.

Ndërsa “er rububijetu” është në kuptimin e rregullimit dhe drejtimit të universit, jo në kuptimin e krijimit, edhe pse rregullimi, nga pikëpamja e argumenteve filozofike, nuk mund të ndahet nga krijimi.

Më e përshtatshme, madje e domosdoshme, është që ta shprehim teuhidin (njësimin) e qenies së Tij si njësimin në hyjnishmëri, duke pohuar se nuk ka asnjë zot tjetër përveç Allahut. Nuk është se ekziston një zot më i lartë, që është Allahu i Madhëruar dhe disa zota të vegjël që kanë disa nga çështjet e Tij, si: ndërmjetësimi, falja dhe të tjera nga veprat e Tij, siç besonin arabët e kohës së injorancës (xhahilijetit).

Po ashtu, është e domosdoshme të themi se “teuhijdu khalk” është njësimi në krijueshmëri dhe jo si njësimi në zotërim (er rububije), sepse, siç kemi mësuar, Zoti (Er Rrabb) nuk ka kuptimin e krijuesit, edhe pse në realitetin e jashtëm, sipas argumentit racional, ai nuk mund të ndahet prej tij.

Po ashtu, është e domosdoshme që njësimi në adhurim të shprehet me po këtë shprehje dhe jo me “njësimin në hyjnishmëri” (teuhid al-uluhije), sepse, siç kemi mësuar, fjala “ilah” nuk ka domethënien e “të adhuruarit”.

Në përfundim, në këtë fazë nuk parashtrohet çështja e shirkut (politeizmit) se ka të bëjë numrin e shumë zotave, as besimi se universi ka një krijues tjetër përveç Allahut të Vetëm, i Cili e ka krijuar gjithësinë, përfshirë edhe ata që pretendohen si zota. Por, megjithëse pranohet ky fakt, mund të ndodhë që adhurimi i Zotit të Vetëm të braktiset dhe të adhurohet dikush tjetër.

Shtysat e “adhurimit të krijesës ose krijesave” ndryshojnë te kombet dhe popujt. Ndonjëherë shkaku mund të jetë i thjeshtë, ndërsa herë të tjera, shtysa merr një ngjyrë filozofike. Më poshtë do të shqyrtojmë shtysat kryesore të shirkut.

Premisa e katërt- Shtysat e shirkut në adhurim

Ndër motivet e shumta, përmendim tri:

a) Besimi në shumësinë e krijuesit

Paganët dhe të ngjashmit me ta, prej atyre që thonë për trinitet, për shkak të bindjes së tyre në dualizëm ose trinitet, ishin të detyruar të adhuronin më shumë se një zot.

Në Budizëm, Zoti i përjetshëm dhe i amshuar shfaqet në tre zota ose tri dukuri, me këto emra:

1. Brahma – Zoti krijues.
2. Vishnu – Zoti ruajtës dhe mbajtës.
3. Siva – Zoti shkatërrues (el mufnij).

Në Krishterim, Ai shfaqet me këta emra:

1. Ati
2. Biri
3. Shpirti i Shenjtë

Ndërsa në fenë zoroastriane, përveç Ahura Mazda, besohej edhe në dy zota të tjerë:

1. Jazdan (Zoti i të mirës)
2. Ahriman (Zoti i të keqes)²³

Nëse besimi i zoroastrianëve ka lidhje me këta dy zota të fundit, ai besim është i mbështjellë me paqartësi dhe mister.

Sido që të jetë, besimi në shumësinë e qenies hyjnore ka qenë një nga shtysat për adhurimin e dikujt tjetër, përveç Allahut dhe një nga shkaqet e shirkut në adhurim. Mirëpo, Kur'ani e ka rrëzuar rrënjësisht këtë besim me argumente të shumta dhe të qarta.

b) Përfytyrimi i largësisë së Krijuesit nga krijesa

Motivi i dytë për adhurimin e dikujt tjetër, përveç Allahut, ishte përfytyrimi se Ai është larg nga krijesat, në kuptimin që ata mendonin se Allahu nuk i dëgjon ata dhe lutjet dhe kërkesat e tyre nuk arrijnë tek Ai. Prandaj, ata zgjodhën mjete që mendonin se do të siguronin dërgimin e lutjeve të tyre tek Allahu. Ata e imagjinonin pozitën hyjnore si një pozitë njerëzore, ku nuk mund të arrihet përveçse nëpërmjet ndërmjetësve. Për këtë arsye, filluan të adhurojnë shenjtoret, engjëjt, xhindet dhe shpirtrat, që t'i çonin lutjet e tyre te Zoti (el mekamu err rrububij).

²³ Sipas këtij interpretimi, mëxhusët mund të konsiderohen si dualistë, nga një këndvështrim dhe si ithtarë të trinitetit, nga një tjetër – prandaj, medito mirë mbi këtë çështje.

Kur'ani Famëlartë i ka hedhur poshtë këto imagjinata, me sqarime të ndryshme dhe të shumta, duke thënë se Allahu është më afër se çdo afërsi, se Ai i dëgjon fshehtësitë, bisedat e fshehta dhe ato që shprehin haptazi; se Ai është i rrethuar me gjithçka që fshehin dhe shpallin. Prandaj, nuk ka nevojë për të marrë ato perëndi të sajua, as për t'i adhuruar ato, sepse, nëse qëllimi i adhurimit të tyre është ndërmjetësimi për t'ia përcjellë kërkesat e tyre Allahut, atëherë Allahu i di të gjitha ato dhe tek Ai nuk mbetet asgjë e fshehur.

E gjithë kjo është përmendur në ajetet e mëposhtme:

وَحَسْبُ اقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ

“Ne jemi më afër atij se damari i qafës së tij”.²⁴

قُلْ إِنْ تَحْتَفُوا مَا فِي صُدُورِكُمْ أَوْ تُبْدُوهُ يُعْلَمَهُ اللَّهُ

“Thuaj: ‘Nëse e fshihni atë që është në zemrat tuaja ose e shfaqni haptazi, Allahu e di atë’”.²⁵

مَا يَكُونُ مِنْ نَحْوِ ثَلَاثَةِ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةَ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ

“Nuk ka bisedë të fshehtë mes tre vetave, e që Ai të mos jetë i katërti i tyre, as mes pesë vetave, e që Ai të mos jetë i gjashti i tyre”.²⁶

²⁴ Sure “El Kaf”, ajeti 16.

²⁵ Sure “Al Imran”, ajeti 29.

²⁶ Sure “El Muxhadele”, ajeti 7.

Me këto ajete dhe të tjera, Kur'ani e hedh poshtë këtë shtysë drejt idhujtarisë dhe politeizmit.

c- Delegimi i rregullimit të perënditë e vogla

Çdo njeri, në thellësinë e qenies së tij, ndien nënshtrim ndaj fuqisë së epërme dhe e sheh veten të vogël përballë saj. Një ndjenjë e tillë e lindur, edhe nëse nuk shprehet me fjalë apo me gjymtyrë të tjera, nga njëra anë, mbetet e fshehur në ndërgjegje si një lloj ndjesie e përlulur.

Nga ana tjetër, njeriu është mësuar të merret me gjëra të dukshme dhe të ndjeshme, prandaj përpiqet t'i japë çdo çështjeje një formë të perceptueshme.

Bazuar në këtë logjikë, idhujtari përpiqet t'i përkufizojë forcat e mbinatyrshme në formën e trupave të dukshëm dhe imazheve të perceptueshme. Në shtesë të kësaj, për shkak të kufizimit të mendimit të tij, ose për shkak të imagjinatës se çdo ngjarje në këtë univers është nën mbikëqyrjen e një force të caktuar, e cila edhe vetë është e krijuar nga Allahu, si për shembull, perëndia e detit, perëndia e luftës, perëndia e paqes, ai e koncepton sundimin e gjithësisë si një qeverisje tokësore, ku secili aspekt i jetës i delegohet një autoriteti të veçantë. Këto forca, sipas tij, gëzojnë liri të plotë në vendimet e tyre dhe veprojnë sipas dëshirës së tyre!

Për këtë arsye, banorët e brigjeve të deteve adhuruan zotin e detit, që t'u dhuronte begatitë e detit dhe t'i mbronte nga fatkeqësitë dhe rreziqet e tij, si përmbytjet. Ndërsa banorët e

shkretëtirave adhuruan zotin e tokës, që t'u jepte dobitë e saj dhe t'i mbronte nga dëmet, si tërmetet dhe fatkeqësitë e tjera të tokës e të shkretëtirës.

Por, pasi ata nuk kishin aftësi t'i shihnin këto perëndi, të cilat i kanë imagjinuar dhe i kanë krijuar, ata iu atribuonin atyre figura imagjinare, forma iluzore dhe gdhendën statuja dhe idhuj në ngjashmëri me to. Ata filluan t'i adhurojnë këta idhuj të krijuar në vend të adhurimit të forcave të padukshme që ato përfaqësojnë – sipas pretendimeve të tyre.

Për këtë arsye, mes arabëve të periudhës paraislame kishte një grup që adhuronte engjëjt, një tjetër që adhuronte xhinët, një i tretë që adhuronte yjet e palëvizshëm, si Shí'ra, dhe një i katërt që adhuronte planetët (keukebu sejarati). Qëllimi i të gjitha këtyre adhurimeve ishte për të sjellë mirësi dhe dobi prej tyre dhe për të shmangur dëmet dhe të këqijat që ato mund të shkaktonin.

Ata gëzonin një lloj shikimi të veçantë, kur bëhej fjalë për prodhimin e statujave dhe idhujve dhe kënaqeshin me këtë. Ata nuk ishin të detyruar të prodhonin forma që përputheshin me pamjet reale të këtyre gjërave, për këtë arsye, ata prodhonin statuja për çdo perëndi të imagjinuar, që nuk ngjante fare me pamjen reale të saj, siç ishin perënditë e luftës, të paqes dhe të dashurisë. Megjithatë, qëllimi i vetëm i këtij veprimi ishte që të vendosnin fuqitë mbinatyrore në forma të perceptueshme. Meqenëse këto perëndi (të vogla), në vetvete, nuk mund të ishin të prekshme, planetët lindnin dhe perëndonin dhe të drejtuarit drejt tyre ishte e mundimshme, për këtë ata u drejtuan drejt statujave të këtyre perëndive dhe filluan t'i adhuronin ato.

Kur'ani e kritikon dhe e dënon me forcë idenë e delegimit të pushtetit dhe të menaxhimit të universit të perënditë e vogla, të shpikura, të cilat janë krijesa të Allahut. Në shumë vende, Kur'ani e përshkruan Allahun si të vetmin që ka pushtetin dhe menaxhon gjithçka.

Ai është i vetmi që ka pushtetin mbi çështjet e universit, siç thotë ajeti 3 i sures "Junus":

ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُدِيرُ الْأُمُورَ

"Pastaj Ai ngjitet mbi Arsh dhe menaxhon çështjet".²⁷

Kur'ani i Shenjtë, në shumë ajete, thotë se krijimi, ringjallja, vdekja, drejtimi i planetëve dhe trupave qiellorë, rregullimi i diellit dhe hënës, dhënia e furnizimeve, janë veprime që janë ekskluzivisht të Allahut të Lartësuar. Kur'ani e dënon ashpër dhe me forcë çdo ide që synon t'i shoqërojë një fuqi Allahut. Gjithashtu, refuzon çdo mendim që thotë për delegimin e menaxhimit të çështjeve kozmike të krijesat e Tij.

Ajetet kur'anore mbi këtë çështje janë aq të shumta, saqë është e vështirë të përmenden edhe një e dhjeta e tyre këtu. Megjithatë, për të pasur një përmbledhje, po përmendim disa prej tyre:

إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ الَّتِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِ إِلَهِ الْخَلْقِ وَالْأُمُورِ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ

²⁷ Shih ajetin 2 të sures "Err Ra'd" dhe ajetin 5 të sures "Es Sexhde".

“Në të vërtetë, Zoti juaj është Allahu, që krijoi qiejt dhe Tokën për gjashtë ditë e pastaj u ngrit mbi Fronin hyjnor (që mbisundon gjithësinë). Ai me errësirën e natës e mbulon ditën, e cila e ndjek atë; Dielli, Hëna dhe yjet i përulen urdhrit të Tij. Vetëm Atij i përket Krijimi dhe Urdhërimi. Qoftë bekuar Allahu, Zoti i botëve!”²⁸

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدِيرُ الْأَمْرَ فَسَيُثْبِتُوكَ أَوْ لَا تَثْبِتُونَ * قَدْ لَكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ الْحَقُّ قَبْلَ ذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ فَأَنَّى تُصْرَفُونَ

“Thuaj: ‘Kush ju ushqen nga qielli dhe Toka? Kush mundëson të dëgjuarit dhe të parit? Kush mund të nxjerrë të gjallën nga e vdekura dhe të vdekurën nga e gjalla? Kush i drejton gjërat?’ Ata do të thonë ‘Allahu’. E ti (o Muhammed) thuaj: ‘Atëherë, përse nuk e keni frikë Atë?’”

“Ky është Allahu, Zoti juaj i vërtetë. E çfarë ka pas së vërtetës, përveç humbjes? Atëherë, përse largoheni?”²⁹

Përcaktimi i këtij lloji të çështjeve, si të veçanta për Allahun, nuk e pengon përdorimin e shkaqeve dhe mjeteve, të cilat veprojnë. Gjithashtu, me urdhrin dhe dëshirën e Tij, edhe fuqia e tyre është në harmoni me fuqinë e Tij.

Është e qartë se besimi në këto gjëra si shkaqe, nuk do të thotë delegim i menaxhimit të universit tek to. Për më shumë,

²⁸ Sure “El A’raf”, ajeti 54.

²⁹ Sure “Junus”, ajetet 31-32.

mund të konsultoheni me librin “Mefahimul Kur’an”, vëllimi i parë, kapitulli i tetë: “Teuhidi në zotërim dhe menaxhim”.

Deri këtu, shpjeguar tri motive (shtysa) që çojnë në politeizmin në adhurim. Megjithatë, nuk pretendojmë në asnjë mënyrë se nuk mund të ketë edhe motive të tjera për politeizmin përveç atyre që kemi përmendur. Por, motivet (shtysat) që kritikon Kur’ani, ishin baza e lindjes dhe përhapjes së politeizmit në botë.

Myslimani që beson në Zotin e universit, Zotin e vetëm, i pranishëm kudo, i afërt me robtë e Tij, Atë që ka në dorë krijimin dhe që vetëdrejton gjithësinë, pa ia dhënë apo deleguar këtë pushtet askujt tjetër, ai e ka kuptuar thelbin e teuhidit (monoteizmit të pastër).

Myslimani, me këtë besim, nuk mund të marrë si të adhuruar askënd përveç Allahut. Madje, nuk mjafton vetëm ta adhurojë Atë, por ai është i detyruar të luftojë besimet politeiste dhe idhujtarinë. Ai nuk duhet të pranojë që dikush të largohet nga kufijtë e teuhidit, qoftë edhe për një çast të vetëm.

Lidhur me motivin e tretë, është e rëndësishme të theksojmë një pikë thelbësore: mund të ndodhë që dikush të besojë se gjithë çështjet e universit i përkasin vetëm Allahut dhe Ai nuk ia ka deleguar këto askujt. Megjithatë, ai mund të mendojë se çështjet shpirtërore, që lidhen me veprat e njerëzve, si ndërmjetësimi (shefati) dhe falja, të cilat janë ekskluzivisht të Zotit, u janë dhënë dhe u janë dhuruar disa individëve. Ky është një nga motivet që çon në adhurimin e dikujt tjetër, përveç Allahut.

Kur'ani e ka përcaktuar qartë se ndërmjetësimi është një e drejtë e pastër e Allahut dhe askush nuk mund të ndërmjetësojë pa lejen e Tij, siç thuhet:

قُلْ لِلَّهِ الشُّفَعَةُ جَمِيعًا

“Thuaju: Ndërmjetësimi është i gjithi në duart e Allahut;”³⁰

Po ashtu, Allahu e ka përcaktuar faljen e mëkateve si një e drejtë ekskluzive të Tij, në të cilën askush tjetër nuk ka pjesë. Kushdo që pretendon se falja e mëkateve është në dorën e dikujt tjetër përveç Tij, ka rënë në shirk (politeizëm).

Allahu i Lartësuar thotë: **“Për ata që, kur bëjnë vepra të turpshme ose i bëjnë padrejtësi vetes, e kujtojnë Allahun, i kërkojnë falje për gjynahet e tyre - e kush i fal gjynahet përveç Allahut?”³¹**

Një grup idhujtarësh, në kohën e shpalljes së mesazhit islam, adhuronin idhujt, duke menduar se ata kishin një pozitë të veçantë tek Allahu dhe atyre u ishte besuar çështja e ndërmjetësimit dhe faljes së mëkateve.

Në studimet e ardhshme, do të flasim për këtë lloj shirku, i cili është më i dobëti ndër llojet e tij.

Pasi të kemi kuptuar këto motive dhe mënyrën se si Kur'ani i kritikoi ato, është e nevojshme t'i kushtojmë vëmendje asaj që shumica e shkrimtarëve dhe autorëve vehabi përmendin në librat e tyre.

³⁰ Sure “Ez Zumer”, ajeti 44.

³¹ Sure “Al Imran”, ajeti 135.

Premisa e pestë: Shpjegimi i teuhidit të uluhijes dhe rububijes

Autorët vehabi ende e pranojnë ekzistencën e dy llojeve të teuhidit. Llojin e parë e quajnë *“teuhidi rububijje”*, ndërsa llojin tjetër e quajnë *“teuhidi uluhijje”*. Ata theksojnë se besimi në teuhidin rububijje dhe në njëshmërinë e Krijuesit nuk mjafton si i vetmi aspekt i teuhidit që Profetët, sidomos Profeti i fundit, janë dërguar për ta shpallur dhe për ta përhapur në shoqërinë njerëzore. Përkundrazi, përveç besimit në teuhidin rububijje, njeriu duhet ta adhurojë vetëm Allahun dhe të mos i shoqërojë Atij askënd në adhurim. Kjo sepse, mushrikët arabë, ndonëse besonin në njëshmërinë e Krijuesit të gjithësisë dhe e pranonin se Ai është Një, përsëri konsideroheshin politeistë, siç thotë Kur’ani në ajetin 106 të sures “Jusuf”:

وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ

“Dhe shumica e tyre nuk besojnë në Allahun, veçse duke i shoqëruar (Atij të tjerë)”.³²

³² “Feth-ul-Mexhíd”, vepër e shejh Abdurrahman bin Hasan bin Muhamed bin Abdulvehhab (ka vdekur në vitin 1285 hixhri), faqe 12 dhe 20. Ky libër sot mësohet në kurrikulat e tyre shkolllore, ku theksohet ndarja e teuhidit në këto dy lloje. Për më tepër, ata akuzojnë myslimanët se besojnë vetëm në teuhidin rububijje, por jo në teuhidin uluhijje.

Siç është përmendur më herët, emërtimi i teuhidit në krijim si *“teuhid rububijje”* dhe emërtimi i teuhidit në adhurim si *“teuhid uluhijje”* është i pasaktë, si nga aspekti gjuhësor, ashtu edhe nga terminologjia e Kur’anit.

Nuk ka polemikë rreth kësaj çështjeje dhe asnjë mysliman që e pranon realitetin nuk e mohon se teuhidi rububijje i vetëm nuk është i mjaftueshëm. Por, siç kemi sqaruar më parë, teuhidi ka katër faza, ndërkohë që Vehabizmi e kufizon vetëm në dy prej tyre, duke harruar ose duke injoruar dy të tjerat.

Megjithatë, ajo që ia vlen të përmendet, është se nuk ka mosmarrëveshje me ata mbi këtë çështje të përgjithshme dhe të gjithë janë të pajtimit se duhet të largohemi nga adhurimi i dikujt tjetër, përveç Allahut. Por problemi kryesor është se vehabitë e konsiderojnë madhërimin e Profetëve dhe evlijave si adhurim, ndërkohë që, sipas të tjerëve, ekziston një dallim i madh dhe i qartë mes madhërimit dhe adhurimit.

Me fjalë të tjera, nuk ka mosmarrëveshje mes myslimanëve për parimin e përgjithshëm, se nuk lejohet kurrë adhurimi i dikujt tjetër, përveç Allahut. Mosmarrëveshja lind nga pikëpamja e vehabive ndaj disa veprimeve, siç është vizita e varreve, të cilën ata e konsiderojnë adhurim. Ndërkohë, sipas të tjerëve, këto veprime nuk përbëjnë adhurim.

Në mënyrë më shkencore, duhet të themi se mosmarrëveshja nuk është në parimin e përgjithshëm, por në përcaktimin e rasteve konkrete që bien nën të. Për të zgjidhur këtë çështje, së pari, duhet të kuptojmë konceptin e vërtetë të

adhurimit, në mënyrë që, në dritën e tij, të dallojmë adhurimin nga veprimet që nuk janë adhurim.

Po ashtu, e njëjta gjë vlen edhe për çështje të tjera, përveç vizitës së varreve, siç është ndërmjetësimi (tevessuli) te evlijatë dhe kërkimi i nevojave prej tyre, të cilat vehabitë i konsiderojnë si adhurim, ndërkohë myslimanët e tjerë nuk pajtohen me ta dhe i lejojnë këto lloj ndërmjetësimesh dhe i shohin si një formë e kapjes pas shkaqeve, një parim i përmendur në legjislacionin e nderuar islam.

Premisa e gjashtë – A është adhurimi nënshtrim absolut apo është nderim?

Dijetarët e gjuhës arabe, në fjalorët e tyre, japin përkufizime të ngjashme për fjalën “adhurim”. Ata e shpjegojnë adhurimin si “nënshtrim dhe përulësi”. Më poshtë po sjellim tekstualisht thëniet e tyre:

1 – Ibn Mendhuri, në veprën e tij “Lisanul arab”, thotë: “*Thelbi i robërisë (el ubudijetu) është nënshtrimi dhe përulësia*”.

2 – Err Rragib, në “El Mufradat”, thotë: “*Robëria (el ubudijetu) është shfaqje e përulësisë, ndërsa adhurimi (el ibadetu) është më i thellë se ajo, sepse përfaqëson kulmin e përulësisë dhe nuk i takon askujt tjetër përveç Atij që është i përsosur në mirësitë e Tij, që është Allahu i Madhëruar. Për këtë arsye, Allahu ka thënë:*

*“Që të mos adhuronit askënd tjetër veç Atij”.*³³ **أَلَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ**

3 – Në “El Kamusul Muhijj”, Firuzabadi, e përkufizon adhurimin si “bindje”.

4 – Ibn Farisi, në “El Mekajis”, thotë: “*Fjala ‘abd’-‘rob’ ka dy kuptime që duket sikur kundërshtojnë njëra-tjetrën. Kuptimi i parë i referohet butësisë dhe përulësisë, ndërsa i dyti ashpërsisë dhe fortësisë*”.

³³ Sure “El Isra”, ajeti 23.

Më pas ai sjell shembuj të kuptimit të parë dhe thotë: “Në këtë grup hyn edhe fjala *el-ba’ir el mu’abbad*, që do të thotë ‘*deve e lyrosur me katran*’. Kjo, gjithashtu, mbështet atë që thamë, pasi ky veprim e bën devenë më të përulur dhe e ul atë.

“*El mu’abbad*” do të thotë “*i përulur*” dhe përdoret, gjithashtu, për të përshkruar devenë. Nga kuptimi i dytë vjen edhe shprehja: “*et tarijk el mu’abbad*”, që do të thotë “*rruga e shtruar*”, pra, rruga që është bërë e lëmuar dhe e lehtë për t’u kaluar.

Premisa e shtatë: Nënshtrimi absolut nuk është adhurim

Adhurimin, edhe pse e kanë interpretuar se është bindje, përulje, nënshtrim apo shfaqje e kulmit të përuljes, mirëpo të gjitha këto përkufizime nuk janë tjetër veçse një përshkrim me kuptim të përgjithshëm, sepse bindja, nënshtrimi dhe përulja, në përgjithësi, nuk janë adhurim. Për shembull: Nënshtrimi i fëmijës para prindit, i nxënësit para mësuesit, ose i ushtarëve para komandantit, ky lloj nënshtrimi nuk mund të quhet adhurim. Ajetet e Kur'anit tregojnë qartë se nënshtrimi dhe përulja e plotë, nuk janë adhurim. Më poshtë po përmendim disa ajete rreth kësaj çështjeje:

1- Përulja e engjëjve para Ademit, e cila është një nga format më të larta të nënshtrimit, siç thotë Allahu i Madhëruar në ajetin 34 të sures "El Bekare":

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ

"Dhe kur u thamë engjëjve: 'Përuluni në sexhde para Ademit!'"

Ajeti tregon se para Ademit u përulën engjëjt dhe kjo përulje nuk u konsiderua si shirk (idhujtari) apo adhurim i dikujt tjetër, përveç Allahut. Engjëjt, me këtë veprim, nuk u bënë

politeistë dhe nuk e konsideruan Ademin si të barabartë me Allahun apo si shok në adhurim. Përkundrazi, kjo vepër e engjëjve ishte një shenjë madhështimi dhe nderimi ndaj pozitës së Ademit (*Paqja qoftë mbi të!*).

Kjo është dëshmia më e mirë se jo çdo madhërim përpara dikujt tjetër, përveç Allahut, konsiderohet si adhurim për të. Po ashtu, fjalia: “Përluni para Ademit!”, edhe pse është e njëjtë në formë me fjalinë: “Përluni para Allahut!”, e para, nuk konsiderohet si urdhër për të adhuruar dikë tjetër veç Tij, ndërsa e dyta, është urdhër për të adhuruar Allahun e Madhëruar.³⁴

Mund të përfytyrohet, në këtë kontekst, se kuptimi i përljes para Ademit në këtë ajet nuk është përlja në kuptimin e saj të vërtetë dhe të zakonshëm. Dihet se nënshtrimi i thjeshtë nuk është adhurim, por vetëm “përlja më e lartë”, që është sexhdeja, konsiderohet si adhurim. Gjithashtu, mund të përfytyrohet se qëllimi i suxhudit (përljes) para Ademit ishte ta bënte atë një “kibël” (drejtim) dhe jo një përlje të vërtetë për të.

Megjithatë, të dy këto përfytyrime janë të gabuara.

Për sa i përket përfytyrimit të parë, ai është i gabuar, sepse interpretimi i përljes (suxhudit), në këtë ajet si thjesht “nënshtrim”, është në kundërshtim me kuptimin e drejtpërdrejtë dhe të kuptueshëm nga gjuha dhe tradita. Kuptimi i zakonshëm dhe i menjëhershëm i kësaj fjale, si në gjuhën arabe, ashtu edhe në përdorimin e saj të përditshëm, është forma e njohur e përljes (sexhdes), jo thjesht një nënshtrim i përgjithshëm. Ndërsa

³⁴ Kjo tregon se ajo që ka rëndësi janë qëllimet dhe ndërgjegjja, jo thjesht forma dhe dukja e jashtme.

përfytyrimi i dytë është, gjithashtu, i pasaktë, sepse është një interpretim pa burim dhe pa ndonjë provë të qartë.

Për më tepër, nëse Ademi do të ishte “kibël” për engjëjt dhe jo objekt i sexhdes së tyre, atëherë nuk do të kishte vend për kundërshtimin e Iblisit, i cili tha: **“A t’i bëj sexhde atij që e krijove prej balte?”**³⁵

Nuk është asnjëherë e domosdoshme që kibla (drejtimi i adhurimit) të jetë më e lartë në gradë se sa ai që kryen sexhden, në mënyrë që të kishte ndonjë arsye për kundërshtimin e Iblisit. Përkundrazi, është e nevojshme që ai, për të cilin bëhet sexhdeja, të jetë më i lartë në gradë, se sa ai që bën sexhden. Ndërkohë, Ademi nuk ishte më i lartë, në këndvështrimin e Iblisit, prandaj ai kundërshtoi. Kjo tregon qartë se sexhdeja ishte për Ademin, jo se Ademi ishte thjesht kibël (drejtim).

Al Xhasas thotë: “Disa njerëz pretendojnë se sexhdeja ishte për Allahun, ndërsa Ademi ishte në pozitën e kiblës për engjëjt. Por ky interpretim nuk ka asnjë vlerë, sepse kjo do të nënkuptonte që nuk kishte asnjë aspekt të nderimit dhe përparësisë për Ademin. Ndërkohë, kuptimi i qartë i ajetit tregon se Ademi ishte i nderuar dhe i lartësuar dhe urdhri për sexhden kishte për qëllim pikërisht nderimin dhe lartësimin e tij. Këtë e vërteton edhe vetë fjala e Iblisit, të cilat Allahu i Madhëruar e përmend në ajetet 61-62 të sures “El Isra”:

أَسْجُدْ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا* قَالَ أَرَأَيْتَ هَذَا الَّذِي كَرَّمْتَ عَلَيَّ

³⁵ Sure “El Isra”, ajeti 61.

‘A t’i bëj sexhde atij që Ti e krijove nga balta?’”

“Tha: ‘A e sheh këtë që Ti e vlerësove mbi mua..’”

Iblisi shpjegoi se refuzimi i tij për të bërë sexhde ishte për shkak të nderimit dhe lartësimit që Allahu i dha Ademit, duke i urdhëruar engjëjt të përulen para tij. Sikur urdhri për sexhde të nënkuptonte vetëm pozitën e Ademit si kible për ata që bënë sexhde, pa asnjë aspekt të nderimit apo përparësisë për të, atëherë Ademi nuk do të kishte asnjë përfitim apo pozitë të lakmueshme si Qabja, e cila është e vendosur si kibël.³⁶

Prandaj, kuptimi i drejtpërdrejtë i ajetit është se engjëjt i bënë sexhde Ademit, me urdhrin e Allahut, në një sexhde reale dhe Ademi u bë ai për të cilin u përulen engjëjt, me urdhrin e Allahut. Me këtë veprim, engjëjt shfaqën nënshtrimin dhe përuljen më të madhe përpara Ademit, por, pavarësisht kësaj, ata nuk e adhuruan atë.

Sa për mundësinë që dikush të mendojë se sexhdeja e engjëjve për Ademin, përderisa ishte e lejuar me urdhrin e Allahut, atëherë përulja (suxhudi) e tyre përse është e rregullt? Mirëpo bëhet fjalë për nënshtrimin dhe përuljen që nuk është e urdhëruar nga Allahu. Përgjigjja për këtë pretendim – të cilin shpesh e përsërisin shumë nga ithtarët e doktrinës vehabite në këtë çështje – do të vijë më vonë.

2- Kur’ani shpall qartë se prindërit dhe vëllezërit e Jusufit (Paqja qoftë mbi të!) i bënë sexhde atij, siç thuhet në ajetin 100 të sures “Jusuf”:

³⁶ Ahkamul Kur’an, vëll. 1, f. 302.

وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا وَقَالَ يَا أَبْتِ هَذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا

“Ai i ngriti prindërit e vet në fron dhe ata të gjithë iu përulën atij. Ai tha: ‘O babai im, ky është shpjegimi i ëndrrës sime të dikurshme. Zoti im e përmbushi atë...’”.

Në ajetin 4 të sures “Jusuf” përmendet ëndrra e Profetit Jusuf (*Paqja qoftë mbi të!*), që ia tregoi babait të tij dhe i tha:

إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ

“...Unë pashë në ëndërr njëmbëdhjetë yje, Diellin dhe Hënë! I pashë të më përulëshin në sexhde.”

Kjo ëndërr u realizua pas shumë vitesh, kur vëllezërit dhe prindërit e Jusufit ranë në sexhde përpara tij. Kur’ani, në të gjitha këto raste, e përshkruan këtë veprim me fjalën “sexhde për Jusufin”.

Nga ky shpjegim, kuptohet qartë se, thjesht, bërja e sexhdes ndaj dikujt – pa marrë parasysh motivet dhe synimet e brendshme – nuk përbën adhurim. Sexhdeja, siç dihet, është forma më e lartë e nënshtimit dhe përuljes.

Disa nga ata që e interpretojnë adhurimin, se është nënshtim dhe përulje absolute, përgjigjen me këtë ajet dhe e argumentojnë interpretimin e tyre duke thënë: Megjenëse sexhdeja ndaj Ademit apo Jusufit ndodhi me urdhrin e Allahut, ajo nuk ishte shirk (idhujtari).

Ne do të kthehemi në këtë çështje më vonë, nën titullin “A e bën urdhri i Allahut shirkun të mos jetë shirk?”, prandaj duhet ta keni parasysh këtë.

3- Allahu urdhëron për përlulje para prindërve, që është hiperbolë për përluljen e madhe. Në ajetin 24 të sures "El Isra" Allahu i Madhëruar thotë:

وَخُفِّضْ لَهَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ

"Në shenjë mëshire përlulu para tyre me respekt dhe lutu:..."

Megjithatë, kjo përlulje nuk është adhurim.

4- Të gjithë myslimanët, gjatë riteve të Haxhit, bëjnë tauaf rreth Qabes, e cila nuk është tjetër veçse gur dhe baltë dhe ecin mes Safas dhe Merves, ashtu siç ka urdhëruar Kur'ani në suren "El Haxh", në ajetin 29:

وَلْيَطُوفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ

"...Dhe le t'i vijë rrotull Shtëpisë së lashtë".

Kurse në ajetin 158 të sures "El Bekare" thuhet:

لِإِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطُوفَ بِهِمَا

"Vërtet, Safa dhe Merva janë pjesë e Simboleve të Allahut, prandaj ai që viziton Qaben për Haxh ose për Umre, s'ka kurrfarë gjynahu nëse sillet (bën tauaf) mes tyre..."

A mund të mendohet se tauafi rreth dheut, gurëve dhe maleve është adhurim ndaj tyre?

Nëse çdo përlulje do të ishte adhurim, atëherë të gjitha këto veprime do të konsideroheshin një formë politeizmi i lejuar (gjë që është absurde). Allahu është shumë më i lartë se sa një pretendim i tillë!

Të gjithë myslimanët e prekin Gurin e Zi gjatë Haxhit dhe ky veprim është një nga sunetet e Haxhit. Në pamje të jashtme, ky veprim mund të ngjasojë (por vetëm në formë, jo në realitet) me praktikat e idhujtarëve ndaj idhujve të tyre. Megjithatë, në një rast, ai mund të duket si shirk (politeizëm), ndërsa në një tjetër jo, por konsiderohet si një veprim i besimtarëve monoteistë.

Kjo mbështet atë që përmendëm më parë, se ajo që përcakton realitetin e një veprimi, nuk është forma e tij e jashtme, por qëllimi dhe ndërgjegjja. Përndryshe, në aspektin e jashtëm, këto veprime nuk do të kishin ndonjë ndryshim nga veprimet e idhujtarëve.

5- Kur'ani i Shenjtë urdhëron që ta marrim Mekamin e Ibrahimit si vend faljeje, siç thuhet në ajetin 125 të sures "El Bekare":

وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى

"...Dhe bëjeni vendin (mekamin) e Ibrahimit si vend-faljeje!"

Pa dyshim, namazi është vetëm për Allahun, por fakti që ai kryhet në vendin e Ibrahimit – ku ndodhen gjurmët e këmbëve të tij – është një formë nderimi për atë Profet të madh. Megjithatë, ky veprim nuk mund të konsiderohet, në asnjë mënyrë, si adhurim.

Motoja e myslimanit të vërtetë është përulja ndaj besimtarëve dhe të jenë të ashpër ndaj femohuesve, siç thuhet në ajetin 54 të sures “El Maide”:

فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ

"O ju që keni besuar! Nëse ndokush prej jush braktis besimin e vet, dijeni se Allahu do të sjellë njerëz, që i do dhe që e duan; të përulur me besimtarët dhe të ashpër me femohuesit;".

Të gjitha këto ajete, nga njëra anë, dhe ritet e Haxhit, nga ana tjetër, tregojnë qartë se përulja e përgjithshme, respekti ose nderimi nuk janë adhurim.

Nëse shohim se dijetarët e gjuhës e kanë përkufizuar adhurimin si përulje dhe nënshtrim, atëherë duhet ta kuptojmë këtë si një përkufizim, në kuptimin e gjerë të fjalës. Ata kanë përdorur një term të përgjithshëm, por kanë pasur parasysh një kuptim më të gjerë. Ndërkohë që adhurimi është një lloj i veçantë përuljeje, të cilin do ta sqarojmë së afërmi.

Nga ky shpjegim, gjithashtu mund të themi se nderimi dhe respektimi i dikujt nuk janë, në asnjë mënyrë, adhurim. Përndryshe, do të duhej të konsideronim të gjithë njerëzit – madje edhe Profetët – si mushrikë (politeistë), sepse edhe ata i respektonin ata që meritonin respekt.

I ndjeri Shejkh Xha'ferr Kashiful Gita', i cili ishte i pari që në kohën e tij analizoi besimin e Vehabizmit ka theksuar pikërisht këtë pikë: "Nuk ka dyshim se adhurimi i takon vetëm Allahut

dhe, kush ia drejton atë dikujt tjetër, bën kufër (mosbesim). Mirëpo jo çdo lloj përuljeje dhe nënshtrimi nënkupton adhurim, siç shfaqet në fjalët e gjuhëtarëve. Përndryshe, do të rezultonte se të gjithë skllevërit, punëtorët dhe shërbëtorët e princave janë jobesimtarë (qafirë), madje edhe vetë Profetët, për shkak të përuljes së tyre ndaj prindërve”.³⁷

³⁷ Shih: “Menhexh Err Rreshad”, f. 24, botimi i vitit 1343 hixhri, i shkruar nga Shejkh Xha’ferr Kashiful Gita’, i cili ndërroi jetë në vitin 1228 hixhri. Ky libër u shkrua si përgjigje ndaj një letre nga njëri prej princave të Arabisë Saudite, të cilët, që nga dita e parë e deri në kohën tonë, kanë qenë ndër përhapësit e Vehabizmit.

Premisa e tetë: Dallimi midis kuptimit të vërtetë dhe atij figurativ

Po, ndoshta fjala “adhurim” dhe variantet e saj përdoren në disa raste në gjuhën e zakonshme dhe në leksikun e gjuhëtarëve.

Por, përdorimi i një fjale, në një kuptim të caktuar, nuk do të thotë domosdoshmërisht se ai është një tregues i vërtetë i atij kuptimi. Përkundrazi, ndonjëherë përdorimi mund të jetë figurativ, ku një veprim krahasohet me kuptimin e vërtetë të fjalës për shkak të një ngjashmërie midis tyre.

Ja disa shembuj të tillë:

1- I dashuruari i dëshpëruar, i cili tregon përlulje të skajshme para të dashurës së tij dhe humb durimin ndaj kërkesave të saj, megjithatë një nënshtrim i tillë nuk quhet “adhurim”, edhe nëse thuhet në mënyrë figurative se ai “adhuron gruan”.

2- Njerëzit që robërohen nga egoja dhe nga thirrjet e egos, që urdhëron të keqen, humbasin kontrollin mbi zgjedhjet e tyre. Këta persona nuk mund të konsiderohen adhurues të vërtetë të egos së tyre e as nuk mund të quhen idhujtarë si ata që adhurojnë statujat. Nëse thuhet për ta se “adhurojnë egon e tyre”, kjo është vetëm një mënyrë krahasimi dhe shprehje figurative.

Kur'ani e quan egon "zot" dhe e lidh me faktin që nënshtrimi dhe përulja ndaj saj është një lloj adhurimi, por vetëm në mënyrë figurative. Kjo thuhet në ajetin 43 të sures "El Furkan:

أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهُهُ هَوَاهُ أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا

"A e ke parë ti atë që për zot merr dëshirat e veta, mos vallë ti do të bëhesh mbrojtësi i atij?"

Ashtu si përdorimi i fjalës "zot" për egon është figurativ, po ashtu edhe ndjekja e egos si "adhurim" është një shprehje figurative.

3- Ekziston një grup njerëzish që sakrifikojnë gjithçka për të arritur pozitë dhe pushtet, aq sa njerëzit thonë për ta se "adhurojnë pozitën dhe pushtetin". Megjithatë, ata nuk konsiderohen adhurues të vërtetë të pozitës e as nuk bëhen idhujtarë për këtë arsye.

4- Ata që janë thellësisht të zhytur në racizëm, si bijtë e Izraelit dhe në egoizëm, të cilëve nuk u intereson asgjë tjetër veç ushqimit dhe pijeve, ndonëse quhen "adhurues të racës, egos dhe djallit", ndërgjegjja e shëndoshë gjykon se veprimi i tyre nuk është adhurim i vërtetë... Ndjekja e djallit është një gjë, ndërsa adhurimi i tij është diçka tjetër.

Nëse shohim që Kur'ani e quan bindjen ndaj djallit "adhurim", kjo është një formë krahasimi, me qëllim që të tregojë neverinë e fortë dhe dënimin e ashpër për këtë veprim. Në ajetet 60-61- të sures "Ja Sin" thuhet:

أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ * وَأَنْ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

“A nuk ju porosita o bij të Ademit të mos adhuroni djallin; me të vërtetë ai për ju është armik i hapur.”

“Dhe të më adhuroni Mua, ja kjo është Rruga e Drejtë.”

Të ngjashme me këtë ajet janë edhe dy ajetet e mëposhtme:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَنِ عَصِيًّا

“O babai im, mos e adhuro djallin! Vërtet, djalli ka qenë gjithmonë i pabindur ndaj të Gjithëmëshirshmit”.³⁸

أَنْتُمْ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَ

“A të besojmë ne dy njerëzve si ne, ndërkohë që populli i tyre na adhuron neve?”³⁹

Në këto dy ajete, përdorimi i fjalës “adhurim” është në kuptim figurativ, duke treguar bindje të tepruar ose nënshtrim të madh.

Nuk ka dyshim se bijtë e Izraelit nuk e adhuronin Faraonin dhe parinë e tij, por përulja e tyre arriti në një shkallë aq të lartë, saqë, në mënyrë figurative, mund të quhej “adhurim”.

³⁸ Sure “Merjem”, ajeti 44.

³⁹ Sure “El Mu’minun”, ajeti 47.

Edhe pse Kur'ani e përdor termin “adhurim” në këto raste, kjo nuk do të thotë se i ka cilësuar ata si idhujtarë. Prandaj, nuk mund të pranohet se çdo nënshtrim, bindje, nderim apo respekt është “adhurim”. Nga kjo kuptohet se përdorimi i këtij termi në ato kontekste është bërë me një kujdes të veçantë dhe në një kuptim figurativ.

Me fjalë të tjera, ata që “adhurojnë” pasionet, egon, pozitën e pushtetin, megjithëse janë mëkatarë dhe i pret një dënim i ashpër, nuk mund të konsiderohen si idhujtarë në adhurim, të cilët kanë dispozita të veçanta në jurisprudencën islame.

Në hadithin e nderuar lexojmë: *“Kushdo që i vë veshin një folësi, e ka adhuruar atë. Nëse ai që flet, transmeton nga Allahu i Plotfuqishëm, atëherë ai ka adhuruar Allahun. Por, nëse ai që flet, transmeton nga djalli, atëherë ai e ka adhuruar djallin”*.⁴⁰

Sot, njerëzit dëgjojnë mjetet e komunikimit, u vënë veshin bisedave të folësve dhe prezantuesve në radio e televizion. Shumica e këtyre folësve nuk flasin në emër të Allahut. A mund të themi, pra, se të gjithë ata që i dëgjojnë këto biseda, janë adhurues të këtyre folësve?!

Natyrisht që jo. Më e sakta është ta konsiderojmë përdorimin e fjalës “adhurim”, në raste të tilla, si një shprehje figurative, për shkak të ngjashmërisë midis kuptimit të vërtetë dhe kuptimit metaforik.

Shpesh dëgjojmë, në gjuhën e përditshme, shprehje, si: “admirues i barkut” apo “skllav i epshit”. A janë këta njerëz vërtet

⁴⁰ “El Kafi” i Kulejnit, vëll. 7, f. 434. “Sefijnetul Bihari”, vëll. 2, Lënda “Abade”.

adhurues të barkut dhe epshit? Jo, por për shkak se nënshtrimi i tyre i plotë ndaj dëshirave të egos i ngjan përuljes absolute të besimtarëve të vërtetë para Krijuesit të gjithësisë, në mënyrë figurative kjo quhet “adhurim”.

Premisa e nëntë: A e bën urdhri i Allahut shirkun të mos jetë shirk?

Mund të themi se, përderisa sexhdeja e engjëjve për Ademin, prekja e Gurit të Zi dhe veprime të ngjashme me to, janë me urdhër të Allahut, atëherë ato nuk konsiderohen shirk dhe ai që i kryen, nuk quhet mushrik (idhujtar).⁴¹

Thënë ndryshe, thelbi i adhurimit, edhe pse është përulja dhe respekti, kur këto veprime kryhen me urdhrin e Allahut të Lartësuar, ato konsiderohen adhurim ndaj Urdhëruesit, jo ndaj dikujt tjetër.

Por, ai që e thotë këtë dhe ata që e ndjekin, harrojnë një pikë shumë të rëndësishme, e cila është: Fakti që një gjykim lidhet me një subjekt, nuk e ndryshon kurrë realitetin e atij subjekti dhe as urdhri hyjnor për të nuk e shndërron thelbin e tij.

Arsyeja e shëndoshë gjykon se fyerja dhe sharja e dikujt është poshtërimi ndaj tij. Prandaj, edhe nëse Allahu, hipotetakisht, do të urdhëronte fyerjen dhe sharjen e dikujt, urdhri i Tij nuk do ta ndryshonte kurrë thelbin e fyerjes dhe sharjes.

⁴¹ Thënia është e sheikut Abdul Aziz, imam i xhamisë së shenjtë të Profetit, në Medinë, gjatë diskutimit të tij me disa të nderuar.

Ashtu siç mikpritja dhe nderimi i mysafirit, në natyrën e tyre, janë një formë respekti dhe vlerësimi për të ardhurin, po kështu, nëse mikpritja e një personi do të ndalohej, kjo nuk do ta ndryshonte thelbin e veprimit. Me fjalë të tjera, mikpritja, e cila nga natyra e saj është një formë respekti, nuk do të shndërrohej në një poshtërim vetëm për shkak të ndalimit të saj. Përkundrazi, thelbi i mikpritjes mbetet i pandryshuar, edhe nëse ajo bëhet e ndaluar.

Prandaj, nëse disa veprime – si sexhdeja, prekja e Gurit të Zi dhe të ngjashme me to – konsiderohen në natyrën e adhurimit, urdhri i Allahut nuk mund ta ndryshojë këtë natyrë. Atëherë, ato vepra nuk mund të pushojnë së qeni adhurim ndaj Ademit, Jusufit apo Gurit të Zi.

Kështu, pretendimi se këto veprime janë adhurim, në thelb, por fakti që janë urdhëruar nga Allahu, i nxjerr jashtë shirkut, do të nënkuptonte se këto veprime janë një lloj shirku figurativ. Megjithatë, shirkut nuk mund t'i bëhet përjashtim në gjykimin e tij, pasi ai nuk pranon kufizime apo ndarje të tilla.

Në përfundim, çështja sillet rreth dy mundësive:

1. Ose t'i konsiderojmë këto veprime si të dala, nga vetë natyra e tyre, jashtë konceptit të shirkut.
2. Ose të pranojmë se ato janë treguese të shirkut në adhurim, por një shirk që Allahu e ka lejuar dhe e ka bërë të lejueshëm.

Mendimi i dytë është aq i pabazë, saqë askush nuk mund ta pranojë, e lëre më ta mbështesë. Do të sqarojmë më tej se disa

veprime mund të konsiderohen, nga një këndvështrim, si shenjë madhështimi dhe përulësie, ndërsa nga një tjetër këndvështrim, si shirk (idhujtari). Për shembull, nëse engjëjt do t'i përulëshin Ademit, duke besuar se ai është Zot, ky veprim, padyshim, do të ishte shirk, edhe sikur Allahu ta kishte urdhëruar – duke supozuar një rast të tillë. Por, nëse ata do të përulëshin pa këtë besim, atëherë ky veprim nuk do të ishte shirk, edhe sikur të mos ishte urdhëruar nga Allahu i Madhëruar.

Shejkh Abdul Azizi, imami i Xhamisë së Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), përpigëj të justifikonte vlefshmërinë dhe ligjshmërinë e këtyre akteve të respektit, duke argumentuar se ato ishin të urdhëruara nga Allahu. Ai sjell si dëshmi fjalët e Omer ibn Khatabit për Gurin e Zi, i cili ka thënë: “Unë e di se ti je vetëm një gur, që nuk sjell as dobi, as dëm. Po të mos e kisha parë Profetin Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) duke të puthur, nuk do të të puthja”.⁴²

Por ai nuk e kuptonte se ky argument nënkupton se këto veprime do të ishin një lloj shirku i lejuar, në këtë rast, gjë që do të nënkuptonte se Allahu urdhëron imoralitetin (el fahsha), qoftë edhe një herë të vetme (Qoftë larg!).

Ndaj i kujtojmë Shejkhut thënien e Kur'anit, në ajetin 28 të sures “El A'raf”:

قُلْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ؟

⁴² “Sahihul Bukharij”: vëll. 3, f. 149, “Kitabul haxhah”, botim i Uthman Khalifeh.

“Thuaj: ‘Me të vërtetë, Allahu nuk urdhëron imoralitetin. A po i mveshni Allahut atë që nuk e dini?’”

Nëse përulja e engjëjve për Ademin (*Paqja qoftë mbi të!*) dhe prekja e Gurit të Zi janë adhurim për Ademin dhe gurin dhe, për rrjedhojë, do ishin shirk, atëherë Allahu kurrë nuk do t'i kishte urdhëruar ato.

Premisa e dhjetë: Kuptimi i “el uluhijetu”

Për sa i përket “el uluhijetu”, ne nuk mendojmë se lexuesi i nderuar ka nevojë për një shpjegim të kuptimit të fjalës “ilah” – “Zot”, pasi fjalët “ilah” dhe “Allah” janë të ngjashme dhe kanë kuptim të njëjtë. Ajo që nënkuptohet nga fjala “Allah”, është po ajo që nënkuptohet nga fjala “ilah”, megjithëse ndryshojnë në koncept, me ndryshimin e përgjithshëm dhe të veçantë.

Fjala “Allah” është një emër që tregon një individ të caktuar nga ai koncept i përgjithshëm dhe i referohet një realiteti të veçantë, që është Allahu i vetëm. Ndërsa fjala “ilah” mbetet një term i përgjithshëm, që mund të përdoret për çdo hyjni, edhe pse nuk gjendet tek monoteistët vërtetësi për të, por që është i përkufizuar vetëm në të.

Ashtu siç nuk ka nevojë për shpjegim, për të kuptuar domethënien e fjalës Allah, po ashtu edhe fjala “ilah” nuk ka nevojë për shpjegim, sepse nuk ka ndonjë ndryshim mes këtyre dy fjalëve, përveç dallimit midis pjesës dhe tërësisë. Ato janë të ngjashme, si fjala “Zejd” dhe “njeri”, madje edhe më të përafërta se këto të fundit, pasi “Zejd” dhe “njeri” ndryshojnë në rrënjën e fjalës, ndërsa “ilah” dhe “Allah” janë të njëjta në këtë aspekt. Në të vërtetë, fjala “Allah” nuk është gjë tjetër veçse fjala “ilah”, me ndryshimin se i është hequr shkronja “hemzetu” dhe i është

shtuar nyja shquese “elif” dhe “lam”. Ky ndryshim nuk e heq unitetin e dy fjalëve as në aspektin gjuhësor dhe as në kuptim.

Nëse dëshiron, mund të thuash: Këtu kemi një emër të përgjithshëm, që është “Ilah” (إله) dhe shumësin e tij “Alihatun” (الآلهة), si dhe një emër të veçantë, që është “Allah” (الله), i cili nuk ka kurrë shumës.

Në gjuhën perse, fjala që korrespondon me këtë, është “Khoda” (خدا), në turqisht “Tari” (تاری), dhe në anglisht “God” (گاد).

Megjithatë, në persisht, emri i përgjithshëm dhe ai i veçantë janë të njëjtë, pra “Khoda” (خدا) dhe kuptimi i tij përcaktohet nga konteksti. Ndërsa fjala “Khodavand” (خداوند) përdoret vetëm për emrin e veçantë “Allah”.

Në anglisht, kur fjala “God” përdoret për kuptimin e përgjithshëm, shkruhet me germë të vogël (god), ndërsa kur përdoret për të treguar emrin e veçantë “Allah”, shkruhet me germë të madhe (God) dhe në këtë mënyrë përcaktohet kuptimi i saj.

Ndoshta arsyeja pse ky emër “Allah” u bë i veçantë për Krijuesin e gjithësisë është kjo: Arabët, kur donin të flisnin për Krijuesin, i referoheshin Atij me fjalën “El ilah” (الإله), që do të thotë “hyjnia” ose “Krijuesi”. Nyja shquese “el”, e shtuar në këtë fjalë, shërbente për të bërë një referim të caktuar në mendjen e dëgjuesit, domethënë: “ai ilah, që ti tashmë e njeh në mendjen tënde”. Në gramatikën arabe, kjo nyjë quhet “Lam el-‘Ahd” (لام العهد), që përdoret për të treguar një emër tashmë të njohur.

Më vonë, fjala “El ilah” filloi të përdorej ekskluzivisht për Krijuesin e gjithësisë. Me kalimin e kohës, shqiptimi i saj u zhvillua më tej dhe shkronja “hemzetu” (ء) ndërmjet dy shkronjave “lam” (ل) u zbeh dhe ra nga përdorimi në të folur, duke e bërë fjalën të tingëllojë si Allah (الله). Kështu, fjala mori një formë të re dhe u shndërrua në një emër unik e të veçantë për Krijuesin e Lartësuar, duke u bërë një nga emrat më të shenjtë që i atribuohet vetëm Atij.⁴³

Për atë që përmendëm më sipër, aludon edhe dijetari i njohur Zemakhshari në veprën e tij “El Kashshaf”, ku thotë: “Fjala “Allah” rrjedh nga “el ilah” (الإله)”.

Një shembull i ngjashëm me këtë, është fjala “en nasu” (الناس), e cila, në origjinë, ishte “el enasu” (الأناس), por “hemza-ja” (ء) u hoq dhe u zëvendësua me nyjën shquese “el”.

Për këtë arsye, në formulën e thirrjes përdoret “Tallah” (تالله), me shkaputjen e hemzetul kat’i, ashtu siç thuhet edhe “ja ilah” (يا إله). Fjala “ilah” (إله) është prej emrave të gjinive (ismul exhnasi), ashtu si fjalët “burrë” (رجل) dhe “kalë” (فرس).⁴⁴

Dijetari Tabarsi, në tefsirin e tij, përmend nga Sibeuejhi se fjala “Allah” ka për origjinë fjalën “ilah” (إله), e cila është në formën “Fi’al” (فعال). Në këtë fjalë, shkronja e parë “hemzetu” (ء), që përbën

⁴³ Në këtë kontekst, ekzistojnë edhe teori të tjera. Për t’i njohur ato, mund t’i referoheni veprës “Taxhul Arus”, vëll. 9, te fjala “ilah” (إله).

⁴⁴ “El Keshshaf”: vëll. 1, f. 19, tefsiri “Besmele”.

rrënjën “fa’ul fi’li” (فاء الفعل), është hequr dhe, në vend të saj, nyja shquese “el” është bërë një pjesë e pandashme e fjalës.

Dëshmi për këtë është fakti që arabët lejojnë shqiptimin e kësaj “hemzetu” të rënë në raste betimi ose thirrjeje, siç ndodh në shprehjen: “Ja Allah, igfir li” (يا الله اغفر لي) – “O Allah, më fal mua!”.⁴⁵

Ragib el Isfahani, në veprën e tij “Mufradatul Kur’an”, thotë: “Fjala ‘Allah’ ka për origjinë ‘Ilah’ (إله), por ‘hemze’-ja (ء) e saj është hequr dhe në të është vendosur nyja shquese ‘el’. Kështu që, kjo fjalë u bë e veçantë për Krijuesin e gjithësisë”.

Për shkak të këtij specifikimi ekskluziv, në ajetin 65 të sures “Merjem” Allahu i Lartësuar thotë:

هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا

“A di ti ndokënd, që ka emër të ngjashëm me Të?”⁴⁶

Duke pasur parasysh se kjo fjalë është një nga më të qartat dhe më të dukshmet në kuptim, nuk kemi nevojë për asgjë tjetër për të kuptuar se fjala “ilah” (إله) është një emër i përgjithshëm.

Edhe pse fjala “Allah” (الله) është një emër për Atë që bashkon cilësitë e përsosmërisë dhe është Krijuesi i gjithçkaje, të qenit e vetëtubimit të cilësive të përsosmërisë apo të qenit Krijues i gjërave, nuk janë pjesë e kuptimit të fjalës “ilah”. Ato janë cilësi të veçanta që e dallojnë Krijuesin nga të tjerët. Ndërsa ajo që e bashkon “ilah” me të tjerët ose ndoshta për të cilën mund të flitet

⁴⁵ “Mexhmaul Bejan”: vëll. 1, f. 19

⁴⁶ “Mufredatu Er Rragib”, Lënda “Ilahun”, f. 31.

(për të kuptuar konceptin në nivel më të gjerë), është një tjetër çështje, që do ta përmendim më vonë.

Njëshmërinë e konceptit të tyre, në vetvete, përveç asaj që përmendëm për njësinë e materies së tyre, e mbështet fakti se ndonjëherë përdoret fjala “Allah” në vend të “El ilah”⁴⁷, domethënë në mënyrë të përgjithshme dhe përshtuese e jo si emër i përveçëm, prandaj është e vlefshme që njëra të përdoret në vend të tjetrës, siç ndodh në fjalën e Allahut të Lartësuar:

وَهُوَ اللَّهُ فِي السَّمَاوَاتِ وَفِي الْأَرْضِ يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَنَجْوَكُمْ وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ

“Ai është Allahu në qiej dhe në Tokë; Ai di çfarë fshihni dhe çfarë tregoni, si dhe di atë që arrini të fitoni.”⁴⁸

Domethënia e këtij ajeti është e njëjtë me thënien e Allahut të Lartësuar:

وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَهٌ وَفِي الْأَرْضِ إِلَهٌ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ

“Ai është i vetmi Zot (i vërtetë) në qiell dhe i vetmi Zot (i vërtetë) në Tokë. Ai është i Urtë dhe i Gjithëdijsëm.”⁴⁹

Dhe:

وَلَا تَقُولُوا ثَلَاثَةٌ انْتَهُوا خَيْرًا لَّكُمْ إِنَّمَا اللَّهُ إِلَهٌ وَاحِدٌ سُبْحَانَهُ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ

⁴⁷ Një përdorim figurativ, ashtu siç thotë dikush: “Ky është Hatimi i popullit të tij” apo “Ky është Junusi i bijve të tij”.

⁴⁸ Sure “El En’am”, ajeti 3.

⁴⁹ Sure “Ez Zuhruf, ajeti 84.

“Dhe mos thoni: ‘Tre zota!’ Hiqni dorë, se është më e mirë për ju! Allahu është vetëm Një Zot - qoftë lavdëruar Ai! Ai është tepër i Lartësuar për të pasur fëmijë.”⁵⁰

Dhe:

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيَّمُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْفَصَّوْرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

“Ai është Allahu, përveç të Cilit nuk ka Zot tjetër (të denjë për adhurim). Ai është Sunduesi, i Shenjti (i pastër nga çdo e metë), Paqëdhënësi, Dhënësi i sigurisë, Mbikëqyrësi mbi gjithçka, i Plotfuqishmi, Imponuesi, Madhështori. Qoftë i lartësuar Allahu mbi gjithçka që ia shoqërojnë Atij (në adhurim).”

“Ai është Allahu, Krijuesi, Zanafillësi, Ai që çdo gjëje i jep trajtë. Atij i përkasin Emrat më të bukur; Atë e përlëvdon gjithçka që ndodhet në qiej dhe në Tokë, Ai është i Plotfuqishmi dhe i Urti.”⁵¹

Nuk është e fshehtë se fjala “Allah”, në këto raste dhe në raste të ngjashme, nënkupton të njëjtën gjë si fjala “El ilah”, në mënyrë të përgjithshme, (domethënë, me kuptimin se Ai është “Ilahu” që ka cilësi të tilla e të tilla).

Një ajet i afërt me ajetin e parë të lartpërmendur është ajeti 110 i sures “El Isra”:

قُلْ ادْعُوا اللَّهَ أَوْ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى

⁵⁰ Sure “En Nisa”, ajeti 171.

⁵¹ Sure “El Hashr”, ajetet 23–24.

“Thuaj: ‘Thirrni Allahun ose thirrni të Gjithëmëshirshmin, me cilindo emër që ta thërrisni, Atij i përkasin emrat më të bukur”.

Përfshirja e fjalës “Allah” në mesin e emrave të tjerë dhe urdhri për ta thirrur Atë me cilindo nga këta emra, mund të tregojë se kjo fjalë nuk ka gjithmonë domethënien e një emri të veçantë dhe të pandryshueshëm, por përmban një kuptim përshtues të ngjashëm me atë që përmban fjala “El Ilah” dhe emrat e tjerë hyjnorë. Një ajet tjetër, me të njëjtin kuptim, është ajeti 24 i sures “El Hashr”:

هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى

“Ai është Allahu, Krijuesi, Përsosësi, Formësuesi! Atij i takojnë emrat më të bukur”.

Prandaj, nuk është larg mundësia që në këto dy ajete fjala “Allah” të jetë e kuptuar në një kuptim të përgjithshëm dhe jo si një emër i veçantë, siç duket qartë për atë që thellohet në kuptimin e tyre.

Po, mund të thuhet se fjala “Allah” rrjedh nga “Ilah”, me kuptimin “i adhuruar”, ose nga “Ilah”, me kuptimin “i mahnitur”, për shkak se robi, kur mendon për Të, mbetet i mahnitur. Gjithashtu, mund të jetë nga “Ilah”, me kuptimin “të kërkosh ndihmë e strehim”, sepse krijesat i drejtohen Atij për nevojat e tyre. Ose mund të vijë nga “Ilah”, me kuptimin “të gjesh qetësi”, sepse krijesat e gjejnë paqen dhe qetësinë e tyre në përmendjen e Tij. Ose mund të jetë marrë nga fjala “lahe”, me kuptimin “U

fsheh", sepse Allahu i Lartësuar është i fshehur nga imagjinata dhe mendimet njerëzore.

Ose mund të ketë ndonjë prejardhje tjetër nga ato që janë përmendur⁵², por të gjitha këto mbeten thjesht hipoteza të papërkrahura me ndonjë argument të qartë. Nëse supozohet se ndonjë prej tyre është e saktë, ato nuk tregojnë më shumë se thjesht një përputhje ose një lidhje që mund të jetë marrë parasysht në kohën kur është vendosur dhe është përdorur fjala "Allah" apo "Ilah" për të Lartësuarin.

Por, për sa i përket faktit, nëse këto lidhje kanë mbetur të vlefshme deri në kohën e shpalljes së Kur'anit dhe, nëse përdorimi i këtyre fjalëve në Kur'an, është bërë duke pasur parasysht këto kuptime të mëparshme, për këtë nuk ka asnjë dëshmi të qartë.

Duket qartë se këto kuptime janë prej të domosdoshmeve të kuptimit të fjalës "Ilah" dhe ndikimeve të saj, sepse, ai që e merr dikë si "Ilah" për veten e tij, do ta adhurojë në mënyrë të pashmangshme, do t'i drejtohet atij në kohë vështirësie, do të gjejë paqe në përmendjen e tij dhe do të përjetojë edhe ndikime të tjera që burojnë nga cilësia e *uluhujitetit* (hyjnisë).

Nëse lexuesi i nderuar i shqyrton ajetet ku përmendet fjala "Ilah" dhe i kushton vëmendje kontekstit të tyre, do të vërejë se nga "Ilah" nuk kuptohet diçka ndryshe nga ajo që kuptohet nga fjala "Allah", përveç faktit se e para ka kuptim më të përgjithshëm, ndërsa e dyta ka kuptim të pjesshëm.

⁵² "Mexhmaul Bejan": vëll. 9, f. 19.

A është “ilah (الله)” me kuptimin e të adhuruarit?

Po. Shumë komentues (mufessirë) kanë mendimin se fjala “ilah” ka kuptimin “i adhuruar”. Për këtë ata mbështeten në një lexim jo të zakonshëm të ajetit 127 të sures “El A’raf”:

لِيُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَيَذَرُكَ وَالْهَمَّكَ

“...që të bëjnë ngatërresa në tokë dhe që të braktisin ty dhe zotat e tu?”

Fjala “aalihateke” është lexuar edhe si “ibadateke”, që do të thotë “adhurimin tënd”. Ndoshta burimi i këtij konceptimi është fakti se Zoti i vërtetë ose zotat e rremë janë gjithmonë objekt adhurimi për të gjitha kombet dhe popujt. Për këtë arsye, fjala “ilah” është interpretuar si “i adhuruar”.

Ajo që tregon qartë se “el ilah”, nuk do të thotë “i adhuruar”, është fjalia e teuhidit (shprehja e njëshmërisë së Zotit): “La ilaha il-la Allah”-“Nuk ka Zot tjetër përveç Allahut”. Nëse fjala “ilah” do të kishte kuptimin “i adhuruar”, atëherë kjo fjali do të ishte një gënjeshtër e qartë, sepse është e qartë se ekzistojnë mijëra objekte adhurimi në këtë botë, përveç Allahut. Atëherë si mund të mohohet ekzistenca e çdo të adhuruari përveç Allahut?

Për këtë arsye, ata që thonë se “el ilah” do të thotë “i adhuruar”, kanë qenë të detyruar të aludojnë fjalën “me të drejtë” (بحق) pas “ilah”, në mënyrë që fjalia të bëhet e tillë: “La ilah (bi hakki) il’lallah”, لا إله [بحق] إلا الله, në mënyrë që të shmangin këtë problem.

Por është e qartë se aludimi i fjalës “me të drejtë” (بحق) është në kundërshtim me kuptimin, sepse qëllimi i fjalës “La ilah il’lallah” është të mohojë çdo “ilah” në univers, përveç Allahut dhe të tregojë se ky koncept nuk ka asnjë vërtetësi tjetër përveç Tij.

Kjo nuk përputhet me thënien se “el ilah” do të thotë “i adhuruar”, sepse ka shumë të adhuruar në botë, edhe pse janë të sajuar nga njerëzit.

Për sa i përket faktit që fjala “ilah” është shumëzuar në “aalihatu”-“zota” (الْهة), kjo nuk është për shkak se do të thotë “i adhuruar” (المعبود), por për shkak se arabët besonin se kishte “zota”-“ilahë” të tjerë përveç Allahut, siç thuhet në ajetin 43 të sures “El Enbija”:

أَمْ لَهُمُ آلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا

“A kanë ata zota (aalihatun) që i mbrojnë përveç Nesh?”

Nëse dëshiron ta përkufizosh atë që kuptohet nga fjala “el ilah” (الإله) në një formë përkufizimi, atëherë kthehu te gjërat që njerëzit i konsiderojnë si çështje dhe domosdoshmëri të zotërimit hyjnor (rububijes). Ai që kryen këto çështje, të gjitha ose disa prej

tyre, është “el ilah” (الإله). Pra, krijimi, drejtimi, dhënia e jetës, marrja e jetës, përcaktimi i ligjeve, legjislacioni, falja dhe ndërmjetësimi në mënyrë të pavarur, të gjitha këto janë nga çështjet e zotërimit hyjnor “rububijes” (الربوبية). Prandaj, ai që i kryen këto çështje, qoftë në realitet apo në perceptimin e dikujt, është “ilah”, në të vërtetë ose sipas atij që e imagjiron si të tillë.

Ka ajete që tregojnë qartë se fjala “ilah” nuk ka kuptimin e “të adhuruarit”, por ka kuptimin e atij që drejton dhe rregullon çështjet ose atij që ka në dorë frenat e gjërave, ose diçka të ngjashme, që përfshin veprimet që i takojnë vetëm Allahut të Lartësuar. Ja disa nga këto ajete:

1- Ajeti 22 i sures “El Enbija” thotë:

لَوْ كَانَ فِيهَا إِلَهٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا

“Sikur në qiej dhe në Tokë të kishte zota të tjerë, përveç Allahut, si qiejt, ashtu edhe Toka do të shkatërroheshin.”

Ky ajet argumenton se “ilah” nuk është thjesht dikush që adhurohet, por është ai që ka në dorë drejtimin dhe rregullimin e gjithësisë. Po të kishte shumë të tillë, do të kishte kaos dhe prishje në rendin e krijimit.

Argumenti për mohimin e shumëzotësisë nuk do të ishte i vlefshëm, nëse do ta kuptonim fjalën “ilah” në këtë ajet si “i adhuruari”. Ky argument funksionon vetëm nëse e kuptojmë “ilah” si “ai që drejton dhe rregullon çështjet” ose “ai që ka në dorë kontrollin e gjithçkaje”, ose diçka të ngjashme me këto.

Nëse do ta kuptonim fjalën “ilah” thjesht si “i adhuruari”, atëherë argumenti do të ishte i pavlefshëm, sepse është e qartë që, edhe pse në këtë botë ka shumë të adhuruar të ndryshëm, sistemi i gjithësisë nuk është prishur. Në fakt, në Hixhaz, në kohën e shpalljes së këtij ajeti, kishte një numër të madh idhujsh dhe objektesh adhurimi, por pavarësisht kësaj, rendi i botës vazhdonte të ishte i qëndrueshëm dhe nuk kishte ndonjë çrregullim apo shkatërrim në sistemin natyror.

Prandaj, ata që e kuptojnë fjalën “ilah” si “i adhuruari”, duhet ta kufizojnë atë me shprehjen “me të drejtë”, domethënë: “Sikur të kishte në to të adhuruar, me të drejtë, do të shkatërroheshin”. Mirëpo, meqenëse i adhuruari, me të drejtë, është edhe drejtues, edhe rregullues i gjithësisë, atëherë shumëzotësia do të sillte patjetër prishjen e sistemit. Megjithatë, kjo është një detyrëe panevojshme dhe pa asnjë justifikim.

2. Ajeti tjetër që e mbështet këtë kuptim, është ajeti 91 i sures “El Mu’minun:

مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِذَا لَكَهَبَ كُلُّ إِلَهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَّا بَغْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ

“Allahu nuk ka marrë asnjë fëmijë dhe nuk ka pasur kurrë ndonjë zot (ilah) tjetër me Të. Përndryshe, çdo zot do të merrte atë që ka krijuar dhe disa prej tyre do të sundonin mbi të tjerët”.

Ky argument është i vlefshëm, nëse e interpretojmë fjalën “ilah”, siç e përmendëm më parë, domethënë si një term që përfshin çdo gjë që mund t’i atribuohet emrit “Allah”. Ose, nëse

dëshiron, mund të thuash se është një metaforë për krijuesin, drejtuesin dhe rregulluesin e gjithësisë, ose për atë që vepron dhe administron çështjet e krijimit. Në këtë kontekst, kuptimi më i përshtatshëm është krijuesi. Nga shumëzotësia e krijuesve do të rridhte ajo që është përmendur në ajet, ku çdo “zot” – “ilah” do të merrte atë që ka krijuar dhe disa prej tyre do të sundonin mbi të tjerët.

Por, nëse do ta interpretonim fjalën “ilah” thjesht si “të adhuruarin”, atëherë argumenti do të binte poshtë, sepse ekzistenca e shumë të adhuruarve nuk shkakton asnjë çrregullim në rendin e gjithësisë. Dëshmia më e qartë për këtë është realiteti. Në botë kanë ekzistuar dhe vazhdojnë të ekzistojnë shumë objekte adhurimi. Madje, rreth Qabesë kishte 360 idhuj, por kjo nuk solli ndonjë kaos apo shkatërrim në sistemin e krijimit.

Prandaj, ata që e interpretojnë fjalën “ilah” si “i adhuruari” detyrohen të bëjnë të njëjtin obligim të panevojshëm që përmendëm edhe në ajetin e mëparshëm.

3. Ajeti tjetër që mbështet këtë argument, është ajeti 42 i sures “El Isra”:

قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذَا لَأَهْبَطُوا إِلَىٰ ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا

“Thuaj: ‘Sikur të kishte me Të (Allahun) zota (ilahë) të tjerë, ashtu siç thonë ata, atëherë ata do të kërkonin rrugë (për të arritur) te Sunduesi i Arshit”.

Ky ajet tregon se, nëse do të kishte “ilahë” -“zota” të tjerë (në kuptimin e krijuesve, drejtuesve dhe rregulluesve të gjithësisë), atëherë ata patjetër do të kërkonin një rrugë drejt Sunduesit të Arshit, pra, do të kishte një konflikt për pushtet ose një varësi mes tyre. Ky përfundim është i domosdoshëm, kur fjala “ilah” kuptohet si krijuesi, rregulluesi dhe ai që administron çështjet e gjithësisë, sepse, nëse do të kishte shumë të tillë, secili do të kërkonte epërsi mbi tjetrin ose do të duhej t’i nënshtrohej një autoriteti më të lartë.

Ndërsa, nëse do ta kuptonim “ilah” si “i adhuruari”, ky argument nuk do të kishte kuptim, sepse thjesht ekzistenca e shumë objekteve adhurimi nuk nënkupton asnjë lloj përpjekjeje për t’u afruar te Sunduesi i Arshit. Për ta bërë këtë kuptim të vlefshëm, dikush do të duhej të bënte një interpretim të detyruar dhe të panevojshëm, siç u përmend më herët.

4. Ajetet e tjera që mbështetin këtë kuptim, janë ajetet 98-99 të sures “El Enbija”:

إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنتُمْ لَهَا وَارِدُونَ * لَوْ كَانَ هَؤُلَاءِ إِلَهًا مَا وَرَدُوهَا

“Me të vërtetë, ju (idhujtarë) dhe idhujt që i adhuronit në vend të Allahut, do të jeni lëndë djegëse për Xhehennemin. Ju do të vini në të.”

“Sikur këta të ishin zota (të vërtetë), nuk do të vinin atje dhe të gjithë do të mbeteni përherë aty.”

Ky ajet argumenton se hyrja e idhujve dhe statujave në zjarr është një provë që tregon se ato nuk janë zota (ilahë) të vërtetë, sepse, po të ishin të tillë, nuk do të përfundonin në Xhehenem.

Ky argument funksionon vetëm nëse e kuptojmë fjalën “ilah” si krijuesin, rregulluesin dhe atë që ka pushtet të pavarur mbi çështjet e gjithësisë, sepse një i tillë nuk mund të jetë i nënshtruar ndëshkimit dhe të bëhet lëndë për zjarrin.

Por nëse fjala “ilah” do të nënkuptonte vetëm “të adhuruarin”, atëherë ky argument nuk do të kishte vlerë, pasi idhujt janë adhurueshëm nga njerëzit, por megjithatë ata përfundojnë në Xhehenem. Nëse thellohesh në ajetet që përmendet fjala “silahun”, do të arrish të qartësosh atë që ne përzgjedhëm. Kjo tregon qartë se nuk është fjala thjesht për “të adhuruarin”, por për një koncept më të thellë të zotit (ilahut).

Një ajet tjetër që mbështet këtë kuptim, është ajeti 34 i sures “El Haxhxh”:

قَالَهُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ

“Dhe Zoti (Ilahu) juaj është zot i vetëm, prandaj vetëm Atij nënshtrojeni dhe përgëzoji ata që janë të përlurur”.

Nëse fjalën “ilah” do ta interpretonim këtu si “i adhuruari”, atëherë ky ajet do të ishte gënjeshtër, sepse është e qartë, që në shoqërinë njerëzore ka shumë të adhuruar. Prandaj, disa komentues janë detyruar ta kufizojnë këtë me shprehjen “Ilahu i vetëm i vërtetë”.

Por, nëse e kuptojmë “ilah” si “ai që ka pushtet të pavarur mbi gjithësinë”, atëherë nuk ka nevojë për ndonjë kufizim, sepse është e qartë se nuk ka tjetër veç Allahut që i plotëson këto cilësi.

Nuk po themi se fjala “ilah” do të thotë domosdoshmërisht “krijues, rregullues, gjallësues, ndërmjetës, falës”, sepse ky nuk është përkufizimi i drejtpërdrejtë i fjalës “ilah”. Më saktë, këto janë cilësi që tregojnë për kuptimin e vërtetë të fjalës zot (ilah), por nuk janë domosdoshmërisht sinonime me të.

Fjala “ilah” i referohet një koncepti më të thjeshtë dhe më gjithëpërfshirës, që pastaj shfaqet përmes cilësive të ndryshme, si: sovraniteti absolut, autoriteti mbi krijimin dhe administrimi i gjithësisë. Prandaj, në përfundim themi se fjala “ilah” nuk do të thotë thjesht “i adhuruari”, por përfshin të njëjtin kuptim si fjala “Allah”, me dallimin se njëra është një emër i veçantë (Allah), ndërsa tjetra është një koncept i përgjithshëm (ilah) që mund të zbatohet në kontekste të ndryshme.

Duke qenë se fjala “rabbun” dhe koncepti i “rububijes” përmenden shpesh në tekstet dhe argumentet e selefistëve dhe vehabitëve, tani do të shpjegojmë kuptimin e saktë të tyre.

Kuptimi i fjalës “rabbun” dhe “rububijetun”

Termi “rabbun” do të thotë: pronar, krijues, zotërues. “Rabbun” është, gjithashtu, ai që përmirëson diçka. Thuhet: “Raba filani në fshatin e tij”, që do të thotë: ai që kujdeset për përmirësimin e tij. “Rabbun” është ai që rregullon dhe përmirëson diçka. Allahu është “rabbun”, sepse Ai është përmirësuesi i gjendjes së krijesave të Tij. “Rab” është, gjithashtu: ai që kujdeset për çështjet e të birësuarit.⁵³

Firuzabadi shkruan: “‘Rabbun’ i çdo gjëje është pronari, ai që e meriton dhe zotëron atë... Rabbun i një çështjeje, do të thotë ai që e përmirëson atë”.⁵⁴

Në fjalorin “Al Munxhid” thuhet: “Rabbun” do të thotë: pronar, përmirësues, zotëri.⁵⁵

Ky kuptim është i ngjashëm edhe në fjalorët e tjerë.

A gjenden kuptime të ndryshme për fjalën “rabbun”?

Detyra e librave të gjuhës dhe fjalorëve është të përcaktojnë përdorimin e një fjale, qoftë ajo që është vendosur për të apo jo. Megjithatë, caktimi i kuptimeve të sakta dhe dallimi mes

⁵³ “Mekajisu el Lugati”: vëll. 2, f. 381.

⁵⁴ “Kamusu el Lugati”, Lënda “Rabbun”.

⁵⁵ “El Munexhid”, Lënda “Rabbun”.

kuptimeve të drejtpërdrejta dhe figurative nuk është funksion i fjalorëve.

Kjo është një mangësi e dukshme në fjalorë, sepse shumë shpesh njeriu gjen disa kuptime të ndryshme për të njëjtën fjalë, duke menduar se ajo ka dhjetë kuptime të ndryshme. Por, pas studimit dhe analizës, kuptohet se fjala ka vetëm një kuptim themelor, ndërsa të tjerat janë degëzime të tij.

Një rast i tillë është fjala “Rab”. Madje një autor, si Modudi, ka menduar se kjo fjalë ka pesë kuptime kryesore dhe ka sjellë shembuj nga Kur’ani për secilin prej tyre.

Por nuk ka dyshim se fjala “Rabbun” është përdorur në këto raste:

1. Edukimi, siç thuhet: “Rabba al uled” - “E edukoi fëmijën”.
2. Përmirësimi dhe kujdesi: “Rabba ad-dai’ate” - “Kujdeset për përmirësimin e fshatit”.
3. Qeverisja dhe politika: “Rabba kaumahu” - “Ai udhëhoqi popullin e tij”.
4. Pronësia, siç ka ardhur në një hadith të Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*): “A je zotëri i dhenve apo i deveve?” - “E rabbul ganemi em rabbu ibili?”
5. Zotërimi, siç thuhet: “Rabbul bejt” - “I zoti i shtëpisë”, ose siç thuhet në Kur’an:

فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ

“Prandaj le të adhurojnë Zotin e kësaj shtëpie (Qabes),”
(Fel ja’budu rabbe hadhal bejti)⁵⁶

Nuk ka dyshim se kjo fjalë është përdorur në këto raste dhe në të ngjashmet, por të gjitha kanë një kuptimi të vetëm bazë. Të gjitha këto kuptime janë manifestime të ndryshme të këtij kuptimi themelor: Ai që ka në dorë drejtimin, menaxhimin dhe kontrollin mbi diçka.

- Kur thuhet se dikush është “Rabbu” i një ferme, kuptojmë se ai është përgjegjës për përmirësimin dhe menaxhimin e saj.

- Kur thuhet se një udhëheqës quhet “Rabbu” i popullit të tij, kuptojmë se ai drejton dhe organizon punët e tyre.

- Kur dikush quhet “Rabbu” i shtëpisë së tij, kuptojmë se ai ka autoritet mbi të.

Duke u bazuar në këtë: edukatori, reformatori, udhëheqësi, pronari dhe shoqëruesi, si dhe termat e ngjashëm, janë të gjitha shfaqje dhe forma të një kuptimi thelbësor të vetëm, i cili ekziston në të gjitha këto domethënie të përmendura. Nuk duhet t’i konsiderojmë ato si kuptime të dallueshme dhe të ndryshme të fjalës “Rabbun”. Kuptimi i vërtetë dhe thelbësor i kësaj fjale është për atë që ka në dorë çështjen e rregullimit, të administrimit dhe të drejtimit. Ky është një koncept i përgjithshëm dhe realizohet në të pestë shembujt dhe fushat e përmendura (d.m.th.: edukimi, reformimi, sundimi, pronësia dhe shoqërimi).

⁵⁶ Sure “Kurejsh”, ajeti 3.

Kur Jusufi (*Paqja qoftë mbi të!*) e quajti Azizin e Egjiptit “Rabbun”, duke thënë:

إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ

“Ai është zotëria im, që më ka dhënë një vend të mirë”⁵⁷, ai e tha këtë, sepse u rrit në shtëpinë e Azizit dhe ai ishte përgjegjës për edukimin dhe kujdesej për të.

Kur Jusufi (*Paqja qoftë mbi të!*) e cilësoi Azizin e Egjiptit me fjalën “Rabbun”, kur iu drejtua shokut të tij në burg:

أَمَا أُحَدِّثُكَ فَيَسْنِي رُبِّي خَيْرًا

“Njëri prej jush do t’i shërbejë verë zotërisë së tij”⁵⁸, ai e tha këtë sepse Azizi i Egjiptit ishte sundues dhe administrator i vendit.

Kur’ani i përshkruan hebrenjtë dhe të krishterët se i morën dijetarët dhe murgjit e tyre si “Rabbun”, duke thënë:

اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ

“Ata i morën priftërinjtë dhe murgjit e tyre për zotë të tyre në vend të Allahut”⁵⁹, sepse ata u dhanë atyre autoritetin për të vendosur ligje, duke i konsideruar si zotë të fesë dhe të sheriatit.

⁵⁷ Sure “Jusuf”, ajeti 23.

⁵⁸ Sure “Jusuf”, ajeti 41.

⁵⁹ Sure “Et Teube”, ajeti 31.

Kur Kur'ani përshkruan Allahun si "Rabbu" i Shtëpisë së Shenjtë (Qabes), kjo është sepse Ai është Zotëruesi i saj, në të gjitha aspektet, si materiale, ashtu edhe shpirtërore.

Kur Allahu përshkruhet si:

رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

"Zot (Rabb) i qiejve dhe i Tokës".⁶⁰

apo:

رَبُّ الشَّعْرِى

"Ai, që është Zoti i Siriusit".⁶¹ Ky emërtim është bërë, sepse Ai është drejtuesi, administruesi dhe mbikëqyrësi i tyre.

Me këtë shpjegim, ne kemi zbuluar kuptimin e vërtetë të fjalës "Rabbun", ashtu siç është përmendur në shumë vende në Kur'anin e Shenjtë.

Ndër mendimet e përhapura mes vehabitëve është ndarja e teuhidit (besimit në një Zot) në dy pjesë:

1. Teuhidi në zotërim, drejtim (rububije)
2. Teuhidi në adhurim, hyjni (uluhije)

Ata thonë se besimi në një Krijues të vetëm për këtë univers ka qenë diçka e pranuar nga të gjithë idhujtarët e kohës së Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e*

⁶⁰ Sure "Es Saffat", ajeti 5.

⁶¹ Sure "En Nexhm", ajeti 49.

tij!). Ndërsa teuhidi në adhurim (uluhije) ka të bëjë me adhurimin, që do të thotë të mos adhurohet askush përveç Allahut. Pikërisht në këtë çështje u përqendrua përpjekja e Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

E vërteta është se nuk ka dyshim se idhujtarët e asaj kohe e pranonin se ka vetëm një krijues. Mirëpo, ta quash këtë teuhid në zotërim (rububije) është gabim dhe keqkuptim, sepse kuptimi i fjalës “rububije” nuk është thjesht krijimi, siç e ka kuptuar gabimisht ky grup, por ka të bëjë me drejtimin, administrimin dhe rregullimin e botës. Dhe, siç e kemi sqaruar më parë, kjo nuk ishte diçka që e pranonin të gjithë idhujtarët dhe politeistët e kohës së Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), siç pretendojnë vehabitët.

Po, një pjesë e dijetarëve të kohës së injorancës (xhahilijetit) besonin se nuk kishte drejtues tjetër përveç Allahut, por përballë tyre kishte grupe të shumta që besonin në shumë drejtues dhe administratorë të botës. Këtë e vërtetojnë edhe vargjet kur'anore, përveç burimeve të tjera.

Prandaj, ne i tërheqim vëmendjen vehabitëve, të cilët e quajnë teuhidin e krijimit si teuhid në “rububije”, që të reflektojnë mbi ajetet e mëposhtme, për të kuptuar se ftesa për njëtim në “rububije” nuk është thjesht një thirrje për teuhid në krijim, por është një thirrje për teuhid në drejtimin dhe administrimin e gjithësisë. Mes idhujtarëve të asaj kohe kishte nga ata që devijuan nga ky lloj teuhidi dhe besonin në shumë drejtues, ndonëse pranonin një Krijues të vetëm. Kurrsesi nuk mund ta interpretojë fjalën “Rabbun” në këto ajete si Krijues dhe Sjellës në ekzistencë.

Disa ajete që e vërtetojnë këtë:

Ajeti i parë:

بَلْ رَّبُّكُمْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الَّذِي فَطَرَهُنَّ

“Përkundrazi, Zoti juaj është Zoti i qiejve dhe i Tokës, Ai që i krijoi ato”.⁶²

Po të kishte kuptimin e “Krijuesit”, atëherë fjalia **“Ai që i krijoi ato”** do të ishte e tepërt. Mirëpo, nëse e kuptojmë si “Drejtues dhe Rregullues”, atëherë fjalia e dytë bëhet e domosdoshme si një argument për të parën dhe ka kuptimin: Krijuesi i gjithësisë është Ai që e drejton atë, është pronari i rregullimit të saj dhe Ai që e administron atë.

Ajeti i dytë:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اغْبُذُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ

“O njerëz! Adhuroni Zotin tuaj, i Cili ju ka krijuar”.⁶³

Pra, fjala “Rabbun” në këtë ajet nuk ka kuptimin e “Krijuesit”, ashtu siç e kemi shpjeguar edhe në ajetin e mëparshëm, i cili është i ngjashëm me këtë çështje. Nëse “Rabbun” do të nënkuptonte “Krijues”, atëherë nuk do të kishte ndonjë kuptim të qartë përmendja e frazës: “Ai që ju krijoi”. Ndërsa, nëse e kuptojmë “Rabbun” si “Rregullues dhe

⁶² Sure “El Enbija”, ajeti 56.

⁶³ Sure “El Bekare”, ajeti 21.

Udhëheqës”, atëherë fraza: “Ai që ju krijoi” bëhet një argument për njësimin në Rububije (sovrانيتin dhe rregullimin hyjnor). Domethënë, kuptimi bëhet: “Ai që ju krijoi është edhe rregulluesi dhe administruesi juaj”.

Ajeti i tretë:

قُلْ أَعْبُدُوا اللَّهَ أَبْغَىٰ رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ

“Thuaj: ‘A të kërkoj tjetër zot, kur Ai është Zoti i çdo gjëje?’”⁶⁴

Ky ajet tregon se politeistët e kohës së shpalljes ishin në kundërshtim me të Dërguarin fisnik (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) në çështjen e zotërimit dhe drejtimit hyjnor (rububije), në një mënyrë ose në një tjetër. Profeti i madh (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ishte i detyruar t’i hidhte poshtë mendimet e tyre, të rrëzonte besimin e tyre dhe të mos merrte për zot tjetër veç Allahut, ndryshe nga ajo që ata besonin.

Është e sigurt se mosmarrëveshja mes Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe politeistëve nuk kishte të bënte me çështjen e “teuhidit në krijim” (njësimit të Zotit në aktin e krijimit), sepse ajetet e mëparshme tregojnë qartë se ata pranonin se nuk ka krijues tjetër përveç Allahut të Madhëruar. Prandaj, nuk ka asnjë rrugëdalje tjetër përveç pranimin se kjo mosmarrëveshje nuk ishte në lidhje me

⁶⁴ Sure “El En’am”, ajeti 164.

krijimin, por me çështjen e drejtimit dhe administrimit të universit, qoftë pjesërisht apo tërësisht.

Ajeti i katërt:

أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا

“A nuk jam Unë Zoti juaj? Ata thanë: ‘Po, dëshmojmë!’”⁶⁵

Në këtë ajet, Allahu ka marrë nga të gjithë njerëzit pranimin e teuhidit rububije (njësimin e Tij në zotërim dhe drejtim). Arsyeja për këtë është ajo që Ai ka përmendur, se do të përdorë këtë besëlidhje si argument kundër robërve të Tij në Ditën e Gjykimit, ashtu siç thotë:

أَوْ تَقُولُوا إِنَّمَا أَشْرَكَ آبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبِطِلُونَ

“Ose që të mos thoni: ‘Me të vërtetë, etërit tanë ishin idhujtarë para nesh, kështu që edhe ne jemi pasardhësit e tyre. A mos vallë do të na shkatërrosh për veprat e atyre që ndoqën mashtrimin?’”⁶⁶

Nëse kjo është e qartë, atëherë mund të themi: Zbritja e këtij ajeti në një mjedis politeist është padyshim një dëshmi e qartë se në atë shoqëri ekzistonte një grup i konsiderueshëm njerëzish që kundërshtonin këtë besëlidhje. Nëse zotërimi (rububije) do të kishte kuptimin e krijimit, atëherë kjo do të nënkuptonte se në atë mjedis kishte njerëz që kundërshtonin Profetin Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) në lidhje me

⁶⁵ Sure “El A’raf”, ajeti 172.

⁶⁶ Sure “El A’raf”, ajeti 173.

aktin e krijimit. Por, supozimi është se nuk kishte ndonjë kundërshtim për çështjen e “njësimit të Zotit në krijim” gjatë kohës së shpalljes, pasi politeistët e asaj kohe nuk e mohonin këtë parim, për ta konsideruar si shkelës të besëlidhjes së përmendur. Prandaj, nuk ka rrugëdalje tjetër veçse të pranohet se kundërshtimi i tyre lidhej me çështjen e drejtimit të botës dhe të administrimit të universit.

Duke u bazuar në këtë shpjegim, kuptimi i fjalës “Rabbun”-“Zot” në ajetin e shqyrtuar këtu, është: “Ai që rregullon dhe drejton”.

Ajeti i pestë:

أَتَشْكُلُونَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ

“A do të vrisni një njeri vetëm se thotë: Zoti im është Allahu?”⁶⁷

Ky ajet lidhet me besimtarin nga familja e Faraonit, i cili e mbronte Profetin Musa (*Paqja qoftë mbi të!*), duke u fshehur pas maskës së këshillës dhe miqësisë me familjen e Faraonit. Ai, nën petkun e miratimit me ta, përpiqej ta largonte rrezikun nga ai Profet madhështor.

Për sa i përket dëshmisë së këtij ajeti, për faktin se fjala “Rabbun”-“Zot” ka kuptimin e rregulluesit dhe drejtuesit të çështjeve (Mudebbir), kjo është e qartë, sepse Faraoni nuk pretendonte të ishte krijuesi i qiellit dhe i tokës, as nuk

⁶⁷ Sure “El Gafir”, ajeti 28.

pretendonte të kishte pjesë në krijimin dhe ekzistencën e botës së bashku me Allahun e Lartësuar. Kjo është një e vërtetë, që e dëshmon edhe historia e faraonëve.

Në këtë rast, fjala e Profetit Musa “Rabbi Allah”-“Zoti im është Allahu”, duhet të ketë kuptimin e pohimit se vetëm Allahu është rregulluesi dhe drejtuesi absolut i çështjeve të botës dhe jo se ai është i vetmi krijues. Po të kishte të bënte me çështjen e krijimit dhe ekzistencës, nuk do të kishte asnjë mosmarrëveshje mes Musait dhe Faraonit, pasi siç u përmend më parë, Faraoni e pranonte që Allahu është Krijuesi.

Për më tepër, Allahu i Lartësuar thotë në ajetin që i paraprin këtij ajeti:

ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ

“Më lini ta vras Musain dhe le të thërrasë ai Zotin e tij! Unë kam frikë se ai do ta ndryshojë fenë tuaj”.⁶⁸

Nga kjo kuptohet qartë se çështja e teuhidit (njësimit të Zotit) në krijim nuk ishte burim kundërshtimi, që thirrja e Musait për bijtë e Izraelit të bëhej shkak për ndonjë ndryshim apo përmbysje të besimit të tyre.

Nga ky shpjegim bëhet e qartë domethënia e fjalës së Faraonit:

أَنَا رَبُّكُمْ الْأَعْلَى

⁶⁸ Sure “El Gafir”, ajeti 26.

“Unë jam Zoti juaj më i lartë!”⁶⁹

Pra, pretendimi i Faraonit nuk kishte të bënte me krijimin, por me zotërimin dhe drejtimin absolut të çështjeve të popullit të tij.

Ajeti i shtatë:

فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَنْ نَدْعُوهُ مِنْ دُونِهِ إِلَهًا

“Ata thanë: ‘Zoti ynë është Zoti i qiejve dhe i Tokës, ne nuk do t’i lutemi askujt tjetër përveç Tij’”⁷⁰

Të rinjtë që u larguan nga ajo atmosferë e rëndë, e krijuar nga tiranët e asaj kohe, ishin një grup njerëzish që jetonin në një shoqëri që besonte në hyjninë e dikujt tjetër, përveç Allahut. Megjithatë, besimi në hyjninë e dikujt tjetër, në atë shoqëri, nuk nënkuptonte besimin në shumë krijues, veçanërisht duke pasur parasysh se ngjarja e Banorëve të Shpellës (As’habul Kehf) ndodhi pas lindjes së Jezusit (*Paqja qoftë mbi të!*).

Në atë periudhë, mendjet dhe idetë e njerëzimit kishin përparuar ndjeshëm në çështjet e teuhidit (njësimit të Zotit), duke arritur një nivel të konsiderueshëm të zhvillimit intelektual. Në këtë kontekst të përparimit mendor, ishte e paimagjinueshme që të ekzistonte një shoqëri që mohonte krijimin nga Allahu ose që i bënte shok Atij në këtë aspekt.

⁶⁹ Sure “En Naziat”, ajeti 24.

⁷⁰ Sure “El Kehf”, ajeti 14.

Prandaj, duhet thënë se shirku (politeizmi) i tyre nuk kishte të bënte me pranimin e shumë krijuesve, por me besimin në shumë rregullues dhe drejtues (mudebbir), duke ua atribuuar të tjerëve pushtetin për të drejtuar dhe për të administruar çështjet e botës.

Argumenti i qartë që tregon se pozita e zotërimit (rububijetit) lidhet me drejtimin dhe administrimin e çështjeve (mudebbirijetu) dhe jo me krijimin (khalk), siç mund të mendohet gabimisht, është ajeti i përsëritur në suren “Er Rrahman”: **“Atëherë, cilën nga dhuntitë e Zotit tuaj mohoni?”**, i cili është përsëritur 31 herë në suren “Er Rrahman”. Përmendja e “Zotit” përkrah mirësive të Tij tregon për lidhjen mes zotërimit (rububije) dhe furnizimit, mbështetjes dhe drejtimit të jetës së njeriut.

Në pesë vende në Kur’anin Famëlartë, çështja e falënderimit (*shukr*) është e lidhur me fjalën “Rabb”-“Zot”.

Falënderimi ndodh vetëm në përgjigje të një mirësie, e cila është shkaku i mbijetesës dhe i vazhdimësisë së jetës njerëzore, si dhe i ruajtjes së saj nga zhdukja dhe shkatërrimi. Thelbi i drejtimit hyjnor (*tedbijr*) mbi njeriun nuk është gjë tjetër veçse vazhdimi i jetës së tij dhe mbrojtja nga shkatërrimi dhe zhdukja. Kjo tregon se zotërimi (rububije) nuk ka të bëjë vetëm me krijimin, por kryesisht me administrimin dhe mbikëqyrjen e vazhdueshme të jetës dhe ekzistencës.

Më poshtë po sjellim për ju pesë ajetet:

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ

“Kur Zoti juaj shpalli: Nëse jeni mirënjohës, do t’ju shtoj (mirësitë)!”⁷¹

وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ

“O Zoti im, më frymëzo që të jem mirënjohës për mirësitë që Ti më ke dhënë mua dhe prindërve të mi...”⁷²

قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَتْلُوَنِي أَشْكُرَ أَمْ أَكْفُرُ وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ

“...Kjo është nga dhuntitë e Zotit tim, për të më provuar a jam mirënjohës apo mohues. Kush falënderon, e bën për të mirën e vet...”⁷³

وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ

“O Zoti im! Më frymëzo që të të falënderoj për begatitë që Ti më ke dhënë mua dhe prindërve të mi...”⁷⁴

كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ بَلَدَةً طَيِّبَةً وَرَبِّ غَفُورٌ

“Hani nga ato që ju ka dhënë Zoti juaj dhe falënderojeni Atë. I mrekullueshëm është vendi juaj dhe Falës i madh është Zoti juaj!”⁷⁵

Ajo që dëshmon atë që thamë, është fjala e Allahut të Lartësuar:

⁷¹ Sure “Ibrahim” ajeti 7.

⁷² Sure “En Neml”, ajeti 19.

⁷³ Sure “En Neml”, ajeti 40.

⁷⁴ Sure “El Ahkaf”, ajeti 15.

⁷⁵ Sure “Sebe”, ajeti 15.

فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا * يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا * وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَيَبِينْ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا

“...Kërkoni falje nga Zoti juaj, i Cili është Falës i madh, që Ai t’ju dërgojë shi të bollshëm, t’ju shtojë pasurinë dhe fëmijët tuaj dhe të bëjë për ju kopshte e lumenj!”⁷⁶ Në këtë mënyrë, lexuesi i nderuar mund të vërejë qartë se administrimi dhe drejtimi i çështjeve të universit shpjegon fjalën “Rabb” (Zot): Ai është që dërgon shiun, Ai është që dhuron pasuri dhe fëmijë, Ai është që krijon kopshtet, Ai është që krijon lumenjtë.

Të gjitha këto janë aspekte dhe forma të drejtimit hyjnor (tedbir), që tregojnë se rububijeti (zotërimi) nuk kufizohet vetëm në krijim, por përfshin edhe administrimin dhe rregullimin e gjithësisë në mënyrë të vazhdueshme.

Nga të gjitha këto, bëhet e qartë se rububija në Kur’an nuk nënkupton vetëm aktin e krijimit, por mbi të gjitha drejtimin, administrimin dhe furnizimin. Për këtë arsye, ndarja vehabiste e teuhidit në “rububije” (krijim) dhe “uluhije” (adhurim) është e gabuar dhe nuk përputhet me mësimet e Kur’anit.

⁷⁶ Sure “Nuh”, ajetet 10-12. I njëjtë me këtë, është ajeti 52 i sures “Hud”.

Përfundimi i këtij studimi:

Nga ky studim i gjerë mund të nxjerrim dy përfundime kryesore:

1. Rabubijetu (Zotërimi) i Allahut nënkupton administrimin dhe drejtimin e Tij të gjithësisë, jo thjesht krijimin e saj.

2. Ajetet e përmendura në këtë studim treguan se “teuhidi në drejtim (të gjithësisë)” nuk ishte çështje e pranuar unanimisht, ndryshe nga “teuhidi në krijim”. Në historinë e njerëzimit ka pasur grupe që besonin se dikush tjetër, përveç Allahut, drejtonte tërë ose një pjesë të gjithësisë dhe i nënshtroheshin atyre duke i konsideruar si “zota”.

Duke pasur parasysh se rabubijetu në ligjëvënie është ndryshe nga rabubijetu në krijim dhe drejtim, mund të ketë grupe që janë monoteistë në njërën, por politeistë në tjetrën. Për shembull, hebrenjtë dhe të krishterët ranë në “shirkun e rabubijes” në aspektin legjislativ, sepse ua dorëzuan autoritetin e ligjëvënies rabinëve dhe priftërinjve, duke i bërë ata “zota” në këtë aspekt, sikur atyre t’u ishte deleguar e drejta e ligjëvënies. Për këtë Kur’ani thotë:

اتَّخَذُوا أَمْثَلَهُمْ وَزُهْنَانَهُمْ أَزْيَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ

“Ata i morën rabinët dhe murgjit e tyre si zotë, përveç Allahut”.⁷⁷

وَلَا يَتَّخِذُ بَعْضُنَا آيَاتًا مِنْ دُونِ اللَّهِ

“Dhe disa prej nesh nuk duhet të marrin të tjerët si zotë, përveç Allahut”.⁷⁸

Ndërsa për disa grupe të tjera, shirku në rabubijetin e Allahut nuk ishte vetëm në këtë aspekt, por u shfaq edhe në formën e përkatësisimit të disa funksioneve të drejtimit të gjithësisë engjëjve, xhindeve, shpirtrave të shenjtë apo trupave qiellorë. Edhe pse nuk kemi hasur ende ndonjë që t’ia atribuojë drejtimin e “tërë” gjithësisë dikujt tjetër përveç Allahut, shirku në rabubijetu kryesisht është shfaqur si pranimi se disa aspekte të botës janë të drejtuara nga krijesa të zgjedhura.

Ajetet që dëshmojnë këtë përfundim, janë të shumta, por për shkak të kufizimeve, mjaftohemi me ato që përmendëm dhe i lëmë lexuesit studimin e mëtejshëm në Kur’an.

Tani që kemi kuptuar këto parime, është koha të përqendrohemi në përcaktimin e domethënies dhe thelbit të adhurimit, i cili është çështja kryesore në këtë kontekst. Me përcaktimin e qartë të adhurimit, do të mund të kuptojmë teuhidin dhe shirkun, të dallojmë monoteistin nga politeisti. Në këtë aspekt, të kemi një kriter të qëndrueshëm për të gjykuar shumë veprime që myslimanët kanë praktikuar që nga koha e

⁷⁷ Sure “Et Teube”, ajeti 31.

⁷⁸ Sure “Al Imran”, ajeti 64.

Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e deri më sot. Kjo do të na ndihmojë të kuptojmë se si shumë nga këto veprime nuk kanë aspak lidhje me shirkun.

KAPITULLI I DYTË

PËRCAKTIMI I REALITETIT TË ADHURIMIT

Adhurimi është nënshtrimi me bindje në uluhijetin (hyjninë) e të Adhuruarit, zotërimin e Tij dhe pavarësinë e Tij në veprim.

Termi “adhurim” është një nga konceptet e qarta, si uji dhe toka. Megjithëse kuptimi i tij është i pranishëm në mendjet tona, shpesh është e vështirë ta shprehim me fjalë. Adhurimi është i qartë si në kuptim, ashtu edhe në shembuj praktikë, saqë është e lehtë të dallohen rastet e tij nga konceptet e tjera, si madhërimi dhe respekti.

Për shembull, kur një i dashuruar i marrë puth pragun e shtëpisë së të dashurës së tij, përqafon rrobat e saj nga mallëngjimi ose puth dheun mbi varrin e saj pas vdekjes, këto nuk quhen adhurim ndaj të dashurës. Po ashtu, kur njerëzit vizitojnë personalitete të rëndësishme, shkojnë te varret e tyre për vizitë, qëndrojnë para tyre me respekt dhe kryejnë rituale të veçanta, asnjëherë nuk konsiderohet si adhurim, edhe nëse këto veprime arrijnë ndonjëherë një shkallë të lartë nënshtrimi.

Vetëm ndërgjegjja e zgjuar mund të gjykojë me drejtësi në dallimin midis respektit, madhërimit dhe adhurimit, pa nevojën e përpjekjeve të sforcuara. Megjithatë, nëse duam ta përcaktojmë adhurimin në mënyrë objektive, mund ta përkufizojmë atë në tri mënyra.

Tri përkufizimet e adhurimit

Përkufizimi i parë

Adhurimi është nënshtrimi me fjalë ose me praktikë, që buron nga bindja në uluhjetin (hyjninë) e atij që adhurohet. Më vonë do të shpjegohet kuptimi i fjalës “el uluhijetu”.

Ka shumë ajete për këtë interpretim. Nga vëzhgimi i ajeteve të Kur’anit, mund të dallojmë dy çështje kryesore:

1. Arabët e kohës së injorancës (xhahilijetit), të cilëve iu shpall Kur’ani, besonin në hyjninë e idhujve të tyre.

2. Adhurimi përbëhet nga veprime ose fjalë, që burojnë nga besimi në hyjninë e të adhuruarit. Nëse një veprim ose fjalë nuk lind nga ky besim, atëherë përulja apo madhërimi nuk quhen adhurim.

Pra, këtu kemi dy pretendime:

Pretendimi i parë: Të gjithë paganët, qofshin ata idhujtarë, adhurues të diellit, yjeve apo xhindeve, besonin se objektet e tyre të adhurimit kishin njëfarë hyjnie. Ata i konsideronin këta idhuj si “zota të vegjël”, ndërsa mbi ta qëndronte “Zoti i Madh”, Allahu i Lartësuar.

Pretendimi i dytë: Ajetet e Kur'anit tregojnë se adhurimi përbëhet nga nënshtrimi verbal dhe praktik, që buron nga bindja në hyjninë e objektit të adhuruar, qoftë ky një “hyjni e vogël” apo “e madhe”.

Dëshmitë nga Kur'ani për pretendimin e parë:

Kur'ani dëshmon në shumë ajete se politeistët e lashtë besonin se idhujt e tyre kishin njëfarë hyjnie. Disa nga këto ajete janë:

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ

“Ata që vendosin përkrah Allahut një zot tjetër, do ta kuptojnë (të vërtetën)”.⁷⁹

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ

“Dhe ata që nuk thërrasin përkrah Allahut ndonjë zot tjetër”.⁸⁰

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ إِلَهًا لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا

“Ata, përveç Allahut, morën zota të tjerë, që të ishin burim fuqie për ta”.⁸¹

أَأَنْتُمْ لَتَشْهَدُونَ أَنَّ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ

“A dëshmoni se me Allahun ka edhe zota të tjerë?”⁸²

⁷⁹ Sure “El Hixhr”, ajeti 96.

⁸⁰ Sure “El Furkan”, ajeti 68.

⁸¹ Sure “Merjem”, ajeti 81.

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ آزَرَ أَتَتَّخِذُ أَصْنَامًا آلِهَةً

“Kur Ibrahim i tha babait të tij, Azarit: ‘A i merr idhujt për zota?’”⁸³

Këto ajete tregojnë qartë se politeistët i konsideronin idhujt si qenie hyjnore. Madje, disa ajete e përshkruajnë shirkun (politeizmin) si “vendosjen e një hyjnie tjetër përkrah Allahut”:

وَأَعْرَضَ عَنِ الْمُشْرِكِينَ * إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ * الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ

“Ti largohu nga idhujtarët dhe prediko haptazi atë që të është urdhëruar. Ne të mjaftojmë ty kundër përqeshësve, të cilët, përveç Allahut, adhurojnë edhe zot tjetër. Do ta marrin vesh mirë ata!”⁸⁴

Po ashtu, Kur’ani e përkufizon shirkun si besimin në ekzistencën e një hyjnie tjetër përveç Allahut:

أَمْ لَهُمْ آلِهَةٌ غَيْرُ اللَّهِ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ

“A kanë ata ndonjë zot tjetër përveç Allahut? I lartësuar qoftë Allahu nga çka ata i shoqërojnë!”⁸⁵

Duke i shqyrtuar këto ajete dhe të ngjashme, që trajtojnë temën e shirkut, veçanërisht shirkun e idhujtarëve, kjo e vërtetë bëhet krejtësisht e qartë, se adhurimi i tyre ishte i shoqëruar me besimin në hyjninë e tyre. Madje, mund të kuptohet se shirku i

⁸² Sure “El En’am”, ajeti 19.

⁸³ Sure “El En’am”, ajeti 74.

⁸⁴ Sure “El Hixhr”, ajetet 94-96,

⁸⁵ Sure “Et Tur”, ajeti 43.

tyre buronte nga bindja e tyre për hyjninë e atyre që adhuronin. Për këtë arsye, ata i adhuronin, u bënë kushtime dhe flijime, si dhe kryenin rite e tradita adhurimi për ta. Meqenëse fjala e teuhidit (njësimit të Zotit) rrëzonte bindjen e tyre për hyjninë e dikujt tjetër përveç Tij, ata bëheshin mendjemëdhenj dhe refuzonin ta pranonin atë, siç ka thënë i Lartësuar:

إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ

“Kur u thuhej atyre: ‘Nuk ka zot tjetër përveç Allahut’, ata bëheshin arrogantë (e refuzonin)”.⁸⁶

Pra, ata e refuzonin këtë fjalë, sepse i konsideronin idhujt e tyre si hyjni dhe i adhuronin ata për këtë bindje. Pikërisht, për shkak të kësaj besëtytnie të pakuptimtë, politeistët e kohës refuzonin të besonin në Allah, kur Ai përmendej i vetëm, sepse ata nuk e kufizonin hyjninë vetëm tek Ai. Por, nëse përmendej bashkë me të tjerë, atëherë e pranonin, pasi kjo përputhej me bindjet e tyre. Allahu thotë në Kur'an:

ذَلِكُمْ بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللَّهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ وَإِنْ يُشْرَكَ بِهِ تُؤْمِنُوا فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ

“Kjo është për shkak se, kur Allahu përmendej i vetëm, ju e mohoni, ndërsa, kur i shoqërohej dikush tjetër, ju besoni. Por gjykimi i takon vetëm Allahut, të Lartësuarit, të Madhërishmit”.⁸⁷ Kështu, pretendimi i parë, që politeistët besonin në hyjninë e idhujve të tyre, bëhet i qartë.

⁸⁶ Sure “Es Saffat”, ajeti 35.

⁸⁷ Sure “Gafir”, ajeti 12.

Për pretendimin e dytë flasin ajetet që urdhërojnë për adhurimin e Allahut dhe ndalojnë adhurimin e dikujt tjetër, duke e argumentuar këtë me faktin se “Nuk ka zot tjetër përveç Allahut”. Allahu thotë në Kur’an:

يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ

“O populli im, adhuroni Allahun! Ju nuk keni tjetër zot përveç Tij”.⁸⁸

Kuptimi i këtij ajeti është i qartë: I vetmi që meriton të adhurohet, është Ai që është hyjni (ilah) dhe i tillë është vetëm Allahu. Prandaj, si mund të adhurohen ata që nuk janë hyjni? Si mund të braktiset adhurimi i Allahut, ndërkohë që Ai është i vetmi që duhet adhuruar?

Përmbajtja e këtij ajeti përsëritet në shumë ajete të tjera, si: sure “El A’raf”, ajetet 65, 73, 85; sure “Hud”, ajetet 50, 61, 84; sure “El Enbija”, ajeti 25; sure “El Mu’minun”, ajetet 23, 32; sure “Ta ha”, ajeti 14.

Këto ajete tregojnë qartë një rregull të rëndësishëm: Adhurimi është përulje dhe nënshtrim, që buron nga besimi në hyjninë e të adhurarit. Kjo shihet qartë nga mënyra se si Kur’ani qorton politeistët për adhurimin e idhujve të tyre, duke u thënë se ata nuk janë hyjni.

Adhurimi lidhet drejtpërdrejt me konceptin e **hyjnisë**. Nëse diçka është **hyjni**, mund të adhurohet. Dhe përderisa

⁸⁸ Sure “El A’raf”, ajeti 59.

askush, përveç Allahut, nuk është hyjni, atëherë vetëm Ai duhet të adhurohet.

Pyetje dhe përgjigje

Pyetje: Për sa i përket pyetjes, nuk ka dyshim se pohimi i parë është i saktë, pasi politeistët besonin në hyjninë e idhujve. Ajetet e sjella e kanë vërtetuar këtë shumë qartë. Megjithatë, pohimi i dytë nuk është i vërtetuar. Maksimumi që mund të kuptohet nga këto ajete, është se adhurimi i tyre rridhte nga besimi në hyjninë e idhujve. Kjo, megjithatë, nuk tregon se koncepti i hyjnisë përfshihet në kuptimin e adhurimit, siç pretendohet apo se fakti që adhurimi buron nga ky besim, është pjesë e vetë konceptit të tij. Në përgjithësi, këto ajete nuk tregojnë më shumë se adhurimi i tyre ndaj idhujve ose ishte i shoqëruar me këtë bindje, ose rridhte prej saj.

Për sa i përket faktit se adhurimi është përcaktuar si përlje që buron nga bindja në hyjnoren, në mënyrë që ky burim nga kjo bindje të jetë pjesë e kuptimit të adhurimit, kjo nuk kuptohet nga ajetet. Si ta kuptojmë këtë?

Përgjigja është: Ky problem do të ngrihej vetëm nëse do të pohonim se “besimi në hyjnoren” është i përfshirë në “konceptin e adhurimit”, në mënyrë gjuhësore (si kuptim i përcaktuar gjuhësisht). Në këtë rast, do të thuhej se këto ajete nuk tregojnë më shumë se adhurimi është një nga aspektet e hyjnores, gjë që

është e ndryshme nga pohimi se koncepti i hyjnores përfshihet brenda konceptit të adhurimit. Ajo që synohet të thuhet, është se adhurimi nuk është çdo formë e nënshtrimit dhe përluljes, por është më e ngushtë dhe më e veçantë se këto. Kjo është diçka që çdo njeri e kupton me intuitën dhe natyrshmërinë e tij. Megjithatë, për ta shpjeguar këtë veçori dhe për të dalluar këtë ngushtim, ne e përcaktojmë si një nënshtrim “që buron nga besimi në hyjnore ose nga zotërimi”, siç do të shpjegohet në përcaktimin e dytë. Por kjo nuk do të thotë se kjo shprehje: “që buron nga besimi në hyjnore ose nga zotërimi”, është pjesë përbërëse dhe e detajuar e konceptit dhe kuptimit të adhurimit.

Me fjalë të tjera, njeriu mund të mos jetë në gjendje ta përcaktojë një gjë përmes llojit dhe veçorisë së saj, ose ta përkufizojë atë me një përkufizim të saktë dhe të paprekshëm logjikisht. Megjithatë, ai gjen brenda vetes diçka që është në vend të llojit dhe veçorisë reale dhe i vendos ato si të tilla.

E njëjta gjë vlen edhe për çështjen tonë: ne e shohim se madhërimi, nënshtrimi dhe përlulja, si dhe gjëra të ngjashme, janë të përbashkëta, si në adhurim, ashtu edhe jashtë tij, prandaj i marrim ato si një kategori e përgjithshme (gjinia e adhurimit). Por, gjithashtu, e kuptojmë se adhurimi ka një veçori dalluese nga të tjerat. Problemi është se ne nuk mund ta shprehim këtë veçori me një fjalë të thjeshtë, ndaj përdorim një frazë të tërë për ta përshkruar atë. Kjo frazë është: “buron nga besimi në hyjnore”, të cilën e vendosim në vend të veçorisë dalluese të tij.

Thënë ndryshe, njeriu e kupton se “adhurimi” nuk është thjesht madhërimi i pakufizuar apo përlulja më e skajshme. Përkundrazi, ai është diçka e veçantë, që i takon vetëm Atij që ka

në dorë të gjitha çështjet e njeriut, ose të paktën një çështje thelbësore prej të cilave varet jeta e tij, qoftë në këtë botë, qoftë në Botën Tjetër. Kjo përfshin gjëra si jeta dhe vdekja, krijimi dhe furnizimi, lumturia dhe mjerimi, falja dhe ndërmjetësimi (shefati). Pra, Ai që rregullon çështjet e njeriut dhe përcakton fatin e tij, sipas asaj që i përshtatet.

Megjithatë, këto shprehje, me gjithë detajet e tyre, nuk janë pjesë e konceptit thelbësor të “adhurimit”. Ato thjesht përdoren për të treguar atë veçori të brendshme dhe për ta dalluar adhurimin nga forma të tjera të madhërimit dhe përluljes.

Pra, këto përshkrime shërbejnë si një mënyrë për të shpjeguar natyrën e veçantë dhe kufizimin e adhurimit, por nuk duhet menduar se ato janë pjesë përbërëse e vetë kuptimit të tij në tërësi. Prandaj, mund të thuhet se adhurimi është një lloj i veçantë i përluljes dhe nënshtrimit, qoftë në fjalë apo në veprim (që kryhet për të madhëruar atë që adhuruesi e beson si hyjni). Pjesa brenda kllapave, edhe pse nuk është pjesë thelbësore e konceptit të adhurimit, shpjegon se çfarë kuptohet me këtë lloj të veçantë të nënshtrimit të përmendur në fillim të fjalisë.

Shembuj për të ilustruar këtë qasje

Ky lloj përkufizimi ka paralele edhe në gjuhën e përditshme:

1. Shembulli i harkut (القوس)

Një hark shpesh përkufizohet si “një pjesë e një rrethi”. Megjithatë, një hark mund të ekzistojë, edhe nëse nuk është pjesë e një rrethi të plotë. Kjo frazë përdoret thjesht për të përshkruar natyrën e harkut dhe për ta dalluar atë nga forma të tjera.

2. Shembulli i tingujve të kafshëve

Fjala “cicërimë” mund të përkufizohet si “tingulli i një zogut”. Megjithatë, koncepti bazë i “cicërimës” nuk përfshin domosdoshmërisht “zogun” si pjesë të vetë përkufizimit. Përmendja e zogut ndihmon vetëm për të dalluar “cicërimën” nga tingujt e tjerë. Në të njëjtën mënyrë, kur themi se adhurimi buron nga besimi në hyjni, ne nuk po e përfshijmë këtë besim brenda vetë përkufizimit gjuhësor të adhurimit, por po e përdorim për të treguar se çfarë e dallon adhurimin nga forma të tjera të nënshtrimit.

Ky përkufizim mbështetet edhe nga dijetarë të njohur, si Shejh Muhamed Xhevad El Belagij, i cili në komentuesin e tij “Ālā’ al-Raḥmān” thotë: “Adhurimi është një veprim që shpreh nënshtrim ndaj dikujt që adhuruksi e konsideron si hyjni, për t’i dhënë kështu atij të drejtën që mendon se i takon për shkak të hyjnisë së tij”.

Ky përshkrim përputhet me përkufizimin e dhënë më sipër dhe miratohet nga ajetet kur’anore që u përmendën më parë.

Përkufizimi i dytë

Adhurimi është përlulja përpara atij që besohet se ka pushtet mbi ndonjë çështje të ekzistencës, jetës, së ardhmes apo të tashmes së tij.

Shpjegimi

Robëria është një nga aspektet e të qenit i zotëruar dhe një nga pasojat e saj. Kur adhuruesi ndien në veten e tij një lloj të qenit i zotëruar dhe ndien se pala tjetër ka zotërim mbi të, ai e shpreh këtë ndjenjë në fjalë dhe vepra të caktuara në botën e jashtme. Kështu, fjalët dhe veprat bëhen mishërim i kësaj ndjenje të thellë dhe çdo veprim apo fjalë që shfaq këtë ndjenjë, konsiderohet adhurim.

Nuk ka dyshim se qëllimi me “zotërim” këtu nuk është thjesht një zotërim ligjor apo konvencional, sepse bindja ndaj urdhrave të zotëruesve në periudhat e skllavërisë individuale në të kaluarën ose në epokën e skllavërisë kolektive, sot nuk konsiderohet adhurim. Prandaj, zotërimi i përmendur këtu, duhet të jetë i bazuar në krijim dhe ekzistencë, ku një aspekt i jetës së njeriut është në dorën e tij.

Burimet e llojeve të vërteta të zotërimit

1. Zotërimi për shkak të të qenit krijues

Allahu është Zotëruesi i vërtetë i njerëzve, sepse Ai është Krijuesi i tyre dhe i ka sjellë ata nga asgjëja në ekzistencë. Për këtë arsye, Kur'ani i konsideron të gjitha qeniet si robër të Zotit dhe e përshkruan Atë si zotëruesin e tyre të vërtetë, sepse i ka krijuar.

Ajetet që e dëshmojnë këtë:

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لَئِنْ سَأَلْتَهُ عَن شَيْءٍ لَّنَجْعُبَ

“Nuk ka asnjë në qiej dhe në Tokë që të mos vijë tek i Gjithëmëshirshmi si rob”.⁸⁹

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ

“O njerëz! Adhuronit Zotin tuaj, i cili ju krijoi ju dhe ata që ishin para jush”.⁹⁰

ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ

“Ky është Allahu, Zoti juaj! Nuk ka zot tjetër përveç Tij! Ai është Krijuesi i çdo gjëje, andaj adhurojeni!”⁹¹

⁸⁹ Sure “Merjem”, ajeti 93.

⁹⁰ Sure “El Bekare”, ajeti 21.

⁹¹ Sure “El En’am”, ajeti 102.

2. Zotërimi për shkak të furnizimit, dhënies së jetës dhe vdekjes

Çdo njeri, me natyrë të pastër, e ndien se është i zotëruar nga Allahu, sepse Ai është zotëruesi i jetës, vdekjes dhe furnizimit të tij.

Ajetet që tregojnë këtë:

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُعِيدُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ

“Allahu është Ai që ju krijoi, pastaj ju furnizoi, pastaj do t’ju vdesë dhe pastaj do t’ju ringjallë”.⁹²

هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ شُرَكَاءَ فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ

“A keni ndonjë ortak nga ata që i keni në dorë të cilët ndajnë me ju furnizimin që ju kemi dhënë?”⁹³

هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ

“Ai jep jetë dhe vdekje”.⁹⁴

⁹² Sure “Er Rrum”, ajeti 40.

⁹³ Sure “Er Rrum”, ajeti 28.

⁹⁴ Sure “Junus”, ajeti 56.

3. Zotërimi për shkak të faljes dhe ndërmjetësimit (shefaatit)

Vetëm Allahu ka pushtetin absolut për të ndërmjetësuar dhe për të falur mëkatet.

Ajetet që e vërtetojnë këtë:

قُلْ لِلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعاً

“Thuaj: ‘I gjithë ndërmjetësimi i përket Allahut’”.⁹⁵

وَمَنْ يَغْفِرَ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ

“E kush i fal mëkatet përveç Allahut?”⁹⁶

Pasi askush nuk mund të ndërmjetësojë për dikë tjetër, pa lejen e Tij, njeriu, në thellësinë e shpirtit të tij, ndien se Allahu është Zotëruesi i fatit të tij të përjetshëm. Nëse dikush ndien këtë lloj robërie dhe shpreh këtë ndjenjë në fjalë apo veprim, ai është duke e adhuruar Atë pa dyshim.

Ndoshta adhurimi mund të shpjegohet se është përlulja ndaj atij që besohet të ketë zotërim (*rabbani*). Kjo nënkupton se, kushdo që përluljen e tij, qoftë në veprime apo në fjalë, e ka të lidhur ndaj një personi, me besimin e tij në zotërimin e atij individi, atëherë ai është adhures i tij.

⁹⁵ Sure “Ez Zumer”, ajeti 44.

⁹⁶ Sure “Al Imran”, ajeti 135.

Pra, kuptimi i fjalës “rabbun”, në këtë përkufizim, është: pronari dhe kujdestari i çështjeve të diçkaje, ai që merret me menaxhimin dhe zhvillimin e saj. Ky term nuk është thjesht një titull, por përfaqëson autoritetin dhe përgjegjësinë për të rregulluar dhe për të udhëhequr çdo aspekt të diçkaje, duke përfshirë ruajtjen dhe kujdesin për të.

Kështu, “rabbun” është ai që ka kontroll dhe ndikim të plotë mbi një krijesë, objekt ose situatë. Për këtë arsye, çdo përluje ose adhurim ndaj tij buron nga besimi në këtë autoritet dhe fuqi që ai ka mbi gjithçka.

Në këtë kuptim, fjala “ibadetun”-“adhurim” është në kundërvënie me “rububiya”-“zotërimi dhe kujdesi për krijesat”, që do të thotë pronësia dhe menaxhimi i jetës dhe fatit të diçkaje, si në aspektin e saj të përkohshëm, ashtu edhe të përjetshëm. Ky koncept përforcohet nga disa ajete, që shpjegojnë dhe justifikojnë se adhurimi duhet të jetë vetëm për Allahun, sepse Ai është Zot dhe Kujdestar (Rabb) dhe asnjë tjetër nuk ka këtë status dhe fuqi. Ja disa nga këto ajete:

وَقَالَ الْمَسِيحُ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ

“Dhe Mesihu tha: ‘O bijtë e Izraelit, adhuroni Allahun, Zotin tim dhe Zotin tuaj’”.⁹⁷

إِنَّ هَذِهِ أُمَّةُ وَاحِدَةٌ وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ

“Ky është umeti juaj, një umet i vetëm dhe Unë jam Zoti juaj, prandaj më adhuroni Mua”.⁹⁸

⁹⁷ Sure “El Maide”, ajeti 72.

⁹⁸ Sure “El Enbija”, ajeti 92.

إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

**“Allahu është Zoti im dhe Zoti juaj, andaj adhuronit Atë!
Kjo është rruga e drejtë”.⁹⁹**

Ky kuptim është përmendur edhe në shumë ajete të tjera, si: sure “Junus”, ajeti 3; sure “Hixhr”, ajeti 99; sure “Merjem”, ajetet 36 dhe 65; sure “Zuhruf”, ajeti 64.

Pra, dëshmia më e qartë për këtë shpjegim të fjalës “ibadetun”-“adhurim” janë ajetet që janë përmendur më parë. Ato ajete përforcojnë idenë se adhurimi është një akt i përlësisë dhe i nënshtrimit, që buron nga besimi në *rububijetu* (zotërimin dhe menaxhimin e jetës dhe fatit nga Allahu). Këto ajete përshkruajnë qartë se adhurimi duhet të jetë vetëm ndaj Allahut, sepse vetëm Ai ka autoritetin dhe përgjegjësinë mbi të gjitha aspektet e krijesave dhe ekzistencës.

⁹⁹ Sure “Al Imran”, ajeti 51.

Përkufizimi i tretë

Kuptimin e adhurimit mund ta shprehim në një formë tjetër: Adhurimi është përulja nga ai që e sheh veten e tij të varur dhe jo të pavarur në ekzistencën dhe veprimin e tij, përpara atij që është i pavarur.

Allahu i Madhëruar e ka përshkruar Vetën e Tij në disa vende të Librit të Tij, si “El Kajjum” (i Vetëqëndrueshmi), siç thotë:

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ

“Allahu! Nuk ka zot tjetër përveç Tij, i Gjalli, i Vetëqëndrueshmi”.¹⁰⁰

وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ

“Dhe fytyrat do të përulen para të Gjallit, të Vetëqëndrueshmit”.¹⁰¹

Ky përshkrim do të thotë se Ai ekziston me Vetën e Tij, pa pasur asnjë lloj nevojë apo varësie ndaj ndonjë tjetri, ndërsa gjithçka tjetër ekziston dhe mbështetet tek Ai.

¹⁰⁰ Sure “El Bekare”, ajeti 255; sure “Al Imran”, ajeti 2.

¹⁰¹ Sure “Ta Ha”, ajeti 111.

Me fjalë të tjera: Adhurimi është thirrja e Allahut, kërkimi prej Tij, përulja para Tij dhe vendosja e nevojave të dynjasë dhe Ahiretit në dorën e Tij, duke e njohur Atë si vepruesin e vetëm dhe zotëruesin e vërtetë të çështjeve të dynjasë dhe Ahiretit.

Nëse dikush e thërret një tjetër me këtë përshkrim, qoftë në tërësi apo pjesërisht, atëherë ky veprim është adhurim ndaj tij dhe përfshirje në shirk (politeizëm).

Nëse dikush përulet para një qenieje tjetër, duke besuar se ajo është e pavarur në qenien dhe veprimin e saj, atëherë kjo përulje është adhurim ndaj saj. Madje, nëse dikush kërkon prej një krijese atë që është vepër ekskluzive e Allahut, kjo kërkesë është vetë shirk, sepse ajo kërkesë nuk mund të ndahet nga përulja. Është thelbësore të kuptojmë se cilat janë veprat e Zotit dhe t'i dallojmë nga veprat e krijesave, në mënyrë që të mos biem në shirk, kur kërkojmë diçka nga Profetët, të shenjtët apo nga njerëzit e tjerë.

Themi se një formë e shirkut është të kërkojmë prej dikujt një vepër të Allahut. Dihet se veprat e Allahut nuk janë vetëm krijimi, rregullimi dhe furnizimi, qofshin këto veprime të pavarura apo me lejen e Tij, sepse në Kur'an këto vepra u atribuohen edhe krijesave. Por, ajo që është ekskluzivisht e Allahut, është të vepruarit në mënyrë të pavarur, pa pasur nevojë për ndihmën e dikujt tjetër. Pra, nëse dikush i përulet një qenieje tjetër, duke besuar se ajo është e pavarur në veprimin e saj, qoftë ky një veprim i zakonshëm, si ecja dhe të folurit apo një veprim i

jashtëzakonshëm, siç janë mrekullitë e Profetit Isa (*Paqja qoftë mbi të!*)¹⁰², atëherë kjo përulje është adhurim ndaj saj.

Shpjegim

Allahu i Madhëruar është i panevojshëm në veprimin e Tij. Ai krijon, furnizon, jep jetë dhe sjell vdekje, pa pasur nevojë për askënd dhe pa përdorur asnjë materie të përhershme e të pakrijuar nga Ai. Allahu i krijon të gjitha sendet Vetë, pa ndihmën e dikujt tjetër dhe pa u mbështetur në diçka tjetër. Ai krijon edhe materien dhe e formëson atë sipas dëshirës së Tij.

Nëse dikush beson se një krijesë është e pavarur në veprimet e saj, qofshin ato veprime të zakonshme apo të jashtëzakonshme dhe ajo vepron sipas dëshirës së saj, pa ndihmën e askujt, madje as të Allahut, atëherë ky besim është shirk dhe ai e ka bërë atë krijesë të barabartë me Allahun. Thelbi i këtij përkufizimi është: “pavarësia e vepruesit” në veprimet e tij. Ky është edhe kuptimi i teuhidit, i cili është i kuptueshëm për të gjithë, të ditur dhe të paditur.

Po, ajo që kupton një teolog idealist, në lidhje me detajet e pavarësisë së të adhuruarit dhe të varësisë së adhuruesit (kjo ka të bëjë me çështjen e pavarësisë së atij që adhurohet dhe varësisë së

¹⁰² Ajeti 49 i sures “Al Imran” e sqaron këtë gjë: “...bëj për ju diçka prej balte në formë shpendi, fryj në të e me urdhrin e Allahut ajo bëhet shpend i gjallë; shëroj të verbrit e lindur dhe të lebrosurit dhe i ngjall të vdekurit me lejen e Allahut; ju tregoj çfarë hani dhe çfarë ruani në shtëpitë tuaja. Sigurisht që te të gjitha këto ka prova për ju, nëse jeni besimtarë të vërtetë”.

atij që adhuron) në dritën e argumenteve të arsyes dhe Kur'anit të Shenjtë, është diçka që edhe individët e tjerë mund ta kuptojnë, bazuar në natyrshmërinë që kanë dhe në logjikën me të cilën janë zhvilluar. Nuk është e nevojshme që kuptimi i detajeve të jetë i kufizuar vetëm për ata që kanë dituri dhe janë të pasur me njohuri fetare (si teologët idealistë), sepse arabi i periudhës së injorancës (arabët para Islamit), gjithashtu, mund të kenë kuptuar **kuptimin e përgjithshëm të adhurimit dhe të pasojave të tij**. Ata mund të kuptonin kuptimin e përgjithshëm të adhurimit, përfshirë edhe termat dhe shprehjet që lidhen me të, të cilat janë përmendur në Kur'an dhe që ata i përdornin në bisedat e tyre të zakonshme. Pra, kuptimi i adhurimit në këtë kuptim (si besim se ma'budi (i Adhuruari) është i pavarur) është një ide që përfshin të gjithë njerëzit, qoftë ata të dijshtëm, qoftë të paditur, të plotë apo të pamjaftueshëm. Megjithatë, çdo individ e kupton këtë koncept në përputhje me fuqinë e tij të kuptimit dhe nivelin e tij të arsyetimit, siç ka thënë Allahu në Kur'an:

فَسَالَتْ أَوْدِيَهُ بِمِقْدَرِهَا

“Lumenjtë rrjedhin sipas fuqisë së tyre”.¹⁰³

Në gjuhën e mutekinëve (apologëve), ky koncept shpesh quhet “tefvîd” (delegimi i çështjeve te Zoti). Duhet të shpjegohen synimet e atyre që e përdorin këtë term.

¹⁰³ Sure “Er Rad”, ajeti 17.

Çfarë nënkuptohet me “tefvid” (delegimi i çështjeve te Zoti)?

Fjalët e monoteistëve janë të njëzëshme se besimi në “tefvid” (delegimi i çështjeve te Zoti) është një lloj shirku (idhujtarie) dhe se nënshtrimi që buron nga ky besim, konsiderohet si adhurim ndaj atij që i bëhet ky nënshtrim.

Delegimi i çështjeve te Zoti (tefvidi) mund të paraqitet në dy forma:

1- Tefvidi tekuinij (تفويض تكميني): Besohet se Zoti ia ka dorëzuar çështjet e administrimit të botës disa prej robëve të Tij të zgjedhur, si: engjëjve, Profetëve dhe evlijave.

2- Tefvidi tashri'i (تفويض تشريعي): Besohet se Zoti ua ka dorëzuar robëve të Tij disa nga çështjet që janë vetëm të Tij, siç janë:

- krijimi i ligjeve (legjislacioni)
- falja e mëkateve
- dhënia e ndërmjetësimit (shefati)

Të gjitha këto janë cilësi vetëm të Allahut.

Për sa i përket pjesës së parë: Nuk ka dyshim se besimi në këtë formë të delegimit (tefvîdit) është shkak i shirkut. Nëse dikush beson se Zoti ia ka deleguar menaxhimin e botës,

përfshirë: krijimin, furnizimin, dhënien e jetës dhe vdekjes, zbritjen e shiut e të dëborës, si dhe ngjarje të tjera të botës, engjëjve ose robëve të Tij të mirë, atëherë ai i ka bërë ata të barabartë me Allahun, sepse delegim (tefvîd) do të thotë që ata janë të pavarur në veprimet e tyre, të shkëputur nga Allahu në atë që bëjnë dhe dëshirojnë.

Në përgjithësi, delegimi i menaxhimit të botës te robtë, është një formë e pavarësisë së robit në veprimet dhe veprat e tij nga të tjerët, qofshin ato veprime të zakonshme, si ecja dhe të folurit, qofshin veprime të lidhura me menaxhimin e botës dhe ngjarjeve që ndodhin në të. Megjithatë, për shkak se besimi në pavarësinë e robit në veprimet e tij të zakonshme është një çështje filozofike dhe nuk është një çështje që i shqetësonte paganët e Arabisë paraislamike, ata e kufizuan diskutimin e besimit në pavarësinë e robit në menaxhimin e botës. Kjo çështje u bë edhe më shumë një temë diskutimi në periudhën e hershme islame, duke ndarë studiuesit në dy grupe, "*deterministë*" dhe "*delegates*".

Përfundimi është se çështja rrotullohet mes të qenit të robit i pavarur dhe i shkëputur nga Zoti, në veprime, ose të ketë një rol të kufizuar vetëm me urdhrin dhe lejen e Zotit. Delegimi (*tefvîdi*) nuk është një çështje e tretë, por është pjesë e grupit të parë.

Për sa i përket besimit se shenjtorët, engjëjt, xhinët, Profetët dhe evlijatë, menaxhojnë botën me lejen, vullnetin dhe urdhrin e Zotit dhe ata nuk janë të pavarur në atë që bëjnë, kjo nuk çon në shirk (idhujtari).

Duhet përmendur se paganët e periudhës së dërgimit të Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi*

familjen e tij!) besonin se idhujt e tyre kishin një lloj pavarësie në veprim dhe për këtë arsye ata u drejtoheshin atyre. Ashtu siç tregohet në historinë e Umer ibn Lejhjit, i cili, kur udhëtoi nga Meka në Sham, pa disa njerëz që adhuronin idhujt. Ai i pyeti ata se përse e bënë këtë dhe ata iu përgjigjën: “Këta janë idhujt që i adhurojmë, i lutemi që të na sjellin shi dhe të na ndihmojnë kur kemi nevojë”.¹⁰⁴

Po ashtu, disa të urtë besonin se çdo lloj krijese ka një “zot të llojit të tij”, të cilit i është deleguar menaxhimi i atij lloji dhe menaxhimi i botës, i cili është detyrë e Zotit, ishte i deleguar tek ai krijesë. Po ashtu, paganët e periudhës paraislamike që adhuronin engjëjt dhe yjet – si yjet lëvizëse dhe ato fikse, e bënë këtë, sepse ata pretendonin se menaxhimi i botës dhe krijimi i saj u ishte deleguar atyre, duke e hequr Zotin nga ky proces dhe duke u dhënë atyre pavarësinë në menaxhimin e botës. Kjo ide bëri që çdo përulje që shprehte këtë ndjenjë, të quhej adhurim.

Pjesa e dytë e delegimit (tefvîdit): Nëse besojmë se Zoti i ka deleguar ndonjërit prej krijesave të Tij disa nga detyrat dhe tiparet e Tij, si: legjislacioni, ligjvënia, ndërmjetësimi dhe falja e mëkateve, atëherë kemi bërë shirk (politeizëm) dhe e kemi bërë atë krijesë të barabartë me Zotin. Për këtë arsye, Kur’ani thotë:

¹⁰⁴ “Sira e Ibn Hisham” (vëll. 1, f. 79) ka përmendur këtë ngjarje (të cilën e kemi përmendur me hollësi më parë), si edhe atë që i Dërguari i Allahut (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka thënë në Hudejbije, lidhur me kërkimin e shiut përmes “neut”-it, një besim që ishte i zakonshëm në mesin e paganëve të periudhës së injorancës (xhahilije). Ne e kemi transmetuar këtë ngjarje për ty nga “Sira e Halebijje” (vëll. 3, f. 29), në parathënien nr. 2 të këtij libri.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَندَاداً يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ

“Dhe disa njerëz përveç Zotit marrin të barabartë (të tjerë), të cilët i duan ashtu siç duhet të duan Zotin”.¹⁰⁵

Nuk ka dyshim se asnjë krijesë nuk mund të jetë e barabartë me Zotin, përveç nëse ajo është e pavarur në ndonjë nga veprimet ose tiparet e Zotit. Por, nëse ajo vepron me lejen dhe urdhrin e Zotit, atëherë ajo nuk është e barabartë me Të, por është thjesht një rob i Tij që zbaton urdhrat dhe vullnetin e Tij.

Një nga format më të lehta të shirkut që gjendej te hebrenjtë, te të krishterët dhe te paganët arabë, ishte besimi i disa prej tyre se Zoti ua kishte deleguar të drejtën e ligjvënies dhe legjislacionit priftërinjve dhe murgjve. Për këtë arsye, Kur’ani thotë:

اتَّخَذُوا أَخْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَاباً مِنْ دُونِ اللَّهِ

“Ata morën priftërinjtë dhe murgjit e tyre për zotë, përveç Zotit”.¹⁰⁶

Gjithashtu, disa prej tyre besonin se Zoti ua kishte deleguar të drejtën e faljes dhe ndërmjetësimit idhujve dhe perëndive të tyre, duke menduar se ata ishin të pavarur në këtë çështje. Për këtë arsye, ata i adhuronin ata, me bindjen se ata ishin ndërmjetësuesit e tyre tek Zoti dhe se kishin fuqinë për të ndërmjetësuar. Kur’ani i përshkruan fjalët e tyre duke thënë:

¹⁰⁵ Sure “El Bekare”, ajeti 165.

¹⁰⁶ Sure “Et Teube”, ajeti 31.

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْصُرُهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شَفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ

“Dhe ata adhurojnë, përveç Zotit, atë që nuk u sjell as dëm e as dobi dhe thonë: ‘Këta janë ndërmjetësit tanë tek Zoti’”.¹⁰⁷

Prandaj ajetet kur'anore këmbëngulin në faktin se askush nuk mund të ndërmjetësojë, përveç me lejen e Allahut. Sikur politeistët të kishin besuar se zotat e tyre (objektet e adhurimit) mund të ndërmjetësonin për ta vetëm me lejen e Allahut, atëherë nuk do të kishte asnjë arsye për këtë këmbëngulje në Kur'an për një çështje që, sipas kësaj logjike, do të ishte e pranuar prej tyre.

Në të vërtetë, ajo pjesë e arabëve të kohës së injorancës, që adhuronin idhujt, nuk e bënë këtë, sepse i konsideronin si krijues ose rregullues të universit, por sepse besonin se këta idhuj kishin fuqinë të ndërmjetësonin për ta.

Në bazë të këtij mendimi të gabuar, ata i adhuronin këto figura, duke menduar se adhurimi i tyre i afronte më shumë te Zoti, siç thuhet në Kur'an:

مَا تَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى

“Ne nuk i adhurojmë ata, përveçse që të na afrojnë më shumë te Allahu”.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Sure “Junus”, ajeti 18.

¹⁰⁸ Sure “Ez Zumer”, ajeti 3.

3 - Nuk ka domosdoshmëri midis shpërndarjes së hyjnisë dhe mohimit të Hyjnisë së lartë

Shpërndarja e hyjnisë midis perëndive të vogla imagjinare është një çështje që logjika dhe shpallja hyjnore e hedhin poshtë. Nuk do të zgjatemi në sjelljen e argumenteve logjike dhe tekstore që e refuzojnë këtë ide. Duhet theksuar se shpërndarja e cilësive të hyjnisë, siç pretendonin paganët arabë, nuk nënkuptonte domosdoshmëri të mohimit të Hyjnisë së lartë dhe Sunduesit të Plotfuqishëm. Përkundrazi, paganët besonin në një Zot të lartë, pavarësisht se i adhuronin idhujt dhe besonin në shpërndarjen e tipareve hyjnore mes tyre.

Profesor El Modudi e refuzon idenë e shpërndarjes së hyjnisë, me argumentin se kjo bie në kundërshtim me besimin në një Zot të lartë. Ai thotë: “Arabët paganë nuk besonin se hyjnia ishte shpërndarë midis idhujve të tyre, në mënyrë që të mos kishte mbi ta një Zot të lartë. Përkundrazi, ata kishin një koncept të qartë për një Zot, të cilin e quanin ‘Allah’ në gjuhën e tyre”.¹⁰⁹

Ky pohim është i diskutueshëm, sepse bashkimi i thënies “hyjnia është shpërndarë mes idhujve” me “nuk ka mbi ta një Zot të lartë” sugjeron se thënia e shpërndarjes së hyjnine çon domosdoshmërisht në mohimin e Zotit, që është mbi gjithçka. Por çështja nuk është kështu, sepse sabi’itët, të cilët përmenden në Kur’an, i atribuonin diellit rolin e hyjnisë dhe të drejtën e drejtimit të botës, megjithatë besonin në një Zot të lartë. Ata thoshin: “Dielli është një engjëll me shpirt dhe mendje. Prej tij buron drita e yjeve

¹⁰⁹ Libri: “El Mustalahatul Erba’ati”, f. 19.

dhe ndriçimi i botës. Ai krijon qeniet e poshtme dhe, për këtë arsye, meriton nderim, përulësi dhe lutje”.¹¹⁰

Cila hyjni mund të jetë më e madhe se sa krijimi i qenieve të poshtme, të cilat Kur’ani ia atribuon këtë cilësi vetëm Zotit të Plotfuqishëm?

Ndërsa disa të tjerë sabi’itë thoshin: “Hëna është një engjëll që e meriton adhurimin. Ajo është përgjegjëse për rregullimin e kësaj bote dhe për plotësimin e qenieve të krijuara”.¹¹¹

Askush nuk ka të drejtë ta interpretojë thënien e tyre se dielli dhe hëna, sipas besimit të tyre, kishin vetëm rolin e shkaqeve natyrore dhe kryenin të njëjtin rol.

Në të vërtetë, ata i konsideronin diellin dhe hënën si engjëj dhe u atribuonin atyre mendje, shpirt dhe një lloj administrimi, të bazuar në logjikë e ndërgjegje.

Kjo pikëpamje afron më shumë me konceptin e hyjnisë dhe e bën të qartë se ata i shihnin si hyjni, jo thjesht si shkakësorë natyrorë, sepse, po të ishin vetëm shkaqe natyrore, nuk do t’i adhuronin në atë mënyrë.

Pra, nuk është çudi që një politeist të besojë në një Zot të Lartë e të Plotfuqishëm dhe njëkohësisht të besojë se Ai ka ndarë funksionet hyjnore mes zotave më të vegjël.

Arabët paganë besonin se idhujt e tyre ishin të ngarkuar me ndërmjetësim dhe falje, dhe kjo ndodhte përkrah besimit të

¹¹⁰ “El Milelu ue En Nihelu”, f. 265-266.

¹¹¹ “El Milelu ue En Nihelu”, f. 265-266.

tyre në një Zot të lartë dhe Sundues të Plotfuqishëm. Ndërmjetësimi dhe falja janë prej çështjeve të Allahut. Dëshmia që tregon se ata besonin në këtë delegim të hyjnisë, është këmbëngulja e Kur'anit në faktin se askush nuk mund të ndërmjetësojë, përveç me lejen e Zotit:

مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ

“Kush mund të ndërmjetësojë tek Ai, përveç me lejen e Tij?”¹¹²

Gjithashtu, Kur'ani thekson se vetëm Zoti mund të falë mëkatet:

وَمَنْ يَغْفِرَ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ

“E kush tjetër, përveç Zotit, mund t'i falë mëkatet?”¹¹³

Kam mendimin dhe ndoshta është e drejtë, se pas thënies: Shpërndarja e *uluhiyetit* mohon besimin në hyjninë (ilah) tjetër, Profesor El Modudi ka një qëllim tjetër. Ai duket se synon të mbështesë idenë e Shejkh ibn Tejmijes, sipas së cilit fjala “ilah”- “hyjni” në Kur'an nënkupton vetëm “të adhuruarin”, jo domosdoshmërisht një hyjni të pavarur. Kështu, sipas tyre, përshkrimi i idhujve si “ilah” në Kur'an bazohet vetëm në faktin se ata adhuroheshin, jo në faktin se ata konsideroheshin hyjni të vogla përkrah Hyjnisë së Madhe.

¹¹² Sure “El Bekare”, ajeti 255.

¹¹³ Sure “Al Imran”, ajeti 135.

Profesori dhe nxënësit e shkollës së tij i pastruan politeistët nga thënia e tyre se ata besonin në hyjninë e idhujve. Ata pohuan se politeistët i adhuronin idhujt, por nuk i konsideronin si hyjni të vogla krahas një Zoti të Plotfuqishëm.

Përveç kësaj, ata kanë akuzuar shumicën e myslimanëve, duke e interpretuar ndalimin e adhurimit të idhujve në Kur'an si ndalim të çfarëdo akti adhurimi ndaj tyre. Sipas tyre, fjala "ilah" do të thotë vetëm "i adhuruar" dhe jo hyjni, në kuptimin e vërtetë. Pastaj, duke u mbështetur në këtë interpretim, ata i kanë akuzuar myslimanët për shirk (politeizëm), për shkak të ndërmjetësimit dhe vizitave të tyre në varret e evlijave (shenjtoreve).

Interpretimi i ajeteve kur'anore që ndalojnë marrjen e idhujve si hyjni, duke i kuptuar ata vetëm si ndalim i adhurimit, është një gabim. Dhe, edhe nëse ky interpretim do të ishte i saktë, zbatimi i tij për të ndaluar ndërmjetësimin dhe vizitimin e varreve të njerëzve të devotshëm, do të ishte një tjetër gabim.

4- Përmbledhja e çështjes

Përfundimi i kësaj çështjeje është si vijon: Çdo veprim që buron nga besimi se një person ose objekt është Zot, ose se ai ka fuqi të pavarur, është adhurim dhe konsiderohet politeizëm. E kundërta e kësaj është: fjalët, veprimet dhe përlujat që nuk burojnë nga ky besim, nuk konsiderohen adhurim.

Përlujat e dikujt para një qenieje dhe nderimi i tij, qoftë edhe në mënyrë të tepruar, nëse nuk buron nga besimi në hyjninë e tij, nuk konsiderohet shirk (idhujtari) dhe as adhurim ndaj kësaj

qenieje. Edhe pse mund të jetë e ndaluar (haram), si për shembull përkulja apo sexhdeja e të dashuruarit ndaj të dashurës, apo e gruas ndaj burrit. Edhe pse kjo është e ndaluar në sheriatin islam, nuk konsiderohet adhuring. Pra, fakti që diçka është e ndaluar (haram), nuk do të thotë domosdoshmërisht se është adhuring. Ndalesa për të bërë sexhde para një njeriu, pa besuar në hyjninë ose zotërimin e tij, është për një arsye tjetër.

Nga ky shpjegim bëhet e qartë përgjigjja ndaj një pyetjeje që lind vetvetiu në këtë kontekst: Nëse besimi në hyjninë, zotërimin (rububije) apo delegimin absolut (*tefuidun*) është kusht për të realizuar adhuringin, a do të thotë kjo që përkulja (sexhdeja) ndaj dikujt, pa e shoqëruar me këtë qëllim, është e lejuar?

Përgjigjja është kjo: Meqenëse sexhdeja është një mënyrë e përgjithshme e adhuringit, dhe përmes saj adhurohet Zoti, në të gjithë popujt, besimet dhe kombet, dhe është bërë një simbol i tillë që nuk kuptohet prej saj gjë tjetër veçse adhuringi, Islami nuk e ka lejuar përdorimin e kësaj forme adhuringi, edhe në raste kur nuk synohet adhuringi. Kjo ndalesë është një veçori e Islamit, sepse përpara tij kjo nuk ishte e ndaluar. Përndryshe, Jakubi dhe bijtë e tij nuk do t'i ishin përkulur Jusufit (*Paqja qoftë mbi të!*), siç thuhet në ajetin:

وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا

“Dhe i ngriti prindërit e tij mbi fron dhe ata ranë përpara tij në sexhde”.¹¹⁴

¹¹⁴ Sure “Jusuf”, ajeti 100.

El Xhasasu ka thënë: “Sexhdeja për krijesat ishte e lejuar në sheriatet e mëparshme, si në kohën e Ademit dhe Jusufit. Ajo përdorej si një formë respekti dhe nderimi, njësoj si përshëndetja, shtrëngimi i duarve ose puthja e dorës në kohët e sotme. Ka hadithe nga Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) që thonë për pëlqim dhe mospëlqim të puthjes së dorës. Megjithatë, sexhdeja (rënia me ballë në tokë) ndaj dikujt tjetër, përveç Allahut, qoftë edhe në formë nderimi apo përshëndetjeje, është e ndaluar, sipas asaj që kanë transmetuar Aishja, Xhabiri dhe Enesi. Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka thënë: “Nuk i takon askujt nga njerëzit të bëjë sexhde ndaj një njeriu tjetër. Po të ishte e lejuar që ndonjë njeri t’i bënte sexhde një tjetri, do t’i kisha urdhëruar gratë t’u bënin sexhde burrave të tyre, për shkak të së drejtës së madhe që ata kanë ndaj tyre”.¹¹⁵

Deri këtu kemi arritur të kuptojmë qartë kuptimin e vërtetë të “adhurimit” dhe “shirkut” (politeizmit). Nga ky studim, duhet të nxjerrim përfundimin e mëposhtëm: Nëse dikush i përkulet dikujt tjetër, duke treguar përvulësi dhe respekt ndaj tij, por jo duke besuar se ai është zot, hyjni apo burim i veprimeve dhe çështjeve hyjnore, por thjesht se: **“janë rob të nderuar. Ata nuk flasin para (Fjalës së) Tij dhe veprojnë me Urdhrin e Tij”**¹¹⁶, atëherë ky veprim nuk mund të quhet, në asnjë mënyrë, adhurim.

Allahu ka lavdëruar disa prej robëve të Tij me përshkrime që meritojnë respekt dhe madhërim, siç thuhet në Kur’an:

¹¹⁵ “Ahkamul Kur’ani”, vëll. 1, f. 32.

¹¹⁶ Sure “El Enbija”, ajetet 26-27.

إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ

“Vërtet, Allahu zgjodhi Ademin, Nuhun, familjen e Ibrahimit dhe familjen e Imranit mbi të gjithë njerëzit”.¹¹⁷

Në një ajet tjetër, Allahu e shpall Ibrahimin si imam të njerëzve, duke thënë:

قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا

“(Ai) tha: ‘Unë po të bëj ty imam për njerëzit’”.¹¹⁸

Të gjitha këto cilësi të larta, me të cilat Allahu e ka lavdëruar Nuhun, Ibrahimin, Davudin, Sulejmanin, Musain, Isain dhe Muhamedin (*Paqja qoftë mbi ta të gjithë!*), i bëjnë ata të dashur në zemrat e njerëzve dhe të denjë për respekt. Madje, Allahu na e ka bërë detyrë, që t’i duam edhe të dashurit e Tij, siç thuhet në ajetin 23 të sures “Esh Shura”:

قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ

“Thuaj: ‘Unë nuk kërkoj prej jush ndonjë shpërblim, përveç dashurisë për të afërmit e mi’”.

Prandaj, nëse dikush i respekton dhe i nderon këta njerëz, qoftë gjatë jetës së tyre apo pas vdekjes, duke besuar se ata janë rob të nderuar të Allahut dhe të afërt me Të, por pa i konsideruar si zota apo si burim i fuqisë hyjnore, atëherë ky veprim nuk është adhurim dhe nuk është shirk, në asnjë mënyrë. Sipas kësaj logjike, përshëndetja dhe puthja e dorës së Profetit, imamëve, mësuesve

¹¹⁷ Sure “Al Imran”, ajeti 33.

¹¹⁸ Sure “El Bekare”, ajeti 124.

apo prindërve, si dhe puthja e Kur'anit, librave fetarë apo varreve të shenjtorëve dhe gjërave të tyre, janë vetëm shprehje të respektit dhe nderimit, jo akte adhurimi.

Ne dhe autori i tefsirit “El Menar”

Në përfundim të këtij studimi, ia vlen të tërheqim vëmendjen e lexuesit të nderuar mbi një grup përkufizimesh të adhurimit dhe të përmendim disa mangësi të tyre:

1- Në tefsirin “El Menar” thuhet: “Adhurimi është një lloj përluljeje, që arrin kulmin e tij e që buron nga ndjeshmëria e zemrës ndaj madhësisë së të adhuruarit, një madhësi që zemra e ndien, por nuk e di saktësisht prej nga vjen dhe buron nga bindja në një fuqi, thelbin dhe realitetin e të cilës njeriu nuk është në gjendje ta kuptojë plotësisht”.¹¹⁹

Ky përkufizim nuk është pa mangësi, sepse disa forma të adhurimit nuk përbëjnë një përlulje të theksuar dhe nuk arrijnë kufirin maksimal, si disa namaze që bëhen pa përlulsi. Ka mundësi që përlulja e një të dashuruar para të dashurës së tij apo e një ushtari para komandantit të tij mund të jetë më e thellë se sa ajo që bëjnë shumë besimtarë ndaj Allahut në namaz dhe adhurim, e megjithatë nuk thuhet se përlulja e tyre është adhurim. Ndërsa përlulja e besimtarëve ndaj Allahut quhet adhurim, edhe nëse është më e lehtë se sa përlulja e të dashuruarit ndaj të dashurës apo ushtarit ndaj komandantit.

¹¹⁹ “El Menar”, vëll.1, f.57.

Megjithatë, vetë ky autor, në vazhdim të fjalës së tij, ka përmendur diçka që mund të jetë një përkufizim i saktë i adhurimit dhe në përmbajtje përputhet me atë që kemi thënë, kur thotë: “Adhurimi ka forma të shumta në çdo fe, të cilat janë ligjëruar për t’ia kujtuar njeriut atë ndjenjë për pushtetin më të lartë hyjnor, i cili është shpirti dhe thelbi i adhurimit”.¹²⁰

Fraza: “ndjenja për pushtetin më të lartë hyjnor”, tregon se individi që adhuron, e bën për shkak se beson në hyjninë e të adhuruarit, për këtë, veprimi i tij quhet adhurim. Nëse ky besim nuk ekziston, veprimi i tij nuk merr cilësinë e adhurimit.

2- Ish-drejtesia i Ez’herit, Shejkh Mahmud Sheltut, ka dhënë një përkufizim të adhurimit, që përputhet në kuptim me atë që përmend autori i tefsirit “El Menar”, por ndryshon në formulim. Shejkh Mahmud Sheltut ka thënë: “Adhurimi është një përlule e pakufizuar ndaj një madhësie të pakufizuar”.¹²¹

Të dy përkufizimet janë të ngjashme dhe përballen me të njëjtat kritika dhe kundërshtime, megjithëse autori i tefsirit “El Menar” ka një problem shtesë, pasi ai thotë: “Adhurimi lind nga ndjenja e zemrës për një madhësi të nuk i dihet burimi”.

Ndërkohë, ai që adhuron, e di se shkak i madhësisë është pushteti hyjnor, domethënë hyjnia e të adhuruarit, ndjenja e nevojës së madhe ndaj Tij dhe fakti që fati i adhuruesit është në

¹²⁰ “El Menar”, vëll. 1, 57.

¹²¹ “Tefsirul Kur’anil Kerijm”, f. 37.

dorën e Tij. Pra, si mund të thuhet se burimi i kësaj madhështie nuk njihet?¹²²

3- Përkufizimi më i diskutueshëm është ai i Ibn Temijes, i cili ka thënë: “Adhurimi është një term gjithëpërfshirës për gjithçka që Allahu e do dhe është i kënaqur me të, qofshin ato fjalë apo vepra, të brendshme apo të jashtme, si: namazi, zekati, agjërimi, Haxhi, thënia e të vërtetës, dorëzimi i amanetit, respekti ndaj prindërve dhe ruajtja e lidhjeve familjare”.¹²³

Ky autor, në të vërtetë, nuk ka bërë dallim midis adhurimit dhe afrimit (tek Allahu) dhe ka menduar se çdo vepër që e afron njeriun me Allahun, është edhe adhurim për Të. Por, kjo nuk është e saktë, sepse ka vepra që sjellin kënaqësinë e Allahut dhe e afrojnë njeriun tek Ai. Disa prej tyre janë adhurim, si: namazi, agjërimi dhe Haxhi, ndërsa të tjera sjellin afrimin, por nuk konsiderohen adhurim, si: mirësia ndaj prindërve dhe dhënia e zekatit e *khumsit*¹²⁴. Të gjitha këto (veprat e fundit) e afrojnë njeriun tek Allahu, por nuk janë adhurim. Nëse në terminologjinë e hadithit ato quhen “adhurim”, kjo është vetëm në kuptimin se ato janë të ngjashme me adhurimin, për sa u përket shpërblimit të tyre.

¹²² Tefsiri “Alaa’ urr Rrahman”, f. 59.

¹²³ Revista “Studime islame”, nr. 2, f. 187, cituar nga libri “El Ubudijje”, f. 38.

¹²⁴ *El Khums* është një detyrim financiar i caktuar në masën “një e pesta” (1/5), që lidhet me disa lloje të pasurisë, si: plaçkat e luftës, metalet (si ari dhe argjendi), thesaret e gjetura, pasuritë e nxjerra nga nëndeti, paraja e lejuar e përzier me para të ndaluara, toka që blihet nga një mysliman prej një *dhimmi* (jomusliman që jeton në një shtet islam), fitimet nga tregtia, paga që merr një punonjës ose punëtor, dhe të ardhura të ngjashme.

Me fjalë të tjera: Kryerja e këtyre veprave është bindje ndaj Allahut, por jo çdo bindje është adhurim. Nëse do ta shpjegojmë ndryshe, do të thoshim: Ka vepra adhurimi dhe vepra afrimi. Çdo adhurim sjell afrimin me Allahun, por jo çdo vepër që afron, është adhurim. Për shembull, ftesa e një të varfri për të ngrënë dhe mëshira ndaj jetimit janë vepra që e afrojnë njeriun me Allahun, por nuk konsiderohen adhurim, në kuptimin që vepruesi i tyre të quhet adhurues i Allahut me këtë vepër.

Vëlla i dashur! Tani, pasi ke kuptuar qartë kuptimin dhe realitetin e adhurimit në dritën e Kur'anit dhe Sunetit, nuk ka më asnjë dyshim apo paqartësi për ty në lidhje me këtë temë. Është detyra jote, që, duke njohur rregullin e saktë të adhurimit, të krahasosh shumë nga veprat që praktikohen mes myslimanëve, që nga koha e Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e deri në kohën tonë dhe të shohësh, nëse ato bien ndesh me teuhidin (besimin në Një Zot) dhe përngjajnë me shirkun (idhujtarinë) apo janë në përputhje me teuhidin dhe nuk kanë aspak lidhje me shirkun.

Për këtë arsye, do të ecim bashkë me ty në këtë rrugë (pra, do të shqyrtojmë këto vepra në bazë të rregullit që kemi vendosur për adhurimin) dhe do të themi:

Veprat që vehabitët ua mohojnë (kundërshtojnë) myslimanëve janë:

1) Ndërmjetësimi (Teuesuli) me Profetët dhe të afërmit e Allahut për plotësimin e nevojave dhe arritjen e kërkesave:

A është kjo shirk (idhujtari) apo jo?

Lexues i nderuar, duhet t'i përgjigjesh kësaj pyetjeje, pasi ta krahasosh këtë çështje me rregullin që përmendëm më parë për kuptimin dhe konceptin e adhurimit. Vallë, a beson myslimani që ndërmjetësohet me Profetët dhe të afërmit e Allahut se ata janë hyjni (uluhije) ose sundues (rububije), qoftë edhe në shkallën më të ulët? Ti tashmë e ke kuptuar domethënien e hyjnisë dhe zotërimit në të gjitha shkallët dhe nivelet e tyre.

Apo, ai beson se këta janë robër të nderuar tek Allahu, lutjet e tyre pranohen dhe kërkesat e tyre plotësohen, sipas tekstit të Kur'anit?

Nëse një person ndërmjetësohet me Profetët dhe të afërmit e Allahut, duke menduar se ata janë hyjni apo zota, atëherë ky veprim është shirk dhe e nxjerr atë nga feja islame.

Por, nëse ai ndërmjetësohet me ta, me bindjen se janë robër të nderuar tek Allahu dhe se lutjet e tyre pranohen, atëherë ai nuk ka bërë asgjë që bie ndesh me teuhidin (besimin në Një Zot) dhe që ngjan me shirkun.

Për sa i përket çështjes: Nëse ndërmjetësimi me ta është i dobishëm apo jo, apo, nëse është i lejuar apo i ndaluar nga një aspekt tjetër, përveç shirkut, kjo është një temë tjetër që nuk përfshihet në këtë diskutim. Këtu qëllimi është vetëm të dallojmë

teuhidin nga shirku dhe të sqarojmë se çfarë është shirk dhe çfarë nuk është shirk.

2) Kërkimi i ndërmjetësimi (shefatit) nga njerëzit e mirë, të cilëve u është miratuar ndërmjetësimi, sipas Kur'anit dhe Sunetit të saktë

Nëse dikush kërkon ndërmjetësimin (shefatin) e tyre, me bindjen se ata janë zotërues të ndërmjetësimi, se ai është një e drejtë e veçantë e tyre, se ata kanë kontroll mbi të apo se kjo pozitë u është deleguar atyre, atëherë nuk ka dyshim se ky është shirk (idhujtari), një devijim nga rruga e teuhidit (besimit në Një Zot) dhe një pranim i hyjnisë dhe zotërimit të ndërmjetësuesit (shefiut). Lutja e njerëzve të mirë për ndërmjetësim, me këtë kuptim, është shirk, i padiskutueshëm.

Por, nëse dikush kërkon ndërmjetësimin e tyre, me bindjen se ata janë robër të urdhëruar nga Allahu për të ndërmjetësuar, janë të lejuar prej Tij të ndërmjetësojnë, nuk ndërmjetësojnë veçse për ata që Ai ua lejon dhe besojnë se ndërmjetësimi në fund është një e drejtë e veçantë e Allahut, por që Ai e jep këtë bekim përmes të dashurve të Tij të nderuar, atëherë një kërkesë e tillë nuk bie ndesh me teuhidin dhe nuk ngjan me shirkun.

Në këtë rast, kërkohet diçka nga një person, duke e pranuar qartë se ai është një rob i Allahut dhe një i urdhëruar në këtë detyrë.

Për sa i përket pyetjes, nëse ky kërkim ndërmjetësimi (shefeati) është i dobishëm apo jo, ose, nëse është i lejuar apo i

ndaluar, nga një aspekt tjetër, përveç çështjes së shirkut dhe teuhidit, kjo është një temë tjetër, që nuk përfshihet në këtë diskutim. Qëllimi këtu është vetëm të dallojmë teuhidin nga shirku në adhurim, siç e thamë më lart.

3) Nderimi përpara të dashurve të Allahut, varreve të tyre dhe përjetësimi i kujtimeve të tyre

A përrputhet ky veprim me parimin e teuhidit apo me atë të shirkut?

Përgjigjja është se ky veprim mund të jetë teuhid, nga një këndvështrim dhe shirk, nga një tjetër.

Nëse nderimi dhe respekti, çfarëdo forme që të marrë, bëhet ndaj këtyre të dashurve të Allahut, duke pasur parasysh se ata janë robër të drejtë, që ia kushtuan jetën e tyre thirrjes për Allahun, sakrifikuan veten, familjet dhe pasuritë e tyre në rrugën e Tij dhe dhanë gjithçka për udhëzimin e njerëzimit, atëherë një nderim i tillë përrputhet me parimet e teuhidit, sepse është thjesht respektim i një robi të Allahut për shërbimin që ka bërë në rrugën e Tij, duke besuar se ai është vetëm një rob, që nuk zotëron asgjë, përveç asaj që Allahu i ka dhënë dhe nuk ka fuqi, përveç asaj që Allahu i ka dhënë mundësinë të ketë. Një nderim i tillë nuk bie në kundërshtim me parimin e teuhidit, në asnjë nga nivelet e tij.

Por, nëse nderimi dhe respekti për të dashurin e Allahut bëhet me bindjen se ai, qoftë i gjallë apo i vdekur, zotëron diçka nga realiteti i hyjnisë ose një shkallë të saj apo se ai ka ndonjë

aspekt të zotërimit hyjnor ose një shkallë të tij, atëherë kjo është shirk i qartë dhe një dalje nga rruga e teuhidit.

Për sa i përket çështjes, nëse një nderim i tillë është i dobishëm apo jo ose, nëse është i lejuar apo i ndaluar, nga një aspekt tjetër, përveç çështjes së shirkut dhe teuhidit, kjo është një temë tjetër, që nuk përfshihet në këtë diskutim. Qëllimi këtu është vetëm të sqarojmë çfarë është shirk dhe çfarë nuk është shirk.

4) Kërkimi i ndihmës nga të dashurit e Allahut

A përputhet kjo me teuhidin apo me shirkun?

Përgjigjja bëhet e qartë, pasi ta krahasojmë këtë lloj kërkimi ndihme me parimin që na ka dhënë Kur'ani.

Nëse dikush kërkon ndihmë nga një i dashur i Allahut, qoftë i gjallë apo i vdekur, për diçka, qoftë diçka e zakonshme ose diçka jashtë natyrës (si shndërrimi i shkopit në gjarpër apo kthimi i të vdekurit në jetë), me besimin se ai që i kërkohet ndihmë është zot (ilah), ose zotërues (rabbun), ose se i është deleguar ndonjë shkallë e menaxhimit hyjnor dhe zotërimit, atëherë ky është shirk i qartë, pa asnjë dyshim.

Por, nëse ndihma kërkohet me bindjen se ai është vetëm një rob i Allahut, që nuk ka asnjë fuqi, përveç asaj që Allahu i ka dhënë dhe nuk vepron asgjë, përveçse me lejen dhe vullnetin e Allahut, atëherë: Një kërkim i tillë ndihme është pjesë e teuhidit, pa dallim, nëse atij që i kërkohet ndihmë, është i gjallë apo i

vdekur, apo nëse veprimi i kërkuar është i zakonshëm apo i jashtëzakonshëm.

Për sa i përket çështjeve si: a është në gjendje i dashuri i Allahut të ndihmojë apo jo; a është e dobishme apo jo kjo ndihmë dhe a është e lejuar apo e ndaluar nga ndonjë aspekt tjetër, përveç çështjes së shirkut dhe teuhidit, këto janë tema të veçanta, që nuk përfshihen në këtë diskutim.

Qëllimi këtu është vetëm të përcaktojmë çfarë është shirk dhe çfarë nuk është shirk.

5) Kërkimi i shërimit nga të dashurit e Allahut

A përputhet kjo me thelbin e teuhidit apo jo?

Nëse dikush kërkon shërim nga një i dashur i Allahut, me bindjen se shërimi është në dorën e Allahut dhe Ai është Shëruesi i vërtetë, por ka dashur që të shpërndajë bekimet dhe mëshirën e Tij përmes shkaqeve natyrore dhe mbinatyrore, atëherë ky lloj kërkimi i shërimit është në përputhje me teuhidin dhe nuk bie ndesh me të, sepse personi që e bën këtë kërkesë, e sheh atë që po i drejtohet, vetëm si një mjet në duart e Allahut, që nuk mund të veprojë asgjë vetë, por vetëm me urdhrin dhe dëshirën e Tij.

Por, nëse dikush kërkon shërim nga një i dashur i Allahut, duke besuar se ai është i pavarur në shërim, se e zotëron fuqinë për të shëruar ose se kjo fuqi i është deleguar atij, atëherë ky veprim është shirk dhe një dalje nga kufijtë e teuhidit.

Për sa i përket çështjes, nëse kërkimi i shërimit nga të dashurit e Allahut është i dobishëm apo jo, nëse ata kanë fuqinë për të shëruar apo jo dhe, nëse një veprim i tillë është i lejuar apo i ndaluar, nga ndonjë aspekt tjetër, përveç çështjes së shirkut dhe teuhidit, këto janë çështje që dalin jashtë kornizës së këtij diskutimi, i cili synon të qartësojë vetëm çfarë është shirk dhe çfarë nuk është shirk.

Këta shembuj i sollëm si model, në mënyrë që lexuesi të mund t'i përdorë ato si udhëzues për të analizuar praktikatat e tjera që mohohen nga vehabitët dhe nuk i kemi përmendur këtu për shkak të përmbledhjes.

Duke qenë se vehabitët kanë keqkuptime dhe gabime në kuptimin e konceptit të hyjnisë (uluhije) dhe zotërimit (rububije), si dhe në përcaktimin e kriterëve të teuhidit dhe shirkut, ne do ta vazhdojmë këtë diskutim, duke korrigjuar keqinterpretimet e tyre mbi këto çështje, ashtu siç janë përmendur në librat e mendimtarëve dhe shkrimtarëve të tyre.

Para se ta përmbylim këtë diskutim, do të shqyrtojmë besimet e idhujtarëve në periudhën paraislame dhe mënyrën se si ata u drejtoheshin idhujve të tyre, sepse kuptimi i këtyre besimeve është ndihma më e mirë për të sqaruar shumë ajete kur'anore, të cilat janë keqpërdorur, për të akuzuar shumë forma të ndërmjetësismit dhe lutjeve si shirk, pa marrë parasysh kontekstin dhe rrethanat përkatëse.

6) *Besimet e arabëve në kohën e injorancës dhe të paganizmit*

Paganët e asaj kohe ndaheshin në disa grupe: adhuruesit e tempujve, adhuruesit e njerëzve, haranët¹²⁵ dhe materialistët (që besonin vetëm në natyrë dhe kohë). Më poshtë po japim një shpjegim të besimeve të disa prej këtyre grupeve:

a- Adhuruesit e tempujve

Ata besonin se njeriu nuk është në nivelin e duhur për të adhuruar Zotin drejtpërdrejt ose për t'u lidhur drejtpërdrejt me Të, prandaj ka nevojë për një ndërmjetës. Për këtë arsye, ata u drejtoheshin dhe u afroheshin tempujve, të cilët për ta ishin shtatë planetët (trupat qiellorë). Ata u afroheshin këtyre tempujve si një mënyrë për t'iu afruar botës shpirtërore; i afroheshin botës shpirtërore si një mënyrë për t'iu afruar Krijuesit të Madhëruar, pasi besonin se këto struktura (*hejakile*) ishin trupat e botës shpirtërore.

Ata kryenin rite të veçanta gjatë adhurimit të këtyre tempujve: përpunonin unaza (ose vula) sipas formës, pamjes dhe mënyrës së ndërtimit të tyre; vishnin rroba të veçanta në orë të caktuara të ditës; tymosnin me një lloj të veçantë temjani dhe adhuronin secilën nga këto yje të lëvizshme (planetë) në një kohë të caktuar. Më pas, kërkonin prej tyre përmbushjen e nevojave të

¹²⁵ Një sekt i lashtë fetar ose filozofik, ndoshta sabian ose pagan, që jetonte në Harran (në Mesopotami)

tyre. Ata i quanin këta: 'zota' dhe 'hyjni', ndërkohë që Zoti (Allahu) është Zotëruesi i të gjithë zotëve dhe Hyjnia e të gjithë hyjnive".¹²⁶

b- Adhuresit e formave të trupave qiellorë

Këta ndanin disa besime të përbashkëta me grupin e mëparshëm, por në vend që të adhuronin vetë trupat qiellorë (planetët), adhuronin format e tyre. Arsyeja ishte se planetët lindnin dhe perëndonin, dukeshin natën dhe fshiheshin ditën. Prandaj, ata krijuan imazhe të qëndrueshme të tyre dhe thoshin: "Ne i adhurojmë dhe i marrim si ndërmjetës, për t'iu afruar tempujve, për t'iu afruar shpirtërorëve qiellorë dhe përmes tyre, për t'iu afruar Zotit të Lartë". Ata i adhuronin duke thënë:

لِيَقْرَبُوا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى

"Ne i adhurojmë vetëm që të na afrojnë më shumë te Allahu".¹²⁷

c- Besimet e arabëve në kohën e injorancës (xhahilijetit)

Një numër i vogël i arabëve besonin në materializëm (dehrizmin). Ata pohonin se jeta ekziston për shkak të natyrës që krijon dhe kohës që shkatërron. Sipas tyre, jeta përbëhej nga elementet dhe materiet e dukshme të botës fizike. Ata besonin se

¹²⁶ Burimi: Ebul Fet'h Muhamed El Shehrestanij, "El Milel ue En Nihal", vëll. 2, f.244.

¹²⁷ Sure "Ez Zumer", ajeti 3.

ekzistenca dhe shkatërrimi i gjallesave ndodhte vetëm për shkak të bashkimit ose shpërbërjes së këtyre elementeve. Sipas tyre, forca krijuese ishte natyra, ndërsa forca shkatërruese ishte koha. Megjithatë, shumica e arabëve e pranonin ekzistencën e Krijuesit dhe krijimin e gjithësisë, por ata mohonin Ringjalljen, rikthimin pas vdekjes dhe dërgimin e Profetëve nga Allahu.¹²⁸

Disa arabë adhuronin engjëjt dhe xhindet, duke i konsideruar si bijat e Zotit. Një grup tjetër ishin sabi'inët, të cilët adhuronin yjet dhe planetët.

Disa mohonin krejtësisht ekzistencën e Krijuesit, krijimin e gjithësisë, ringjalljen dhe Profetët. Megjithatë, të dy grupet adhuronin idhujt, duke i konsideruar ata si ndërmjetës që kishin fuqinë e ndërmjetësimit të Allahut.

Ndër arabë kishte edhe nga ata që ndiqnin Judaizmin ose Krishterimin. Medina ishte qendra kryesore e hebrenjve, ndërsa qyteti i Nexhranit ishte qendra kryesore e të krishterëve.

Ndër të krishterët ekzistonin tri sekte që kishin mosmarrëveshje mbi natyrën e Jezusit dhe të Shpirtit të Shenjtë:

1- Melekanët (mbështetësit e besimit të Kishës Bizantine).

2- Nestorianët (të cilët besonin se Krishti kishte natyrë të ndarë hyjnore dhe njerëzore).

3- Jakubitët (që mbronin doktrinën e natyrës së vetme hyjnore-njerëzore të Krishtit).

¹²⁸ Burimi: Ebul Fet'h Muhamed El Shehrestanij, "El Milel ue En Nihal", vëll 2, f. 244.

Pavarësisht dallimeve të tyre, të gjitha këto sekte e adhuronin Jezusin, i cili, në të vërtetë, nuk ishte gjë tjetër veçse një Profet i Allahut.

Ajetet ku përmenden polemikat e Ibrahimit, tregojnë për besimet e adhuresve të yjeve dhe trupave qiellorë. Po ashtu, në disa ajete janë shpjeguar besimet e të krishterëve.

Ajetet, në të cilat Kur'ani e dënon ashpër dhe me forcë paganizmin, kanë lidhje me arabët e periudhës paraislame (xhahilijetit), të cilët kishin përqafuar besime të ndryshme, por shumica e tyre adhuronin idhujt, duke besuar se ata ishin ndërmjetësues dhe ishin perëndi të vogla. Ja disa prej këtyre ajeteve:

وَإِذَا رَأَوْا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ لَئِنْ يُخْلُوكَ إِلَّا هُزُؤًا هَٰذَا الَّذِي يَذْكُرُ إِلَهُكُمْ وَمَنْ يَذْكُرِ الرَّحْمَنَ هُمْ كَافِرُونَ

“Kur e shohin ata që mohojnë, nuk të shohin përveçse si një shaka. A është ky ai që përmend perënditë tuaja dhe a janë ata të pavëmendshëm ndaj përmendjes së Mëshirueshmit?”¹²⁹

أَمْ لَهُمْ آلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْأَ أَنفُسِهِمْ

“A kanë ata perëndi që i mbrojnë nga Ne? Ata nuk mund të ndihmojnë as vetveten!”¹³⁰

¹²⁹ Sure “El En’bija”, ajeti 36.

¹³⁰ Sure “El En’bija”, ajeti 43.

وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ

“Dhe ata i bënë Zotit shokë xhindet, dhe i krijoi ata, dhe ata shpikën për Të djem dhe vajza pa dijeni”.¹³¹

أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ * وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَىٰ

“A e keni parë Latan dhe Uzan, dhe Manatan, perëndinë e tretë tjetër?”¹³²

Kujt i referohen këto ajete?

Qëllimi kryesor i këtyre ajeteve dhe atyre të ngjashme me to, është ndalimi i thirrjes për adhurimin e grupeve pagane që adhuronin idhuj si ortakë të Allahut në disa aspekte të menaxhimit të jetës, ose si ndërmjetësues për shpëtim, të paktën. Ata e shihnin atë që bënë si nënshtrim dhe lutje për ndërmjetësim përmes këtyre idhujve, pasi i konsideronin ato perëndi të vogla, të cilave u ishte besuar një pjesë e menaxhimit të botës dhe e çështjeve të kësaj jete dhe të Jetës Tjetër (Ahiretit), shumë të zonja.

Çfarë lidhjeje kanë këto ajete me kërkesën për ndihmë nga shpirtat e pastër, kur besimi i atyre që kërkojnë ndihmë prej tyre, është se ata janë vetëm robër të Zoti të mirë?

¹³¹ Sure “El En’am”, ajeti 100.

¹³² Sure “En Nexhm”, ajetet 19-20.

Qëllimi i thënies së Allahut:

وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا

“Dhe se xhamitë janë të Allahut, prandaj mos thërrisni askënd përveç Allahut” dhe ajete të tjera të ngjashme që përmendëm më herët, është të ndalohet adhurimi i idhujve të ndryshëm, si: Lat, Uza, Manat, planetët qiellorë, engjëjt dhe xhindet. Ajeti thotë që mos adhuroni askënd tjetër përveç Allahut.

Nëse Kur’ani ndalon ashpër shoqërimin e dikujt tjetër me Allahun në adhurim, atëherë si mund të lidhet ky koncept me thirrjen për ndihmë nga të drejtët dhe kërkimin e ndihmës prej tyre për ato, që ata mund të realizojnë me lejen e me vullnetin e Zotit?

Kur’ani thotë:

وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ شَيْءٌ

“Ata që thërrisni, përveç Tij, nuk u përgjigjen atyre në asgjë”.¹³³

وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْمَعُونَ نَصْرًا

“Ata që thërrisni, përveç Tij, nuk mund t’ju ndihmojnë”.¹³⁴

¹³³ Sure “Er Rra’d, ajeti 14.

¹³⁴ Sure “El A’raf”, ajeti 197.

إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ عِبَادٌ أَشْبَاهُكُمْ

“Ata që thërrisni, përveç Allahut, janë shërbëtorë si ju”.¹³⁵

وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْعٍ

“Ata që thërrisni, përveç Tij, nuk zotërojnë asnjë copëz lëkure”.¹³⁶

قُلْ أَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا

“Thuaj: ‘Po thërrasim, përveç Allahut, atë që nuk na bën dobi dhe nuk na dëmton?’”¹³⁷

وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ

“Dhe mos thërrisni, përveç Allahut, atë që nuk ju bën dobi dhe nuk ju dëmton”.¹³⁸

Përveç këtyre, ka shumë ajete të tjera në Kur'an që e trajtojnë këtë çështje. Të gjitha këto ajete lidhen me thirrjen për adhurimin e idhujve, yjeve, engjëjve dhe xhindeve, duke i konsideruar ata si zota të vegjël, si të adhuruar, si rregullues të universit dhe ndërmjetësues me fuqi të plotë për të ndërmjetësuar sipas dëshirës së tyre. Nuk ka dyshim se çdo thirrje e tillë merr patjetër ngjyrën e adhurimit. Atëherë, çfarë lidhjeje kanë këto ajete me thirrjen drejtuar të devotshmëve dhe kërkimin e

¹³⁵ Sure “El A'raf”, ajeti 194.

¹³⁶ Sure “El Fatir”, ajeti 13.

¹³⁷ Sure “El En'am”, ajeti 71.

¹³⁸ Sure “Junus”, ajeti 106.

ndërmjetësimit prej tyre, ndërkohë që besohet se ata nuk kanë asnjë fuqi, pa lejen e Allahut dhe nuk zotërojnë asnjë pozitë hyjnore, zotëruese apo drejtuese të universit? A mund të krahasohen këto dy lloje thirrjesh me njëra-tjetrën, kur mes tyre ka një dallim kaq të madh?

Dëshmia më e qartë për dallimin midis këtyre dy thirrjeve është që vehabitët besojnë se kërkesa për ndërmjetësim nga Profetët dhe të devotshmit është shirk (politeizëm) dhe e ndaluar, pas vdekjes së tyre, por është e lejuar dhe e ligjshme gjatë jetës së tyre. Ne kemi dëshmuar më parë se vdekja dhe jeta nuk kanë asnjë ndikim në natyrën e veprës, në ligjshmërinë ose ndalimin e saj.

Nga çfarë u tha më lart, sqarohet ajo që thuhet në librin “Fet’hul Mexhjd”: “Dije se lutja (dua) është në dy lloje: lutje adhurimi dhe thirrje kërkesë. Në Kur’an, ndonjë herë përdoret me kuptimin e njërës ose të tjetrës dhe, ndonjëherë përdoret me kuptimin e të dyjave së bashku”.

Pra, lutja për një çështje është kërkimi i asaj që i sjell dobi atij që lutet, si për shembull, kërkesa për fitim ose largimin e dëmeve. Kështu, Allahu i refuzon ata që thërrasin dikë tjetër përveç Tij, ata që nuk kanë as fuqi për të sjellë dobi dhe as për të larguar dëm. Kjo është e dukshme në thënien e Allahut:

قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَاللَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

“Thuaj: ‘A adhuroni përveç Allahut atë që nuk mund të sjellë as dobi për ju dhe as të largojë dëm? Allahu është Dëgjuesi, i Gjithëdijsmi’”.¹³⁹

Dhe:

أَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلَى أَعْقَابِنَا بَعْدَ إِذْ هَدَانَا اللَّهُ كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِي الْأَرْضِ خَيْرَانَ لَهُ أَصْحَابٌ يَدْعُوهُ إِلَى الْهُتَى اثْنَا قُلْ إِنَّ هُدَى اللَّهِ هُوَ الْهُدَى وَأْمُرْنَا لِنُسَلِّمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ

“A do të thërrasim, përveç Allahut, atë që nuk na sjell dobi dhe nuk na shkakton dëm? Dhe ne kthehemi pas, pasi Allahu na udhëzoi, si ai që e kanë mashtruar djajtë në tokë, të humbur dhe që ka shokë që e thërrasin drejt udhëzimit, 'Ejani tek ne!' Thuaj: ‘Udhëzimi është vetëm udhëzimi i Allahut dhe na është urdhëruar të dorëzohemi përpara Zotit të botëve’”.¹⁴⁰

Dhe:

وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ فَإِنْ فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذَا مِنَ الظَّالِمِينَ

“Dhe mos thërrit përveç Allahut atë që nuk të sjell dobi dhe as të shkakton dëm, sepse nëse e bën këtë, atëherë padyshim do të jesh nga të padrejtët”.¹⁴¹

Shejhu i Islamit (Ibn Tejmije) ka thënë: “Çdo lutje e adhurimit (dua ibadeti) përfshin lutjen e kërkesës (dua mes’ele) dhe çdo lutje kërkesë, përfshin lutjen e adhurimit”.

Allahu thotë:

¹³⁹ Sure “El Maide”, ajeti 76.

¹⁴⁰ Sure “El En’am”, ajeti 71.

¹⁴¹ Sure “Junus”, ajeti 106.

ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ

“Thirrni Zotin tuaj me përlulje dhe në fshehtësi, sepse Ai nuk i do ata që kalojnë kufijtë”.¹⁴²

Dhe:

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُ اللَّهِ أَوْ أَتَتْكُمُ السَّاعَةُ أَغَيْرَ اللَّهِ تَدْعُونَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ * بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شَاءَ وَتَلْسَنُونَ مَا تَشْرِكُونَ

“A nuk mendoni se, nëse ju vjen dënimi i Allahut ose, nëse ju vjen momenti i Kiametit, a do të thirrni dikë tjetër përveç Allahut, nëse jeni të sinqertë? Po, Atë do ta thirrni dhe Ai do të largojë atë që kërkon, nëse Ai do, dhe do t'ju harrojë juve ata që i bëni shok”.¹⁴³

Dhe:

وَأَنْ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا

“Xhamitë janë për Allahun, prandaj mos thirrni askënd përveç Allahut”.¹⁴⁴

Dhe:

لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْمَعُونَ لَهُمْ شَيْءٌ إِلَّا كِبَاسٌ كَفَيْنَهُ إِلَى الْمَاءِ لِيُنْبَلِّغَهُ فَاةً وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ

“Atij i takon lutja e vërtetë dhe ata që thërrasin përveç Tij, nuk u përgjigjen atyre asgjë, përveç si ai që shtrin duart e tij

¹⁴² Sure “El Araf”, ajeti 55.

¹⁴³ Sure “El En’am”, ajetet 40-41.

¹⁴⁴ Sure “El Xhin”, ajeti 18.

për në ujë, për të arritur gojën, dhe ai nuk mund ta arrijë atë. Dhe lutja e jobesimtarëve është vetëm humbje”.¹⁴⁵

Shembuj të tillë në Kur'an, lidhur me lutjen e kërkesës, ka shumë dhe këto përfshijnë, gjithashtu, lutjen e adhurimit, sepse ai që kërkon, ia kushton vetëm Allahut kërkesën e tij. Kjo është një nga adhurimet më të mira. Po ashtu, ai që përmend Allahun dhe ai që lexon Kur'anin, duke kërkuar prej Allahut, është gjithashtu një lutës dhe adhures.

Kështu që, nga thënia e Shejhut të Islamit, bëhet e qartë se lutja e adhurimit përfshin lutjen e kërkesës, ashtu siç lutja e kërkesës përfshin lutjen e adhurimit.¹⁴⁶

Nga ky hulumtim i detajuar rreth dy llojeve të thirrjeve dhe se si njëra është kërkesë adhurimi, ndërsa tjetra është kërkesë që nuk ka lidhje me adhurimin, qartësohen disa çështje të qarta:

E para: Si ka përfituar Ibn Tejmije nga ajeti: **“Thirrni Zotin tuaj me përlulje dhe fshehtësisht”** dhe **“Dhe xhamitë janë të Allahut, prandaj mos thirrni askënd përveç Allahut”**, për të përfituar që kërkesa për nevojë nga dikush, është thirrje adhurimi për atë që thirret.

Nëse fjala “thirrni” në thënien e Allahut: **“Thirrni Zotin tuaj me përlulje”** dhe fjala **“mos thirrni”** në thënien: **“Mos thirrni përveç Allahut”**, ka kuptimin e thirrjes, si mund të jetë kërkesa për nevojë (dua mes'ele) e lidhur me adhurimin (dua ibadeti)?

¹⁴⁵ Sure “Er Rra’d”, ajeti 14.

¹⁴⁶ “Fet’hul Mexhijd”, f. 166.

Këto dy ajete, edhe nëse merren si dëshmi, përkundër faktit që nuk e japin një argument të qartë, nuk tregojnë asgjë më shumë për ndalimin e thirrjes ndaj dikujt tjetër, përveç Allahut. Dhe në asnjë mënyrë, ndalimi i diçkaje nuk është dëshmi që ajo gjë është adhurim.

E dyta: Kërkesa për ndihmë nga dikush tjetër është kërkesë adhurimi, vetëm kur ai që kërkon, beson në hyjninë e personit që e thërret, në ndonjë formë të adhurimit. Në këto raste, kërkesa për ndihmë është adhurim dhe nuk është thjesht një kërkesë për ndihmë. Kështu, thirrja është adhurim i drejtpërdrejtë, jo thjesht e lidhur me të.

Por, nëse dikush thërret tjetërkënd, pa pasur besim në hyjninë e tij, atëherë kjo thirrje nuk është adhurim.

E treta: Është shumë e çuditshme të merret si e ligjshme thirrja për ndihmë nga të gjallët dhe të jetë, gjithashtu, e lejueshme, ndërkohë që, nëse do të ishte e ndaluar të kërkoje ndihmë nga dikush tjetër, përveç Allahut (madje pa besuar në hyjninë e atij që kërkohet), nuk do të kishte asnjë ndryshim në thirrjen e të gjallëve dhe të vdekurve.

Në lidhje me thënien e Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) se “*duaaja është thelbi i adhurimit*”, kuptimi është se kjo është e lidhur me thirrjen për adhurim, pra, kur është e shoqëruar me besimin në hyjninë e atij që thirret.

Në këtë kontekst, thënia ka lidhje vetëm me thirrjen për Allahun, kështu që “*duaaja e Allahut është thelbi i adhurimit*”.

Pra, çfarë lidhje ka ky hadith me thirrjen për të devotshmit, të cilat nuk janë shoqëruar me asnjë besim në hyjninë e atij që thirret?!

Po, mbetet një pyetje: Edhe pse thirrja për të tjerët nuk është adhurim për ta, ajo është e ndaluar, sipas këtyre ajeteve. Thirrja për të devotshmit e vdekur është një kërkesë që është e ndaluar, sepse është kërkesë për dikë tjetër, përveç Allahut dhe thirrja për dikë tjetër është e ndaluar. Megjithatë, këto ajete nuk ndalojnë thirrjen për të gjallët, sepse kjo është e lejueshme dhe e nevojshme.

Përgjigjja është e qartë, pas asaj që kemi shpjeguar, sepse këto ajete janë të lidhura me thirrjen e veçantë që bëjnë idhujtarët, ata që thërrasin për shpëtim dhe ndihmë te idhujt e tyre. Ndalim i kësaj thirrjeje nuk do të thotë që të gjitha thirrjet janë të ndaluara, përfshirë ato që nuk kanë të bëjnë me këtë praktikë.

Dëshmia më e qartë për atë që përmendëm, është ajo që e ka pranuar vetë pyetësi, që fjalimet nuk përfshijnë thirrjen e të gjallëve dhe kërkimin e nevojave prej tyre. Dalja e këtij rasti nuk është përjashtim nga gjykimi i ajeteve, që të konsiderohet si një specifikim, por është një dalje nga tema e tyre. Arsyeja e daljes së tij nga vargjet, nuk është tjetër veçse ajo që përmendëm më herët, që ajetet i referohen thirrjes që idhujtarët e bënë gjatë gjithë jetës së tyre, që ishte thirrja ndaj idhujve dhe statujave si perëndi, duke besuar se ata kishin fuqinë për t'u sjellë dobi apo dëm, për të ndërmjetësuar dhe për të falur mëkatet. Kjo arsye nuk ekziston në thirrjen drejtuar njerëzve të drejtë (të devotshëm).

Për shkak të këtij besimi, në lidhje me zotat, Allahu i Lartësuar thotë për zotin që e krijoi Samiriu:

هَذَا إِلَهُكُمْ وَإِلَهُ مُوسَى قَاسِي * أَقْلًا عَرُودٌ أَلَّا يَرْجِعَ إِلَيْهِمْ قَوْلًا وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ صَرًّا وَلَا نَفْعًا

“Ky është Zoti juaj dhe Zoti i Musait, por ai harroi. A nuk e shohin se ai nuk u përgjigjet atyre dhe nuk ka asnjë fuqi t’u sjellë dëm apo dobi?”¹⁴⁷

Një tjetër dëshmi për atë që përmendëm, është përsëritja e fjalës “min dunihi” (përveç Tij) në ajetet që nuk është përfshirë çdo thirrje që drejtohet ndaj dikujt tjetër, përveç Allahut të Lartësuar, në mënyrë që të kishim nevojë të përjashtonim disa kategori, si: thirrja e të gjallëve për të kërkuar ndihmë apo thirrja e të vdekurve jo për të kërkuar ndihmë, por për ndërmjetësim dhe ndërhyrje. Përkundrazi, kjo frazë është përdorur për të shpjeguar veçorinë e kësaj thirrjeje, e cila është thirrja e dikujt tjetër me besimin se ai vepron në mënyrë të pavarur nga Allahu, ashtu siç pretendonin idhujtarët për hyjnitë e tyre.

Për sa i përket kërkimit të nevojës nga dikush që, sipas pretendimit të atij që lutet, nuk vepron veçse me urdhrin dhe vullnetin e Allahut të Lartësuar, në mënyrë që thirrja ndaj tij të mos jetë e ndarë nga thirrja ndaj Allahut, atëherë për të nuk vlen fjala e Allahut:

وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ

“Ata që i luten dikujt tjetër përveç Tij, nuk u përgjigjen atyre për asgjë”.¹⁴⁸

¹⁴⁷ Sure “Ta Ha”, ajetet 88-89.

¹⁴⁸ Sure “Er Rra’d”, ajeti 14.

KAPITULLI I TRETË

VEHABITËT DHE KONCEPTET E MONOTEIZMIT DHE TË SHIRKUT

1- A është besimi në fuqinë e fshehtë të dikujt tjetër, përveç Allahut, kriter i teuhidit dhe shirkut?

Nuk ka dyshim se kërkimi i një nevoje nga dikush, në mënyrë serioze, është i vlefshëm, vetëm nëse kërkuesi beson se ai që i drejtohet, është i aftë ta përmbushë atë nevojë. Kjo aftësi mund të jetë një aftësi e dukshme dhe materiale, si për shembull, kur i kërkojmë dikujt të na japë ujë dhe ta vërë në dispozicionin tonë.

Por ajo mund të jetë edhe një aftësi e fshehtë, jashtë kufijve të ligjeve natyrore dhe rregullave materiale. Për shembull, dikush beson se Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) e shkuli portën e Khaiberit me një fuqi të padukshme, ashtu siç përmendet në hadithe.

Ose Isai (*Paqja qoftë mbi të!*), i cili kishte aftësinë që, me një fuqi të fshehtë, të shëronte ata që nuk kishin shpresë për shërim, pa përdorur ilaçe apo ndërhyrje kirurgjikale.

Nëse besimi në një fuqi të tillë të fshehtë përfshin bindjen se ajo bazohet te leja hyjnore dhe është një aftësi e dhënë nga i Lartësuari, atëherë ajo nuk ndryshon nga aftësia e dukshme dhe materiale. Madje, është e ngjashme me fuqinë materiale, për të cilën besimi nuk përbën shirk (idhujtari), pasi Allahu, i Lartësuari, është Ai që i ka dhënë dikujt aftësinë materiale dhe një tjetri fuqinë e fshehtë, pa e bërë krijesën krijues apo pa nënkuptuar që

dikush mund të jetë i pavarur nga Allahu dhe i panevojshëm për Atë.

Prandaj, nëse dikush shëron të sëmurët, përmes një fuqie të fshehtë, ai vepron me urdhrin, lejen dhe dëshirën e Allahut dhe një gjë e tillë nuk konsiderohet shirk.

Dallimi mes një fuqie të mbështetur te Allahu dhe një fuqie të pavarur, është themeli për të dalluar shirkun (politeizmin) nga teuhidi (besimi në Një Zot të vetëm). Kështu, bëhet i qartë gabimi i shumë njerëzve që nuk bëjnë dallimin mes një fuqie të fshehtë që mbështetet te Allahu dhe një fuqie të fshehtë që nuk mbështetet te Ai.

Ata thanë se, nëse dikush i kërkon ndonjë prej të devotshmëve, qoftë ai i gjallë apo i vdekur, shërimin e sëmundjes së tij, kthimin e diçkaje të humbur apo shlyerjen e borxhit, atëherë kjo nënkupton besimin se ai i devotshëm zotëron një fuqi të fshehtë dhe ka autoritet mbi ligjet natyrore që sundojnë universin, duke qenë i aftë t'i thyjë dhe t'i kapërcejë ato.

Besimi në një fuqi të tillë, për dikë tjetër, përveç Allahut, është vetë besimi në hyjninë e atij që i drejtohet lutja dhe kërkimi i nevojës, në këtë rast, konsiderohet shirk (idhujtari).

Nëse një person i etur i kërkon ujë shërbëtorit të tij, ai ka ndjekur ligjet natyrore për të realizuar kërkesën e tij.

Por, nëse ai kërkon ujë nga një Imam apo një Profet që është i varrosur nën dhe, ose që jeton në një vend të largët, atëherë një kërkesë e tillë nënkupton besimin në një fuqi të fshehtë për atë Profet ose Imam, në një mënyrë të ngjashme me fuqinë e Allahut

të Lartësuar. Një besim i tillë është vetë besimi në hyjninë e atij që i drejtohet lutja.

Një nga ata që e ka shprehur qartë këtë mendim, është shkrimtari Ebu A'la el Meududi, i cili thotë: "Përmbledhja e thënies, koncepti për të cilin njeriu e lut dhe kërkon ndihmë nga Allahu dhe i drejtohet Atij me përlësi, është, pa dyshim, koncepti i të qenit Zotërues i pushtetit që sundon ligjet e natyrës dhe forcave që janë jashtë ndikimit të këtyre ligjeve".¹⁴⁹

Kjo fjalë është e qartë, sepse ai e konsideron besimin në këtë autoritet mbizotërues si thelb të besimit në hyjninë. Ai e ka shprehur këtë qartë, edhe në një vend tjetër të librit të tij, ku e ka bërë thelbin e çështjes në kapitullin e hyjnisë, pikërisht besimin se ekzistenca që i drejtohesh (për ndihmë), është e aftë të sjellë dobi apo dëm, në një mënyrë që del jashtë kornizës së ligjeve dhe rregullave natyrore të zakonshme, pasi ka thënë: 'Pra, ai që merr një qenie si mbrojtës për veten, ndihmës, largues të së keqes, plotësues të nevojave të tij, përgjigjes ndaj lutjes së tij, dhe të aftë për t'i sjellë dobi – të gjitha këto, në kuptime që janë jashtë kufijve të rregullave natyrore, shkaku i këtij besimi të tij është mendimi i tij se ajo qenie ka një lloj autoriteti mbi sistemin e kësaj bote'.

Po ashtu, ai që i frikësohet dikujt dhe e respekton atë, duke menduar se zemërimi i tij sjell dëm dhe kënaqësia e tij sjell dobi, burimi i këtij besimi dhe veprimi nuk është tjetër përveçse përfytyrimi në mendjen e tij se ai ka një lloj autoriteti mbi këtë univers.

¹⁴⁹ "El Mustalatul Erba'ti", f. 17.

Pastaj, ai që lut dikë tjetër, përveç Allahut dhe i drejtohet atij për nevojat e tij, edhe pse beson në Allahun e Lartësuar, nuk e bën këtë veçse për shkak të besimit të tij se ai ka një pjesëmarrje në ndonjë aspekt të autoritetit hyjnor”.¹⁵⁰

Kuptimi i qartë i kësaj fjale është ndërlidhja (lidhja e drejtpërdrejtë) mes aftësisë për të sjellë dobi apo dëm dhe besimit në autoritetin hyjnor, dhe se çdo aftësi për të sjellë dobi apo dëm, jashtë rrjedhave natyrore, përfshin në vetvete hyjninë, si pasojë e kësaj ndërlidhjeje.

Kjo është vërtetë shumë e çuditshme nga Madudi, sepse besimi në hyjni nuk e nënkupton domosdoshmërisht besimin në autoritetin (mbizotërues) e palës tjetër, por mjafton të besohet se ai është zotërues i ndërmjetësimit (shefatit) dhe faljes, ashtu siç besonte një grup i arabëve i kohës së injorancës (xhahilijetit), të cilët i konsideronin idhujt e tyre si hyjni, sepse besonin se ata zotëronin ndërmjetësimin dhe faljen.

Është e njohur se zotërimi i ndërmjetësimit nuk është njësoj me pohimin e ekzistencës së autoritetit, ku me autoritet nënkuptohet: autoritet mbi botën e krijimit (të natyrës).

Për më tepër, besimi në një autoritet të padukshëm (të fshehtë), që vepron jashtë ligjeve natyrore, nuk e bën të domosdoshëm besimin në hyjni.

¹⁵⁰ “El Mustalatul Erba’i”, f. 23. Në faqen 30 ai e ka pohuar qartë këtë ndërlidhje: “Çdo autoritet dhe hyjni nënkupton tjetrën”.

Autoriteti mbi gjithë universin apo mbi një pjesë të tij, nëse është me fuqinë e Allahut të Lartësuar dhe me lejen e Tij, atëherë ai, në vetvete, nuk nënkupton hyjni.

Ashtu siç Allahu u ka dhënë disa individëve një fuqi të kufizuar në çështjet e tyre të zakonshme dhe ka bërë që disa të tjerë të jenë më të fortë se të tjerët në atë fuqi, po ashtu nuk ka asnjë pengesë që Ai t'i japë një individ apo disa individëve nga të zgjedhurit e Tij një fuqi të plotë dhe të pazakontë mbi gjithë universin apo një pjesë të tij.

Kjo, në vetvete, nuk nënkupton hyjni.

Ajo që mund të diskutohet, është nëse kjo fuqi ekziston vërtet dhe, nëse Allahu i Lartësuar e ka dhënë apo jo.

Kur'ani e pohon qartë këtë në disa vende, ndër to edhe ajo që është përmendur në lidhje me Jusufin (*Paqja qoftë mbi të!*).

Profeti Jusuf dhe autoriteti i padukshëm (i fshehtë)

Profeti Jusuf (*Paqja qoftë mbi të!*) u tha vëllezërve të tij, që ta merrnin këmishën e tij dhe ta hidhnin mbi fytyrën e babait të tij, në mënyrë që t'i kthehej shikimi, ashtu siç thotë Kur'ani për këtë çështje:

اذْهَبُوا بِمِصْصِي هَذَا فَأَلْقُوهُ عَلَى وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا

“Shkoni me këtë këmishën time dhe hidheni mbi fytyrën e babait tim, që t'i kthehet shikimi”.¹⁵¹

فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا

“Dhe, kur erdhi lajmëtari (me lajmin), ia hodhi atë mbi fytyrën e tij dhe atij iu kthye shikimi”.¹⁵²

Pamja e jashtme e këtij ajeti tregon se kthimi i shikimit të Jakubit (*Paqja qoftë mbi të!*) ndodhi me dëshirën e Jusufit (*Paqja qoftë mbi të!*) dhe nuk ishte një veprim i drejtpërdrejtë i Allahut të Lartësuar, por më tepër veprim i bërë nga Jusufi, me një fuqi të marrë nga Allahu, sepse, po të ishte shërimi i Jakubit i mbështetur drejtpërdrejt te Allahu, pa ndërhyrjen e Jusufit, atëherë nuk do të kishte nevojë që ai t'u thoshte vëllezërve të tij të hidhnin këmishën

¹⁵¹ Sure “Jusuf”, ajeti 93.

¹⁵² Sure “Jusuf”, ajeti 96.

mbi fytyrën e babait, por do të mjaftonte të lutej për të nga një vend i largët.

Kjo nuk është gjë tjetër veçse ndërhyrje (veprim) në univers nga një i dashur i Zotit, me lejen e Tij.

Profeti Musa dhe autoriteti mbi universin

Një shembull i ngjashëm gjendet edhe te Profetë të tjerë, si Musai (*Paqja qoftë mbi të!*), kur iu tha:

اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَا عَشَرَ نَبِئًا

“Godite gurin me shkopin tënd dhe prej tij shpërthyen dymbëdhjetë burime”.¹⁵³

Po të mos kishte goditja e tij me shkop, sipas vullnetit të tij, ndonjë ndikim në shpërthimin e ujit nga guri, Allahu i Lartësuar nuk do ta kishte urdhëruar atë ta bënte.

Ndoshta dikush mund të mendojë se Musai godet me shkopin e tij, por është Allahu Ai që i shpërthen lumenjtë nga goditja e tij. Kjo nuk tregon për ndonjë autoritet të padukshëm të Musait dhe ky mendim është i dobët, sepse kjo do ta bënte urdhrin për goditje me shkop pa kuptim, ndërkohë që goditja me shkop nuk është si një lutje, që të thuhet se Allahu i përgjigjet lutjes së tij në atë moment.

Pra, nuk mund të mohohet ndikimi i goditjes me shkop dhe vullnetit të Musait në shpërthimin e ujit, edhe pse leja dhe dëshira e Allahut janë mbi gjithçka. Ajeti nuk tregon më shumë se kaq.

E njëjta gjë vlen edhe për fjalën e Allahut të Lartësuar:

¹⁵³ Sure “El Bekare, ajeti 60.

فَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى أَنْ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَ فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ

“Dhe Ne i shpallëm Musait: ‘Godite detin me shkopin tënd’, dhe ai u nda, dhe secili nga pjesët e ujit u bë si një mal i madh”.¹⁵⁴

Dëshmia e këtij ajeti për atë që po themi, është si dëshmia e ajetit të lartpërmendur.

¹⁵⁴ Sure “Esh Shuara”, ajeti 63.

Sulejmani dhe autoriteti i padukshëm

Një autoritet i tillë, i padukshëm, nuk ishte i kufizuar vetëm tek ata që i përmendëm më parë, por Kur'ani e pohon këtë edhe për disa nga njerëzit që ishin rreth Sulejmanit dhe nga oborri i tij. Ja se si njëri prej tyre i premton Sulejmanit (*Paqja qoftë mbi të!*) se do t'ia sjellë fronin e mbretëreshës së Sebës, para se ai të ngrihej nga vendi i tij, para se të shpërndahej mbledhja, siç thotë Allahu:

قَالَ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَيُّكُمْ يَأْتِينِي بِعَرْشِهَا قَبْلَ أَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ * قَالَ عِفْرِيتٌ مِنَ الْجِنِّ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِي أَعِيبٌ

“Ai tha: ‘O paria ime! Kush prej jush do të më sjellë fronin e saj, para se ata të më vijnë të dorëzuar?’ Një ‘ifrit’ nga xhinët tha: ‘Unë do ta sjell atë tek ti, para se të ngrihesh nga vendi yt; unë për këtë jam me të vërtetë i fuqishëm dhe i besueshëm’”¹⁵⁵

Madje, një tjetër, nga oborri i tij, i premton se do t'ia sjellë fronin në më pak se sa një e rrahur e qepallës, siç thotë ajeti 40 në suren “En Neml”:

قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رَآهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي

¹⁵⁵ Sure “En Neml”, ajeti 38–39.

“Ai që kishte dije nga Libri tha: ‘Unë do ta sjell atë tek ti, para se të të kthehet shikimi’. Dhe kur ai e pa të vendosur përpara tij, tha: ‘Kjo është nga mirësia e Zotit tim’”.

Deri më sot nuk është bërë e qartë se çfarë saktësisht nënkuptohet me atë dije nga Libri që kishte ky person, i cili tha:

أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ

“Unë do ta sjell atë tek ti para se të të kthehet shikimi”.¹⁵⁶

Qoftë qëllimi i kësaj dijeje, njohja e vetive të çuditshme të gjërave dhe mënyra e përdorimit të tyre për të sjellë diçka nga një vend i largët në më pak se një çast, ose qoftë ndonjë domethënie tjetër, në çdo rast, kjo lloj dijenie nuk është nga ato dije të zakonshme, që mund të mësohen dhe të fitohen përmes përpjekjes mendore. Dhe kjo mjafton që veprimi i tij të konsiderohet si diçka që tejkalon ligjet dhe rregullat e zakonshme natyrore.

Ndonjëherë, është hamendësuar se, nëse veprimi i tij bazohej në dijen e vetive të fshehta të sendeve, që janë të panjohura për njerëzit, atëherë ai nuk do të ishte jashtë natyrës, edhe pse mund të duket i çuditshëm. Mbase ai kishte dije mbi këto veti të rralla.

Por kjo vihet në dyshim, sepse, përveç se është një hamendje, pa ndonjë provë, veprimi i tij mbetet në nivelin e

¹⁵⁶ Komentuesit e Kur'anit kanë përmendur mendime dhe hipoteza për këtë çështje; shih tefsirin “El Mizan”, vëll. 15, f. 363.

mrekullive dhe keramateve¹⁵⁷, të cilat nuk janë të arritshme, përveçse nga të dashurit e Allahut të Lartësuar.

Disa kanë hamendësuar, në kontekstin e mrekullive, se veprimet e atij që i sjell ato, mund të mbështeten në dijen e tij për ligje natyrore, të panjohura për njerëzit, dhe se ai vepron mbi natyrën, për shkak të njohjes së atyre ligjeve të fshehta.

Megjithatë, kjo dije nuk është nga dijet mendore, që mund të fitohen me mësim apo përpjekje. Kjo mjafton që një veprim i tillë të konsiderohet mrekulli apo keramet.

¹⁵⁷ Fjala keramet "كرامات" do të thotë vepra të jashtëzakonshme ose fuqi që shfaqen nga persona të veçantë (siç janë evlijatë apo figurat e mëdha fetare), dhe ato konsiderohen si shenjë e fuqisë hyjnore dhe virtytit shpirtëror.

Profeti Sulejman dhe autoriteti mbi krijimin (universin)

Kur'ani, gjithashtu, e pohon qartë autoritetin e jashtëzakonshëm të Sulejmanit (*Paqja qoftë mbi të!*) në sure të ndryshme:

1- Ai kishte autoritet mbi xhindet dhe shpendët, aq sa ata ishin bërë pjesë e ushtrisë së tij:

وَحِشْرَ لِسُلَيْمَانَ جُنُودَهُ مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ وَالطَّيْرِ ...

“Dhe u tubuan për Sulejmanin ushtritë e tij nga xhindet, njerëzit dhe shpendët...”¹⁵⁸

2- Atij iu dha autoritet mbi botën e kafshëve, saqë ai u fliste atyre, i kërcënonte dhe u jepte urdhra:

وَتَقَفَّ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِي لَا أَرَى الْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ * لَأُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لَأَذْبَحَنَّهُ أَوْ لَيَأْتِيَنِي بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ

“Dhe ai kontrollloi shpendët dhe tha: ‘Ç’kam që nuk po e shoh hud hudin? Apo është ndër munguesit? Me siguri. do ta ndëshkoj me një dënim të ashpër, ose do ta ther, ose duhet të më sjellë një arsye të qartë’”¹⁵⁹.

3- Ai kishte autoritet mbi xhindet, të cilët punonin sipas urdhrit dhe dëshirës së tij:

¹⁵⁸ Sure “En Neml”, ajeti 17.

¹⁵⁹ Sure “En Neml”, ajetet 20-21.

وَمِنَ الْجَنِّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ يُدْخِلُ رَيْبَهُ ... يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ

“Disa nga xhindet punonin për të, me lejen e Zotit të tij... ata punonin për të gjithçka që dëshironte”.¹⁶⁰

4- Ai kishte autoritet mbi erërat në një shkallë të jashtëzakonshme:

وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِي بِأَمْرِهِ

“Dhe për Sulejmanin (Ne nënshtruam) erën e fortë që lëvizte sipas urdhrin të tij”.¹⁶¹

Pra, çfarë autoriteti mund të jetë më i madh dhe më i qartë se ky autoritet mbi botën e krijimit që iu dha Sulejmanit (*Paqja qoftë mbi të!*)?

Është me rëndësi të theksohet se disa ajete e pohojnë shprehimisht se të gjitha këto gjëra të jashtëzakonshme ndodhnin me urdhrin e tij.

¹⁶⁰ Sure “Sebe’”, ajetet 12-13.

¹⁶¹ Sure “El-Enbija”, ajeti 81.

Profeti Isa dhe autoriteti i padukshëm

Ngjashëm me të tjerët, edhe veprat e kryera nga Isa Mesihu (*Paqja qoftë mbi të!*), tregojnë për një autoritet të jashtëzakonshëm, që tejkalon rregullat e zakonshme natyrore. Ai krijonte nga balta një formë si të zogut, i frynte asaj dhe ajo bëhej zog i gjallë që fluturonte. Ai shëronte sëmundje të pashërueshme, pa përdorur mjet apo ilaç, siç na tregon Kur'ani:

أَنِّي أَخْلُقُ لَكُمْ مِنَ الطَّيْرِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنْفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ وَأُبْرِئُ الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ وَأُخِي الْمَوْتَى بِإِذْنِ اللَّهِ وَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدْخُرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

“Unë krijoj për ju nga balta një formë si të zogut, pastaj i fryj dhe ajo bëhet zog, me lejen e Allahut; shëroj të verbrit nga lindja dhe të gërbulurit (lebroset), dhe ngjall të vdekurit, me lejen e Allahut; dhe ju tregoj çfarë hani dhe çfarë ruani në shtëpitë tuaja. Vërtet, në këtë është një shenjë për ju, nëse jeni besimtarë”.¹⁶²

Është me rëndësi të theksohet se Allahu e pohon qartë në një ajet tjetër se këto vepra i kryente vetë Isai, gjë që tregon për një lloj autoriteti personal të tij (edhe pse në fund gjithçka buron nga Allahu), siç thotë:

وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطَّيْرِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِإِذْنِي فَتَنْفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِي وَتُبْرِئُ الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ بِإِذْنِي وَإِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتَى بِإِذْنِي

“Dhe kur ti krijoje nga balta si forma e zogut, me lejen Time, dhe i fryje asaj dhe ajo bëhej zog me lejen Time; dhe

¹⁶² Sure “Al Imran”, ajeti 49.

shëroje të verbrit dhe të gërbulurin me lejen Time; dhe kur ti i ngjalle të vdekurit me lejen Time...”¹⁶³

Meqenëse këto shenja dhe mrekulli vinin nga Allahu dhe Isai nuk ishte i pavarur në to, fjalia “me lejen e Allahut” (يَاذُنِ اللَّهِ) përsëritet në çdo rast, në mënyrë që njerëzit të mos devijojnë dhe ta besojnë si zot, për shkak të këtyre mrekullive. Për këtë arsye, vetë Mesihu e kushtëzonte çdo mrekulli që tregonte për veten, me “lejen e Allahut” (يَاذُنِ اللَّهِ)

Ai, gjithashtu, e përfundon fjalën e tij në një ajet tjetër:

إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

“Vërtet, Allahu është Zoti im dhe Zoti juaj, andaj adhuroni Atë. Kjo është rruga e drejtë”.¹⁶⁴

Fjala e tij: “Unë krijoj për ju...”, tregon se këto mrekulli ndodhën në realitet. Qëllimi nuk ishte vetëm sfida apo argumentimi, sepse, nëse qëllimi do të ishte vetëm sfida, atëherë fjalia do të ishte e kushtëzuar, si p.sh.: “Nëse më pyesni” apo “nëse dëshironi”.

Ajo që Allahu i Lartësuar rrëfen për Mesihun (Isain) dhe i drejtohet atij në Ditën e Kiametit, tregon, në mënyrën më të plotë, se këto mrekulli kanë ndodhur vërtet, ku Ai thotë:

وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ يَأْذُنِي فَنُفِّخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا يَأْذُنِي وَتَبْرِئُ الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ يَأْذُنِي وَإِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتَى يَأْذُنِي...

¹⁶³ Sure “El Maide”, ajeti 110.

¹⁶⁴ Sure “Al Imran”, ajeti 51.

“Kur ti krijaje nga balta si forma e zogut, me lejen Time dhe i fryje asaj dhe ajo bëhej zog, me lejen Time; kur ti shëroje të verbrit dhe të gërbulurit, me lejen Time; kur ti ngjalle të vdekurit...”¹⁶⁵

Këtu lind një pyetje: Nëse të treguarit për të fshehtat (të padukshmet) ishte, gjithashtu, një nga mrekullitë e tij, atëherë pse nuk u kufizua me frazën “me lejen e Allahut”, siç u bë me mrekullitë e tjera (si krijimi apo shërimi), për shembull në pjesën:

وَأَنبِئْكُمْ يَا تَٰغُوتُ...

“Dhe ju tregoj çfarë hani...”, ndërkohë që çdo mrekulli që sollën të Dërguarit ishte me lejen e Allahut, siç thotë:

وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ

“Dhe asnjë i Dërguar nuk mund të sjellë ndonjë shenjë (mrekulli), përveçse me lejen e Allahut”¹⁶⁶

Përgjigjja ndaj kësaj pyetjeje është e qartë:

Tregimi i të fshehtave (siç janë ato që njerëzit hanë ose çfarë ruajnë në shtëpi) nuk është si krijimi apo ringjallja apo si shërimi i të verbrit dhe të gërbulurit. Zemrat naive mund të priren drejt besimit në hyjninë e dikujt që krijon zogj, ringjall të vdekurit ose shëron të verbrit, përmes mashtrimeve ose dyshimeve më të vogla.

¹⁶⁵ Sure “El Maide”, ajeti 110.

¹⁶⁶ Sure “Gafir”, ajeti 78.

Ndërsa, për sa i përket hyjnizimit të atij që tregon të fshehtat, kjo nuk ndodh aq lehtë, sepse njerëzit nuk e mendojnë dijen për të padukshmet si diçka që i përket vetëm Allahut, por si diçka që mund të arrihet edhe nga ndonjë njeri i përkushtuar apo ndonjë prift/klerik. Prandaj, nuk kishte nevojë të përmendej kufizimi “me lejen e Allahut” (بِإِذْنِ اللَّهِ) në këtë rast.¹⁶⁷

Një tjetër pyetje: Në fjalën e Allahut:

أَيُّ أَلْخُلُقِ لَكُمْ مِنَ الطَّيِّبِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنْفُخْ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ

“Unë krijoj për ju nga balta si forma e zogut, pastaj i fryj dhe ajo bëhet zog me lejen e Allahut”, janë të përfshira tri gjëra:

- 1- Formimi i formës së zogut nga balta;
- 2- Fryrja në atë formë;
- 3- Shndërrimi i saj në zog, me lejen e Allahut.

Veprimi i Isait (*Paqja qoftë mbi të!*) ka të bëjë vetëm me dy të parat, ndërsa i treti nuk është veprim i tij, por i Allahut, gjë që kuptohet nga përmendja e shprehjes “me lejen e Allahut” vetëm për të tretin, e jo për të parin dhe të dytin.

Në përgjithësi, fjala “krijim” (خَلَقَ), ka dy kuptime:

- 1- Krijim nga asgjëja (pra, prej mosekzistencës)

¹⁶⁷ Tefsir “El Mijzan”, vëll. 3, f. 218.

2- Përcaktim (dizajnim)

Ajo që duhet pranuar, në këtë rast, është kuptimi i dytë (pra, formësimi apo përcaktimi), sepse krijimi nga asgjëja mund të mendohet vetëm kur nuk ka një lëndë të gatshme që mund të shndërrohet. Por, në këtë rast, kishte baltë të pranishme dhe ajo që bëri Isai, ishte formësimi, domethënë: t'i jepte baltës formën e një zogu. Ndërsa ajo që mbetet, pra, shndërrimi i saj në një zog të vërtetë, është vepër e Allahut dhe ndodh me lejen e Tij.

Prandaj, nuk mbetet asnjë veprim jashtëzakonisht i pazakontë që mund t'i atribuohet vetë Isait (*Paqja qoftë mbi të!*).

Për sa i përket përgjigjes, themi:

Së pari: Ne nuk e pranojmë që fjala e Allahut të Lartësuar “me lejen e Allahut” (يَاذُنُ اللَّهِ), i referohet vetëm çështjes së tretë, por është shumë e mundshme që ajo t'i referohet të tria çështjeve. Dëshmi për këtë është se Allahu e kufizoi çështjen e parë në suren “El Maide”, në ajetin 110, me këtë kusht:

...وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ يَأْذُنِي فَنُفِّخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا يَأْذُنِي...

“...se si me vullnetin Tim krijoje një figurë shpendi prej balte, pastaj fryje në të dhe ajo bëhej zog me vullnetin Tim...”.

Duke u bazuar në këtë, kufizimi i çështjes së tretë, me lejen e Allahut, nuk tregon se dy çështjet e para janë vepra të Isait dhe e treta është vepër e Allahut të Lartësuar, por të gjitha janë vepra të tij, nga njëra anë dhe vepra të Allahut, nga ana tjetër.

Së dyti: Edhe nëse pranojmë atë përpjekje, për të shpjeguar krijimin e zogut, çfarë mund të thuhet për shërimin e të verbrit nga lindja dhe të sëmurit me lebër, si dhe ringjalljen e të vdekurve, të gjitha këto janë nga veprat e Allahut, njësoj si shndërrimi i baltës në zog, sepse Allahu ia ka atribuuar ato Vetes dhe ka thënë:

أُبْرِئُ الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ وَأُخِي الْمَوْتَى يَوْمَ الْيَوْمِ

“Unë i shëroj të verbrit nga lindja dhe të sëmurët me lebër, dhe i ringjall të vdekurit, me lejen e Allahut”.¹⁶⁸

Madje, Allahu i Lartësuar ia ka atribuuar këto vepra edhe vetë Mesihut (Isait) dhe i është drejtuar atij me këto fjalë:

وَأُبْرِئُ الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ يَوْمَ الْيَوْمِ وَأُخِي الْمَوْتَى يَوْمَ الْيَوْمِ

“Dhe ti i shëron të verbrit nga lindja dhe të sëmurët me lebër, me lejen Time, dhe i nxjerr të vdekurit (nga varri) me lejen Time”.¹⁶⁹

Përveç kësaj, Allahu i përshkruan disa nga engjëjt e Tij me këtë fuqi. Për Xhebrailin thotë:

سَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ

“Që është i fortë në fuqi”.¹⁷⁰

¹⁶⁸ Sure “Al Imran”, ajeti 49.

¹⁶⁹ Sure “El Maide”, ajeti 110.

¹⁷⁰ Sure “En Nexhm”, ajeti 5.

Që do të thotë, të gjitha forcat e tij të dijes janë të fuqishme, ai di dhe vepron.¹⁷¹ Si të mos jetë ai i fuqishëm, kur ka rrëzuar qytetet e popullit të Lutit, i ka ngritur në qiell e pastaj i ka përmbysur? Edhe zëri i tij i fuqishëm e shkatërroi popullin Themud.¹⁷² Nëse me fjalinë “i fortë në fuqi” nënkuptohet Xhebraili, Allahu e ka përshkruar në një vend tjetër me fjalët:

ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ

“I fuqishëm, pranë Zotit të Arshit, i nderuar”.¹⁷³

Ai që ka këtë pozitë, ka pushtet të padukshëm mbi krijimin, me lejen e Allahut të Lartësuar.

A ka vallë ndonjë fuqi të padukshme, më të qartë se kjo, të cilën e pohon Kur’ani fisnik për një grup nga robtë dhe të dashurit e Allahut? Nëse besimi në një fuqi të tillë të padukshme për dikë do të nënkuptonte domosdoshmërisht edhe besimin në hyjninë e tij, atëherë të gjithë këta do të duhej të konsideroheshin hyjni, nga këndvështrimi i Kur’anit. Por në fakt, duhet thënë se fitimi i një fuqie të tillë të padukshme është i mundur edhe për njerëz të tjerë, madje edhe jo Profetë, nëpërmjet adhurimit.

Adhurimi, të cilin shumica e njerëzve e imagjinojnë vetëm si një mjet për të fituar kënaqësinë e Allahut dhe për të shmangur zemërimin e Tij, ndoshta i jep shpirtit një fuqi të madhe dhe një thellësi më të gjerë se kjo. Adhurimi ka një ndikim shumë të madh, si në brendësi, ashtu edhe në shpirt, sepse largimi nga të

¹⁷¹ “Mexhmaul Bejan”, vëll. 5, 173.

¹⁷² “Mefatijhul Gajbi” i Rraziut”, vëll. 7, f. 702.

¹⁷³ Sure “Et Tekuir”, ajeti 20.

ndaluarat dhe të papëlqyerat, dhe përkushtimi ndaj detyrimeve dhe veprave të preferuara (të rekomanduara), kur bëhen me singeritet, kanë një ndikim të thellë dhe të fuqishëm në forcimin e shpirtit dhe pajisjen e tij me një fuqi të veçantë, që tejkalon ligjet dhe rregullat natyrore, në atë mënyrë që shpirti bëhet burim i veprave të jashtëzakonshme.

Kjo është ajo për të cilën flasin hadithet autentike, midis të cilave: ajo që është transmetuar në Hadithin Kudsi, nga fjala e Allahut të Lartësuar: “Nuk ka asgjë me të cilën robi Im më afrohet më shumë se ajo që ia kam bërë detyrim. Dhe ai vazhdon të më afrohet me vepra vullnetare (nafile), deri sa ta dua. E kur ta dua, bëhem dëgjimi, me të cilin dëgjon, shikimi, me të cilin sheh, gjuha, me të cilën flet dhe dora, me të cilën vepron”.¹⁷⁴

Veprimi sipas kënaqësisë së Allahut gjatë gjithë jetës nuk është rezultat vetëm i kryerjes së namazeve, as të detyrueshmeve, as vullnetare, por, mbi të gjitha, është pasojë e besimit në Allah, në shpërblimin apo në dënimin e Tij, jo domosdoshmërisht të kryerjes së farzeve dhe nafileve. E nëse këto vepra kanë ndonjë ndikim në atë sjellje, atëherë edhe agjërimi, Haxhi dhe xhihadi duhet të kenë, gjithashtu, ndikim. Atëherë, përse nuk janë përmendur këto?

Nga kjo kuptohet se namazi, si farz, ashtu edhe nafile, ka një ndikim të veçantë në forcimin e shpirtit dhe ngritjen e tij, deri

¹⁷⁴ “Usulul Kafi”, vëll. 1, f. 352. Ky hadith është transmetuar me një zinxhir të saktë transmetimi. Transmetimi është i qartë në atë që adhurimi i jep shpirtit një fuqi të jashtëzakonshme, gjë që nuk mund të mohohet. Supozimi se qëllimi i hadithit është vetëm që veprat e robit të jenë të rrethuara me kënaqësinë e Allahut të Lartësuar dhe ai nuk vepron apo nuk heq dorë nga diçka, përveçse kur ajo është në përputhje me kënaqësinë e Tij, është një supozim shumë i dobët.

në atë nivel, sa njeriu të jetë në gjendje të bëhet një shfaqje (pasqyrim) e Allahut të Lartësuar në shikimin dhe dëgjimin e tij, në fuqinë e tij dhe në të folurën e tij. Ai sheh me shikimin e Tij, dëgjon me dëgjimin e Tij, gjëra që nuk mund t'i shohë apo t'i dëgjojë ndryshe.

E vërteta është se fuqia e padukshme që Allahu i Lartësuar ua ka dhënë të zgjedhurve nga robtë e Tij, që të veprojnë në krijim, me lejen dhe dëshirën e Tij, dhe të thyejnë ligjet e natyrës në fusha të caktuara, nuk nënkupton domosdoshmërisht besimin në hyjninë e tyre, dhe ai që ka këtë fuqi nuk bëhet i barabartë apo ortak me Allahun e Madhëruar.

Po, besimi në një fuqi të padukshme, të pavarur, pa u mbështetur në Allahun e Lartësuar, është ai që çon në besimin në hyjni. Allahu, në këtë kontekst, thotë:

وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ

“Dhe nuk i takon asnjë të Dërguari të sjellë ndonjë shenjë, përveçse me lejen e Allahut”.¹⁷⁵

¹⁷⁵ Sure “Er Rra’d”, ajeti 38.

Thënie të tjera të Meududit

Meududi i përshkruan besimet e kohës së injorantëve (xhahilijetit) dhe thotë: “Besimi i tyre i vërtetë, lidhur me të gjithë zotat, ishte se ata kishin njëfarë ndikimi dhe autoriteti në hyjninë e Atij Hyjnorë më të Lartë, dhe fjala e tyre pranohej, dhe dëshirat tona mund të përmbusheshin nëpërmjet tyre, dhe përfitimet shtoheshin, ndërsa dëmet shmangeshin përmes ndërmjetësimit të tyre”.¹⁷⁶

Për atë ka një vërejtje: ajo që është përshkruar si besimi i injorancës (xhahilijes), në lidhje me perënditë e tjera, se ato kanë njëfarë ndikimi dhe autoriteti në hyjninë e Zotit më të Lartë, ka nevojë për sqarim. Ndërhyrja e të tjerëve, në çështjet e Tij të larta (të Zotit), ndahet në dy kategori:

E para: në formën e të qenit të pavarur në veprat dhe veprimet e tyre. Kjo sjell politeizëm dhe e bën atë që ndërhyr, një hyjni. I drejtohen atij (me adhurim) si të ishte një zot.

E dyta: Ndërhyrja dhe ndikimi, me lejen e Allahut të Lartësuar dhe urdhrin e Tij. Këtë nuk e pranojmë si të pavërtetë dhe besimi në të nuk përbën politeizëm, prandaj kërkesa (ndihmë) nuk është adhurim. Si mund të jetë kështu, kur vetë Kur’ani e pohon qartë se engjëjt janë ata që menaxhojnë çështjet kozmike, siç thotë:

قَالْمَلَائِكَةُ أَمْرًا

“Për ato që rregullojnë çështjet me urdhër”.¹⁷⁷

¹⁷⁶ “El Mustalahat El Erbea”, f. 19.

¹⁷⁷ Sure “En Nazi’at”, ajeti 5.

Gjithashtu, janë ata që marrin shpirtrat dhe shkatërrojnë popujt e pabindur, siç thotë në gjuhën e engjëjve:

إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَى قَوْمِ لُوطٍ ... فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا

“Ne u dërguam te populli i Lutit... Kur erdhi urdhri Ynë, Ne e bëmë pjesën e sipërme të saj të poshtme dhe lëshuam shi”.¹⁷⁸

Pra, e shohim qartë se Zoti është Ai që e ka bërë (shkatërrimin), por ata që e kanë zbatuar direkt, janë engjëjt. Prandaj, është e nevojshme të zëvendësohet fjala ‘ndërhyrje’ dhe ‘ndikim’ në fjalët e tij me fjalën ‘delegim’ apo ndonjë term tjetër që nënkupton veprim jashtë urdhrit, lejes dhe vullnetit të Zotit.

Për sa i përket asaj që është transmetuar prej tyre (idhujtarëve), se ata besonin në perënditë e tyre se, nëpërmjet idhujve, dëshirat e tyre mundet të realizohen dhe të sillen dobi apo të largohen dëmet përmes ndërmjetësimit të tyre, kjo nuk është pa mangësi (dobësi).¹⁷⁹

Ka një ndryshim të madh mes kërkimit të shmangies së dëmit përmes ndërmjetësimit, duke e konsideruar ndërmjetësuesin një rob të nderuar që ndërmjetëson me lejen e Allahut të Lartësuar dhe mes atij që e quan atë një hyjni që adhurohet dhe vepron në mënyrë të pavarur.

¹⁷⁸ Sure “Hud”, ajeti 70 dhe 82.

¹⁷⁹ Edhe pse arabët e kohës së injorancës kërkonin shmangien e dëmeve përmes ndërmjetësimit të idhujve, veprimi i tyre bazohej në besimin në hyjninë e tyre dhe, për këtë arsye, veprimi i tyre u quajt shirk (politeizëm).

Bazuar në këtë, nuk ka dallim mes dëmit të kësaj bote dhe atij të Botës Tjetër, për sa i përket lejueshmërisë, në rastin e parë dhe ndalimit absolut, në rastin e dytë.

Profesori (autori) duhej të përqendronte studimin në besimin e atij që kërkon ndihmë apo shmangie dëmi, në lidhje me atë që i kërkon: A beson ai në hyjninë dhe pavarësinë e tij në sjelljen e dobisë apo shmangien e dëmit apo e konsideron atë një rob që nuk sjell as dëm, as dobi, përveçse me lejen e Allahut? Duhej të fokusohet në këtë pikë e jo në dallimin mes dëmit të kësaj bote dhe atij të Botës Tjetër.

Nëse ai ka për qëllim se 'kërkimi i dobisë së Botës Tjetër dhe shmangia nga dënimi i saj, kjo nuk lejohet të kërkohet nga dikush tjetër, përveç Allahut të Lartësuar, dhe një veprim i tillë, do t'i bënte njerëzit të ngjashëm me idhujtarët e kohës së injorancës. Ndërkohë Kur'ani ka deklaruar të kundërtën, sepse nuk ka dyshim se lutja e Profetit për ata që japin zekatin, u sjell qetësi atyre dhe i çliron nga shqetësimi, siç thotë Allahu i Madhëruar:

وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ

"Lutu për ta, sepse lutja jote është prehje për ta".¹⁸⁰

Gjithashtu, kërkimi i faljes nga ana e Profetit është shkak për faljen e mëkateve, sipas fjalës së Allahut:

وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّاباً رَحِيماً

¹⁸⁰ Sure "Et Teube", ajeti 103.

“Sikur, kur i bënin padrejtësi vetes, të kishin ardhur tek ti dhe të kishin kërkuar falje nga Allahu dhe Profeti të kishte kërkuar falje për ta, do ta kishin gjetur Allahun që pranon pendimin dhe është Mëshirues”.¹⁸¹

Gjithashtu, lutja e Jakubit (*Paqja qoftë mbi të!*) ishte shkak për faljen e mëkateve të bijve të tij, kur ata i thanë:

يَا أَبَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا.

“O babai ynë, kërkoji falje Allahut për mëkatet tona”.

Dhe Jakubi (*Paqja qoftë mbi të!*) u përgjigj:

سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي

“Do të kërkoj falje për ju te Zoti im”.¹⁸²

Kjo tregon qartë se lutja e tij kishte ndikim, sepse, po të mos ishte kështu, nuk do t’u kishte premtuar. Prandaj, është e lejuar që t’i kërkohet Profetit lutje dhe kërkim faljeje, gjë që është kërkim i dobisë së Botës Tjetër.

Vallë, a ka dobi më të vlefshme se dobia e Botës Tjetër? A ka shmangie më të madhe e më të rëndësishme se shmangia e dënimit të Allahut përmes lutjes së Profetit?

Nëse dikush i kërkon Profetit të bëjë lutje dhe të kërkojë falje për të arritur këtë dobi, ai nuk është politeist (mushrik) dhe as adhurues i Profetit.

¹⁸¹ Sure “En Nisa”, ajeti 64.

¹⁸² Sure “Jusuf”, ajeti 98.

A mund të mendohet, pas këtyre shembujve të qartë, që besimi në ndikimin e Profetit apo të ndonjë të afërmi të Zotit (velij), për të larguar dëmin dhe për të sjellë dobi në Botën Tjetër, si dhe kërkesa për këtë prej tyre, të jetë shirk (politeizëm)? Ndërkohë që Kur'ani e pohon hapur këtë.

Nëse ai (Meududi), në fjalën e tij, ka pasur për qëllim dobinë dhe dëmin e kësaj bote, dhe kërkesa për to është shirk, atëherë vetë Kur'ani ka pranuar ndodhjen e kësaj, përveç faktit që është e mundur.

Populli i Musait (*Paqja qoftë mbi të!*) iu drejtua atij për ujë gjatë endjes së tyre në shkretëtirë, pra, kërkuar prej tij një dobi të kësaj bote, por Musai nuk i ndaloi. Përkundrazi, ai kërkoi ujë nga Allahu për ta dhe Allahu i dha menjëherë ujë.

Kur'ani i shenjtë e përmend këtë:

وَإِذْ اسْتَسْقَىٰ مُوسَىٰ لِقَايِهِ

“Dhe kur Musai kërkoi ujë për popullin e tij”.¹⁸³

Gjithashtu, ata i kërkuar atij të zbriste mbi ta mirësitë qiellore dhe ai nuk i qortoi për këtë kërkesë, por u lut për ta.

Edhe familja e Faraonit i kërkoi atij që të largonte prej tyre dënimin (pra dënimin tokësor, që përmendet para këtij ajeti) dhe ata thanë:

¹⁸³ Sure “El Bekare”, ajeti 60.

وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوا يَا مُوسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِي إِسْرَائِيلَ

“Kur i goditi dënimi, thanë: ‘O Musa, lutju Zotit tënd për ne, për shkak të besëlidhjes që Ai ka me ty! Nëse e largon prej nesh këtë dënim, do të besojmë ty dhe do t’i dërgojmë me ty bijtë e Israilit’”.¹⁸⁴

E gjithë kjo tregon se kërkimi i dobisë apo largimi i dëmit në këtë jetë nga dikush tjetër, me lejen e Allahut, është gjithashtu i lejuar.

Po të mos ishte kështu, Profeti do të duhej t’i kishte ndaluar dhe t’i kishte qortuar ata, në të gjitha këto raste.

Ai do të duhej t’ua tërhiqte vëmendjen që t’i drejtohen drejtpërdrejt Allahut dhe jo ta kërkojnë këtë nga ai, i cili është vetëm një krijesë nga krijesat e Allahut dhe një rob prej robve të Tij.

Nuk ka dyshim se Musai kishte ndikim, si në sjelljen e dobisë së kësaj, ashtu edhe në largimin e dëmit.

Prandaj, profesor Meududi, duhet ta kufizojë fjalën e tij për ndalimin e kërimit të dobisë apo largimit të dëmit me thënien tonë: në mënyrë të pavarur dhe të ngjashme me këtë, në mënyrë që atij që i kërkohet, të konsiderohet si i pavarur në këtë çështje.

Përmbledhja e fjalës është se zgjidhja në këtë çështje qëndron në dallimin mes autoritetit që bazohet në dëshirën, lejen

¹⁸⁴ Sure “El A’raf”, ajeti 134.

dhe vullnetin e Allahut dhe autoritetit të pavarur, dhe të mos i përziejme këto dyja.

Plotësim

Teoritë që lidhen me shfaqjen e mrekullive nga robtë e mirë të Allahut, nuk dalin jashtë katër thënieve:

Thënia e parë: Ajo që përkrahin të tepruarit (el-ghulât) dhe ata që besojnë në delegimin absolut (el-mufauidha), që mendojnë se janë të pavarur në krijim, sjellje në ekzistencë, dhënie jete dhe vdekje.

Thënia e dytë: Allahu i krijon ato gjëra në përputhje me dëshirën e tyre. Këto dy teori janë përmendur më parë gjatë diskutimit për delegimin.

Thënia e tretë: Kemi kuptuar nga ajetet se veprimi i tyre i atribuohet atyre, me lejen dhe caktimin e Allahut të Lartësuar.

Thënia e katërt: Teoria e 'nënshtimit', për të cilën janë transmetuar hadithe, përveç atyre që janë përmendur më lart. Nuk ka kundërshtim mes tri teorive të fundit, pasi nuk e përjashtojnë njëra-tjetrën, siç është e qartë.

Teoria e fundit bazohet në idenë se ndjeshmëria dhe perceptimi shtrihet në të gjitha krijesat.

Dhe, sipas kësaj, çdo gjë në univers i bindet urdhrit të Profetit, kur ai urdhëron diçka, i përgjigjet kërkesës së tij. Këtë e përforcon fjala e Allahut të Lartësuar:

فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ

“Dhe ia nënshtruam atij erën, që ecte me urdhrin e tij lehtë, ku të donte”.¹⁸⁵

¹⁸⁵ Sure “Sad”, ajeti 36.

2- A është natyrshmëria ose mbinatyrshmëria e shkaktuesit i teuhidit dhe shirkut?

Disa mistikë (sufistët) dhe dervishë kanë shkuar në përshkrimin e udhëheqësve dhe mësuesve të tarikateve të tyre shpirtërorë deri në kufijtë e shirkut (politeizmit), siç është e dukshme. Me këtë ata kanë rrëzuar kufijtë e teuhidit dhe të shirkut dhe kanë kaluar përtej standardeve të tyre.

Kjo çështje duket qartë në vargjet me të cilat ata kanë madhëruar shehlerët e tyre, ku nga shumica e tyre ndihen erëra të hapura të shirkut të qartë, e lëre më të atij të fshehtë.

Këto vargje nuk përputhen aspak me bazat e 'teuhidit që thotë Kur'ani', edhe pse disa përpiqen t'u japin atyre kuptime që i largojnë nga shirku.

Por, e vërteta është se një njeri që beson në teuhid, nuk i lejohet, madje nuk duhet fare t'i lejojë gjuhës së tij të shqiptojë fjalë që nuk përputhen me teuhidin, i cili është i qartë në kuptim dhe i drejtë në rrugë.

Po, kjo nuk vlen për të gjithë mistikët, por vetëm për disa prej tyre.

Ky grup kishte një këndvështrim të veçantë dhe shumë të rrallë mbi konceptin e shirkut (idhujtarisë), saqë filloi të

konsiderojë shumë lloje të shirkut të qartë si 'vetë thelbin e teuhidit'. Me këtë, ata e ngushtuan shumë rrethin e shirkut.

Në anën tjetër, krejtësisht të kundërt, qëndruan vehabitët, të cilët e zgjeruan tej mase kuptimin e shirkut dhe përdorimin e këtij termi, aq sa ai përfshin pothuajse çdo lëvizje, qëndrim apo veprim që vjen nga ndonjë njeri i besimit ndaj miqve të Zotit (evliave), me qëllim respekti apo nderimi, dhe e konsideruan këtë shirk dhe largim nga rruga e teuhidit.

Atë që vepron kështu, e quajten politeist.

Madje, ndodhi që një ditë u takova me një nga anëtarët e "Komisionit për urdhërimin në të mirë dhe ndalimin nga e keqja" në Qaben e Shenjtë. Gjatë këtij takimi, ndodhi që, në shenjë nderimi, e përula pak kokën time. Ai person, menjëherë, me seriozitet dhe shqetësim, më tha: "Mos e bëj këtë, është shirk i ndaluar. Mos e ul kokën, kjo është shirk!"

E vërteta është se, nëse kuptimi i shirkut dhe teuhidit do të ishte ashtu siç e shohin dhe e thonë vehabitët, atëherë nuk do të ishte e mundur t'i jepnim askujt nën këtë qiell dhe mbi këtë tokë 'identitetin e një monoteisti (besimtari që beson në Një Zot të vetëm)', dhe askush nuk do të meritonte të quhej me këtë cilësi ndonjëherë.

Një mik i besueshëm më ka treguar se imami dhe hatibi i xhamisë së Profetit, shejkh Abdul Aziz, thoshte për përkufizimin e shirkut: "'Çdo mbështetje në diçka tjetër përveç Allahut, është shirk!'"

Unë them (pra, autori): Nëse kuptimi i shirkut është ky që thotë ai, atëherë duhet t'i konsiderojmë të gjithë njerëzit në këtë tokë si politeistë, pa përjashtim, madje edhe vetë vehabitët, sepse edhe ata i arrijnë qëllimet dhe i përmbushin nevojat e tyre përmes mbështetjes dhe ndërmjetësimit të shkaqet (mjetet).

Ndërkohë që nuk mund të thuhet se shkaqet dhe mjetet janë vetë Zoti, përkundrazi, ato janë diçka tjetër, përveç Tij.

Prandaj, mbështetja e tyre të shkaqet dhe ndërmjetësimi përmes mjeteve është mbështetje në diçka tjetër, përveç Allahut!

Ndërkohë që kjo lloj mbështetje dhe lidhje me shkaqet, jo vetëm që nuk është shirk, por është vetë thelbi i teuhidit, sepse jeta e njeriut në këtë botë është e lidhur ngushtë me shkaqet dhe ligjet natyrore.

E gjithë çështja është se njeriu nuk duhet të besojë se këto shkaqe dhe ligje kanë ndonjë pavarësi apo veprim të shkëputur nga vullneti suprem i Allahut. Përkundrazi, duhet të besojë se ndikimi i tyre ndodh vetëm në përputhje me dëshirën e Tij.

Po, mbështetja të shkaqet dhe ligjet e dukshme materiale mund të jetë (vetë thelbi i teuhidit) nga një këndvështrim dhe vetë thelbi i shirkut, nga një tjetër këndvështrim.

Kështu, kur nuk besojmë në asnjë pavarësi për këto shkaqe, në kohën kur kapemi pas tyre, dhe nuk i konsiderojmë ato si të barasvlershme me vullnetin e Allahut apo në të njëjtin nivel me Të, por besojmë se ato janë pjesë e një zinxhiri që në fund përfundon te Allahu, atëherë nuk dalim jashtë kornizës së teuhidit.

Në mendimin monoteist nuk ka rrugëdalje tjetër, përveçse të besohet në një rend të tillë dhe në këtë mënyrë.

Ndërsa, kur i shohim këto shkaqe dhe ligje si të pavarura dhe besojmë se ato mund të ndikojnë në mënyrë të veçantë nga vullneti i Allahut, jo në formën e vartësisë ndaj Tij, atëherë, në këtë rast, do të jemi duke besuar në dy krijues dhe në dy ndikues.

Monoteisti duhet të ruajë bindjen në ekzistencën e ligjit të shkakësisë që sundon mbi dukuritë natyrore, dhe se këto shkaqe dhe ligje nuk kanë kurrfarë pavarësie në ndikimin e tyre, por janë të varura nga Allahu, ashtu siç janë të varura në ekzistencën dhe vazhdimësinë e tyre.

Monoteisti, ndonëse e njeh këtë jetë dhe vepron në bazë të faktit se ajo është e nënshtruar ndaj ligjit të shkakësisë, ai i shikon këto shkaqe si të krijuara nga Allahu dhe se ekzistenca, vazhdimësia dhe ndikimi i tyre janë prej Tij.

Shkaku i parë është vetë Allahu i Lartësuar, ndërsa shkaqet e tjera janë të krijuara prej Tij, të nënshtruara ndaj vullnetit të Tij dhe ndodhen në vartësi të dëshirës së Tij, jo të barabarta me Të.

Dallimi thelbësor midis monoteistit dhe materialistit qëndron pikërisht në këtë çështje. Materialisti beson në 'autonominë e shkakësisë materiale dhe pavarësinë e saj në ndikim', ndërsa monoteisti ia atribuon të gjitha shkaqet Allahut, Krijuesit të çdo gjëje, edhe pse ai e pranon ligjin e shkakësisë që sundon në këtë univers.

Dëshmia e Kur'anit

Çështja e pavarësisë apo jo e shkaqeve natyrore materiale është ajo që ndan qartë teuhidin (besimit në Një Zot) dhe shirkun (idhujtarinë), dhe përmes saj dallohet në mënyrë të qartë monoteisti nga politeisti.

Këtë të vërtetë e tregon edhe Kur'ani i Shenjtë në shumë ajete. Ka një grup njerëzish, të cilët, kur përballen me vështirësi të mëdha dhe të gjitha dyert dhe rrugët u mbyllen përpara, dhe i kanë rreziqet përballë syve, ata i drejtohen Allahut dhe strehohen tek Ai, pa parë askënd tjetër si shpëtimtar apo strehë.

Mirëpo, kur shpëtojnë, ata kthehen sërish në shirk.

Kjo është gjendja e një grupi njerëzish. Për këtë gjendje flasin disa ajete kur'anore.

Këtu do të përmendim disa nga ato ajete, por ajo që na intereson më shumë, është të kuptojmë se cili është saktësisht kuptimi i shirkut që përmendet në këto ajete.

Më poshtë po përmendim tekstet e ajeteve:

وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا أُذِقَهُمْ مِنْهُ رَحْمَةً إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ

“Kur i godet njerëzit ndonjë e keqe, i luten Zotit të tyre duke iu kthyer sinqerisht Atij; por, kur Ai u jep të shijojnë mëshirën e Tij, menjëherë një grup prej tyre i bëjnë shok Zotit të tyre”.¹⁸⁶

¹⁸⁶ Sure “Er Rrum”, ajeti 33.

فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلِكِ دَعَاوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ

“Kur hipin në anije, i luten Allahut me sinqeritet të plotë ndaj fesë; por, kur Ai i shpëton dhe i nxjerr në Tokë, menjëherë ata bëjnë shirk”.¹⁸⁷

قُلِ اللَّهُ يُتَجَبَّبُ مِنْهَا وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ أَنْتُمْ تُشْرِكُونَ

“Thuaj: ‘Allahu ju shpëton nga ajo (fatkeqësia) dhe nga çdo brengë, por ju përsëri bëni shirk!’¹⁸⁸”

ثُمَّ إِذَا كُشِفَ الضُّرُّ عَنْكُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ

“E kur Ai e largon të keqen nga ju, një grup prej jush i bëjnë shirk Zotit të tyre”.¹⁸⁹

Këto janë disa nga ajetet në këtë fushë. Detyra jonë është të meditojmë thellë mbi shprehjen: “atëherë ata bëjnë shirk”.

Qëllimi i shirkut në këto ajete nuk është vetëm, që kur ata shpëtojnë dhe arrijnë në tokë, i kthehen adhurimit të idhujve, por është më i gjerë se kaq. Kur ata shpëtojnë, harrojnë gjendjen e mëparshme dhe strehohen te shkaqet materiale, duke i konsideruar ato si shkaqe të pavarura, që u sigurojnë vazhdimësinë e jetës, pa pasur nevojë për ndihmën e Allahut të

¹⁸⁷ Sure “El Ankebut”, ajeti 65.

¹⁸⁸ Sure “El En’am”, ajeti 64.

¹⁸⁹ Sure “En Nahl”, ajeti 54.

Lartësuar. Ata i shikojnë ato me syrin e shkakësive të pavarura, që nuk varen nga Zoti.

Nuk ka dyshim se, të shikosh shkaqet e zakonshme si të pavarura, është, gjithashtu, shirk, të cilin duhet ta shmangim. Kjo është pika dalluese mes shkollës fetare dhe asaj materialiste. Nëse i lexon këto ajete që kanë të bëjnë me teuhidin dhe shirkun me një shpirt studiues, do të kuptosh qartë se si Kur'ani i Shenjtë thekson se nuk ekziston në këtë botë ndonjë fuqi që të jetë në nivelin e fuqisë së Allahut dhe as ndonjë vullnet që të jetë paralel me vullnetin e Allahut.

Për ta kuptuar këtë, të udhëzon edhe fakti që Kur'ani thotë se është vetë Allahu që udhëzon në errësirat e tokës dhe detit, është Ai që dërgon erërat si përgëzim përpara mëshirës së Tij dhe është Ai që lëshon shiun. Allahu thotë:

أَمِّنْ بِمَدِينِكُمْ فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ بُشْرًا لِّبَنِي يَدَيِّ رَحْمَتِهِ أَلَا مَعَ اللَّهِ تَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ

“Apo kush ju udhëzon në errësirat e Tokës dhe të detit, dhe kush i dërgon erërat si përgëzim përpara mëshirës së Tij? A ka një zot tjetër me Allahun? I lartësuar qoftë Allahu nga ajo që i bëjnë shok!”¹⁹⁰

Megjithëse njerëzit kanë përfituar dhe vazhdojnë të përfitojnë nga shkaqet dhe mjetet natyrore, si: yjet, busullat dhe të tjera pajisje teknologjike për të udhëtuar në tokë dhe në det, kjo nuk është tjetër veçse sepse pasoja e këtyre shkaqeve është e caktuar nga Allahu i Lartësuar.

¹⁹⁰ Sure “En Neml”, ajeti 63.

Po ashtu, erërat dhe shirat, në këtë natyrë, janë rezultat i një zinxhiri të gjatë ndërveprimesh të shkaqeve natyrore që çojnë në formimin e dukurive, si era apo shiu. Megjithatë Kur'ani thotë:

وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيحَ بُشْرًا لِّبَنِي بَدَنِي رَحْمَةً

“Dhe Ai është që i dërgon erërat si përgëzim përpara mëshirës së Tij”.¹⁹¹

وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَتَلُوا وَيَكْثُرُ رَحْمَةً

“Dhe Ai është që e lëshon shiun pas dëshpërimit të njerëzve dhe përhap mëshirën e Tij”.¹⁹²

Kjo është vetëm, sepse Allahu është pas këtyre shkaqeve dhe ato veprojnë me urdhrin dhe fuqinë e Tij.

Me fjalë të tjera, këto pasoja dhe shkaqe, përderisa nuk janë të pavarura, as në ekzistencën e tyre dhe as në ndikimin e tyre, por janë të krijuara tërësisht nga Allahu dhe ndikimi i tyre është, gjithashtu, nga Ai, për këtë arsye Kur'ani i Shenjtë shprehet qartë se vetëm Allahu është udhërrëfyesi në errësirat e tokës dhe detit, dërguesi i erërave dhe zbritësi i shiut, pas dëshpërimit të njerëzve.

Pikërisht, kjo e vërtetë është e sqaruar në mënyrë të qartë në ajetet e sures “El Uakia”.

¹⁹¹ Sure “El A’raf”, ajeti 57.

¹⁹² Sure “Es Shura”, ajeti 28.

Kjo nuk do të thotë që Kur'ani i Shenjtë mohon shkaqet dhe ligjësitë natyrore, as që mohon ekzistencën dhe rolin e tyre. Por, këto shkaqe dhe ligjësi nuk kanë pavarësi nga vetvetja, por ekzistojnë vetëm nëpërmjet Allahut. Nëse ndalet përkujdesja e Allahut ndaj tyre, qoftë edhe për një çast, ato do të shemben dhe do të zhduken tërësisht. E gjithë kjo botë, me tërë qartësinë e saj, do të kthehej në errësirë dhe në asgjë. Për këtë arsye, Kur'ani ka shpjeguar dukuritë natyrore, herë duke i atribuuar te Allahu, herë te shkaqet dhe herë të dyve bashkë.

Ai thotë:

وَمَا رَمَيْتْ إِذْ رَمَيْتْ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى

“Kur gjuaje, nuk ishe ti (Muhamed) që gjuaje, por ishte Allahu Ai që gjuante”.¹⁹³

Të ndërmjetësosh përmes shkaqeve jonatyrore

Deri këtu u sqarua se të shikuarit e shkaqeve natyrore si shkaktarë jo të pavarur është thelbi i teuhidit (njësimi të Zotit), ndërsa t'u atribuosh atyre ndikim të pavarur është thelbi i shirkut (idhujtarisë). Ndërsa, për sa u përket shkaqeve jonatyrore, rregulli i tyre është si ai i shkaqeve natyrore: ndërmjetësimi me to, në mënyrën e parë, është thelbësisht teuhid, ndërsa, në mënyrën e dytë, është shirk, fjalë për fjalë.

¹⁹³ Sure “El Enfal”, ajeti 17.

Mirëpo, vehabitët e konsiderojnë ndërmjetësimin përmes shkaqeve jonatyrore një ndërmjetësim të përzier me shirk. Dhe në këtë lidhje, Meududiu thotë: “Nëse dikush është i etur, për shembull, dhe thërret shërbëtorin e tij për t’i sjellë ujë, kjo nuk quhet ‘lutje’ dhe as nuk thuhet që njeriu e mori shërbëtorin për zot, pasi gjithçka që ai bëri, është në përputhje me ligjin e shkaqeve dhe pasojave. Por, nëse ai i drejtohet një ualiu (i dashur i Allahut) për ndihmë në këtë gjendje, atëherë, pa dyshim, ai i ka kërkuar atij largimin e vështirësisë dhe e ka marrë atë si zot”.

Mua më duket sikur po e sheh atë (ualinë- të dashurin e Allahut) si të jetë dëgjues dhe shikues, dhe mendon se ai ka një lloj pushteti mbi botën e shkaqeve, gjë që e bën të aftë ta furnizojë atë me ujë ose ta shërojë nga sëmundja.

Përmbledhtas themi: Përfytyrimi për të cilin njeriu e lut Allahun, i kërkon ndihmë dhe i drejtohet me përlulësi, është, pa dyshim, përfytyrimi se Ai është Pronar i pushtetit që mbizotëron ligjet e natyrës dhe fuqive që janë jashtë kufijve të ndikimit të natyrës.

Unë them: Diskutimi në këtë çështje zhvillohet në dy drejtime:

Drejtimi i parë: Nëse një njeri beson se një dukuri e caktuar ka dy shkaqe: një natyror dhe një tjetër jo natyror dhe, nëse ai humbet shpresat nga i pari, dhe i drejtohet të dytit, a konsiderohet veprimi i tij shirk (idhujtari) apo jo?

Drejtimi i dytë: Nëse një njeri beson se një person i caktuar ka fuqi të padukshme mbi universin, me lejen e Allahut të

Lartësuar, a konsiderohet ky besim si besim në hyjninë e atij personi?

Ne e kemi trajtuar tashmë çështjen e dytë. Tani përqendrohemi në çështjen e parë dhe themi: Nëse një person beson se shërimi nga sëmundja ka dy rrugë: një natyrore dhe një tjetër jonatyrore, dhe ai ka ndjekur rrugën e parë, por nuk ka arritur qëllimin e tij. Më pas i drejtohet rrugës së dytë, duke u kapur pas shkakut të dytë, si p.sh. që Mesihu (Isai) (*Paqja qoftë mbi të!*) ta prekë me duart e tij, a konsiderohet ky besim dhe kjo kërkesë shirk dhe dalje nga rruga e teuhidit (njësimit të Zotit) apo jo?

Nëse e vëren rregullin që kemi përmendur më herët, për të dalluar shirkun dhe teuhidin, do të jesh në gjendje të përgjigjesh se kjo nuk bie ndesh me teuhidin, por përkundrazi, përputhet në mënyrë të plotë me të, sepse ai beson se Allahu, që i ka dhënë efekt ilaçeve natyrore apo ka bërë që shërimi të jetë në mjalhtë, është po Ai që i ka dhënë Isait (Jezusit) një fuqi për të shëruar të sëmurët, me lejen e Tij. Me këtë bindje, si mund të quhet ky besim shirk?!

Me fjalë të tjera: shirku është besimi se diçka ka ndikim të pavarur, në kuptimin që ndikimi i saj buron prej saj e jo prej Krijuesit dhe Formuesit të saj.

Po, mund të ndodhë që dikush të gabojë, në lidhje me shkaktarët e një gjëje dhe të thotë se Allahu nuk i ka dhënë ndonjë ueliu (të dashuri) të caktuar atë fuqi dhe ai është i paaftë për shërim. Por kjo është jashtë temës që po trajtojmë, sepse diskutimi ynë është i përqendruar në dallimin midis shirkut dhe asaj që nuk

është shirk, e jo në vërtetimin ose mohimin e ndonjë fuqie për dikë. Unë mendoj se ata që thonë se një besim apo kërkesë e tillë, është shirk, nëse do ta përqendronin studimin e tyre në përcaktimin e bazës që e ndan shirkun nga tjetra, do ta kishin më të lehtë të dallonin të vërtetën nga ajo që nuk është e vërtetë, sepse çfarë dallimi ka midis besimit se Allahu i ka dhënë diellit ndriçim, zjarrit djegie dhe mjaltit shërim, dhe midis fuqizimit nga ana e Tij të ndonjë ueliu si Mesihu apo të tjerëve për shërim, ose dhënies së shpirtave të shenjtë të të dashurve të Tij aftësinë për të vepruar në univers dhe për t'iu gjendur në ndihmë nevojtarëve?

Në Kur'anin e Shenjtë janë përmendur shembuj të dhënies së efekteve të veçanta për shkaqe jo të natyrshme, të cilat hedhin dritë mbi atë që sapo u përmend. Ja pra një sqarim i tyre:

1- Kur'ani e përshkruan vëcin e Samiriut me fjalët:

فَأَخْرَجَ لَهُمْ غِلًّا جَسَدًا لَهُ خُورٌ قَالُوا هَذَا إِلَهُكُمْ وَإِلَهُ مُوسَى قَسِي

“Ai nxori për ta një viç trup (pa jetë) që lëshonte zë. Dhe ata thanë: ‘Ky është Zoti juaj dhe Zoti i Musait, por ai e harroi’”.¹⁹⁴

Pas kthimit të Musait (*Paqja qoftë mbi të!*) nga takimi me Allahun dhe, pasi pa çfarë kishte ndodhur, e pyeti Samiriun, se si e kishte bërë këtë vepër dhe se si kishte qenë i aftë për një vepër kaq të çuditshme. Ai u përgjigj:

بَصُرْتُ يَا لَمْ يَصُرُوا بِهِ فَمَبْصُتٌ قَبْضَةً مِنْ أَثَرِ الرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذَلِكَ سَوَّلْتُ لِي نَفْسِي

¹⁹⁴ Sure “Ta Ha”, ajeti 88.

“Pashë atë që ata nuk panë dhe mora një grusht nga gjurma e të Dërguarit, e hodha atë, dhe kështu ma zbukuroi çështjen vetja ime”.¹⁹⁵

Pra, ai e justifikoi veprimin e tij, duke thënë se kishte marrë një grusht dhe nga gjurma e të Dërguarit dhe me të kishte përgatitur atë që donte, dhe kështu viçi mori jetë, dhe filloi të lëshonte zë. Kjo tregon se dheu i marrë nga gjurma e të Dërguarit kishte një efekt të veçantë dhe Samiriu e përdori atë si ndërmjetës.

2- Kur’ani përshkruan mënyrën se si u shëruea Jakubi (Paqja qoftë mbi të!) nga ajo që u kishte ndodhur syve të tij dhe rrëfen fjalët e Jusufit (Paqja qoftë mbi të!), i cili tha:

اَذْهَبُوا بِمِصْصِي هَذَا فَالْقُوهُ عَلَى وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا وَأَثُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ

“Shkoni me këtë këmishë time dhe vendoseni mbi fytyrën e babait tim, që ai të rifitojë shikimin. Pastaj ejani tek unë me tërë familjen tuaj”.¹⁹⁶

فَلَمَّا أَن جَاءَ الْبَشِيرُ أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

“Dhe kur erdhi përçuesi i lajmit të mirë dhe e vendosi atë mbi fytyrën e tij, ai rifitoi shikimin dhe tha: ‘A nuk ju thashë se unë di nga Allahu atë që ju nuk e dini?’”¹⁹⁷

¹⁹⁵ Sure “Ta Ha”, ajeti 96.

¹⁹⁶ Sure “Jusuf”, ajeti 93.

¹⁹⁷ Sure “Jusuf”, ajeti 96.

Kështu, nëse dikush beson se Ai që krijoi efektin e veçantë në dheun e marrë nga gjurma e një të Dërguari, në mënyrë që, kur të përzihej me stolira, t'i bënte ato të lëshonin zë apo Ai që i dha këmishës së Jusufit atë efekt të mrekullueshëm, është po Ai që i ka dhënë edhe shkaqeve të tjera jo të zakonshme efekte të veçanta, nga të cilat përfiton njeriu në rrethana të caktuara, atëherë a është e drejtë ta akuzojmë një person me këtë bindje si politeist (mushrik)? Cili është dallimi midis asaj që mori Samiriu nga gjurma e të Dërguarit apo këmishës së Jusufit (*Paqja qoftë mbi të!*) dhe shkaqeve të tjera, përderisa të gjitha janë shkaqe jo të zakonshme?

Në të vërtetë, ndërmjetësimi përmes shpirtrave të shenjtë dhe kërkimi i ndihmës nga shpirtrat e pastër që qëndrojnë të gjallë pranë Zotit të tyre, është një lloj mbështetje në shkaqe, brenda besimit se ato janë mjete. Allahu i Lartësuar ka thënë:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ

“O ju që keni besuar! Kini frikë Allahun dhe kërkoni drejt Tij një mjet (ndërmjetësim)”.¹⁹⁸

Dhe ky ndërmjetësim nuk kufizohet vetëm në përmbushjen e obligimeve dhe largimin nga të ndaluarat, por është më i gjerë se kaq. Madje edhe ndërmjetësimi i fëmijëve të Jakubit përmes babait të tyre ishte gjithashtu kërkim i një mjeti (vesile).

Sa për çështjen, nëse këto shpirtra të larta kanë mundësinë të ndihmojnë atë që u kërkon ndihmë apo jo, kjo është jashtë temës që po trajtojmë.

¹⁹⁸ Sure “El Maide”, ajeti 35.

3- A hyjnë jeta dhe vdekja në konceptet e teuhidit (njësimit të Zotit) dhe shirkut (idhujtarisë)?

Nuk ka dyshim se bashkëpunimi dhe mbështetja e ndërsjellë mes njerëzve është themeli i jetës. Vetë historia e njerëzimit nuk është gjë tjetër veçse fryt i përpjekjeve njerëzore që buruan nga bashkëpunimi, ndarja e përgjegjësisë dhe përfitimi i ndërsjellë nga energjitë njerëzore.

Kur’ani është i mbushur me shembuj të ndihmës së njerëzve ndaj njëri-tjetrit, siç thotë:

فَاسْتَعَاذَهُ الْإِنْسِيُّ مِنْ شَيْعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ فَوَكَرَهُ مُوسَى فَقَضَى عَلَيْهِ

“Dhe ai që ishte nga sekti i tij, kërkoi ndihmë prej tij kundër atij që ishte nga armiku i tij; dhe Musai e goditi dhe ai vdiq”.¹⁹⁹

Pra, kërkimi i ndihmës nga njëri-tjetri është një realitet i pranishëm në jetën njerëzore dhe i lejuar nga të gjithë popujt. Mirëpo, vehabitët kanë një ndarje të veçantë në këtë çështje, të cilën ata e shohin si vijën ndarëse natyrore mes teuhidit dhe shirkut.

¹⁹⁹ Sure “El Kasas”, ajeti 15.

Ata thonë se kërkimi i ndërmjetësimit (tevessul) me Profetët dhe të afërmit e Allahut është i lejuar vetëm gjatë jetës së tyre, por jo pas vdekjes së tyre.

Muhamed ibn Abdulvehabi, për këtë, thotë: “Kjo është e lejuar, si në këtë botë, ashtu edhe në Botën Tjetër, që t’i shkosh një njeriu të mirë e t’i thuash: ‘Lutu për mua te Zoti’, ashtu siç bënë shokët e Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) gjatë jetës së tij. Mirëpo pas vdekjes së tij, kurrsesi nuk ka ndodhur që ata ta kenë kërkuar këtë (ndërmjetësim). Përkundrazi, të parët (selefët) e kanë mohuar veprimin e atij që ka shkuar të lutet te varri i tij, e jo më të kërkojë lutje prej tij vetë”.²⁰⁰

Teuhidi (njësimi i Zotit) dhe shirku (idhujtaria) kanë kritere të veçanta, me të cilat njëri dallohet nga tjetri. Islami nuk i ka lënë këto kritere në dorën tonë, por i ka përcaktuar qartë dhe në mënyrë të saktë secilin prej tyre.

Ne kemi aluduar për këto kritere më herët dhe, në asnjë prej tyre, nuk është përmendur se jeta apo vdekja e dikujt janë kufij që përcaktojnë, nëse një veprim është teuhid apo shirk.

Do të kuptosh se jeta apo vdekja e atij që i kërkohet ndihmë, nuk ka fare ndikim në përcaktimin e shirkut apo teuhidit, sepse kërkimi i ndihmës apo ndërhyrjes nga një i gjallë, nëse shoqërohet me bindjen se ai ka fuqi dhe ndikim të pavarur, dhe se ai vetë, në thelb, ndihmon pa ndonjë fuqi të dhënë nga Zoti, kjo është shirk.

²⁰⁰ “Keshfu Shubuhati” i autorit Muhamed ibn Abdul Uehabi, f. 70, botuar në Egjipt.

Fakti që kërkitimi i ndihmës nga një i gjallë është diçka e zakonshme mes njerëzve të arsyeshëm nuk e bën automatikisht të drejtë, nëse kjo ndihmë kërkohet me bindjen se ai ka pavarësi të plotë në ndihmesë, sepse ajo që është e zakonshme mes njerëzve të arsyeshëm, është vetëm kërkitimi i ndihmës nga i gjalli, por jo me bindjen se ai vepron në mënyrë të pavarur nga Allahu.

Kërkitimi i ndihmës nga ndjekësit e Musait nuk përputhet me teuhidin (besimin në Një Zot), veçse në një rast të vetëm. Ai është: ata të mos besojnë se Musai ka ndikim të pavarur, por të besojnë se fuqia dhe ndikimi i tij janë në varësi të fuqisë së Allahut dhe që rrjedh prej Tij.

Kjo e vërtetë vlen, edhe për kërkesën e ndihmës dhe mbështetjen të 'shpirtrat e shenjtë', që janë të ditur dhe të vetëdijshëm, sipas tregimeve të Kur'anit dhe miratimeve të shkencës moderne. Prandaj, nëse ndjekësit e Musait (*Paqja qoftë mbi të!*) kërkojnë ndihmë prej tij, pasi shpirti i tij ka dalë nga trupi, me këtë besim, veprimi i tyre nuk është shirk (idhujtari). Ata nuk e bëjnë Musain shok të Zotit, as në qenien e Tij, as në cilësitë e Tij, as në veprat e Tij e as në adhurim. Nuk e adhurojnë Musain me këtë kërkesë, për ndihmë dhe lutje.

Por, nëse dikush kërkon ndihmë prej tij (Musait), ndërkohë që beson se shpirti i tij ka fuqi të pavarur për të ndihmuar dhe beson se ai ka aftësi për të ndikuar, pa fuqinë e Allahut, atëherë ky që kërkon ndihmë, konsiderohet idhujtar dhe, sipas këtij besimi të tij, Musai do të ishte në radhën e perëndive.

Edhe nëse jeta apo vdekja e atij prej të cilit kërkohet ndihmë ndikon në efektivitetin e kërkesës për ndihmë, ajo ndikon

vetëm nëse ajo ndihmë ka dobi apo jo, dhe jo në përcaktimin e teuhidit (njësimit të Zotit) dhe shirkut (idhujtarisë). Diskutimi rreth dobisë apo jodobisë së kërkesës për ndihmë është jashtë temës së shqyrtimit tonë.

Është për t'u habitur së tepërmi që kërkimi i ndërmjetësimit dhe i ndihmës nga një i gjallë, si dhe kërkimi i ndërhyrjes së tij, të konsiderohet vetë thelbi i teuhidit (njësimit të Zotit), ndërsa kërkimi i të njëjtës ndihmë dhe ndërmjetësim, me të njëjtat veçori, nga një i vdekur, të konsiderohet shirk (idhujtari). Ai që e bën këtë, duhet të këshillohet për t'u penduar.

Vehabitë e pranojnë se Allahu i Madhëruar i ka urdhëruar mëkatarët që të shkojnë te Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe familjen e tij!*) dhe t'i kërkojnë atij të lutet për faljen e tyre, duke u mbështetur në kuptimin e jashtëm të ajetit 64 të sures "En Nisa". Gjithashtu, ata pranojnë se bijtë e Jakubit i kërquan atij të lutej për faljen e tyre (sure "Jusuf", ajetet 97-98). Por ata thonë se këto dy raste përputhen me parimet e teuhidit (njësimit të Zotit), për shkak se ai, prej të cilit kërkohet ndihmë, ishte i gjallë. Ndërsa, nëse kjo kërkohet pas vdekjes së tij, atëherë e konsiderojnë shirk (idhujtari).

Por lexuesi shumë i zgjuar e di mirë se jeta apo vdekja e të Dërguarit të Allahut (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe familjen e tij!*) nuk ndryshon natyrën e veprës, sepse, nëse ndërmjetësimi do të ishte vërtet shirk (idhujtari), atëherë do të duhej të konsiderohej i tillë në të dy gjendjet, si në jetë, ashtu edhe pas vdekjes, pa bërë dallim midis tyre.

Nëse dikush kundërshton kërkimin e ndihmës nga i vdekuri, duke thënë se, së pari, kjo është një vepër e kotë, së dyti, është një bidat (gjë e shtuar, e re) që nuk ka ardhur në shariat, atëherë përgjigjja për këtë është:

Së pari: Kjo vepër merr ngjyrën e bidatit, vetëm nëse personi që kërkon ndihmë, e kryen atë duke pretenduar se është pjesë e shariatit. Por, nëse e kryen atë nga vetvetja, pa ia atribuuar fesë apo ndonjë pozite të shenjtë, atëherë nuk konsiderohet bidat dhe as gjë e re në fe, sepse bidati është futja e diçkaje që nuk është pjesë e fesë, brenda fesë. Kjo ndodh, vetëm kur veprimi kryhet si diçka fetare.

Së dyti: Çështja që po diskutohet këtu, ka të bëjë me përcaktimin e teuhidit (njësimit të Zotit) dhe shirkut (idhujtarisë) dhe jo me dobinë ose pavlefshmërinë e veprës apo nëse është apo jo bidat, të gjitha këto janë jashtë fushës së diskutimit tonë. Për më tepër, në vendin e duhur, me argumente të qarta transmetuese (nga tekstet fetare), është vërtetuar se kërkimi i ndërmjetësimit nga shpirtrat e shenjtë është i ligjshëm.²⁰¹

Sido që të jetë, kërkimi i ndihmës nga i vdekuri nuk mund të konsiderohet si shirk (idhujtari), sepse kriteri i teuhidit dhe i shirkut nuk na është lënë neve në dorë, që ta përcaktojmë sipas dëshirës sonë. Standardi i shirkut është besimi në pavarësinë e vepruesit në qenien dhe veprat e tij dhe t'i drejtohesh atij me këtë bindje. Ndërsa besimi se ai nuk është i pavarur në qenien, cilësitë dhe veprat e tij, konsiderohet si një pranim i robërisë së tij (ndaj Zotit) dhe drejtohesh tek ai si formë nderimi dhe respekti. Nëse

²⁰¹ Shih librin tonë: "Et Teuesul fi dau'il Kitabi ue Es Sunnti".

do ta harronim këtë parim, atëherë nuk do të mbetej asnjë njësues i Zotit mbi faqen e dheut.

Më poshtë i tërheqim vëmendjen lexuesit të nderuar ndaj një fjale të nxënësit të Ibn Tejmijes në këtë fushë. Ibn Kajimi thotë: “Nga llojet e shirkut është kërkimi i nevojave nga të vdekurit, kërkimi i ndihmës prej tyre dhe të drejtuarit kah ata. Kjo është rrënja e shirkut në botë, sepse i vdekuri e ka të ndërprerë veprimin e tij dhe nuk ka në dorë as dëm e as dobi për veten e tij”.²⁰²

Ajo që ai përmendi si argument, nuk e vërteton atë që pretendon, sepse fjala e tij: “Me të vdekurin është ndërprerë vepra e tij”, është argument për padobinë e kërkimit të ndihmës nga i vdekuri, por jo argument që ky veprim është shirk (idhujtari). Ai nuk bëri dallim mes këtyre dy çështjeve. Edhe më e çuditshme është fjala e tij: “Ai nuk ka në dorë, as dëm e as dobi për veten e tij”, sepse nuk ka asnjë dallim në këtë mes të gjallit dhe të vdekurit, askush nuk ka në dorë dëm apo dobi për veten e vet, pa lejen dhe dëshirën e Allahut, qofshin ata të gjallë apo të vdekur. Me lejen e Allahut, ata mund të kenë ndikim në dëm apo dobi, qofshin të gjallë apo të vdekur.”

Nga kjo bëhet e qartë dobësia e asaj që ka thënë Ibn Tejmije: “Kushdo që e tepron në lidhje me një Profet apo me një njeri të devotshëm dhe i atribuon atij një lloj hyjnie, si për shembull, të thotë: ‘O zotëria im filan, më ndihmo’ ose ‘më shpëto’, e gjithë kjo është shirk dhe ai që e bën këtë, duhet të

²⁰² “Fet’hul Mexhijdi”, f. 68, Botimi i gjashtë.

këshillohet për t'u penduar. Nëse nuk pendohet, meriton të vritet.”²⁰³

Nëse kërkimi i ndihmës nga “shpirtrat e shenjtë” ose (të vdekurit), sipas shprehjes së vahabitëve, është i lidhur domosdoshmërisht me një lloj besimi në hyjninë e atyre shpirtrave, atëherë do të duhej që edhe kërkimi i ndihmës nga çdo person, qoftë i gjallë apo i vdekur, të ishte po ashtu i lidhur me një besim të tillë, sepse, jeta apo vdekja e atij nga i cili kërkohet ndihmë, është kufi që përcakton vetëm dobishmërinë ose jo të kërkesës për ndihmë, dhe jo kufi që ndan teuhidin (njësimin e Zotit) nga shirku (idhujtaria). Ndërkohë që kërkimi i ndihmës nga i gjalli është një nga nevojat më të domosdoshme të jetës shoqërore të njeriut dhe një nga shtyllat e ekzistencës së saj.

Më poshtë po përcjellim një tjetër pjesë nga fjalët e Ibn Tejmijes në këtë kontekst. Ai thotë: “Ata që adhurojnë (përkrah Allahut zota të tjerë), si: Mesihun (Isain), engjëjt apo idhujt, nuk besonin se ata krijojnë krijesat apo zbresin shiun. Por ata i adhuronin ata vetë, ose i adhuronin varret e tyre, ose figurat e tyre, duke thënë: ‘Ne nuk i adhurojmë ata, përveçse që të na afrojnë sa më pranë Zotit’, ose ‘Këta janë ndërmjetësit tanë’”.²⁰⁴

Barazimi i kërkimit të ndihmës nga të dashurit (të afërmit) e Allahut me atë që bënin të krishterët dhe paganët është larg objektivitetit, sepse të krishterët besonin për Krishtin se ka një lloj hyjnie, ndërsa paganët besonin se idhujt kishin vetë pozitën e ndërmjetësimit, madje disa prej tyre, sipas asaj që është

²⁰³ “Fet’hul Mexhijdi”, f. 167.

²⁰⁴ “Fet’hul Mexhijdi”, f. 167.

transmetuar nga Ibn Hishami, besonin se ata ndikonin në univers dhe dërgonin shirat, të paktën. Për shkak të këtij besimi, kërkesa dhe thirrja e tyre ndaj Krishtit apo idhujve, ishte adhurim ndaj tyre.

Pra, në këtë bazë, nëse kërkimi i ndihmës shoqërohet me besimin në hyjninë e atij prej të cilit kërkohet ndihmë, atëherë ajo është patjetër shirk (idhujtari). Por, nëse kërkimi i ndihmës, qoftë nga i gjalli apo i vdekuri, është i lirë dhe i pastër nga ky kusht, atëherë nuk është shirk e as adhurim, por thjesht një kërkesë për ndihmë nga një rob (njeri), për të cilin ne e dimë se nuk vepron asgjë përveçse me lejen e Allahut të Lartësuar.

Po, në rastet e kërkimit të ndihmës nga të vdekurit, duhet të diskutohet për dobishmërinë apo jo të një kërkesë të tillë e jo të thuhet se është adhurim i dikujt tjetër përveç Allahut. Ndërkohë që bëhet fjalë pikërisht për këtë të fundit, jo për të parën.

Është për t'u çuditur që vehabitët e lejojnë kërkimin e bereqetit (bekimit) nga gjurmët e Profetit gjatë jetës së tij, sepse shokët e tij kërkonin bereqet prej tyre, ndërsa e konsiderojnë kërkimin e bereqetit nga gjurmët e tij, pas vdekjes, shirk (idhujtari).

Këta (vehabitët), me këtë ndarje që bëjnë, kanë rënë në grackën e shirkut, pa e kuptuar, sepse kufizimi i lejueshmërisë së kërkimit të bereqetit vetëm në jetën e Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) nënkupton pranimin se jeta e tij ka ndikim në ato që synohen përmes bereqetit, si: shërimi nga sëmundjet, zbritja e shiut dhe të tjera. A nuk është një besim i tillë, sipas shkollës së këtyre njerëzve, shirk?

Sipas këtij besimi, kuptohet se vetë Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka ndikim në shërimin e të sëmurit dhe në zbritjen e shiut. Ky është pohimi se Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka një pushtet të padukshëm mbi universin.

Eh, ç'është me këta njerëz që mezi e kuptojnë fjalën?!

4- A janë aftësia dhe paaftësia kufij për teuhidin dhe shirkun?

Ndoshta nga fjalët e vehabitëve kuptohet se ekziston një kriter tjetër për shirkun në adhurim dhe ai është: 'aftësia apo paaftësia e atij që i kërkohet ndihmë për të përmbushur nevojën'. Pra, nëse dikush i kërkon një tjetri diçka që vetëm Allahu mund ta bëjë, atëherë ky veprim konsiderohet adhurim dhe shirk.

Për këtë, Ibn Tejmije ka thënë: "Kush shkon te varri i një Profeti apo i një të devotshmi dhe i kërkon atij ndonjë nevojë, dhe kërkon ndihmë nga ai, si për shembull, t'i shërojë sëmundjen apo t'ia shlyejë borxhin apo gjëra të ngjashme që vetëm Allahu i Plotfuqishëm mund t'i bëjë, atëherë ky është shirk i qartë. Ai që e bën një gjë të tillë, duhet të pendohet. Nëse nuk pendohet, duhet të vritet".²⁰⁵

Autori në këtë shprehje i ka caktuar shirkut (idhujtarit) një kriter tjetër dhe ai është aftësia ose paaftësia e personit përgjegjës për të përmbushur kërkesën e atij që kërkon ndihmë. Po të ishte ky kriteri i vërtetë, do të duhej që Ibn Tejmije, pas fjalës së tij, "varri i një Profeti apo i një të devotshmi", të shtonte edhe shprehjen: "ose një velij i gjallë", në mënyrë që të bëhej e qartë se kriteri në të cilin është mbështetur këtu nuk është vdekja apo jeta e atij që i kërkohet ndihmë, por aftësia apo paaftësia e tij për të

²⁰⁵ "Zijaretul Kuburi uel istinxhadu bil kuburi", f. 156. E përafërt me këtë thënie gjendet edhe në "Resailul Hidajeti Es Sinijeti", f. 40

përmbushur nevojën, siç ka bërë edhe Sanani, i cili ishte një prej atyre që u ndikua nga Vehabizmi, ku thotë: “qoftë nga të vdekurit apo nga të gjallët”.

Më poshtë po sjellim tekstin e fjalës së Sananit: “Lutja për ndihmë te krijesat e gjalla, për gjëra që ato janë në gjendje t’i bëjnë, nuk mohohet nga askush”.

Bëhet fjalë për kërkesën për ndihmë që bëjnë ata që u luten varreve (kaburistët) dhe të tjerët te të afërmit e tyre (të shenjtët), duke u kërkuar atyre gjëra që vetëm Allahu i Plotfuqishëm është i aftë t’i bëjë, si p.sh. shërimi i të sëmurit dhe gjëra të ngjashme.

Ndërkohë, nëna e Sulejmit (umu Sulejm) ka thënë: “O i Dërguari i Allahut, shërbëtori yt, Enesi, lutu për të te Allahu”.

Sahabët (shokët e Profetit) i kërkonin atij të lutej për ta, sa ishte gjallë. Kjo është një çështje që të gjithë pajtohen se është e lejueshme.

Fjala është për kërkesën që bëjnë ata që u luten varreve, qoftë nga të vdekurit apo nga të gjallët, që t’u shërojnë të sëmurët, t’u kthejnë të humburit dhe kërkesa të tjera të ngjashme, të cilat nuk është në gjendje t’i përmbushë askush tjetër përveç Allahut.²⁰⁶

Kështu kuptojmë se kriteri këtu është ndryshe nga ai i mëparshmi.

Në diskutimin e mëparshëm, kriteri ishte: jeta apo vdekja e atij që i kërkohet ndihmë, kështu që kërkesa ndaj një të gjalli nuk

²⁰⁶ “Keshful Irtijabi”, f. 272.

konsiderohej shirk (idhujtari), ndërsa kërkesa ndaj një të vdekuri konsiderohej e tillë.

Por në këtë diskutim, është vendosur që kriteri dhe baza e teuhidit (njësimit të Zotit) apo shirkut është aftësia ose paaftësia e atij që i kërkohet ndihmë për ta përmbushur nevojën e kërkuar prej tij.

Nëse dikush i kërkon një personi të plotësojë një nevojë dhe ajo nevojë është nga ato që askush tjetër përveç Zotit të Lartësuar nuk është në gjendje ta përmbushë, atëherë, sipas këtij kriteri të ri, ai konsiderohet idhujtar (mushrik), pa pasur fare rëndësi, nëse personi që i kërkohet ndihma, është i gjallë apo i vdekur.

Pra, sipas këtij kriteri, nuk ka dallim midis jetës apo vdekjes së atij që i kërkohet ndihmë.

Diskutimi i këtij mendimi

E vërteta është se ky mendim është aq i dobët, saqë nuk ka nevojë as për diskutim, as për kritikë, sepse aftësia ose paaftësia e atij që i kërkohet ndihmë është thjesht një kriter për të gjykuar, nëse një kërkesë është e arsyeshme apo jo dhe jo një kriter për të përcaktuar, nëse ajo bie në teuhid (njësim të Zotit) apo shirk (idhujtari).

Për shembull, nëse dikush që ka rënë në një pus, kërkon ndihmë nga gurët dhe shkëmbinjtë përreth, në sytë e njerëzve të

arsyeshëm ai do të konsiderohej si dikush që po tallet ose po vepron pa mend.

Por, nëse kërkon ndihmë nga një njeri që ndodhet pranë pusit dhe është në gjendje ta shpëtojë, atëherë kjo kërkesë do të konsiderohej e arsyeshme.

Dhe me shumë gjasa, ajo që kanë për qëllim vehabitët, kur thonë: “nga ato që nuk i ka në dorë askush përveç Allahut të Lartësuar”, nuk është dallimi midis atij që është i aftë dhe atij që është i paaftë dhe që kërkesa nga i dyti është shirk, ndërsa nga i pari jo, edhe pse dukjet e fjalëve dhe shprehjeve të tyre e nënkuptojnë këtë.

Por qëllimi i tyre me këtë fjali është të bëjnë dallimin midis kërkesës për gjëra që janë nga veprat dhe cilësitë e Zotit dhe gjërave që nuk janë nga ato. Rezultati është: Nëse ndokush kërkon nga dikush tjetër, përveç Allahut, ndonjë gjë që është nga veprat dhe atributet e Tij, ai ka rënë në shirk.

Këtë e përforcon edhe fjala e Ibn Tejmijes: “T’i kërkosh dikujt që të largojë sëmundjen tënde apo të shlyejë borxhin tënd, apo gjëra të ngjashme që vetëm Allahu i ka në dorë”. E njëjta gjë kuptohet edhe nga fjala e Sananit: “Nga shërimi i të sëmurit e të tjera...”

Nuk ka dyshim se kërkesa e asaj që është nga veprat dhe atributet e Allahut prej dikujt tjetër veç Tij, bën pjesë në llojet e shirkut (idhujtarisë) dhe kërkuesi konsiderohet si adhurues i atij (që i kërkon), dhe veprimi i tij është adhurim.

Ne e kemi sqaruar më parë këtë lloj shirku, kur folëm për 'përkufizimin e tretë të adhurimit', si ne, ashtu edhe të gjithë myslimanët, pajtohemi në këtë parim.

I gjithë diskutimi ka të bëjë me përcaktimin e asaj që konsiderohet vepër e Allahut të Lartësuar dhe jo e ndokujt tjetër.

Ibn Tejmije e ka pranuar se shërimi i të sëmurit dhe shlyerja e borxhit, në mënyrë absolute, janë prej veprave të Allahut dhe, për këtë arsye, nuk lejohet t'i kërkohen askujt tjetër në mënyrë të pakufizuar.

Por, e vërteta është se këto çështje nuk janë në mënyrë absolute prej veprave të Allahut. Vetëm një pjesë e tyre e veçantë konsiderohet vepër e Tij dhe ajo është përmbushja e nevojës së kërkuesit (siç janë: shërimi i të sëmurit, shlyerja e borxhit, kthimi i të humburit dhe veprime të tjera të ngjashme), në mënyrë të pavarur dhe pa ndihmën e askujt tjetër.

Sa për pjesën që kryhet nga dikush tjetër, me lejen e Allahut të Lartësuar dhe me fuqinë e Tij, ajo nuk konsiderohet si një vepër e veçantë vetëm e Tij. Për këtë arsye, nëse dikush i kërkon këto gjëra dikujt tjetër, përveç Allahut, me bindjen se ai që i kërkohet ndihmë, i kryen këto veprime duke u mbështetur në fuqinë e Allahut dhe duke vepruar me lejen dhe dëshirën e Tij, atëherë kjo nuk konsiderohet shirk (idhujtari).

Si të mos jetë kështu, kur vetë Kur'ani i ka atribuar shërimin e të sëmurëve dhe të verbrit të lindur (të verbrit absolut) Mesihut (*Paqja qoftë mbi të!*), duke e theksuar në të njëjtën kohë se kjo ndodh me lejen hyjnore:

“Dhe ti i shëron të verbrit që nga lindja dhe të lebrosurit, me lejen Time”.²⁰⁷

Gjithashtu, Kur’ani ia ka atribuuar edhe krijimin, menaxhimin, gjallërimin, vdekjen dhe furnizimin shumë prej robëve të Tij, megjithëse këto janë, pa dyshim, nga veprat më të qarta të Allahut të Lartësuar. Qartësia e përkatësisë së tyre është e Allahut, është më e madhe se sa ato që i përmendi Ibn Tejmije si shembull.

Delegimi i këtyre veprave dikujt tjetër, përveç Allahut, nuk është për tjetër arsye veçse për atë që kemi përmendur më parë: se ajo që konsiderohet vepër e Krijuesit të Lartësuar, nuk është krijimi, furnizimi, veprimi, menaxhimi, gjallërimi dhe vdekja në mënyrë absolute, në mënyrë që të bjerë në kundërshtim me delegimin e tyre ndaj të tjerëve (ashtu siç ndodh në shumë ajete), por është një lloj i veçantë i këtyre veprave, e ai është, kur kryesi i veprës vepron në mënyrë të pavarur. Ky lloj është i kufizuar vetëm te Allahu i Lartësuar.

Ashtu siç nuk ka asnjë mysliman që ia kërkon këto vepra dikujt tjetër në këtë mënyrë (d.m.th. në mënyrë të pavarur), saqë veprimi i tij të konsiderohet shirk dhe kërkesa e tij të quhet adhurim.

Prandaj, detyra e Ibn Tejmijes dhe ndjekësve të tij është që, së pari, të studiojnë veprat e Zotit të Lartësuar dhe t’i dallojnë ato

²⁰⁷ Sure “El Maide”, ajeti 110.

nga veprat e të tjerëve. Ky është çelësi i vetëm për zgjidhjen e këtij problemi, madje është çelësi dhe rruga për të zgjidhur të gjitha mospajtimet midis dukjeve të ajeteve, që në pamje të parë duken në kundërshtim me njëra-tjetrën në lidhje me delegimin e veprave.

Bazuar në këtë, kërkesa për largimin e sëmundjes, kthimin e të humburit dhe të tjera si këto, ndahen në dy lloje:

Një lloj që është i veçantë për Allahun e Lartësuar dhe nuk lejohet të kërkohet nga dikush tjetër; përndryshe, ai që kërkon, bëhet idhujtar dhe adhurues i dikujt tjetër përveç Allahut.

Llojit tjetër i lejohet të kërkohet nga të tjerët dhe kërkuesi nuk quhet idhujtar dhe, me kërkesën e tij, nuk konsiderohet se po adhuron dikë tjetër, përveç Allahut.

Për sa i përket çështjes, nëse ai që i kërkohet ndihmë (i kërkuari) ka apo jo aftësi për të përmbushur nevojën, dhe, nëse Allahu e ka fuqizuar apo jo për ta bërë këtë, këto janë çështje që dalin jashtë temës së diskutimit tonë aktual.

5- A është kërkimi i gjërave të mbinatyrshe një kufi për shirkun?

Nuk ka dyshim se çdo dukuri, sipas ligjit të shkakësisë, ka një shkak dhe pasoja nuk mund të ekzistojë pa shkakun e saj. Në gjithë këtë univers të gjerë nuk ekziston asnjë dukuri e krijuar, që të mos jetë e lidhur me një shkak. Mrekullitë e Profetëve dhe mrekullitë e evlijave nuk përjashtohen nga ky rregull. Ato nuk ndodhin pa shkak. Thjesht, shkakun e tyre nuk është i natyrës së shkaqeve natyrore. Kjo është ndryshe nga të thënit se ato ndodhin pa kurrfarë shkakun.

Kështu që, nëse shkopi i Musait (*Paqja qoftë mbi të!*) u shndërrua në një gjarpër që lëvizte dhe gëlltiste gjarpërinjtë e tjerë, nëse shpirti u kthye në një trup të vdekur përmes mrekullisë së Mesihut (*Paqja qoftë mbi të!*), nëse hëna u nda më dysh përmes mrekullisë së Vulës së Profetëve (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), ose nëse guralecët folën me të apo e madhëruan Allahun në dorën e tij, kjo nuk do të thotë se ato nuk kanë shkak si çdo dukuri tjetër që ndodh, por lidhen me shkaqe të veçanta, që nuk janë nga shkaqet natyrore të zakonshme.

Nëse një njeri kërkon ndihmë nga një njeri tjetër, për të përmbushur nevojën e tij përmes shkaqeve natyrore, atëherë ai ka vepruar sipas një rregulli të njohur ndër njerëzit e arsyeshëm. Por, çështja shtrohet, kur ndihma kërkohet për përmbushjen e një nevojë nëpërmjet rrugëve të padukshme dhe shkaqeve jonatyrore, kjo është ajo që mund të përfytyrohet si shirk (idhujtari). Lidhur

me këtë, Meududi thotë: “Nëse dikush kërkon një nevojë apo çështje që t’i jepet atij përtej rrjedhës natyrore dhe jashtë kuadrit të ligjeve natyrore, kjo është shirk dhe nënkupton besimin në hyjninë e palës tjetër që po i drejtohesh”.²⁰⁸

Megjithatë, kjo ndarje (mes shkaqeve natyrore dhe mbinatyrore) nuk mund të merret si përfundimtare, sepse mënyra e të vepruarit të njerëzve të arsyeshëm ka qenë që të kërkojnë mrekulli dhe gjëra të jashtëzakonshme nga ata që pretendojnë profecinë. Kur’ani e ka përcjellë këtë sjellje nga ata që kanë qenë bashkëkohës të Profetëve, pa e kundërshtuar apo pa e kritikuar një gjë të tillë. Allahu i Lartësuar thotë, duke përcjellë fjalët e tyre:

قَالَ إِنْ كُنْتُمْ حُبْتُمْ بِآيَاتِي فَأَنْتُمْ بِهَا إِنْ كُنْتُمْ مِنَ الصَّادِقِينَ

“Ai (Faraoni) tha: ‘Nëse ke sjellë ndonjë argument (mrekulli), atëherë sille atë, nëse je prej atyre që thonë të vërtetën’”.²⁰⁹

Profetët i ftonin njerëzit që të dëshmonin mrekullitë dhe veprat e jashtëzakonshme që ndodhnin në duart e tyre. Në këtë kuptim, një njeri që kërkon udhëzim dhe dëshiron të dijë vërtetësinë e pretendimit Profetik – si në rastin e Isait (Mesihut) dhe të tjerëve – nëse ai i kërkon atij të shërojë të verbrin apo të sëmurin me lebër, me lejen e Zotit²¹⁰, ai nuk konsiderohet idhujtar. E njëjta gjë vlen, edhe nëse dikush kërkon një gjë të tillë nga ai, pasi është ngritur tek Allahu i Lartësuar. Nuk është e

²⁰⁸ “El Mustelahatul Erbeati”, f. 14.

²⁰⁹ Sure “El A’raf, ajeti 106.

²¹⁰ Për t’u njohur me mrekullitë e zotërisë sonë Mesihut (Jezusit), kthehu te: sure “Al Imran”, ajeti 49 dhe sure “El Maide”, ajeti 110.

mundur të bëhet dallim mes këtyre dy rasteve, duke e konsideruar të parën, si akt të pastër monoteizmi dhe të dytën, si akt të përzier me shirk (idhujtari).

Shtoi kësaj edhe faktin se bijtë e Izraelit i kërkuan Musait ujë dhe shi, ndërsa ishin në shkretëtirë, që t'i shpëtonte nga etja. Allahu i Lartësuar thotë:

وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى إِذِ اسْتَسْقَاهُ قَوْمُهُ أَنْ يَضْرِبَ بِصَاحِكِ الْحَجَرِ

“Dhe i shpallëm Musait, kur populli i tij i kërkoj ujë: ‘Godite gurin me shkopin tënd’”.²¹¹

Gjithashtu, Sulejmani (*Paqja qoftë mbi të!*) kërkoj nga të pranishmit, në kuvendin e tij, që t'i sillnin fronin e gruas që sundonte popullin e saj, ashtu siç e tregon Allahu i Lartësuar:

قَالَ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُوا أَفْكُم بِأُتُونِي مُسْلِمِينَ* قَالَ عَفَرْتُ مِنَ الْجِنِّ أَنَا أَتَيْكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ

“Ai tha: ‘O paria ime! Kush prej jush do të ma sjellë fronin e saj para se të vijnë tek unë të dorëzuar?’ Një nga xhindët tha: ‘Unë do të ta sjell, para se të ngrihesh nga vendi yt’”.²¹²

Nëse kërkimi i gjërave të jashtëzakonshme (mrekullive) nga dikush tjetër, përveç Allahut, do të ishte shirk (idhujtari), atëherë si është e mundur që bijtë e Izraelit i kërkuan një gjë të tillë Profetit të tyre, Musait? Apo, si është e mundur që Sulejmani kërkoj nga shokët e tij ta sillnin fronin nga një vend i largët? E

²¹¹ Sure “El A’raf, ajeti 160.

²¹² Sure “En Neml”, ajetet 38–39.

gjitha kjo tregon se kërkimi i mrekullive ose i diçkaje, përtej shkaqeve natyrore, nuk është kufi që e përcakton shirkun.

Po ashtu, jeta dhe vdekja nuk janë kufij për shirkun dhe nuk mund të thuhet se kërkimi i mrekullive është i lejueshëm nga i gjalli, por jo nga i vdekuri. Për këtë arsye, ne e kemi përqendruar diskutimin në njohjen e bazës dhe kriterit të shirkut dhe teuhidit (monoteizmit).

Sa për mendimin se kërkimi i gjërave të mbinatyrshme nënkupton besim në një fuqi të fshehtë hyjnore, të ngjashme me zotërimin e hyznisë, përgjigja për këtë u sqarua në atë kapitull.

Përfytyrimi se kërkimi i shërimit të një të sëmuri apo shlyerjes së një borxhi është, në thelb, kërkim i veprës së Allahut nga dikush tjetër, përveç Tij, është i pabazë, sepse, siç është sqaruar më parë, kriteri për të dalluar veprën e Allahut nga ajo e të tjerëve nuk është që vepra të jetë jashtë ligjeve natyrore apo të jetë mrekulli që thyen rregullat e zakonshme të universit. Prandaj, kërkimi i diçkaje të tillë nga dikush tjetër, përveç Allahut, nuk do të thotë se po kërkohet një vepër hyjnore nga dikush tjetër.

Përkundrazi, kriteri për të dalluar veprën dhe çështjen hyjnore është kur vepruesi të jetë i pavarur në krijim, në gjetje, në ekzistencë, pa u mbështetur në askënd tjetër, qoftë ajo çështje natyrore apo jonatyrle.

Një kërkues i të vërtetës duhet të shqyrtojë në mënyrë të thellë veprën e Allahut dhe veprën e të tjerëve, duke u bazuar në Librin (Kur'anin), Sunetin (traditën Profetike) dhe arsyen e shëndoshë.

Me fjalë të tjera: Nuk është veprimi përmes një mënyre të zakonshme veprim i njeriut, ndërsa veprimi përmes një mënyre të jashtëzakonshme, veprim i Allahut. Në fakt, veprat ndahen në dy kategori:

Njëra kategori konsiderohet veprim i Allahut dhe nuk lejohet që të kërkohet nga dikush tjetër, qoftë ky veprim i zakonshëm apo i jashtëzakonshëm.

Ndërsa kategoria tjetër konsiderohet veprim i dikujt tjetër, përveç Allahut dhe mund të kërkohet nga dikush tjetër, qoftë ky veprim i zakonshëm apo i jashtëzakonshëm. Nga kjo, mund të kuptohet se kërkesa për shërim nga evlijatë, ashtu siç e kemi shpjeguar, nuk është në kundërshtim me parimet e teuhidit (monoteizmit).

KAPITULLI I KATËRT

BESIMET E VEHABITËVE

Kushdo që ka studiuar librat e vehabitëve dhe ka jetuar mes tyre, ka vërejtur se akuza për shirk (idhujtari) është gjëja më e përsëritur në librat, në fjalët dhe në tubimet e tyre. Nuk mund të lëvizësh as djathtas e as majtas pa dëgjuar menjëherë se të cilësojnë si mushrik (idhujtar), se vepra jote është bidat (risi) dhe për këtë arsye je bidatçi. Nëse kriteri do të ishte ajo që ata kanë përmendur apo përmendin në librat dhe tubimet e tyre, atëherë nuk mund të regjistrohen shumë myslimanë në listën e njësimi (monoteistëve).

Vallë, çfarë është ky ngushtim që e kanë krijuar vehabitët në rrethin e umetit islam? A është kjo nga dëshira për të kërkuar të vërtetën dhe për të dalluar monoteistin nga idhujtari apo vallë pas kësaj fshihen çështje politike dhe ngjarje të krijuara nga dora e kolonializmit, me qëllim që të shkaktohet përçarje mes myslimanëve, të copëtohet rreshti i tyre dhe të shkatërrohen lidhjet mes tyre, në mënyrë që kolonializmi të arrijë qëllimet dhe lakmitë e tij? Allahu e di më së miri.

Megjithatë, ne duam që këtë çështje ta paraqesim përballë Librit të Allahut, Sunetit të Profetit të Tij dhe jetës së kalifëve të tij, për të parë: A janë Libri i Allahut, jeta e Profetit dhe e kalifëve të tij në përputhje me këtë ngushtim?

Përgjigja është: Jo, aspak, siç do ta shohësh më vonë.

Ndjeshmëria në pranimin e Islamit

Kushdo që vëzhgon kohën e Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe periodhat pasuese të transformimeve doktrimore dhe mendore, do të vërejë se kombe të ndryshme, me zakone dhe tradita të larmishme, iu drejtuan Islamit dhe shumë prej tyre e pranuan këtë fe. Po ashtu, do të shohë se Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe myslimanët e asaj kohe e pranonin Islamin e tyre dhe mjaftoheshin vetëm me shqiptimin e dëshmisë (shehadetit), pa u përpjekur të shkrinin zakonet e tyre shoqërore apo t'i formësonin ato në modele krejtësisht të ndryshme nga ato që kishin më parë.

Respektimi i të mëdhenjve, qofshin të gjallë apo të vdekur, si dhe përkujtimi i kujtimeve të tyre, vizitimi i varreve dhe shfaqja e lidhjes e dashurisë ndaj tyre, kanë qenë çështje të zakonshme mes tyre.

Edhe sot, shohim se popujt e ndryshëm, lindorë dhe perëndimorë, i madhërojnë dhe i përjetësojnë kujtimet e të mëdhenjve të tyre, vizitojnë varret e të afërmeve të tyre, shkojnë shpesh në vendet e varrosjes dhe derdhin lot e pikëllim në ceremonitë e zisë dhe e konsiderojnë gjithë këtë si një lloj respekti që buron nga ndjenjat dhe emocionet e brendshme instinktive.

Për ta përmbledhur, ne nuk gjejmë asnjë rast ku Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e*

tij!) të ketë kushtëzuar pranimin e Islamit nga të ardhurit dhe ata që hynin në të, me braktisjen e traditave të tyre shoqërore apo që t'i ketë hetuar besimet e tyre. Përkundrazi, e shohim se ai mjaftohej nga ata që përqaфонin Islamin me shqiptimin e dëshmisë së besimit dhe mohimin e idhujve.

Nëse këto zakone dhe tradita do të ishin shirk (idhujtari), atëherë do të duhej që Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) të mos e pranonte Islamin e atyre grupeve dhe individëve, vetëm pasi t'i merrte prej tyre një pohim të qartë për braktisjen e atyre traditave dhe ceremonive.

Pra, nëse braktisja e kërimit të ndërmjetësimit (tevessul) të afërmit e Allahut, kërkitimi i bereqetit nga gjurmët e tyre dhe vizita e varreve të tyre do të ishte një kusht për realizimin e besimit që kundërshton shirkun dhe ruan gjakun dhe pasurinë e njeriut, atëherë do të ishte e detyrueshme që Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ta kishte vendosur këtë si kusht (d.m.th. braktisjen e këtyre veprimeve), kur fiset vinin për të pranuar Islamin. Madje, do të duhej që ai ta shpallte qartë këtë çështje nga minberët dhe përpara njerëzve, herë pas here.

Edhe sikur ai ta kishte shpallur këtë, nuk do të kishte mbetur e panjohur për myslimanët. Prandaj, e gjithë kjo tregon se braktisja e këtyre gjërave nuk është kusht për realizimin e besimit dhe refuzimin e shirkut dhe se ai që i praktikon ato, nuk mund të konsiderohet si i larguar nga besimi apo si ithtar i shirkut.

Nëse kërkitimi i ndërmjetësimit (tevessuli), kërkitimi i bereqetit dhe vizita e varreve do të shkonin domosdoshmërisht së

bashku me besimin në hyjninë (e dikujt tjetër përveç Allahut), atëherë kjo nuk do t'u fshihej myslimanëve, të cilët, në praktikën e tyre të përditshme, kanë vepruar kështu, gjë që do të nënkuptonte se veprat e tyre ishin në kundërshtim me pohimin e tyre për besimin në një Zot të vetëm.

Ka ardhur në mënyrë të përsëritur në transmetimet nga Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe nga familja e tij, se Islami është ai me të cilin ruhet gjaku, mbrohet nderi dhe pasuria, kryhet amaneti, dhe, gjithashtu, zbatohen shumë rregulla të tjera që rrjedhin nga pranimi i Islamit.

Mjafton për ty, o lexues i nderuar, ajo që transmeton Buhariu nga Ibn Abasi, nga i Dërguari i Allahut (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), i ka thënë Muadh ibn Xhebelit, kur e dërgoi në Jemen: "Ti do të shkosh te një popull nga ithtarët e librit. Kur të arrish te ta, thirri që të dëshmojnë se nuk ka zot tjetër përveç Allahut dhe se Muhamedi është i Dërguari i Allahut. Nëse ta pranojnë këtë, atëherë njoftoji se Allahu u ka bërë detyrim pesë namaze gjatë çdo dite dhe nate. Nëse ta pranojnë këtë, njoftoji se Allahu u ka bërë detyrim një lëmoshë (sadekanë), e cila merret nga të pasurit e tyre dhe u jepet të varfërve të tyre. Nëse ta pranojnë këtë, atëherë ruhu që të mos marrësh pasuritë më të mira të tyre".²¹³

²¹³ "Sahihul Bukharij", vëll. 5, f. 162, K. "Dërgimi i Ebu Musait dhe Muadhut në Jemen".

Buhariu dhe Muslimi, në kapitullin mbi virtytet e Aliut (*Paqja qoftë mbi të!*)²¹⁴, kanë transmetuar se i Dërguari i Allahut (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka thënë në ditën e Khajberit:

- Do t'ia jap këtë flamur një njeriu që e do Allahun dhe të Dërguarin e Tij dhe Allahu do ta japë fitoren përmes tij.

- Nuk e kam dëshiruar kurrë udhëheqjen (emiratin) përveç asaj dite, - mendoi Omer ibn El Khatabi. - U ngrita (me shpresë) që të thirresha për atë (për t'u caktuar udhëheqës), por i Dërguari i Allahut (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) thirri Ali ibn Ebu Talibin dhe ia dha atij (flamurin).

- Ec përpara dhe mos u kthe prapa, deri sa Allahu të ta japë fitoren, - i tha Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) Imam Aliut (*Paqja qoftë mbi të!*).

Aliu eci pak, pastaj u ndal dhe nuk u kthye, por thirri me zë të lartë:

- O i Dërguari i Allahut, për çfarë duhet të luftoj kundër njerëzve?

- Luftoji ata, deri sa të dëshmojnë se nuk ka zot tjetër përveç Allahut dhe se Muhamedi është i Dërguari i Allahut. Kur ta bëjnë këtë, atëherë ata i kanë mbrojtur jetët dhe pasuritë e tyre prej teje,

²¹⁴ Dhe fjalët (formulimi) janë sipas transmetimit të Muslimit, ndërsa shiko Buhariun: vëll. 2, K. "Virtytet e Aliut (*Paqja qoftë mbi të!*)".

përveçse me të drejtë (kur e kërkon ligji) dhe llogaria e tyre është tek Allahu.²¹⁵

Buhariu, Muslimi, Tirmidhiu dhe Nesaiu kanë transmetuar nga Abdullah ibn Omeri se i Dërguari i Allahut (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka thënë: “Islami është ndërtuar mbi pesë shtylla: Dëshmia se nuk ka zot tjetër përveç Allahut dhe Muhamedi është i Dërguari i Allahut, kryerja e namazit, dhënia e zekatit, Haxhi (pelegrinazhi) dhe agjërimi i Ramazanit”.²¹⁶

Gjithashtu, Buhariu ka transmetuar nga Ibn Umeri se Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka thënë: “Më është urdhëruar të luftoj kundër njerëzve, deri sa të dëshmojnë se nuk ka zot tjetër përveç Allahut dhe se Muhamedi është i Dërguari i Allahut, të falin namazin dhe të japin zekatin. Nëse e bëjnë këtë, atëherë janë të mbrojtur prej meje për gjakun dhe pasurinë e tyre, përveçse me të drejtën e Islamit dhe llogaria e tyre është tek Allahu”.²¹⁷

Përveç këtyre ka edhe shumë hadithe të tjera Profetike në Librin e besimit, në librat e Sahihëve dhe të Suneneve.

Sa për atë që është transmetuar nga Imamët e Ehli Bejtit, mjafton ajo që ka transmetuar Semā’a nga Imam Sadiku (*Paqja*

²¹⁵ “Sahihul Muslim”, K. “Virtytet e Ali ibn Ebu Talibit (*Paqja qoftë mbi të!*)”.

²¹⁶ Shiko librin “Et Taxh El Xhami’ lil Usuli fi ehadithi Err Rresuli” - “Kurora përmbledhëse e parimeve në hadithet e të Dërguarit”, i autorit Shejkh Mensur Ali Nasif, vëll. 1, f. 20.

²¹⁷ “Sahihu Bukhari”, vëll. 1, K. “Besimi”, pjesa: ‘E nëse pendohen dhe falin namazin...’ dhe në Sahih Ibn Maxhe, vëllimi 2, f. 457, K. “Ndalohe të luftohet ai që thotë: La ilahe il’la Allah (Nuk ka zot tjetër përveç Allahut)”.

qoftë mbi të!): “Islami është: dëshmia se nuk ka zot tjetër përveç Allahut dhe besimi në të Dërguarin e Allahut; me këtë mbrohet gjaku (jeta), bëhen të lejuara martesat dhe trashëgimia”.²¹⁸

Të gjitha këto hadithe e theksojnë qartë se ajo me të cilën mbrohet gjaku, ruhet nderi dhe përfshihet njeriu në radhën e myslimanëve është besimi në njëshmërinë e Allahut dhe në dërgimin e të Dërguarit.

Mbi këtë bazë ka vepruar edhe tradita e Profetit (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), sepse ai mjaftohej nga një njeri vetëm me shprehjen e dëshmisë (dy shahadeteve). Nuk është transmetuar prej tij që ai t’i ketë pyetur ata që vinin dhe shfaqnin shehadetin: A bënin tevessul (ndërmjetësim) me Profetët, të afërmit dhe shenjtët apo jo? A kërkonin bereqet (bekim) nga gjurmët e tyre apo jo? A i vizitonin varrezat e Profetëve apo jo? Që më pas t’u kushtëzonte lënien e tevessulit, kërkitimit të bereqetit apo vizitave të tepruara. Po, e gjithë kjo tregon se Islami, i cili mbron gjakun, nderin dhe pasurinë, është vetëm pranim dhe shfaqje e dy dëshmive (shehadetit). Kurse ajo që është përtej kësaj, nuk ka ndikim në ruajtjen e gjakut, pasurisë apo nderit.

Po, vërtet që Allahu ua ka bërë detyrim myslimanëve që, kur të kenë mosmarrëveshje apo mospajtime në ndonjë çështje, ta kthejnë atë tek Allahu dhe i Dërguari, ashtu siç ka thënë i Lartësuari:

²¹⁸ “El Kafi”, vëll. 2, f. 25 (botimi i ri). Shiko kapitullin: “Imani përfshin Islamin, por Islami nuk e përfshin gjithmonë Imanin”. Aty do të gjesht tekste të mrekullueshme dhe të qarta lidhur me këtë temë. Gjithashtu, shiko edhe librin “Et Taxh”, vëll. 1, f. 20–34, K. “Islami dhe imani”.

فَلَنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ قَدْ رُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

“E nëse kundërshtoheni për diçka, atëherë kthejeni tek Allahu dhe i Dërguari, nëse besoni në Allahun dhe Ditën e Fundit”.²¹⁹

Dhe:

وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ

“Sikur ta kishin kthyer atë tek i Dërguari dhe tek ata që janë në pushtet mes tyre, do ta dinin ata që nxjerrin përfundime nga ai”.²²⁰

Prandaj, askujt prej myslimanëve nuk i lejohet të fyejë apo të mallkojë ndonjë grup prej tyre apo t'i akuzojë për mosbesim dhe ateizëm, përderisa ata mbahen fort pas dy dëshmimeve (shehadetit), falin namazin dhe japin zekatin, qoftë edhe nëse bëjnë tevessul me Profetët, kërkojnë bereqet nga gjurmët e tyre apo ndjekin çështje të tjera të mendimeve të ndërlikuara, për të cilat dijetarët e tyre kanë pasur mendime të ndryshme dhe teori të ndryshme.

Pra, kushdo që i sulmon ata (myslimanët) apo i akuzon për shirk (idhujtari), ka dalë nga rruga që Allahu e ka caktuar për myslimanët. Allahu ka thënë:

إِنَّ الَّذِينَ قَاتَلُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ

²¹⁹ Sure “En Nisa”, ajeti 59.

²²⁰ Sure “En Nisa”, ajeti 83.

“Vërtet, ata që e ndanë fenë e tyre dhe u bënë grupe, ti nuk ke asgjë me ta”.²²¹

Dhe:

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْفَىٰ إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا

“Mos i thoni atij që ju përshëndet me paqe: ‘Ti nuk je besimtar’”.²²²

Dhe:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُوا إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ * وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا

“O ju që besuat! Kini frikë Allahun siç duhet dhe mos vdisni përveçse si myslimanë. Dhe kapuni të gjithë fort pas litarit të Allahut dhe mos u përçani”.²²³

Ajo që nënkuptohet me ‘litari i Allahut’, për të cilin është urdhëruar të mbahemi, është feja e Tij, Islami, ashtu siç thotë ajeti 19 i sures “Al Imran”:

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ

“Feja e pranuar tek Allahu është Islami”.

Islami është shfaqja e dy dëshmimeve (shehadetit). Nuk ka dyshim se kjo gjendet te të gjitha grupet myslimane, përveç atyre që, me konsensus, janë shpallur jobesimtarë, siç janë nasibit (armiqtë e Ehli Bejtit).

²²¹ Sure “El En’am”, ajeti 159.

²²² Sure “En Nisa”, ajeti 94.

²²³ Sure “Al Imran”, ajetet 102–103.

Kushdo që e shqyrton Kur'anin dhe Sunetin, do të vërejë se theksi i tyre është mbi dashurinë dhe miqësinë mes myslimanëve dhe jo mbi urrejtjen, akuzimin për mosbesim, sulmin, sharjen apo vrasjen e njëri-tjetrit.

Buhariu ka transmetuar në disa rrugë të ndryshme se Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), në Haxhin e Lamtumirës, ka thënë: “Shikoni, mos u ktheni pas meje jobesimtarë, duke i goditur qafat e njëri-tjetrit (duke u vrarë mes vete)”.²²⁴

Si ia lejojnë vetes vehabitët, që t'i akuzojnë myslimanët monoteistë për shirk (idhujtari), vetëm sepse ata shfaqin dashurinë dhe respektin që ndiejnë në zemër ndaj Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), duke puthur varrin e tij dhe duke e madhëruar atë?

Megjithatë, ne do t'i paraqesim besimet e Vehabizmit në dritën e Kur'anit dhe Sunetit vetëm në lidhje me çështjen e teuhidit (njëshmërisë së Zotit) dhe shirkut, në mënyrë të detajuar, që e vërteta të shfaqet në formën më të qartë. Këtu do të mjaftohemi me pak nga shumë shembuj dhe do ta kufizojmë diskutimin në çështjet në vijim:

1. A është shirk, kërkimi i shërimit nga dikush tjetër, përveç Allahut?

²²⁴ Buhariu e ka transmetuar këtë hadith në vëll. 9, në Librin e Sprovave (Kitab el Fiten), K. 7, Hadithet 1-2. Ai e ka transmetuar, gjithashtu, edhe në libra të tjerë të tij. Po ashtu, Ibn Maxha e ka transmetuar këtë hadith në kapitullin “Fyerja e myslimanit është mëkat (fusuk)”, shiko: vëll. 2, f. 462, Botimi i Egjiptit.

2. A është shirk, kërkimi i ndërmjetësimit (shefaatit) nga robtë e Allahut?

3. A është shirk, kërkimi i ndihmës nga të dashurit e Allahut?

4. A është shirk, thirrja (lutja) drejt të drejtëve dhe të devotshmëve?

5. A është shirk nderimi i të dashurve të Allahut dhe përjetësimi i kujtimit të tyre?

6. A është shirk, kërkimi i bereqetit nga gjurmët e Profetit dhe të dashurve të Allahut?

7. A është shirk, ndërtimi mbi varre?

8. A është shirk, vizita e varrezave?

9. A është shirk, falja e namazit pranë varreve të të drejtëve?

10. A është shirk, betimi në diçka tjetër, përveç Allahut apo përmendja e ndonjë krijese në betim?

Nëse këto çështje nuk konsiderohen shirk, a janë ato të lejuara apo jo? Ne e kemi përqendruar diskutimin në çështjen e parë (nëse janë shirk apo jo), ndërsa çështjen e dytë (nëse janë të lejueshme apo të ndaluara) e kemi trajtuar në mënyrë të përgjithshme, sepse qëllimi i kësaj trajtese është përcaktimi i teuhidit (njëshmërisë së Zotit) dhe shirkut dhe jo domosdoshmërisht leja ose ndalimi i një vepre. Mund të ndodhë që një vepër të mos jetë shirk, por megjithatë të jetë e ndaluar (haram).

DHJETË ÇËSHTJE

Çështja e parë: A është shirk (idhujtari), të kërkossh shërim nga dikush tjetër, përveç Allahut të Lartësuar?

Pa dyshim, ky univers është një botë e rregulluar, ku të gjitha dukuritë natyrore burojnë nga shkaqe dhe arsye, të cilat, në vetvete, janë të krijuara nga Allahu i Lartësuar dhe varen prej Tij.

Meqenëse këto shkaqe dhe arsye nuk kanë asnjë përsosmëri, në vetvete, por janë krijuar me dëshirën e Allahut dhe veprojnë me vullnetin e Tij, atëherë është e saktë që ndikimet dhe veprat e tyre t'i atribuohen Allahut, ashtu siç është e saktë që ato t'i atribuohen shkaqeve të tyre.

Kjo është ajo që e kemi sqaruar më parë në mënyrë të plotë dhe me këtë bëhet e qartë se shërimi herë i atribuohet Allahut të Lartësuar, herë i atribuohet shkaqeve të afërta që ndikojnë me lejen e Tij. Kështu zhduket dukuria e kundërshtimit të parë mes ajeteve, pasi Kur'ani, herë ia atribuon shërimin Allahut të Lartësuar dhe thotë:

وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ

“Dhe kur të sëmurem, Ai më shëron”.²²⁵, herë tjetër ia atribuon atë dikujt tjetër, siç është Kur’ani ose mjalti. Përgjigjja është se, në të vërtetë, këtu kemi vetëm një vepër, shërimin, që i atribuohet ndonjëherë Allahut si shkaktar dhe ndonjëherë shkaqeve të zakonshme, si mjalti, barnat e të tjera, si mjete të drejtpërdrejta.

Allahu është Ai që u dha Profetëve dhe të dashurve të Tij aftësinë për të shëruar dhe për të dhënë shëndet dhe për të shëruar sëmundjet. Ai u ka lejuar atyre ta përdorin këtë aftësi të dhuruar brenda kushteve të veçanta.

Ky është Kur’ani, që e përshkruan Allahun e Lartësuar si Shëruesin e vërtetë (ashtu siç thuhet në ajetin 80 të sures “Esh Shuara”), gjithashtu, e përshkruan edhe mjaltin si shërues, kur thotë:

فِيهِ شِفَاءٌ لِّلنَّاسِ

“Në të ka shërim për njerëzit”.²²⁶

Gjithashtu, ia atribuon shërimin Kur’anit, kur thotë:

وَنَزَّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ

“Ne shpallim nga Kur’ani atë që është shërim dhe mëshirë për besimtarët”.²²⁷

²²⁵ Sure “Esh Shuara”, ajeti 80.

²²⁶ Sure “En Nahl”, ajeti 69.

²²⁷ Sure “El Isra”, ajeti 82.

Mënyra e harmonizimit që përmendëm më herët, vlen edhe këtu dhe është e zbatueshme në këtë rast, gjithashtu. Kështu që themi: Shërimi dhe dhënia e shëndetit, në mënyrë të pavarur, janë vepër vetëm e Allahut dhe e askujt tjetër.

Ndërsa, në mënyrë të tërthortë dhe jo të pavarur, ato (mjetet dhe shkaqet) janë prej veprave të Tij, sepse Ai i ka krijuar ato dhe u ka dhënë brenda tyre ato që ka dashur nga ndikimet. Prandaj ato veprojnë me Lejen e Tij dhe ndikojnë me Vullnetin e Tij.

Në këtë rast, nëse dikush kërkon shërim nga të dashurit (miqtë) e Allahut, duke qenë i vetëdijshëm për këtë parim²²⁸, atëherë veprimi i tij është i lejueshëm, i drejtë dhe plotësisht në përputhje me teuhidin (besimin në njëshmërinë e Allahut), sepse qëllimi i kërimit të shërimit nga të dashurit e Allahut është saktësisht i njëjtë me qëllimin e kërimit të shërimit nga mjalti apo barnat mjekësore. I vetmi dallim është se mjalti dhe barnat japin ndikimet e tyre pa vullnet apo vetëdije, ndërsa ajo që e bën Profeti ose miku i Allahut, bëhet me vullnet dhe zgjedhje.

Prandaj, qëllimi i kërimit të shërimit nga një i afërt i Allahut (el veliju) nuk është tjetër veçse kërkesa që ai ta përdorë atë aftësi të dhuruar që ka dhe të shërojë të sëmurin me lejen e Allahut, ashtu siç vepronte Isai (*Paqja qoftë mbi të!*), i cili shëronte ata që s'mund të kuroheshin, me lejen e Allahut dhe përmes fuqisë së dhuruar nga Ai.

²²⁸ Domethënë që ata ndikojnë (shërojnë) vetëm me Lejen, Fuqinë dhe Vullnetin e Allahut.

Është e qartë se një veprim i tillë nuk llogaritet si shirk (idhujtari), sepse, në këtë rast, nuk përmbushet asnjë nga kriteret (apo më saktë, kriteri i vetëm i vërtetë) e shirkut.

Po, mund të diskutohet, nëse ata (të dashurit e Allahut) kanë apo jo aftësi për ta bërë këtë dhe nëse u është dhënë apo jo një fuqi e tillë. Megjithatë, çështja që po trajtohet, është nëse një kërkesë e tillë është në përputhje me teuhidin (besimin në një Zot) apo jo.

Ajo që e sqaron këtë më tej, është se faraonët i kërkonin Musait që ta largonte ndëshkimin, ashtu siç thuhet në fjalën e Allahut:

قَالُوا يَا مُوسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يَا عَهْدَ عِنْدَكَ لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِي إِسْرَائِيلَ

“Ata thanë: ‘O Musa, lutju Zotit tënd për ne, me çfarë të ka premtuar Ai ty. Nëse na largon ndëshkimin, do të besojmë ty dhe do të dërgojmë me ty bijtë e Izraelit’”.²²⁹

Ne nuk synojmë të marrim si argument kërkesën e Faraonit ose të popullit të tij, por argumenti qëndron në heshtjen e Musait përballë një kërkesë të tillë.

Pra, në përgjithësi, nëse një njeri i drejtohet Mesihut (Isait) dhe i thotë: “Ti ke thënë:

وَأَنْبِئِ الْأُمَمَ وَالْأَبْرَصَ وَأَخِي الْمَوْتَى بِإِذْنِ اللَّهِ

²²⁹ Sure “El Araf”, ajeti 134.

“Dhe unë shëroj të verbrit që kanë lindur të tillë dhe të lebrosurit, dhe ngjall të vdekurit me lejen e Allahut”²³⁰ dhe ja, ky është djali im që është sprovuar me një sëmundje të vështirë për t’u shëruar, prandaj shëroje, me lejen e Allahut; ky është vëllai im që ka vdekur, prandaj të kërkoj ta ringjallësh. Nëse e bën këtë, unë dhe e gjithë familja ime, do të të besojmë në ty dhe misionin tënd”.

A mendon se Mesihu (Isai) do ta konsideronte një kërkesë të tillë si shirk (idhujtari) dhe do ta quante atë që kërkon si politeist, duke thënë se shërimi dhe ringjallja janë vepra vetëm të Allahut të Lartësuar? Apo do ta pranonte këtë njeri si një kërkues të së vërtetës dhe udhëzimit? Sepse shërimi dhe ringjallja llogariten si vepra të Allahut, vetëm kur kryhen në mënyrë të pavarur dhe, kur besohet se ai që i kryen, ka një fuqi të tillë vetjake, atëherë një bindje e tillë është besim në hyjninë e tij, dhe kërkesa ndaj tij konsiderohet adhurim i tij.

Por, nëse shërimi dhe ringjallja ndodhin me një fuqi të dhënë nga Allahu, me lejen dhe vullnetin e Tij, në mënyrë që shëruesi dhe ringjallësi të jenë vetëm mjete të veprës së Allahut dhe shkak për realizimin e dëshirës së Tij, atëherë një bindje e tillë nuk quhet besim në hyjni dhe as kërkesa nuk konsiderohet adhurim.

²³⁰Sure “Al Imran”, ajeti 49.

Çështja e dytë: A është shirk (idhujtari), kërkimi i ndërmjetësimit (shefeatit) nga dikush tjetër, përveç Allahut të Lartësuar?

Nuk ka dyshim se ndërmjetësimi është një e drejtë e posaçme e Allahut të Lartësuar. Ajetet kur'anore, përveç argumenteve logjike, e dëshmojnë këtë. Si për shembull ajeti 44 i sures "Ez Zumer":

قُلْ لِلّٰهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا

"Thuaj: 'Ndërmjetësimi tërësisht i takon Allahut'".

Megjithatë, përkrah kësaj, shumë ajete të tjera tregojnë se Allahu u ka dhënë leje një grupi prej robëve të Tij, që ta ushtrojnë këtë të drejtë dhe të ndërmjetësojnë, në rrethana dhe kushte të caktuara, madje disa prej këtyre ajeteve përmendin në mënyrë të qartë tiparet dhe emrat e një pjese të këtyre ndërmjetësuesve, siç thotë Allahu i Lartësuar në ajeti 26 të sures "El Nexhm":

وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمَاوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئاً إِلَّا مِنْ بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضَى

"E sa engjëj ka në qiej që ndërmjetësimi i tyre nuk do të vlejë asgjë, përveç pas lejes së Allahut, për kë të dojë Ai dhe me kë të jetë i kënaqur".

Gjithashtu, Kur'ani ia ka pohuar Profetit të Islamit (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) "Mekamin e

lavdëruar”, ku thotë: **“Shpresohet që Zoti yt të të ngrejë ty në një vend të lavdëruar”.**²³¹

Komentuesit (mufesirët) e Kur'anit kanë thënë se ajo që nënkuptohet me “mekamin e lavdëruar” është: pozita e ndërmjetësimit (shfeaitit), bazuar në hadithet e shumta dhe të sakta që janë transmetuar në lidhje me këtë çështje.

Të gjitha këto janë çështje, për të cilat myslimanët janë të njëzëshëm. Por ajo që po diskutohet, është: A është kërkimi i ndërmjetësimit nga ai që i është dhënë e drejta për të ndërmjetësuar, si p.sh. të thuash: “O i Dërguari i Allahut, ndërmjetëso për ne”, shirk (idhujtari) apo jo?

Siç e kemi përmendur disa herë, çështja nuk qëndron nëse një kërkesë e tillë është efektive apo jo, por diskutimi është: A konsiderohet kjo kërkesë si adhurim apo jo?

Atëherë themi: Përgjigja tashmë është bërë e qartë nga ato që kemi sqaruar në diskutimet e mëparshme. Nëse ne besojmë se ata, ngaqë kërkojmë ndërmjetësim, kanë të drejtë të ndërmjetësojnë për kë të duan, kur të duan dhe si të duan, pa u kthyer te leja hyjnore apo pa pasur nevojë për të, atëherë, padyshim që një kërkesë e tillë për ndërmjetësim, është adhurim dhe ai që e bën këtë kërkesë, është mushrik (idhujtar), që ka devijuar nga rruga e teuhidit (besimit në Një Zot), sepse ka kërkuar një vepër dhe një atribut të Allahut nga dikush tjetër, përveç Tij.

²³¹ Sure “El Isra”, ajeti 79.

Ndërsa, nëse kërkojmë ndërmjetësim nga njëri prej këtyre ndërmjetësuesve, duke besuar se ai është një krijesë e kufizuar e Allahut dhe nuk mund të ndërmjetësojë për askënd, përveçse me lejen e Tij, atëherë një kërkesë e tillë nuk dallon nga një kërkesë e zakonshme dhe nuk del jashtë kornizës së teuhidit (njëshmërisë së Allahut).

E nëse ndokush mendon se ky veprim (d.m.th. kërkimi i ndërmjetësimit nga të dashurit e Allahut) ngjan në pamje të jashtme me veprimin e idhujtarëve dhe kërkimin e ndërmjetësimit prej idhujve të tyre, atëherë një mendim i tillë është i gabuar dhe larg nga e vërteta, sepse ngjashmëria e jashtme kurrë nuk mund të jetë kriter për gjykim. Kriteri i vërtetë për gjykimin është: qëllimi i atij që kërkon dhe besimi i tij rreth ndërmjetësuesit. Është shumë e qartë se kriteri është qëllimi dhe bindja e brendshme, jo format apo pamja e jashtme.

Përveç kësaj, dallimi mes dy veprimeve është i qartë në dy aspekte:

Aspekti i parë: Nuk ka dyshim se besimi i një besimtari monoteist, në lidhje me të dashurit e Allahut, ndryshon plotësisht nga besimi i një idhujtari për idhujt e tij, sepse idhujt dhe statujat, sipas besimit të idhujtarëve, ishin zota të vegjël, që zotëronin diçka nga cilësitë hyjnore, si ndërmjetësimi dhe falja.

Ndërsa, ndryshe është për ithtarët e teuhidit (njëshmërisë së Allahut), të cilët besojnë se ata tek të cilët kërkojnë ndërmjetësim, janë robër të nderuar, që nuk i kundërshtojnë Allahut dhe veprojnë vetëm sipas urdhrit të Tij.

Ata, gjithashtu, besojnë se këta nuk zotërojnë asgjë nga ndërmjetësimi dhe nuk ndërmjetësojnë për askënd, përveçse me lejen e Allahut dhe ndërmjetësojnë vetëm për ata që Ai është i kënaqur.

Pra, në përmbledhje, realizimi i ndërmjetësimit, nga ana e tyre, kërkon plotësimin e dy kushteve:

I Pari: Që ndërmjetësuesi të ketë marrë leje për të ndërmjetësuar.

I Dyti: Që ai për të cilin kërkohet ndërmjetësimi, të jetë i pranuar (i kënaqur) tek Allahu.

Prandaj, nëse një mysliman i drejtohet një njeriu të mirë dhe i thotë: “Ndërmjetëso për mua te Allahu”, ai nuk e thotë këtë veçse duke qenë i vetëdijshëm se ndërmjetësimi është i kushtëzuar me këto dy kushte të përmendura.

Aspekti i dytë: Idhujtarët jo vetëm që kërkonin ndërmjetësim nga idhujt, por i adhuronin edhe ata, në atë mënyrë që ata e konsideronin përgjigjen ndaj lutjeve dhe ndërmjetësimin e idhujve si shpërblim për adhurimin që u bënin atyre.

Ndryshe nga kjo, ithtarët e teuhidit (besimit në Një Zot) nuk adhurojnë askënd tjetër, përveç Allahut, as edhe për një çast të vetëm.

Ndërsa kërkimi i ndërmjetësimit nga ana e besimtarëve përmes atyre ndërmjetësuesve nuk është gjë tjetër veçse përfitim nga pozita e lavdëruar që Allahu ia ka dhënë Profetit të Tij, në ato raste, kur Allahu lejon një gjë të tillë.

Prandaj, krahasimi i kërkesës për ndërmjetësim, nga ana e besimtarëve, me atë që bën idhujtarët, nuk është gjë tjetër veçse një mashtrim (shtrembërim i së vërtetës).

Është përmendur disa herë më parë se, nëse kriteri do të ishte ngjashmëria e jashtme, atëherë do të duhej të konsideronim si shirk edhe rrotullimin rreth Qabes së Shenjtë, prekjen e Gurit të Zi dhe vrapimin mes Safas dhe Mervës, duke i quajtur ato adhurim të gurëve, gjë që është padyshim e pavërtetë.

Vehabizmi dhe kërkitimi i ndërmjetësimit (shefeaitit)

Vehabitët, çdo kërkesë për ndërmjetësim, e konsiderojnë si shirk (idhujtari) dhe adhurim, dhe mendojnë se Kur'ani nuk i ka përshkruar paganët si idhujtarë për asgjë tjetër, përveçse për kërkesën e tyre për ndërmjetësim nga idhujt e tyre, ashtu siç thotë Zoti i Madhëruar:

وَيُغْبِذُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْصُرُهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ يُقُولُونَ هَؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ

“Dhe ata adhurojnë, në vend të Allahut, atë që nuk u sjell atyre dëm e as dobi, dhe thonë: ‘Këta janë ndërmjetësit tanë te Allahu’”.²³²

Sipas kësaj, ndërmjetësimi (shefeati), edhe pse është i vërtetë dhe i pranuar për ndërmjetësuesit e vërtetë, nuk lejohet të kërkohej prej tyre, sepse kjo konsiderohet si adhurim ndaj tyre.

²³² Sure “Junus”, ajeti 18.

Muhamed ibn Abdul Uehabi ka thënë: “Nëse dikush thotë: ‘Të mirët nuk kanë asgjë në dorë, por unë u drejtohem atyre dhe shpresoj që Allahu të më japë ndërmjetësim përmes tyre’, përgjigjja është: Kjo është thënie e jobesimtarëve dhe janë njësoj si ata. Lexoju atyre fjalën e Allahut:

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ

“Ndërsa ata që kanë marrë përveç Tij ndërmjetës, thonë: ‘Ne nuk i adhurojmë ata, përveçse që të na afrojnë sa më shumë te Allahu’”.²³³

Dhe fjalën e Tij:

وَيُقْبَلُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْصُرُهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ يُقُولُونَ هَؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ

“Dhe ata adhurojnë, në vend të Allahut, atë që nuk u sjell dëm e as dobi, dhe thonë: ‘Këta janë ndërmjetësit tanë te Allahu’”.²³⁴⁻²³⁵

Sërish, Muhamed ibn Abdul Uehabi ka thënë: “Nëse dikush thotë: ‘Profetit i është dhënë ndërmjetësimi (shefeati) dhe unë po e kërkoj atë nga ai të cilit ia ka dhënë Allahu’, përgjigjja është: Allahu ia ka dhënë atij ndërmjetësimin, por të ka ndaluar që ta kërkojë atë prej tij, ashtu siç thotë Allahu:

فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا

“Mos iu lutni askujt tjetër së bashku me Allahun”.²³⁶

²³³ Sure “Ez Zumer”, ajeti 3.

²³⁴ Sure “Junus”, ajeti 18.

²³⁵ “Keshfu Esh Shubuhati”, f. 7-9.

²³⁶ Sure “El Xhin”, ajeti 18.

Gjithashtu, ndërmjetësimi nuk i është dhënë vetëm Profetit Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Është vërtetuar se edhe engjëjt ndërmjetësojnë, edhe fëmijët që vdesin të vegjël, ndërmjetësojnë, edhe të devotshmit, ndërmjetësojnë.

A do të thuash se Allahu ua ka dhënë ndërmjetësimin, prandaj unë po e kërkoj prej tyre? Nëse e thua këtë, atëherë je kthyer te adhurimi i të mirëve (të devotshmëve), për të cilin Allahu ka folur në Librin e Tij”.²³⁷

Ibn Abdul Uehabi e mbështet ndalimin e kërkimit të ndërmjetësimit (shefa’atit) në tri ajete:

Ajeti i parë: Thënia e Allahut të Lartësuar:

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْصُرُهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ يَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شَفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ

“Dhe ata adhurojnë, në vend të Allahut, atë që nuk u sjell atyre dëm e as dobi, dhe thonë: ‘Këta janë ndërmjetësit tanë te Allahu’”.²³⁸

Ai tha se adhurimi i paganëve ndaj idhujve të tyre ishte i realizuar përmes kërkimit të ndërmjetësimit prej tyre, jo për ndonjë arsye tjetër.

Ajeti i dytë: Thënia e Allahut të Madhëruar:

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا تَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيَتَرْفُتُوا إِلَى اللَّهِ رُفْعَى

²³⁷ “Keshfu Esh Shubuhati”, f. 7-9.

²³⁸ Sure “Junus”, ajeti 18.

“Ndërsa ata që kanë marrë përveç Tij ndërmjetës, thonë: ‘Ne nuk i adhurojmë ata, përveçse që të na afrojnë sa më shumë te Allahu’”.²³⁹

Ai thotë se adhurimi i paganëve ndaj idhujve ishte i realizuar përmes kërkesës së ndërmjetësimit prej tyre.

Ajeti i tretë: Thënia e Allahut të Lartësuar:

فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا

“Mos iu lutni askujt tjetër së bashku me Allahun”.²⁴⁰

Duhet t’i shqyrtojmë këto tri ajete që janë përdorur si argument nga ai që thotë se kërkimi i ndërmjetësimit nga dikush që ka të drejtë për ndërmjetësim përbën adhurim ndaj tij. Dhe themi: për sa i përket argumentimit me ajetin e parë, përgjigjja është në dy drejtime:

1- Në thënien e Allahut:

وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ ...

“Dhe ata adhurojnë, në vend të Allahut, atë që nuk u sjell atyre dëm e as dobi...”, nuk ka asnjë dëshmi që mbështet qëllimin e tyre (të ndaluesve të kërimit të ndërmjetësimit). Kur Kur’ani i përshkruan këta njerëz si idhujtarë (mushrikë), kjo nuk është për shkak të kërkesës së ndërmjetësimit prej idhujve, por, sepse ata i adhuronin ato (idhujt), me qëllim që ata të ndërmjetësonin për ta në fund.

²³⁹ Sure “Ez Zumer”, ajeti 3.

²⁴⁰ Sure “El Xhin”, ajeti 18.

Meqë këta idhuj nuk ishin të aftë të plotësonin nevojat e paganëve, veprimi dhe kërkesa e tyre ishin veprime të pamenduara e të pavlera dhe jo domosdoshmërisht akte të shirkut (idhujtarisë).

Pra, thellimi në kuptimin e ajetit dhe vëzhgimi i faktit se këta idhujtarë kryenin dy veprime, (adhurimin dhe kërkimin e ndërmjetësimit), siç tregon fjala e Allahut: “Dhe ata adhurojnë... dhe thonë...”, tregon se arsyeja pse ata u cilësuan si idhujtarë, edhe pse e merituan këtë përsëkrim, ishte për shkak të adhurimit të atyre idhujve, jo për shkak të kërimit të ndërmjetësimit prej tyre, siç është e qartë.

Nëse kërkitimi i ndërmjetësimit nga idhujt do të ishte, në vetvete, adhurim ndaj tyre, atëherë nuk do të kishte nevojë për të sjellë një fjali tjetër, përkatësisht:

وَيُحْلِلُونَ هَؤُلَاءِ شُرَعَانَا

“dhe thonë: ‘këta janë ndërmjetësit tanë te Allahu’”, pas fjalës: وَيُحْلِلُونَ “dhe ata adhurojnë,” sepse do të ishte përsëritje pa dobi.

Lidhja e fjalisë së dytë me të parën (me anë të bashkimit gramatikor) tregon se ka ndryshim mes tyre. Prandaj, ky ajet nuk dëshmon që kërkitimi i ndërmjetësimit nga idhujt, ishte adhurim ndaj tyre e aq më pak të thuhet se kërkitimi i ndërmjetësimit nga të afërmit tek Allahu (siç janë të devotshmit), është adhurim ndaj tyre.

Po, është vërtetuar që kërkitimi i ndërmjetësimit nga idhujt, ishte adhurim ndaj tyre, por për një arsye tjetër, e cila nuk ekziston në kërkitimin e ndërmjetësimit nga Profeti. Kjo do të shpjegohet më tej.

2- Ekziston një dallim mes dy llojeve të kërkitimit të ndërmjetësimit:

Paganët e konsideronin idhullin si një zot, faktor kryesor i ndërmjetësimit, që mund të ndërmjetësonte për kë të donte dhe si të donte. Kërkitimi i ndërmjetësimit me këtë bindje është shirk (idhujtari). Për këtë arsye, Allahu e kritikon këtë besim duke thënë:

قُلْ لِلّٰهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا

“Thuaj: ‘Ndërmjetësimi i përket të gjithë Allahut’”.²⁴¹

Ndërkohë, myslimanët nuk besojnë se të devotshmit e tyre (evliatë) e zotërojnë këtë pozitë. Ata e recitojnë natë e ditë fjalën e Allahut:

مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ

“Kush mund të ndërmjetësojë tek Ai, përveç me lejen e Tij?”²⁴²

Me këtë dallim të qartë dhe ndryshim të dukshëm, si mund të krahasohet njëra me tjetrën? Dëshmia që tregon se paganët

²⁴¹ Sure “Ez Zumer”, ajeti 44.

²⁴² Sure “El Bekare”, ajeti 255.

besonin se idhujt e tyre zotëronin të drejtën e ndërmjetësimit, mbështetet në dy çështje:

E **para**: Theksimi nga ana e Kur'anit në disa ajete se ndërmjetësimi i ndërmjetësuesit është i kushtëzuar me lejen dhe pëlqimin e Allahut, siç thotë Ai:

مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ

“Kush mund të ndërmjetësojë tek Ai, përveç me lejen e Tij?”²⁴³

Dhe:

مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ

“Nuk ka ndërmjetës, përveçse pas lejes së Tij”.²⁴⁴

Dhe:

يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ

“Atë ditë, ndërmjetësimi nuk do të vlejë, përveç për atë që i ka dhënë leje i Gjithëmëshirshmi”.²⁴⁵

Dhe:

لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئاً إِلَّا مِنْ بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ

²⁴³ Sure “El Bekare”, ajeti 255.

²⁴⁴ Sure “Junus”, ajeti 3.

²⁴⁵ Sure “Ta Ha”, ajeti 109.

“Ndërmjetësimi i tyre nuk do të vlejë aspak, përveç pas lejes që jep Allahu për kë të dojë”.²⁴⁶

Dhe:

وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَى

“Dhe ata nuk ndërmjetësojnë, përveç për atë me të cilin Ai është i kënaqur”.²⁴⁷

E **dyta:** Theksimi i Kur'anit se idhujt nuk e zotërojnë ndërmjetësimin, por ai i përket vetëm atij që e zotëron me të drejtë:

Allahu i Madhëruar thotë:

وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ

“Ata që i lusin përveç Tij, nuk zotërojnë ndërmjetësimin, përveç atij që dëshmon të vërtetën”.²⁴⁸

Dhe:

لَا يَتَمَلَّكُونَ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنْ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا

“Ata nuk kanë fuqinë të ndërmjetësojnë, përveç atyre që kanë bërë një marrëveshje me të Gjithëmëshirshmin”.²⁴⁹

²⁴⁶ Sure “En Nexhm”, ajeti 26.

²⁴⁷ Sure “El Enbija”, ajeti 28.

²⁴⁸ Sure “Ez Zuhruf”, ajeti 86.

²⁴⁹ Sure “Merjem”, ajeti 87.

Prandaj, ndërmjetësimi është një e drejtë e pastër që i përket vetëm atij që e zotëron dhe ai është vetëm Allahu, siç e tregojnë qartë ajetet e lartpërmendura.

Ndërsa paganët besonin se idhujt e tyre e zotëronin këtë të drejtë, prandaj, së pari, i adhuronin ata dhe, së dyti, kërkonin prej tyre ndërmjetësim tek Allahu.

Po, ajo që kuptohet qartë nga fjala e Allahut të Lartësuar:

لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنْ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا

“Nuk kanë fuqinë për të ndërmjetësuar, përveç atyre që kanë bërë një marrëveshje me të Gjithëmëshirshmin”.²⁵⁰

Ajet tjetër që flet për këtë çështje:

وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ

“Ata që lusin përveç Tij, nuk zotërojnë ndërmjetësimin, përveç atij që dëshmon të vërtetën”.²⁵¹ Ky ajet tregon se ata që kanë bërë marrëveshje (me Allahun) dhe ata që dëshmojnë të vërtetën, e zotërojnë ndërmjetësimin, ashtu siç kërkon (gjykon) kuptimi i përjashtimit në këto ajete.

Por ajo që nënkuptohet me “zotërimin”, në këto dy ajete, është: të qenit të lejuar (me leje nga Allahu), në bazë të përputhjes me ajetet e tjera dhe jo zotërimi, në kuptimin e pavarësisë ose delegimit të plotë, sepse, përndryshe, do të kishte kundërthënie dhe mospërputhje midis kuptimeve të ajeteve.

²⁵⁰ Sure “Merjem”, ajeti 87.

²⁵¹ Sure “Ez Zuhruf”, ajeti 86.

Për sa i përket asaj që është transmetuar në librat e historisë dhe biografive, se paganët thoshin gjatë ihramit dhe tavafit: “Përveç një shoku që është për Ty, Ti e zotëron atë dhe gjithçka që ai zotëron”²⁵², kjo mund të interpretohet në të dy mënyrat, si zotërim i vërtetë dhe si leje e kufizuar.

Me këtë bëhet e qartë edhe dobësia e argumentit të bazuar në ajetin e dytë:

تَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيَعْبُدُوا ...

“Ne nuk i adhurojmë ata, përveçse që të na afrojnë te Allahu...”

Ibn Abdul Uahabi e interpretoi fjalën e Allahut **“Ne nuk i adhurojmë ata”** si kërkim ndërmjetësimi, ndërkohë që ajeti i përmendur më herët: **“dhe ata adhurojnë... dhe thonë...”**, është i qartë në dallimin mes adhurimit dhe kërimit të ndërmjetësimit.

Ai është adhurim, vetëm nëse ndërmjetësi që thirret, merret si zot apo si një nga zotat e vegjël, ashtu siç është sqaruar më parë.

Për sa i përket asaj që e ka pranuar Ibn Abdul Uahabi (në fjalën e tij të cituar më parë), se Allahu ia ka dhënë ndërmjetësimin Profetit të Tij, por i ka ndaluar njerëzit ta kërkojnë atë prej tij, kjo është diçka e çuditshme, sepse nuk ka asnjë ajet apo hadith që të tregojë se është e ndaluar ta kërkojë ndërmjetësimin nga Profeti Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Përveç kësaj, ky ndalim është i çuditshëm edhe nga ana logjike: është njësoj sikur t’i jepet uji ujëdhënësit dhe t’u

²⁵² “El Milelu ue En Nihelu”, vëll. 2, f. 255.

ndalohet njerëzve të kërkojnë ujë prej tij, ose t'i jepet Profetit lumi i Keutherit dhe umetit t'i ndalohet ta kërkojnë prej tij.

Për sa i përket fjalës së Allahut të Lartësuar: **“Mos thirrni askënd tjetër për krahas Allahut”**, që është ajeti i tretë që Ibn Abdul Uahabi e ka përdorur si argument, shpjegimi i kuptimit të tij do të vijë më vonë, kur do të sqarojmë se kuptimi i “thirrjes” (الدعوة) në këtë ajet është adhurimi. Pra, kuptimi i (فَلَا تَدْعُوا) është: mos adhuroni askënd tjetër krahas Allahut. Ndalesa dhe ndalimi, i përmendur në këtë ajet, ka të bëjë me adhurimin e dikujt tjetër, përveç Allahut, jo me çdo lloj thirrjeje (kërkese) që i drejtohet dikujt tjetër, përveç Tij. Kërkimi i ndërmjetësimit (shfeat) nuk është gjë tjetër veçse kërkim i lutjes nga dikush tjetër, jo adhurim i tij. Midis këtyre dy çështjeve ka një dallim të madh.

Nga kjo bëhet e qartë edhe dobësia e argumentit të katërt të Muhamed ibn Abdul Uahabit në librin “Keshfu Shubuhāt”, që përmbledhtazi është: “Kërkimi nga ndërmjetësi (shefiu) bie ndesh me sinqeritetin në teuhidin që u është bërë obligim robve, sipas fjalës së Allahut:

مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ

“Duke ia përkushtuar Atij fenë me sinqeritet”.²⁵³⁻²⁵⁴

Pra, ai pretendon se kërkimi i ndërmjetësimit nga dikush tjetër, përveç Allahut, cenon pastërtinë e teuhidit. Ky është një argument i dobët, siç u sqarua më herët.

²⁵³ Sure “El Bejjine”, ajeti 5.

²⁵⁴ “Keshfu Shubuhāt”, f. 8.

Thirrja (lutja) ndaj ndërmjetësuesit (shefiut), pasi të jetë vërtetuar se ai ka leje dhe pëlqim nga Allahu, nuk është adhurim ndaj atij ndërmjetësi, që të përbëjë kundërshtim me singeritetin e adhurimit ndaj Allahut të Madhëruar. Por ajo është thjesht kërkesë që ai të lutet (tek Allahu).

Singeriteti kërkohet në adhurim, jo në kërkesën për lutje nga të tjerët. Kjo lloj kërkesë nuk bie ndesh me thirrjen ndaj Allahut, përkundrazi, ajo është e pandarë prej saj, sepse ndërmjetësimi (shefeat) vjen nga fjala “esh shef’u”, që do të thotë “me u bashku”. Kërkimi i ndërmjetësimit do të thotë që ai që kërkon ndërmjetësim, i drejtohet ndërmjetësit që t’i bashkohet në lutje ndaj Allahut, që të luten së bashku, që Allahu t’ia falë mëkatet.

Pra, thirrja ndaj ndërmjetësit nuk është gjë tjetër veçse një kërkesë që ai të lutet për ty te Allahu, asgjë më shumë. Atëherë, çfarë problemi ka në këtë gjë, sipas teje?!

Është për t’u habitur, kur kërkesa për ndërmjetësim nga Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ose të tjerët interpretohet si lutje drejtuar Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) përkrah Allahut, ashtu siç bëri shejkh Ibn Bulhejd, gjykatësi i madh në Medinë²⁵⁵, kur tha: “Ajo që bëjnë injorantët pranë këtyre varrezave, kur fërkohen me to dhe i thërrasin ato përkrah Allahut”.

²⁵⁵ Gazeta “Ummul Kurra”, në numrin e saj 69, të datës 17 Sheval, viti 1344 hixhri, ka transmetuar të gjithë tekstin e këtyre pyetjeve dhe përgjigjeve (që u referoheshin çështjeve të ndërlidhura me kërkimin e ndërmjetësimit dhe qëndrimin ndaj varreve dhe ndërmjetësve).

Nuk është e fshehtë dobësia që ka në fjalët e tij:

Së pari: Këta që kërkojnë ndërmjetësim pranë varrezave, nuk i shoqërojnë të tjerët me Allahun në lutje (e cila është thelbi i adhurimit) dhe nuk i luten askujt tjetër përveç Allahut, të Vetmit dhe të Pushtetshmit. Ata vetëm i kërkojnë të afërmve të Allahut (evlijave) që t’ia bashkojnë lutjen e tyre lutjes së atyre që kërkojnë, që t’i luten së bashku Allahut për plotësimin e nevojës së tyre.

Po të mos ishte kjo (pra, bashkimi në lutje), nuk do të kishte kuptim kërkesa për ndërmjetësim, sepse ndërmjetësimi është marrë nga fjala “esh shef’u”, që është e kundërta e “të vetmit” (el uitr). Ai që kërkon ndërmjetësim, i kërkon të dashurit të Allahut që t’i bashkohet në lutje dhe të jenë bashkë në këtë veprim. Atëherë, ku është këtu bashkimi i dikujt tjetër me Allahun në adhurim?!

Së dyti: Myslimanët nuk u luten varreve, por i kërkojnë personit të varrosur (pra, të zotit të varrit) që të bashkohet me ta në lutje, sepse ai ka një pozitë të lartë tek Allahu, edhe pse ka ndërruar jetë, por ai është i gjallë dhe i furnizuar pranë Zotit të tij, siç thuhet qartë në Librin e Shenjtë (Kur’anin). Lutja e tij nuk refuzohet, për shkak të fjalës së Allahut në lidhje me Profetin Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*):

وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا

“Sikur ata, kur i bënë padrejtësi vetvetes, të vinin tek ti, të kërkonin falje prej Allahut dhe i Dërguari të kërkonte falje

për ta, do ta gjenin Allahun Pranues të pendimit dhe Mëshirues".²⁵⁶

Dhe:

وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ

"Falja atyre namazin, sepse namazi yt është prehje për ta".²⁵⁷

Për më tepër, shihet se Ibn Tejmije, në disa nga mesazhet e tij²⁵⁸ dhe nxënësi i shkollës së tij, Muhamed ibn Abdul Uehabi, në mesazhin e tij "Erba'atu Kauaidi"²⁵⁹, kanë përdorur si argument për ndalimin e kërimit të ndërmjetësimit nga dikush tjetër përveç Allahut, fjalën e Allahut:

قُلْ لِلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعاً

"Thuaj: 'Ndërmjetësimi të gjithëve i përket Allahut'".²⁶⁰

Por ky është një interpretim i gabuar i ajetit, sepse kuptimi i ajetit nuk është se vetëm Allahu është Ai që ndërmjetëson, ndërsa të tjerët jo, sepse Allahu nuk ndërmjetëson te askush, por Profetët, të mirët dhe engjëjt janë ata që ndërmjetësojnë te Ai.

Gjithashtu, kuptimi i ajetit nuk është se nuk lejohet të kërkohej ndërmjetësim veçse prej Tij, të Madhëruarit, por se

²⁵⁶ Sure "En Nisa", ajeti 64.

²⁵⁷ Sure "Et Teube", ajeti 103.

²⁵⁸ "Risaletun fi Zijaratil Kubur uel Istigatheti bil Makburi", f. 156.

²⁵⁹ "Erba'atu Kauaidi" e Muhamed ibn Abdul Uahabit, f. 25. "Keshful Irtijabi", f. 240-241. "Keshful Shubuhati" i Muhamed ibn Abdul Uehabit, f. 8.

²⁶⁰ Sure "Ez Zumer", ajeti 44.

Allahu është Zotëruesi i çështjes së ndërmjetësimit dhe askush nuk mund të ndërmjetësojë tek Ai pa lejen e Tij.

Allahu i Lartësuar thotë:

مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ وَقَالَ : (وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَى).

“Kush është ai që mund të ndërmjetësojë tek Ai, përveç me lejen e Tij?”

Qëllimi i asaj që thamë, bëhet i qartë, nëse vërejmë fillimin e ajetit, ku thuhet:

أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ شُعَاءً قُلُ أُولَئِكَ لَئِنْ كَانُوا لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلَا يَحْكُمُونَ * قُلْ لِلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا

“A mos kanë marrë ndërmjetës përveç Allahut? Thuaj: ‘Edhe kur ata nuk zotërojnë asgjë dhe nuk kanë mend?!’ Thuaj: ‘Allahut i përket gjithë ndërmjetësimi’”.²⁶¹

Pjesa e fundit e ajetit është në kundërshtim me ata që kanë marrë idhuj dhe gurë si ndërmjetës te Allahu dhe kanë thënë: “Këta janë ndërmjetësit tanë te Allahu”, ndërkohë që ata (idhujt) nuk kishin asgjë, as mend, as logjikë. Si mund të kenë, pra, fuqi për të ndërmjetësuar, kur nuk kuptojnë asgjë?

Zamakhshariu thotë në veprën e tij “El Kashshaf”: “(Min dūnillāh مِنْ دُونِ اللَّهِ)” do të thotë: pa lejen e Tij.

Kuptimi i ajetit: **“Allahut i përket gjithë ndërmjetësimi”**, është: Allahu është Zotëruesi i saj dhe askush nuk mund të ndërmjetësojë përveçse me dy kushte:

²⁶¹ Sure “Ez Zumer”, ajetet 43-44.

1- Që ai për të cilin ndërmjetësohet, të jetë i kënaqur nga Allahu.

2- Që ndërmjetësi të ketë marrë leje nga Allahu. Në këtë rast, këto kushte mungojnë plotësisht.²⁶²

Ajo që ka pohuar Ibn Abdul Uahabi dhe para tij Ibn Tejmije, si dhe ndjekësit e tyre, se ky ajet tregon që kërkimi i ndërmjetësimit lejohet vetëm nga Allahu dhe jo nga ndonjë krijesë, edhe nëse ajo krijesë ka të drejtën për të ndërmjetësuar, nuk është përmendur nga asnjë prej komentuesve të Kur'anit.

Pastaj, si mund të bëhet dallimi mes kërkimit të ndërmjetësimit nga një i gjallë dhe kërkimit të tij nga një i vdekur, në mënyrë që i pari të jetë i lejuar, siç dëshmohet qartë në fjalën e Allahut:

وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا

“Sikur ata, kur i bënë padrejtësi vetvetes, të vinin tek ti (o Muhamed), të kërkonin falje prej Allahut dhe i Dërguari të kërkonte falje për ta, do ta gjenin Allahun Pranues të pendimit dhe Mëshirues”.²⁶³

Dhe po ashtu, me argumentin e kërkesës që bijtë e Jakubit i bënë babait të tyre për falje, duke i thënë:

يَا أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا

²⁶² Tefsiri “El Keshshaf”, vëll. 3, f. 34

²⁶³ Sure “En Nisa”, ajeti 64.

“O babai ynë, kërko falje për ne!”²⁶⁴ Dhe Jakubi (*Paqja qoftë mbi të!*) u premtoi atyre se do të kërkonte falje për ta.

Atëherë, përse të mos jetë i lejuar edhe rasti i dytë, domethënë, kërkimi i ndërmjetësimit nga i vdekuri?

A mund të jetë jeta apo vdekja një faktor që ndikon në thelbin e veprës (që e bën atë shirk ose jo)? Ndërkohë që është sqaruar më parë se jeta apo vdekja nuk janë kriter për teuhid apo shirk dhe si rrjedhojë, as për lejimin apo ndalimin e ndërmjetësimit.

Nëse i vëren librat e vehabive, do të shohësh se arsyeja që i çoi ata në gabim dhe ngatërrim, është ngjashmëria e jashtme mes veprës së monoteistëve në kërkimin e ndërmjetësimit, ndihmës nga të vdekurit dhe ndërmjetësimit me ta, me veprën e idhujtarëve pranë idhujve të tyre.

Kjo do të thotë se ata u mbështetën te format dhe dukjet e jashtme, dhe u treguan të pavëmendshëm ndaj qëllimeve dhe ndërgjegjes (ndjenjave të brendshme).

Edhe ti, o lexues, nëse ndalesh në përmbajtjen e këtyre kapitujve, do të shohësh se dallimi mes dy veprave (veprës së monoteistëve dhe asaj të idhujtarëve) është i qartë në shumë aspekte, nga të cilat përmendim:

1- Idhujtarët besonin në hyjninë e idhujve, në kuptimin që është përmendur më herët, ndërsa monoteistët nuk besojnë kështu.

²⁶⁴ Sure “Jusuf”, ajeti 97.

2- Idhujt dhe figurat e adhurimit ishin të pafuqishëm për t'iu përgjigjur kërkesave të tyre, ndryshe nga shpirtrat e pastër e të shenjtë, të cilët janë të gjallë sipas tekstit të Shenjtë të Kur'anit dhe të aftë për të kryer atë që u kërkohet në lutje.

3- Idhujt nuk kanë leje (nga Allahu) për të ndërmjetësuar, ndryshe nga i Dërguari i Lavdishëm (Profeti Muhamed), i cili është i lejuar të ndërmjetësojë, sipas tekstit të Kur'anit:

عَسَى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَاماً مَحْمُوداً

“Ndoshta Zoti yt do të të ngrejë në një pozitë të lavdëruar”.²⁶⁵

Pozita e lavdëruar (El Mekumul Mahmud), sipas mendimit të komentuesve, është pozita e ndërmjetësimit (shefeat).

²⁶⁵ Sure “El Isra”, ajeti 79.

Çështja e tretë: A është kërkitimi i ndihmës nga dikush tjetër, përveç Allahut, një formë shirku (idhujtarie)?

Kërkitimi i ndihmës nga dikush tjetër, përveç Allahut, mund të ndodhë në dy forma:

1- Të kërkohej ndihmë nga një faktor, qoftë ai natyror apo jo, me bindjen se veprimi i tij është i mbështetur te Allahu, në kuptimin që ai është i aftë të ndihmojë njerëzit dhe të largojë problemet e tyre me fuqinë që ia ka dhënë Allahu dhe me lejen e Tij.

Ky lloj i kërkitimit të ndihmës, në të vërtetë, nuk ndahet nga kërkitimi i ndihmës prej vetë Allahut, sepse ai përfshin pranimin se është Ai që u ka dhënë atyre faktorëve ndikimin dhe u ka lejuar ta kenë atë, dhe nëse dëshiron, Ai mund t'ua heqë dhe t'i zhveshë prej tij.

Kështu që, nëse bujku kërkon ndihmë nga faktorë natyrorë, si: dielli, uji dhe lërimi i tokës, ai, në të vërtetë, ka kërkuar ndihmë nga Allahu, sepse është Ai që u ka dhënë këtyre faktorëve aftësinë për të zhvilluar atë që është mbjellë në tokë dhe për ta nxjerrë atë deri në plotësim.

Nëse kërkon ndihmë nga një njeri apo nga ndonjë faktor natyror apo jo natyror, me bindjen se ai është i pavarur në ekzistencën e tij ose në veprimin e tij nga Allahu, atëherë nuk ka dyshim se një bindje e tillë është shirk (idhujtari) dhe kërkitimi i

ndihmës, në këtë rast, është adhurim, për shkak të besimit në hyjninë e tij.

Kështu që, nëse një bujk kërkon ndihmë nga faktorët e përmendur dhe beson se ata janë të pavarur në ndikimin e tyre, ose janë të pavarur në ekzistencën dhe substancën e tyre, ashtu si edhe në veprimin dhe fuqinë e tyre, atëherë ky besim është shirk dhe kërkesa është adhurim.

Me autorin e tefsirit “El Menar”, në komentimin e kufizimit të kërimit të ndihmës

Autori i tefsirit “El Menar” ka menduar se kufiri i teuhidit (besimi në Njeshmërinë e Zotit) është që të mbështetemi në fuqinë tonë dhe të bashkëpunojmë me njëri-tjetrin, në shkallën e parë, dhe më pas t’ia lëmë pjesën tjetër të çështjes Allahut, i Cili është i Gjithëfuqishëm, dhe të kërkojmë prej Tij, dhe jo prej dikujt tjetër. Ai, në lidhje me këtë, thotë: “Na takon të bëjmë gjithçka që është në mundësinë tonë dhe të japim çfarë kemi nga forca dhe mundësia për të përmirësuar veprat tona, dhe të bashkëpunojmë e të ndihmojmë njëri-tjetrin, dhe t’ia dorëzojmë çështjen që është përtej përpjekjes sonë Atij që është i Gjithëfuqishëm, dhe t’i drejtohem vetëm Atij, dhe ta kërkojmë ndihmën për veprimin dhe për arritjen e frytit nga Ai, dhe jo nga dikush tjetër”.²⁶⁶

Edhe pse është e vërtetë, që duhet të përfitojmë nga fuqia jonë ose nga faktorët natyrorë materialë, por është e

²⁶⁶ “El Menar”, vëll. 1, f. 59.

domosdoshme që të mos besojmë në pavarësinë e tyre, përndryshe do të dilnim jashtë kufijve të teuhidit (besimi në Njëshmërinë e Zotit).

Nëse dikush beson se, përveç faktorëve dhe forcave natyrore, ekziston edhe një zinxhir shkaqesh jonatyrore, të cilat janë të gjitha nga robtë e devotshëm të Allahut dhe mund të ofrojnë ndihmë për atë që u kërkon ndihmë, nën kushte të veçanta dhe me lejen dhe miratimin e Allahut, pa pasur asnjë pavarësi, as në ekzistencën e tyre e as në ndikimin e tyre, atëherë, nëse ky person kërkon ndihmë nga këto forca jo natyrore, me këtë bindje të përmendur, jo vetëm që kërkimi i tij i ndihmës nuk është veprim i gabuar, por është kërkim ndihme nga vetë Allahu. Nuk ka asnjë dallim midis këtyre dy llojeve të kërimit të ndihmës (kërkimi i ndihmës nga faktorë natyrorë dhe kërkimi i ndihmës nga robtë e devotshëm të Allahut).

2- Sa për çështjen, nëse u është dhënë atyre (robërve të devotshëm) kjo aftësi për të ndihmuar apo jo, kjo është jashtë temës së kërimit tonë dhe vërtetimi i saj u përket studimeve të tjera kur'anore, për të cilat kemi tërhequr vëmendjen më shumë se një herë.

Nëse kërkimi i ndihmës nga robtë e mirë (të devotshëm), në mënyrën e përmendur, do të ishte shirk (idhujtari), atëherë do të duhej që edhe forma e parë e kërimit të ndihmës të konsiderohej, po ashtu, të jetë si pjesë e shirkut. Nuk ka asnjë arsye për të bërë dallim mes kërimit të ndihmës nga faktorë natyrorë dhe kërimit të ndihmës nga të tjerët, nëse të dyja bëhen në të njëjtën mënyrë, duke u mbështetur te fuqia e Allahut dhe me lejen dhe dëshirën e Tij. Të thuash se e para është në përputhje me

teuhidin (besimin në Një Zot) dhe e dyta e kundërshton atë, nuk qëndron.

Nga ky shpjegim bëhet i qartë qëllimi i dy kategorive të ajeteve që janë shënuar për çështjen e kërimit të ndihmës:

Kategoria e parë: Kufizon kërkimin e ndihmës vetëm te Allahu dhe e konsideron Atë Ndhmuesin dhe Mbështetësin e vetëm.

Kategoria e dytë: Na fton drejt një sërë çështjesh të caktuara, përveç Allahut dhe i konsideron ato ndihmëse dhe mbështetëse, përkrah Allahut.

Unë them (autori): Nga shpjegimi i mëparshëm u bë e qartë mënyra e pajtimit mes këtyre dy llojeve të ajeteve dhe u tregua se nuk ka asnjë kundërshti mes tyre, në asnjë mënyrë. Mirëpo, një grup njerëzish kapen vetëm me kategorinë e parë të ajeteve dhe e konsiderojnë të gabuar çdo lloj kërkit ndihme nga dikush tjetër, përveç Allahut. Pastaj detyrohen ta përjashtojnë (kërkimin e ndihmës nga fuqia njerëzore dhe shkaqet materiale) nga kuptimi i përgjithshëm i atyre ajeteve, që e kufizojnë ndihmën vetëm te Allahu, duke bërë përjashtim dhe duke thënë: Kërkimi i ndihmës nuk lejohet, veçse nga Allahu, përveç rasteve ku Allahu ka dhënë leje që të kërkohe ndihmë nga dikush tjetër, përveç Tij. Prandaj, kërkit i ndihmës nga fuqia njerëzore dhe nga faktorë natyrorë, megjithëse është kërkit ndihme jo nga Allahu, është i lejuar dhe i pranueshëm, në mënyrë përjashtuese. Mirëpo, një që beson në teuhid nuk e pranon një arsyetim të tillë.

Ndërsa qëllimi i ajeteve është krejtësisht tjetër, sepse grupi i ajeteve thërret në një gjë të vetme: të mos kërkohet ndihmë prej askujt tjetër, përveç Allahut. Kërkimi i ndihmës nga faktorë të tjerë duhet të jetë në një mënyrë që nuk bie ndesh me përkufizimin e ndihmës vetëm nga Allahu, por të jetë i tillë, që të konsiderohet si kërkim ndihme prej Allahut e jo prej dikujt tjetër.

Thënë ndryshe: Ajetet duan të thonë se ndihmësi dhe mbështetësi i vetëm, nga i cili çdo ndihmës dhe mbështetës e merr fuqinë dhe ndikimin e tij, është vetëm Allahu i Lartësuar. Mirëpo, Ai, megjithatë, e ka ndërtuar këtë univers mbi një zinxhir shkaktarësh dhe shkaqesh që veprojnë me fuqinë dhe urdhrin e Tij, dhe me varësinë e degës nga burimi. Prandaj, kërkimi i ndihmës nga këto shkakësi është njësoj si të kërkosh ndihmë nga Allahu, sepse ndihma nga dega është në thelb ndihmë nga burimi.

Më poshtë po përmendim disa ajete, si shembuj nga të dy llojet:

وَمَا تَنْصُرُوا إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

“Ndihma nuk është tjetër veçse prej Allahut, të Plotfuqishmit, të Urtit”.²⁶⁷

إِلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا آدَامَ نَسْتَعِينُ

“Vetëm Ty të adhurojmë dhe vetëm prej Teje kërkojmë ndihmë”.²⁶⁸

²⁶⁷ Sure “Al Imran”, ajeti 126.

²⁶⁸ Sure “El Fatiha”, ajeti 4.

وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

“Ndihma nuk është tjetër veçse prej Allahut. Vërtet, Allahu është i Plotfuqishëm, i Urtë”.²⁶⁹

Këto ajete janë shembuj nga lloji i parë. Tani, ja disa shembuj nga lloji tjetër i ajeteve, që na ftojnë të kërkojmë ndihmë jo vetëm nga Allahu, por edhe nga faktorë dhe shkaqe:

وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ

“Kërkoni ndihmë me durim dhe namaz”.²⁷⁰

وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى

“Bashkëpunoni në të mirë dhe në devotshmëri”.²⁷¹

مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ

“Ajo që më ka mundësuar Zoti im, është më e mirë, andaj ndihmoni me fuqi”.²⁷²

وَإِنْ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ

“Nëse kërkojnë ndihmën tuaj në fe, atëherë është detyrë t’i ndihmoni”.²⁷³

²⁶⁹ Sure “El Enfal”, ajeti 10.

²⁷⁰ Sure “El Bekare”, ajeti 45.

²⁷¹ Sure “El Maide”, ajeti 2.

²⁷² Sure “El Kehf”, ajeti 95.

²⁷³ Sure “El Enfal”, ajeti i 72.

Çelësi për zgjidhjen e dukjes së kundërthënies midis këtyre dy lloje ajetesh është ajo që e kemi përmendur më herët. Përmbledhja e saj është: Në univers ekziston vetëm një ndikues i plotë dhe i pavarur, i cili nuk varet nga askush, as në ekzistencën e tij dhe as në veprimin e tij dhe ai është Allahu i Lartësuar.

Sa për faktorët e tjerë, të gjithë janë të varur prej Tij, si në ekzistencën e tyre, ashtu edhe në veprimin e tyre. Ata veprojnë vetëm me lejen, dëshirën dhe fuqinë e Tij. Sikur këtyre faktorëve të mos u ishte dhënë fuqia që u është dhënë dhe të mos ishte vullneti i Tij, që të merrej ndihmë prej tyre, atëherë ata nuk do të kishin asnjë fuqi për asgjë.

Prandaj, ndihmësi i vërtetë, në çdo fazë, në këtë mënyrë, tërësisht, është Allahu dhe nuk është e drejtë të kërkohet ndihmë nga dikush, duke e konsideruar atë si ndihmues të pavarur. Për këtë arsye, një ndihmë e tillë është kufizuar vetëm te Allahu. Mirëpo, kjo nuk e ndalon aspak kërkimin e ndihmës nga të tjerët, duke i konsideruar ata si të varur (pra si ndihmues që veprojnë me mbështetje në fuqinë e Allahut). Është e qartë se një ndihmë e tillë nuk bie në kundërshtim me përkufizimin e ndihmës, vetëm Allahut, për dy shkaqe:

Shkaku i parë: Kërkimi i ndihmës që i është veçuar Allahut, është i ndryshëm nga kërkimi i ndihmës prej faktorëve të tjerë. Kërkimi i ndihmës që i përket vetëm Allahut, është ai që bëhet me bindjen se Ai është në gjendje të na ndihmojë vetvetiu, pa u mbështetur në askënd tjetër. Ndërsa kërkimi i ndihmës prej dikujt tjetër, përveç Allahut, bëhet në një mënyrë tjetër, pra, me

bindjen se ai që ndihmon, është në gjendje ta bëjë këtë, duke u mbështetur në fuqinë e Allahut, jo vetvetiu dhe në mënyrë të pavarur. Prandaj, nëse kërkimi i ndihmës, në formën e parë, është i veçantë për Allahun, kjo nuk do të thotë se edhe forma e dytë e kërimit të ndihmës është e kufizuar vetëm për Të.

Shkaku i dytë: Një ndihmë e tillë nuk është e ndarë nga ndihma prej Allahut, përkundrazi, ajo është vetë ndihma prej Tij. Sipas këndvështrimit të një besimtarit të vërtetë në Njëshmërinë e Allahut (i cili e sheh të gjithë universin si vepër dhe i mbështetur tek Allahu), nuk ka asnjë rrugëdalje tjetër përveç kësaj.

Nga ato që u përmendën më herët, bëhet e qartë, o lexues i nderuar, se në fjalët e Ibn Tejmijes ka një problem, kur ai thotë: “Sa për atë që pranon atë që është vërtetuar nëpërmjet Librit (Kur'anit), Sunetit dhe mendimit të përbashkët të dijetarëve, për ndërmjetësimin (shfeatin) e Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe kërkimin e ndërmjetësimit prej tij dhe të ngjashme, por që thotë: ‘Nuk duhet të thirret askush përveç Allahut dhe çështjet që vetëm Allahu ka fuqi t’i bëjë, nuk duhen kërkuar prej askujt tjetër veç Atij, – si falja e mëkateve, udhëzimi i zemrave, zbritja e shiut, rritja e bimësisë dhe të ngjashme’, atëherë ai ka të drejtë në këtë, madje për këtë nuk ka asnjë kundërshtim mes myslimanëve.

Allahu i Lartësuar thotë:

وَمَنْ يَتُخِذِ الذُّنُوبَ إِلاَّ اللَّهَ

“E kush i fal mëkatet përveç Allahut?”²⁷⁴

²⁷⁴ Sure “Al Imran”, ajeti 135.

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ

“Ti nuk mund ta udhëzosh atë që e do, por Allahu udhëzon kë të dojë”.²⁷⁵

Dhe:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرِ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ

“O njerëz, kujtoni mirësitë e Allahut ndaj jush! A ka ndonjë krijues tjetër përveç Allahut që ju furnizon nga qielli dhe Toka?”²⁷⁶

Dhe:

وَمَا جَعَلَ اللَّهُ إِلَّا بَشَرًا لَكُمْ وَلَظْمَةً لِقُلُوبِكُمْ بِهِ وَمَا النُّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ

“Allahu e bëri këtë vetëm si përgëzim për ju, që zemrat tuaja të qetësohen me të. Dhe ndihma nuk është tjetër veçse prej Allahut”.²⁷⁷

Dhe:

إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا

“Nëse ju nuk e ndihmoni atë (Profetin), Allahu tashmë e ka ndihmuar atë, kur ata që nuk besuan, e dëbuan atë, kur ai

²⁷⁵ Sure “El Kasas”, ajeti 56.

²⁷⁶ Sure “El Fatir”, ajeti 3.

²⁷⁷ Sure “Al Imran”, ajeti 126.

**ishte i dyti nga dy vetët në shpellë, kur i thoshte shokut të tij:
'Mos u mërzit, se me ne është Allahu'''.²⁷⁸⁻²⁷⁹**

Ibn Tejmije është treguar i pavëmendshëm, sepse disa prej këtyre çështjeve mund të kërkojnë edhe nga dikush tjetër, përveç Allahut, me kusht që të besohet se ai tjetri nuk është i pavarur në realizimin e tyre. Kjo nuk bie ndesh me kërkimin e tyre nga Allahu, me bindjen se Ai është i pavarur dhe i pasur nga të gjithë të tjerët për realizimin e tyre.

Po, është e vërtetë se një ndihmë e tillë nuk është e dobishme, vetëm nëse vërtetohet se dikush tjetër, përveç Tij, ka fuqi për ta përmbushur kërkesën, por kjo është jashtë diskutimit tonë, sepse çështja që po trajtojmë, është nëse ky veprim përbën shirk (idhujtari) apo jo. Ndërsa çështja, nëse ai që i kërkohet ndihma, ka aftësinë për ta përmbushur atë apo jo, nuk është tema jonë.

Ndonjëherë, mund të mendohet gabimisht se ndihma nuk vlen, gjithashtu, vetëm nëse vërtetohet se i kërkuari për ndihmë ka leje nga Allahu për ta ofruar atë ndihmë, ashtu siç kushtëzohet kjo për lejueshmërinë e vetë kërkesës për ndihmë, edhe nëse ajo nuk është shirk.

Por kjo është e justifikuar, sepse dhënia e aftësisë është dëshmi për lejimin e përgjithshëm të veprimeve, sepse nuk ka kuptim që Allahu t'i japë njeriut aftësinë dhe pastaj ta ndalojë plotësisht nga veprimet, ose t'i japë aftësinë dhe të ndalojë të tjerët të kërkojnë prej tij, që t'i bëjë ato veprime.

²⁷⁸ Sure "Et Teube", ajeti 40.

²⁷⁹ "Mexhmuaturr Rresailul Kubra" i Ibn Tejmijes, Shkresa 12, f. 482.

Mjafton për lejimin, që parimi në veprimet e njerëzve është lejimi dhe hallalli, dhe jo ndalimi dhe harami, përveç nëse një nga përkufizimet e ndaluara nga sheriatu zbatohet mbi atë veprim.

Në fund, e kujtojmë lexuesin e nderuar se autori i “El Menar”, meqë nuk e kishte konceptuar ndihmën nga shpirtat (e të vdekurve), përveçse në një formë të vetme, e konsideroi atë të pandarë nga shirku (idhujtaria) dhe tha: “Prej këtu e kuptoni se ata që kërkojnë ndihmë nga zotëruesit e varreve dhe tyrbeve për përmbushjen e nevojave të tyre, lehtësimin e çështjeve të tyre, shërimin e sëmundjeve të tyre, rritjen e të mbjellave të tyre dhe shkatërrimin e armiqve të tyre, dhe për çështje të tjera të dobishme, ata janë larguar nga rruga e teuhidit (Njësimi të Zotit), dhe janë shmangur nga përmendja e Allahut”.²⁸⁰

Nuk fshihet pavërtetësia e këtij mendimi, sepse kërkimi i ndihmës nga dikush tjetër, përveç Allahut (si p.sh. nga shkaqet natyrore), është dy llojesh:

Njëri prej tyre është vetë thelbi i teuhidit, ndërsa tjetri është shkak për shirk (idhujtari); njëri të kujton Allahun, ndërsa tjetri të largon prej Tij.

Kufiri ndërmjet teuhidit dhe shirkut nuk është nëse shkak është i dukshëm apo i padukshëm, por, është nëse ai vepron në mënyrë të pavarur apo jo, nëse është i pasur (i vetëmjaftueshëm) apo i varfër (i nevojshëm), nëse është thelbësor apo jo.

Kërkimi i ndihmës nga shkaqe që nuk janë të pavarura, por mbështeten tek Allahu, të cilat nuk veprojnë e as ndikojnë veçse

²⁸⁰ “El Menar”, vëll. 1, f. 59.

me lejen e Tij, jo vetëm që nuk çojnë në largim apo harresë ndaj Allahut, por përkundrazi, janë udhëzuesi dhe përkujtuesi më i mirë ndaj Tij, sepse kuptimi i kësaj është: ndërprerja e të gjitha shkaqeve dhe përfundimi i të gjitha arsyeve tek Ai.

Megjithëkëtë, si mund të thotë autori i veprës “El Menar”: “Ata janë të larguar nga përmendja e Allahut”? Nëse ky lloj i kërimit të ndihmës do të ishte shkak për harrimin dhe largimin nga Allahu, atëherë do të duhej që edhe kërkitimi i ndihmës nga shkaqet materiale dhe natyrore të ishte po ashtu shkak për largim nga Allahu.

Ajo që është edhe më e çuditshme se kaq, është fjala e shejkhut të Ez’herit, shejkh Mahmud Shaltut, i cili, në këtë kontekst, ka transmetuar fjalët e Muhamed Abduhit, pa shtuar e pa pakësuar asgjë dhe e ka mbyllur çështjen me kaq, duke u mbështetur vetëm në kuptimin e jashtëm të kufizimit në fjalën: “vetëm prej Teje ndihmë kërkojmë” (إِنَّا لَكَ نَسْتَعِينُ), i pavetëdijshëm ndaj thelbit të vërtetë të ajetit dhe ndaj ajeve të tjera që trajtojnë çështjen e kërimit të ndihmës.²⁸¹

Kritika e një mendimi të tretë

Ekziston edhe një mendim tjetër që qëndron në mes të dy mendimeve të mëparshme: është e lejuar të kërkohej ndihmë nga shkaqet natyrore për nevojat jetësore, ndërsa nuk lejohet të kërkohej ndihmë nga shkaqe të jashtëzakonshme, përveç në

²⁸¹ Shih tefsir “Sheltut”, 36-39.

formën e ndërmjetësimit dhe kërkesës për ndërhyrje tek Allahu i Lartësuar. Megjithëse ky mendim ka një nuancë të së vërtetës dhe një prekje të singeritetit, ai nuk është vetë e vërteta.

Ndalesa për të kërkuar ndihmë nga shkaqe të jashtëzakonshme, nëse nuk është e gabuar në të dy mënyrat, atëherë është e gabuar të paktën në njërin prej tyre, sepse, nëse ndalohet për shkak se çon në shirk (idhujtari), atëherë kjo bie poshtë, pasi është e supozuar që nuk ka shirk, ngase ai që kërkon ndihmë, e bën këtë me bindjen se ai nga i cili kërkohet ndihma, ndihmon vetëm me fuqinë që ia ka dhënë Allahu i Madhëruar dhe vepron vetëm me lejen dhe dëshirën e Tij dhe kërkimi i ndihmës me këtë bindje nuk përbën shirk. Nëse do të përbënte shirk, atëherë çfarë dallimi do të kishte mes ndalesës (kërkimit të ndihmës) dhe asaj që është e lejuar, pra, ndërmjetësimit dhe kërkesës për ndërhyrje?

Nëse ndalesa bazohet në mungesën e aftësisë tek ata për të ndihmuar, kjo është një çështje tjetër, një diskutim në aspektin e vetvetes (në detaje konkrete). Kjo është jashtë temës sonë, sepse debati ynë bazohet mbi supozimin se ata e kanë këtë aftësi.

Nëse ndalesa bazohet në atë se parimi për veprimet e të ngarkuarit me detyra fetare është ndalimi, derisa të vërtetohet lejimi, atëherë kjo rrëzohet përballë parimit të lejueshmërisë (origjina e gjërave është e lejuar), përderisa nuk ka një argument të prerë që e ndalon.

Nëse pranojmë se një lloj i tillë i kërkimit të ndihmës nuk është përmendur në lutje apo në burime të tjera, kjo nuk do të thotë se ai është i ndaluar.

Nëse ndalesa bazohet në ajetin: **“vetëm prej Teje ndihmë kërkojmë”** وَإِلَّاكَ نَسْتَعِينُ, duke e përfshirë këtu edhe këtë lloj ndihme që, siç e kemi sqaruar, nuk ndahet nga kërkimi i ndihmës prej Allahut, atëherë nuk mund të themi se ajeti është i kufizuar vetëm te ndërmjetësimi dhe kërkesa për ndërhyrje, sepse gjuha e ajetit nuk e pranon një kufizim të tillë dhe është e papërshtatshme për t’u kufizuar.

Çështja e katërt: A është adhurim lutja drejtuar njerëzve të mirë?

Nga studimet e mëparshme është sqaruar se kërkimi i nevojës nga dikush tjetër, përveç Allahut, me bindjen se ai nuk zotëron asgjë nga çështjet që i përkasin pozitës hyjnore dhe se atij nuk i është deleguar asgjë, por, edhe nëse vepron diçka, nuk e bën këtë veçse me lejen e Allahut të Madhëruar, nuk konsiderohet shirk (idhujtari).

Ka mbetur edhe një çështje tjetër në këtë drejtim, e cila është: Kur'ani Famëlartë ndalon, në disa raste, lutjen ndaj dikujt tjetër, përveç Allahut të Madhëruar. Mirëpo, vehabitët kanë përfunduar nga këto ajete se lutja është e barasvlershme me adhurimin.

Në vijim po paraqesim ajetet që e përmbajnë, madje e shpallin hapur këtë kërkesë:

وَأَنِ الْمُسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا

“Dhe xhamitë janë për Allahun, prandaj mos thirrni askënd tjetër me Të!”²⁸²

لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْمَعُونَ لَهُمْ شَيْءٌ

“Atij i përket thirrja e të vërtetës e ata që i thërrasin të tjerëve përveç Tij, nuk u përgjigjen atyre me asgjë”.²⁸³

²⁸² Sure “El Xhin”, ajeti 18.

²⁸³ Sure “Er Rra’d”, ajeti 14.

وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْمَعُونَ نَصْرَكُمْ وَلَا أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ

“E ata që i thërrisni përveç Tij, nuk janë në gjendje t’ju ndihmojnë, e as vetvetes nuk mund t’i ndihmojnë”.²⁸⁴

إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ عِبَادًا أَمْثَلُكُمْ

“Ata që i thërrisni përveç Allahut, janë vetëm rob si ju”.²⁸⁵

وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْعٍ

“E ata që i thërrisni përveç Tij, nuk kanë as cipën e bërthamës së hurmës”.²⁸⁶

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا

“Thuaj: ‘Thirrni ata që i pretendoni (si zota) përveç Tij; ata nuk kanë as pushtetin për t’jua larguar të keqen e as për ta ndryshuar atë’”.²⁸⁷

أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ

“Ata që i thërrisni, vetë kërkojnë ndërmjetësim te Zoti i tyre...”²⁸⁸

²⁸⁴ Sure “El A’raf”, ajeti 197.

²⁸⁵ Sure “El A’raf”, 194.

²⁸⁶ Sure “El Fatir”, ajeti 13.

²⁸⁷ Sure “El Isra”, ajeti 56.

²⁸⁸ Sure “El Isra”, ajeti 57.

وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ

“Mos thirr asgjë tjetër, përveç Allahut, që as nuk të bën dobi e as nuk të dëmton”.²⁸⁹

إِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ

“Nëse i thërrisni, ata nuk e dëgjojnë thirrjen tuaj”.²⁹⁰

وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

“E kush është më i humbur se ai që thërret, përveç Allahut, dikë që nuk i përgjigjet atij deri në Ditën e Kiametit”.²⁹¹

Nga këto ajete del se thirrja e dikujt tjetër, përveç Allahut, është e barabartë me thirrjen ndaj Allahut. Nga kjo nxirret se thirrja e dikujt tjetër është një formë adhurimi ndaj të thirrurit. Nga këto ajete, vehabitët nxjerrin përfundimin se thirrja ndaj evlijave dhe të mirëve, pas vdekjes së tyre, është adhurim ndaj atyre që thirren.

Përmbledhja e fjalës së tyre është se kush thotë me ndërmjetësim: “O Muhamed”, atëherë kjo thirrje, në vetvete, është adhurim ndaj të thirrurit.

San'anij, në këtë kontekst, thotë: “Allahu, në ajetin 60 të sures “Gafir”, e ka quajtur lutjen adhurim:

²⁸⁹ Sure “Junus”, ajeti 106.

²⁹⁰ Sure “Fatir”, ajeti 14.

²⁹¹ Sure “El Ahkaf”, ajeti 5.

ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي

“Lutmuni Mua, Unë do t’ju përgjigjem. Vërtet, ata që bëhen mendjemëdhenj për të m’u lutur Mua”. (apo: që refuzojnë të më adhurojnë)... Kush e thërret në emër të një Profeti apo një njeriu të mirë për diçka, ose thotë: “Ndërmjetëso për mua te Allahu për nevojën time”; ose: “Kërkoj ndërmjetësimin tënd te Allahu për nevojën time”, apo diçka të ngjashme, ose thotë: “Më shlyej borxhin”; ose: “Më shëro të sëmurin tim”, apo diçka të ngjashme, ai e ka thirrur atë Profet ose njeri të mirë, dhe lutja është adhurim. Prandaj, ai ka adhuruar dikë tjetër, përveç Allahut dhe është bërë politeist (mushrik), sepse teuhidi i vërtetë nuk plotësohet veçse duke e njësuar Allahun në hyjninë e Tij, me bindjen se nuk ka krijues apo furnizues tjetër përveç Tij dhe në adhurim, duke mos adhuruar askënd tjetër përveç Tij, qoftë edhe me një pjesë të adhurimit. Idhujtarët (adhuruesit e idhujve) kanë bërë shirk vetëm për shkak të mosnjësimit të Allahut në adhurim”.²⁹²

Por nuk ka dyshim se fjala “du’a”-“lutje”, në gjuhën arabe, nënkupton: thirrjen për të kërkuar një nevojë, prandaj kuptimi i vërtetë i lutjes nuk realizohet përveçse kur ka një kërkesë për ndonjë nevojë. Edhe nëse përdoret ndonjëherë në kuptimin e thjeshtë të thirrjes, pa kërkuar ndonjë nevojë, atëherë kjo është për shkak se ai që thërret, kërkon vëmendjen e të thirrurit ndaj vetes.

Fjala “ibadetun”-“adhurim”, ka një kuptim tjetër, që është përrulja që buron nga besimi në “uluhijet” dhe “rububijet”, siç është sqaruar më parë.

²⁹² “Tenzijhul I’tikadi” i San’anij. “Keshful Irtijabi”, f. 272-274.

Prandaj, nuk mund të konsiderohen të dyja fjalët si sinonime dhe me kuptim të përbashkët, sa të thuhet se lutja është e njëjtë me adhurimin, për disa arsye të shumta që vijnë:

Së pari: Kur’ani ka përdorur fjalët “du’a”-“lutje” dhe “da’ëa”-“thirrje”, në raste ku nuk mund të kuptohet adhurimi në asnjë mënyrë, si për shembull:

فَالرَّبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا

“Ai tha: ‘Zoti im, unë e kam thirrur popullin tim natë e ditë’”.²⁹³

A thua mund të thuhet se qëllimi i Nuhut (*Paqja qoftë mbi të!*) është se ai e ka adhuruar popullin e tij natë e ditë?!

Po ashtu, fjala e Iblisit, që Allahu e përmend në ajetin 22 të sures “Ibrahim”:

وَمَا كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي

“Dhe unë nuk kam pasur pushtet mbi ju, përveçse që ju thirra dhe ju m’u përgjigjet”.

A është e arsyeshme të mendohet se qëllimi i djallit është se ai i ka adhuruar ndjekësit e tij? Në fakt, edhe nëse ndonjë formë adhurimi do të ishte e pranishme, ajo do të ishte nga ndjekësit e tij, e jo anasjelltas.

Si këto dy ajete janë edhe ajete të tjera si:

²⁹³ Sure “Nuh”, ajeti 5.

وَيَا قَوْمِ مَا لِي أَدْعُوكُمْ إِلَى النَّجَاةِ وَتَدْعُونَنِي إِلَى الْكَافِرِ

“O populli im, përse po ju thërras unë në shpëtim, ndërsa ju më thërrisni mua në zjarr?”²⁹⁴

وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لَا يَتَّبِعُوكُمْ

“Nëse i thërrisni ata në udhëzim, ata nuk ju ndjekin”.²⁹⁵

وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لَا يَسْمَعُوا

“Dhe nëse i thërrisni në udhëzim, ata nuk dëgjojnë”.²⁹⁶

وَإِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

“Vërtet, ti po i thërret ata në rrugën e drejtë”.²⁹⁷

قُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ

“Thuaj: ‘Ejani t’i thërrasim bijtë tanë dhe bijtë tuaj’”.²⁹⁸

Në këto ajete dhe të ngjashmet me to, fjala “du’a” apo “da’ëa” është përdorur në një kuptim që nuk ka të bëjë me adhurimin. Për këtë arsye, nuk mund të konsiderohen si sinonime. Prandaj, nëse dikush thërret një të afërt të Allahut

²⁹⁴ Sure “Gafir”, ajeti 41.

²⁹⁵ Sure “El A’raf”, ajeti 193.

²⁹⁶ Sure “El A’raf”, ajeti 198.

²⁹⁷ Sure “El Mu’minun”, ajeti 73.

²⁹⁸ Sure “Al Imran”, ajeti 61.

(velij), një Profet apo një njeri të mirë, kjo nuk konsiderohet adhurim ndaj tij, sepse fjala “du’a”-“ ka një kuptim më të gjerë, që përfshin edhe gjëra që nuk janë adhurim.²⁹⁹

Së dyti: Qëllimi nga fjala du’a (lutje) në tërësinë e ajeteve (të përmendura në fillim të këtij studimi) nuk është thjesht çdo lloj thirrje, por një thirrje e veçantë, e cila, në fund të fundit, mund të bëhet sinonim me fjalën “ibadetu”-“adhurim”, sepse të gjitha këto ajete janë shpallur për idhujtarët, të cilët mendonin se idhujt e tyre ishin zota të vegjël, të cilëve u ishin deleguar disa çështje të pozitës hyjnore. Ata besonin se ato kanë një lloj pavarësie në veprim dhe ndikim.

Është e qartë se përulja, nënshtrimi apo çdo lloj fjale apo vepre përpara diçkaje, me bindjen se ajo është një Zot i madh apo i vogël, për shkak se është Zoti ose ka ndonjë çështje hyjnore, kjo është adhurim. Nuk ka dyshim se përulja, lutja dhe kërkimi i ndihmës nga idhujtarët përpara idhujve të tyre ishte se ata i konsideronin këta idhuj si zota, zota ndihmës, ose si njerëz të së drejtës, për të ndërmjetësuar dhe me bindjen se ata janë zota të pavarur në veprim në çështjet e dynjasë dhe Ahiretit.

²⁹⁹ Raporti midis lutjes (du’a) dhe adhurimit (‘ibadah) është i përgjithshëm dhe i veçantë nga të dyja anët (d.m.th ka mbivendosje, por asnjëra nuk përfshin plotësisht tjetrën): Në disa raste, ka lutje pa pasur adhurim, si në rastet që u përmendën më lart. Ndërsa në rastin e adhurimeve fizike të pastra, të cilat janë të zbrazura nga përmendja me fjalë, si p.sh: rukuja (përkulja) dhe sexhdeja (rënia në sexhde), aty kemi adhurim, por jo lutje, sepse mungon përmendja verbale (e fjalëve). Të dy konceptet, du’a dhe ‘ibadah, realizohen së bashku në përmendjet e namazit, sepse janë thirrje me fjalë, që burojnë nga bindja në hyjninë e Atij që thirret.

Është e vetëkuptueshme se çdo thirrje drejtuar këtyre qenieve apo të ngjashmeve me to, nëse shoqërohet me këto kushte, është adhurim, pa asnjë dyshim.

Një grup ajetesh tregojnë se thirrjet e idhujtarëve ishin të shoqëruara me bindjen në hyjninë e idhujve ose në zotërimin e tyre të pozitës së ndërmjetësimit dhe faljes. Ja disa prej tyre:

فَمَا أَغْنَتْ عَنْهُمْ آلِهَتُهُمُ الَّتِي يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ

“Dhe nuk u bëri dobi asgjë zotat e tyre që i thërrisnin përveç Allahut”.³⁰⁰

Në këtë ajet, duket qartë se ata i adhuronin, duke menduar dhe duke besuar se do t’u sillnin dobi, ashtu siç mund ta bëjë një Zot i vërtetë.

وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الشَّفَاعَةَ

“Dhe ata që i thërrisni, përveç Tij, nuk zotërojnë asnjë të drejtë ndërmjetësimi”.³⁰¹

وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْعٍ

“Dhe ata që i thërrisni, përveç Tij nuk zotërojnë as edhe cipën e bërthamës së hurmës”.³⁰²

³⁰⁰ Sure “Hud”, ajeti 101.

³⁰¹ Sure “Ez Zuhruf”, ajeti 86.

³⁰² Sure “Fatir”, ajeti 13.

فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضَّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا

“Ata nuk kanë as pushtet të largojnë të keqen prej jush e as ta ndryshojnë atë”.³⁰³

Pra, ajetet e përmendura (në fillim të këtij kapitulli) nuk kanë aspak lidhje me temën që po trajtojmë, sepse tema jonë ka të bëjë me thirrjen (lutjen) dhe jo me bindjen në hyjninë e të thirrurit, as në zotërimin e tij të ndonjë gjëje, as në pavarësinë e tij dhe as në aftësinë për të vepruar në çështjet e dynjasë dhe të Ahiretit.

Përkundrazi, ai që thirret (i kërkohet ndërmjetësim) është një rob nga robtë e nderuar të Allahut. Ai ka një pozitë shpirtërore, përmes së cilës ka arritur gradën e Profetësisë ose të Imamtit. Arsyeja pse i drejtohen atij me ndërmjetësim, është se ai ka premtuar se do të ndërmjetësojë në pranimin e lutjeve të tyre dhe në përmbushjen e kërkesave të tyre, kur ato i drejtohen Allahut përmes tij. Ashtu siç është transmetuar në lidhje me Profetin më të madh (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Allahu i Madhëruar thotë:

وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاؤُكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا

“E sikur ata, kur i bënë padrejtësi vetes së tyre, të vinin tek ti dhe të kërkonin falje nga Allahu, dhe i Dërguari të kërkonte falje për ta, do ta gjenin Allahun Pranues të pendimit dhe Mëshirues”.³⁰⁴

³⁰³ Sure “El Isra”, ajeti 56.

³⁰⁴ Sure “En Nisa”, ajeti 64.

Së treti: Mund të thuhet: Qëllimi nga fjala lutje (du'a) në këto ajete është një lloj i veçantë i saj, domethënë, ai që shoqërohet me adhurim dhe jo në kuptimin që fjala “du'a” është përdorur që në fillim me kuptimin e adhurimit, por ajo është përdorur në kuptimin e saj të vërtetë (thirrje, kërkesë). Për shkak se në kontekstin e ajeteve ajo shfaqet së bashku me bindjen e lutësve në hyjninë e atyre që u luteshin, atëherë ndalesa që bëhet në këto ajete ka të bëjë pikërisht me këtë lloj të veçantë të lutjes dhe jo me çdo formë të saj.

Bindja e atyre që luteshin për ata që thirrreshin (idhujt), është një provë e qartë, e lidhur me tekstin, që tregon se qëllimi është pikërisht ky lloj i veçantë i lutjes. Është e kuptueshme se lutja që shoqërohet me këtë bindje, është, në të vërtetë, një formë adhurimi.

Dëshmia që tregon se qëllimi nga “thirrja” (du'a) në këto ajete është ajo formë që shoqërohet me adhurim, është se ndonjëherë në dy ajete me përmbajtje të njëjtë, në njërin është përdorur fjala “du'a” (lutje/thirrje), ndërsa në tjetrin fjala “ibadetu” -“adhurim”. Për shembull, në ajetin:

قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا

“Thuaj: ‘A adhuroni, përveç Allahut, atë që nuk ka fuqi t’ju sjellë dëm apo dobi?’”³⁰⁵

Ndërsa në një ajet tjetër thuhet:

قُلْ أَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا

³⁰⁵ Sure “El Maide”, ajeti 76.

“Thuaj: ‘A të thërrasim, përveç Allahut, dikë që nuk mund të na sjellë dobi e as dëm?”³⁰⁶

Gjithashtu, në ajetin 13 të sures “Fatir” thuhet:

وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ

“Ndërsa ata që i thërrisni përveç Tij, nuk zotërojnë as cipën e bërthamës së hurmës”.

Kështu, në këto ajete dhe të mëparshmet, është përdorur fjala “ted’un” (تَدْعُونَ)-“ju thërrisni” dhe “ned’u” نَدُّوْا, “ne thërrasim”, ndërsa në ajetin e parë ishte përdorur fjala “ta’budun” تَعْبُدُونَ “ju adhuroni”.

E ngjashme me atë që u përmend më parë, është edhe fjala e Allahut të Lartësuar:

إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا

“Vërtet, ata që i adhuroni përveç Allahut, nuk kanë fuqi t’ju sigurojnë furnizim”.³⁰⁷

Gjithashtu, ndodh që të dy fjalët, adhurimi dhe lutja, të përmenden në të njëjtin ajet dhe të përdoren me një kuptim të vetëm. Si në këto ajete:

قُلْ إِنِّي نُهَيْتُ أَنْ أُعْبَدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ

³⁰⁶ Sure “El En’am”, ajeti 71.

³⁰⁷ Sure “El Ankebut”, ajeti 17.

“Thuaj: ‘Mua më është ndaluar të adhuroj ata që ju i thërrisni përveç Allahut’”.³⁰⁸

Dhe:

وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ

“Zoti juaj tha: ‘Më lutuni Mua dhe Unë do t’ju përgjigjem. Vërtet, ata që krenohen nga adhurimi ndaj Meje do të hyjnë në xhehenem të përulur’”.³⁰⁹

Ky ajet dhe ai që i paraprin atij, janë të qarta në atë që kuptimi i “thirrjes” (du’a) këtu është adhurimi dhe jo thjesht thirrje apo kërkesë për nevojë. Kjo nuk do të thotë që fjala “du’a” është përdorur që në fillim me kuptimin e adhurimit, që të ishte një përdorim metaforik. Përkundrazi, është përdorur në kuptimin e saj të vërtetë, domethënë “lutje”. Mirëpo, për shkak se kjo lutje është shoqëruar me bindjen e lutësit në hyjninë e atij që i drejtohet, atëherë përfundimisht (si pasojë) ajo ka marrë kuptimin e adhurimit. Kjo pikë u përmend edhe më herët.

Ajo që përmendëm më sipër, përforcohet edhe nga ajo që ka ardhur në lutjen e zotërisë së adhuruesve, Zejnul Abidini (*Paqja qoftë mbi të!*), duke iu referuar përmbajtjes së ajetit të lartpërmendur, ku ai thotë: “Dhe e quajte lutjen ndaj Teje adhurim, ndërsa braktisjen e saj, arrogancë dhe kërcënove me hyrje në Xhehenem, të poshtëruar, ata që e braktisin”.³¹⁰

³⁰⁸ Sure “El En’am”, ajeti 56.

³⁰⁹ Sure “Gafir”, ajeti 60.

³¹⁰ “Sahijfe Sexhadije”, lutja 49.

Ne kërkojmë nga lexuesi i nderuar që të shikojë vetë fjalën “lutje” (du’a) në fjalorin tematik të Kur’anit, dhe do të shohë se për një përmbajtje të vetme, herë përdoret fjala “adhurim” (‘ibadetu), herë fjala “lutje” (du’a ose da’uetu).

Kjo është dëshmia më e qartë se ajo që synohet me “thirrje” (du’a) në ajetet e përmendura (në fillim të këtij kapitulli) është adhurimi dhe jo thjesht thirrja apo kërkesa e zakonshme.

Nëse lexuesi i nderuar studion tërësinë e ajeteve në të cilat përmendet fjala “thirrje” (da’uetu), ku qëllimi është ajo formë që shoqërohet me adhurim, do të shohë se këto ajete ose janë shpallur në lidhje me Krijuesin e gjithësisë, për të cilin të gjithë monoteistët e pranojnë hyjninë, zotërimin dhe pronësinë e Tij, ose kanë të bëjnë me idhujt, për të cilët adhuruesit e tyre besonin se ishin hyjni dhe zotërues të pozitës së ndërmjetësimit (shfeat). Në këtë kërkim që po flasim, të sjellësh si argument këto ajete për temën që po trajtojmë, e cila ka lidhje vetëm me lutjen si lutje, e zhveshur nga besimi në shoqërim, është nga gjërat më të çuditshme.

Pyetje dhe përgjigje

Deri këtu u bë e qartë se thirrja e robëve të devotshëm, në çfarëdo forme qoftë, për qëllim ndërmjetësimi tek Allahu apo për të kërkuar ndonjë nevojë dhe përmbushjen e saj, nuk përbën adhurim dhe nuk përfshihet fare në ajetet që ndalojnë thirrjen ndaj dikujt tjetër përveç Allahut.

Por këtu shtrohet një pyetje: Nëse askush, përveç Allahut, nuk zotëron qoftë as edhe një cipë bërthame hurme dhe nuk ka në dorë largimin e dëmit apo ndryshimin e gjendjes, atëherë çfarë përfitimi ka nga kjo thirrje? Ndërkohë që Allahu i Lartësuar thotë:

فَلَا يَتْلِكُونِ كَشَفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْيَلُوا

“Ata nuk kanë fuqi të largojnë prej jush dëmin e as ta ndryshojnë atë”.³¹¹

Dhe:

وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْعٍ

“Ata që ju i thërrisni, përveç Tij, nuk zotërojnë as cipën e bërthamës së hurmës”.³¹²

Përgjigja: Adhuruesit e idhujve besonin se këta idhuj zotëronin më shumë se kaq, madje edhe largimin e dëmit, prandaj këto ajete u shpallën si përgënjeshttrim i besimeve të tyre të rreme.

Për sa i përket ndërmjetësimit të robëve të Allahut përmes Profetit, nuk bazohet në idenë se ai ka në dorë largimin e dëmit apo se ka fuqi vetjake për ta bërë këtë, por mjafton që ai të jetë i autorizuar për të bërë dua (lutje) dhe për të kërkuar ndihmë nga Allahu për robtë që ndërmjetësojnë përmes tij, ose që ai të jetë në gjendje të përmbushë një çështje me lejen e Allahut të Lartësuar.

³¹¹ Sure “El Isra”, ajeti 56.

³¹² Sure “Fatir”, ajeti 13.

Përmbledhje e studimit

Këto ajete u referohen idhujve prej druri, metali dhe guri të arabëve. Kjo bëhet e qartë nga konteksti i ajeteve – ky është **aspekti i parë**.

Aspekti i dytë: Qëllimi i mohimit të pronësisë nga kushdo tjetër, përveç Allahut, nuk është mohimi absolut, por synohet pronësi e përshtatshme me pozitën e Allahut të Madhëruar. Pra, mohimi i një pronësie të tillë nga të tjerët nuk e përjashton fuqinë ose ndikimin që Allahu mund t’ua japë atyre, me lejen e Tij.

Këtë e përforcon edhe fjala e Allahut:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ

“O ju njerëz, ju jeni të varfër ndaj Allahut, kurse Allahu është i Pasur dhe i Denjë për çdo lavd”.³¹³

Kuptimi i “varfërisë” këtu është varfëri në thelb, pra, varësi e plotë nga Allahu, por kjo nuk e përjashton fuqinë e fituar apo veprimin efektiv që ndodh me lejen e Tij.

Dëshmia që tregon se arabët besonin se idhujt e tyre kishin fuqi të pavarur, është fjala e Allahut:

قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا

“Thuaj: ‘A po adhuroni, përveç Allahut, atë që nuk ka mundësi t’ju sjellë dëm as dobi?’”³¹⁴

³¹³ Sure “Fatir”, ajeti15.

³¹⁴ Sure “El Maide”, ajeti 76.

Dhe:

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ شَيْئًا وَلَا يَسْتَطِيعُونَ

“Dhe ata adhurojnë, përveç Allahut, ata që nuk kanë mundësi t’u sigurojnë atyre furnizim nga qiejt dhe Toka, asgjë, dhe as nuk munden (ta bëjnë një gjë të tillë)”.³¹⁵ Pra, kur Allahu thotë se ata nuk zotërojnë largimin e dëmit nga ju e as ndryshimin e tij, qëllimi është mohimi i zotërimit të pavarur dhe jo mohim i çdo lloj zotërimi, përfshirë edhe atë që u është dhënë (nga Allahu) si i fituar.

³¹⁵ Sure “En Nahl”, ajeti 73.

Çështja e pestë: A është idhujtari madhërimi i të dashurve të Zotit dhe përkujtimi i kujtimeve të tyre?

Vehabitë shqetësohen shumë për madhërimin e evlijave (të dashurve të Allahut) dhe përkujtimin e kujtimeve të tyre, si dhe për festimin e ditëlindjeve apo përvjetorëve të vdekjes së tyre. Ata e konsiderojnë mbledhjen e njerëzve në takime të tilla si idhujtari dhe humbje. Në këtë drejtim, Muhamed Hamid El Feki, kryetar i Shoqatës së Ndihmuesve të Sunetit të Muhamedit, në shënimet e tij për librin “Fet’hul Mexhid”, shkruan: “Përkujtimet që kanë mbushur vendet në emër të evliave, janë një lloj adhurimi ndaj tyre dhe madhërim i tyre”.³¹⁶

Këta (vehabitë) nuk kanë përcaktuar një kufi të qartë mes teuhidit (njësimit të Allahut) dhe shirkut (idhujtarisë) dhe në veçanti për sa i përket adhurimit. Prandaj, ata e kanë konsideruar çdo veprim si shirk, madje kanë menduar se çdo lloj madhërimi është adhurim dhe idhujtari.

Për këtë arsye, autori, Muhamed Hamid El Fekij, e vendosi “adhurimin” përkrah “madhërimit” dhe mendoi se të dy fjalët kanë të njëjtin kuptim. Por, është e padiskutueshme se Kur’ani madhëron disa prej Profetëve dhe të dashurve të Allahut me shprehje të qarta, siç thotë në lidhje me Zekerian dhe Jahjan (*Paqja qoftë mbi ta!*):

³¹⁶ “Fet’hul Mexhidi”, f. 154. Më pas ka përcjellë të ngjashme me këtë përmbajtje nga libri “Kurretul Ujuni”.

لَهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ

“Ata nxitojnë në vepra të mira dhe na luten me dëshirë dhe frikë, dhe ishin të përulur ndaj Nesh”.³¹⁷

Nëse dikush do të mbante një mbledhje pranë varrit të atyre që i ka përmendur Allahu dhe i ka lavdëruar në këtë ajet, dhe në atë mbledhje, do të lexonte këtë ajet lavdërues, duke madhëruar kështu pozitën e tyre, a do të thoshim se ai ka ndjekur diçka tjetër përveç Kur'anit?!

Gjithashtu, Allahu thotë për familjen e Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*):

وَيُطْعَمُونَ عَلَىٰ حَبِّهِمْ مَسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا

“Ata i ushqejnë të varfrit, jetimët dhe të zënët rob edhe pse vetë janë nevojtarë”,³¹⁸

A mendon se, nëse një grup njerëzish do të mblidheshin në ditëlindjen e Ali ibn Ebu Talibit, i cili është një nga pjesëtarët e familjes së Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe do të thoshin: “Aliu u jepte ushqim të varfërve, jetimëve dhe robërve”, a do të ishin ata idhujtarë?!

Ose, përse do të quhej idhujtari, nëse dikush, në një ceremoni publike, me rastin e ditëlindjes së të Dërguarit të Allahut (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), do të lexonte ajetet lavdëruese për Profetin Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), si për shembull:

³¹⁷ Sure “El Enbija”, ajeti 90.

³¹⁸ Sure “El Insan”, ajeti 8.

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ

“Vërtet, ti je mbi një moral të lartë”.³¹⁹

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا* وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا

“Ne të kemi dërguar si dëshmitar, përgëzues dhe paralajmërues; dhe thirrës për tek Allahu, me lejen e Tij, dhe si një dritë ndriçuese”.³²⁰

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ

“Ju ka ardhur një i Dërguar nga mesi juaj. Është i rënduar nga vuajtjet tuaja, kujdeset për ju dhe është i butë dhe i mëshirshëm ndaj besimtarëve”.³²¹

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

“Vërtet, Allahu e bekon të Dërguarin dhe engjëjt e Tij lutën për atë. O besimtarë, lutuni për atë dhe përshëndeteni me “selam”!”.³²²

Nëse dikush lexon këto ajete që lavdërojnë Profetin Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), ose lexon përkthimin e tyre në një gjuhë tjetër, ose i shndërron këto lavde hyjnore në formë poetike dhe i reciton në një mbledhje, a do të ishte ky person idhujtar?!

³¹⁹ Sure “El Kalem”, ajeti 4.

³²⁰ Sure “El Ahzab”, ajetet 45-46.

³²¹ Sure “Et Teube”, ajeti 128.

³²² Sure “El Ahzab”, ajeti 56.

Fakti që këto kremtime nuk kanë ekzistuar në kohën e të Dërguarit të Allahut (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), nuk është dëshmi se ato janë shirk (idhujtari). Më e shumta që mund të thuhet, është se ato janë një bidat, por jo shirk dhe as adhurim i ndonjë njeriu të mirë. Madje, as nuk konsiderohen bidat, sepse, nëse dikush do t'i atribuonte këto kremtime nderimi ose mbledhjet për përkujtim të vdekjes, ligjit hyjnor dhe do të pretendonte se Allahu e ka urdhëruar këtë, atëherë duhej të shqyrtohej saktësia e këtij pretendimi dhe vërtetësia e kësaj lidhjeje.

Por nuk është e drejtë që mbajtjen e këtyre mbledhjeve thjesht t'i quajmë si shirk.

Nëse dikush e organizon atë (festimin) nga vetja, pa ia atribuuar urdhrin të Allahut të Lartësuar, atëherë kjo nuk konsiderohet aspak si bidat (gjë e re në fe).

Ajete të shumta kur'anore tregojnë për lejueshmërinë e këtyre festimeve përmes disa titujve të veçantë, ndër të cilët përmendim:

A- Organizimi i përkujtimit të Profetit Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) për ta madhëruar atë

E si të mos organizosh ceremoni përkujtimi, kur vetë Kur'ani i Shenjtë i lavdëron ata që e nderuan Profetin Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), e madhëruan pozitën e tij dhe e respektuan, siç thuhet në Kur'an:

فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ ۙ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

“Ata që besuan në të, e respektuan, e ndihmuan dhe ndoqën dritën që u shpall me të, të tillët janë të shpëtuarit”.³²³

Përskrimet që janë përmendur në këtë ajet, të cilat kanë sjellë lavdërimin e Allahut, janë këto:

- 1- Besuan në të;
- 2- E respektuan (e nderuan);
- 3- E ndihmuan;
- 4- E ndoqën dritën që u shpall me të.

A mund të mendojë dikush se këto tri fjali: “besuan në të”, “e ndihmuan” dhe “e ndoqën” i përkasin vetëm kohës së Profetit Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*)? Përgjigjja është: Jo, sepse, ky ajet nuk u drejtohet vetëm atyre që ishin të pranishëm në kohën e Profetit Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Prandaj, është e sigurt që as fjalia “e respektuan (e nderuan)” nuk është e kufizuar në kohën e tij. Përveç kësaj, një udhëheqës i madh duhet të jetë objekt i nderimit, i respektit dhe i madhërimit në çdo kohë dhe në çdo epokë.

A nuk janë vallë organizimet e tubimeve për të përkujtuar ngjarjet si Dërgimi i Profetit (meb’athu nebeuij) apo lindja e Profetit Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), mbajtja e fjalimeve, e ligjëratave, e poezive dhe e lavdërimeve, një shembull i qartë i fjalës së Allahut të Lartësuar:

³²³ Sure “El Araf”, ajeti 157.

“dhe e respektuan atë (وَعَزَّوْهُ)”, që do të thotë: e nderuan dhe e madhëruan?

Është për t’u çuditur se si vehabitët i madhërojnë princat e tyre me një respekt që kalon atë që të tjerët u japin miqve të Allahut. Kjo nuk quhet shirk (idhujtari), ndërsa, nëse dikush bën diçka të vogël, të tillë, për ta (të Dërguarit e Allahut dhe të dashurit e Tij), menjëherë quhet shirk.

Ndalesa për të madhëruar dhe për të nderuar Profetët dhe të afërmit e Allahut, si në jetë, ashtu edhe pas vdekjes, e paraqet Islamin në sytë e armiqve si një fe të ftohtë dhe të ngurtë, në të cilën nuk ka vend për ndjenjat njerëzore. Njëkohësisht, kjo e paraqet atë shariat të butë, i cili është në përputhje me natyrën njerëzore, si një fe që humb tërheqjen e saj dhe aftësinë për të tërhequr njerëzit e feve të tjera.

Çfarë thonë ata që kundërshtojnë organizimin e kuvendeve të zisë për dëshmorët në rrugën e Allahut për historinë e Jakubit (*Paqja qoftë mbi të!*)? Çfarë mund të thonë për të, ndërkohë që ai qau për birin e tij me trishtim e dhimbje, ditë e natë dhe e pyeste çdo njeri që takonte për djalin e tij të humbur, deri sa humbi shikimin, ashtu siç thotë Allahu i Lartësuar:

وَأَيُّصْتُ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزَنِ

“Dhe sytë e tij u zbardhën nga pikëllimi”.³²⁴

Përse është e lejueshme dhe në përputhje me parimet e teuhidit (besimit në Një Zot) të shfaqet një lidhje e tillë emocionale

³²⁴ Sure “Jusuf”, ajeti 84.

gjatë jetës së djalit, ndërsa, kur bëhet pas vdekjes së tij, ajo quhet shirk (idhujtari)?!

Nëse dikush ndjek rrugën e Jakubit dhe qan për ndarjen nga të dashurit dhe miqtë e Allahut në ditën e martirizimit të tyre, përse nuk duhet të konsiderohet kjo si ndjekje e shembullit të Jakubit (*Paqja qoftë mbi të!*)?

Nuk ka dyshim se dashuria për të afërmit e Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) është një nga detyrimet islame më të qarta, për të cilën është bërë thirrje në mënyrë të prerë. Pra, nëse dikush dëshiron ta përmbushë këtë detyrim fetar, pas katërmëdhjetë shekujsh, si mund ta bëjë këtë? Cila është rruga për ta arritur? A nuk është vallë që të gëzohet në gëzimet e tyre dhe të pikëllohet në hidhërimet e tyre?

Nëse dikush, për të shprehur gëzimin e tij, organizon një kuvend, ku përmendet jeta e tyre, sakrificat e tyre apo shpjegohen fatkeqësitë e tyre, a ka bërë gjë tjetër veçse ka shfaqur dashurinë, për të cilën jemi të ftuar në mënyrë të qartë në Kur'anin e Shenjtë?!

Nëse dikush, për të treguar edhe më shumë dashuri, viziton varrezat e të afërmeve të Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe mban kuvende të tilla pranë atyre varreve, atëherë, sipas mendimit të njerëzve të mençur, ai nuk ka bërë asgjë tjetër veçse ka shprehur dashurinë e tij.

B- Organizimi i përkujtimit është lartësimi i përmendjes së Profetit Muhamed (Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)

Kur'ani i Shenjtë shprehet qartë se Allahu i Lartësuar i bëri mirësi të Dërguarit të Tij duke i hapur kraharonin, ia hoqi barrën dhe ia ngriti emrin, siç thotë:

أَلَمْ نُشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ * وَوَضَعْنَا عَنَّا وِزْرَكَ * أَلَيْسَ الْأَمُّصَ ظَهْرَكَ * وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ

“A nuk ta kemi hapur gjoksin ty? Dhe ta kemi hequr barrën prej teje, që rëndonte mbi shpinën tënde. Dhe ta kemi lartësuar përmendjen”.³²⁵

Allahu i Lartësuar ia ngriti emrin dhe e bëri të njohur e të lavdëruar në mbarë botën, në nderim të tij.

Prandaj, këto festime që kanë për qëllim të përkujtojnë Profetin Muhamed (Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!) nuk janë gjë tjetër veçse një formë e ngritjes së përmendjes së të Dërguarit të Allahut (Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!) dhe lavdërimit të emrit të tij, si dhe tërheqjes së vëmendjes së botës ndaj pozitës dhe madhështisë së tij. Meqenëse Kur'ani është shembull për t'u ndjekur, përse të mos ndjekim shembullin e Kur'anit dhe të mos e lartësojmë përmendjen dhe emrin e tij?

³²⁵ Sure “El Inshirah”, ajetet 1-4.

C- Zbritja e sofrës qiellore dhe shpallja e saj si festë

Vërtet, Mesihu, Isai (*Paqja qoftë mbi të!*) i kërkoi Allahut të Lartësuar të zbresë mbi ta një sofër (nga qielli), ashtu siç thotë Allahu i Lartësuar, duke treguar fjalët e tij:

قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا عِيداً لِأَوَّلِنَا وَآخِرِنَا وَآيَةً مِنْكَ وَارْزُقْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ
الْوَاقِعِينَ

“Tha Isai, i biri i Merjemes: ‘O Zoti ynë, na zbrit një sofër prej qiellit, që të jetë për ne festë për të parin dhe të fundit prej nesh, dhe një shenjë prej Teje. Dhe furnizona, sepse Ti je furnizuesi më i mirë”.³²⁶

Mesihu, Isai, i biri i Merjemes, e shpalli zbritjen e sofrës qiellore dhe bekimin hyjnor si festë, sepse Allahu i Lartësuar e nderoi atë dhe nxënësit e tij me këtë sofër.

Pra, nëse një sofër qiellore ishte shkak për ta shpallur ditën e zbritjes së saj si “festë”, atëherë përse nuk lejohet që ditën e “dërgimit të Profetit”, që është ditë bekimi dhe ditë e zbritjes së sofrës shpirtërore, ta shpallim si festë?

A ka dikush guximin të pretendojë se vetë ekzistenca e të Dërguarit të Allahut (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe ajo që ai solli, një fe madhështore dhe e përjetshme, ka më pak bekim se një sofër materiale që zbriti për Mesihun (*Paqja qoftë mbi të!*) dhe për nxënësit e tij?!

³²⁶ Sure “El Maide”, ajeti 114.

Në përfundim, themi: Ata që shqyrtojnë Kur'anin dhe hadithin, do të kuptojnë se dashuria për Profetin Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) është një nga parimet themelore të fesë. Dashuria ka shfaqje të ndryshme, dhe siç është shfaqja e saj nëpërmjet pasimit të tij, ashtu është edhe nderimi i tij në përgjithësi, pa bërë ndonjë dallim mes ditës së lindjes së tij dhe shfaqjeve të tjera të dashurisë. Megjithatë, rrethanat na shtojnë të zgjedhim ditën e lindjes së tij për të shprehur dashurinë tonë ndaj tij, pa i atribuuar asnjë veçori fetare këtij dite. Ajo që i takon fesë, është thirrja për dashuri dhe çfarëdo që ka origjinë të drejtë në fe, nuk mund të konsiderohet si bidat (e shtuar), edhe nëse e shfaqim në një ditë të veçantë.

Islami urdhëron stërvitjen ushtarake, por, nëse ne e veçojmë këtë aktivitet për një ditë ose dy në javë, atëherë ky veçim, pasi ekziston një bazë e tillë në shariat, nuk konsiderohet bidat (e shtuar).

Po ashtu, nëse sheriatu urdhëron mësimin e fëmijëve për parimet e fesë dhe Librin e Shenjtë, dhe ne veçojmë, për shkak të rrethanave dhe motivimeve të veçanta, një ditë të caktuar çdo javë për mësim, atëherë ky tubim për mësim në atë ditë nuk konsiderohet bidat.

Ka shumë shembuj dhe raste të ngjashme për këtë çështje.

Për më tepër, nga hadithet duket se Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ishte i interesuar për ditën e lindjes së tij. Ne e kemi trajtuar këtë me detaje në librin tonë “Al Bid’atu” (Bidati), kështu që mund të kthehesh te ky libër.

***Çështja e gjashtë: A është shirk (idhujtari) të kërkosht
bekim nga gjurmët e Profetit Muhamed (Paqja dhe
bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e
tij!)dhe të evlijave?***

Tradita e paraardhësve të drejtë (selefëve të mirë) ka qenë që të kërkojnë bekim nga gjurmët e Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe të familjes së tij, një traditë e sigurt dhe e pamohueshme për këdo që ka njohuri mbi historinë e myslimanëve. [Për këtë arsye, shejhu Muhamed Tahir El Meki shkroi një libër për këtë çështje dhe e quajti “Bekimi i shokëve të Profetit me gjurmët e të Dërguarit të Allahut”. Në këtë libër ai ka sjellë dëshmi historike, të sigurta, për mënyrën se si sahabët dhe tabi’inët kërkonin bekim nga të gjitha gjurmët e tij. Libri u botua në vitin 1385 hixhri dhe u ribotua në vitin 1394 hixhri.]

Megjithatë, vehabitët e mohuan këtë në mënyrën më të ashpër dhe e konsideruan shirk, edhe nëse bëhej nga dashuria për Profetin Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe familjen e tij apo nga respekti ndaj tyre.

Nëse një person që kërkon bekim dhe mbështetet në veprën e Jakubit, i cili vendosi këmishën e Jusufit mbi sytë e tij dhe u kthye të shohë përsëri, a është e drejtë që ta akuzojmë për shirk (idhujtari)? Cili është ndryshimi mes kërimit të bekimit nga gjurmët e Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të*

dhe mbi familjen e tij!) dhe gjurmët e evlijave të tjerë, dhe bekimit të Jakubit nga këmisha e Jusufit (*Paqja qoftë mbi ta!*)?

Allahu i Lartësuar thotë:

فَلَمَّا أَن جَاءَ الْبَشِيرُ أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا

“Kur erdhi përçuesi i lajmit të mirë, ai e vuri (këmishën) mbi fytyrën e tij dhe ai (Jakubi) rifitoi shikimin”.³²⁷

Pra, ne shohim se Jakubi (*Paqja qoftë mbi të!*) kërkoi bekim nga këmisha e Jusufit (*Paqja qoftë mbi të!*). Këtë e përmend Kur'ani, ashtu siç përmend se ai rifitoi shikimin përmes këtij bekimi.

Po të ishte ky veprim i lidhur me shirkun (idhujtari), atëherë Profeti i madh nuk do ta kishte bërë një gjë të tillë, as nuk do ta përmendte Kur'ani i shenjtë dhe as nuk do të kishte ndikuar realisht.

Cili është, pra, ndryshimi mes një këmishe të thurur me pambuk dhe një varri të ndërtuar me hekur?!

Si mund të jetë veprimi i parë jo në kundërshtim me teuhidin (besimin në Një Zot) dhe të ketë efekt në rikthimin e shikimit, ndërsa puthja e varrit të pastër të Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) të konsiderohet shirk dhe dalje nga rruga e teuhidit?!

Pse ky dallim që bëjnë vehabitët?!

³²⁷ Sure “Jusuf”, ajeti 96.

Meqë kërkimi ynë në këtë libër kufizohet në studimin e këtyre çështjeve që i kundërshtojnë vehabitët, në dritën e Kur'anit të Shenjtë, ne mjaftohemi me kaq. Përndryshe, në Sunet dhe në histori, ka shumë dëshmi për ndodhinë e këtij bekimi, pasi sahabët dhe tabi'inët kërkonin bekim nga gjurmët e Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe nga disa prej evlijave.

Gjithashtu, në Sahihat, si “Sahihul Buhari” dhe në libra të tjerë të hadithit dhe biografive Profetike, janë transmetuar lajme dhe rrëfime që dëshmojnë për kërkimin e bekimit nga sahabët dhe tabi'inët përmes gjurmëve të Profetit Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Këtu do të përmendim disa prej tyre si shembuj e jo në mënyrë përmbledhëse:

Në “Sahihul Buhari”, në kapitullin “Beteja e Taifit”, transmetohet nga Ebu Musai: “Shkova te Profeti Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), kur ai ndaloj në Xhi'rana, mes Mekës dhe Medinës. Me të ishte edhe Bilali. Erdhi një beduin te Profeti Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

- A nuk do ta përmbushësh premtimin që më ke dhënë? – e pyeti beduini.
- Gëzohu! – i tha Profeti Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*).
- Më ke lodhur me ‘gëzohu’! – u përgjigj beduini.

- Ai e refuzoi përgëzimin, por ju të dy pranojeni! – u tha Profeti Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) Ebu Musait dhe Bilalit, sikur ishte i zemëruar.
- E pranuan, - thanë ata.

Pastaj Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) kërkoi një enë me ujë, lau duart dhe fytyrën e tij në të, dhe pështyu paksa në të, pastaj tha:

- Pini prej saj dhe derdhni në fytyrat dhe gjokset tuaja, dhe gëzohuni!

Ata e morën enën dhe vepruan ashtu.

- Lini diçka edhe për nënën tuaj! – thirri Umu Seleme (gruaja e Profetit) nga pas perdes.

Ata lanë një pjesë të ujit për të.³²⁸

Në “Sahihul Buhari”, në kapitullin “Veshjet”, kreu “El Kubbetul Hamrau min edem” “Porta e kupolës së kuqe është prej Ademit.”), Ibn ebu Xuhajfe ka transmetuar nga babai i tij: “Shkova te Profeti Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Ai ndodhej në një çadër të kuqe prej lëkure. Pashë Bilalin teksa merrte ujin për abdesin e Profetit Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Njerëzit nxitonin të merrnin nga ai ujë i abdesit. Kush merrte diçka nga ai,

³²⁸ “Sahihul Bukhari”, vëll. 5, f. 157.

e fërkonte trupin me të, e kush nuk arrinte të merrte, merrte nga lagështia e dorës së shokut të tij”.³²⁹

Në “Sahihul Muslim”, në librin “Virtytet”, në kapitullin “Afërsia e Profetit me njerëzit dhe kërkimi i bekimit përmes tij”, Enes ibn Maliku ka thënë: “Kur i Dërguari i Allahut (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) falte namazin e mëngjesit, shërbëtorët e Medinës vinin me enët e tyre me ujë. Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) fuste dorën e tij në to. Edhe kur ishte mëngjesi i ftohtë, ai e fuste dorën në to”.³³⁰

Në “Sahihul Buhari”, në librin “Etika”, në kapitullin “Mirësjellja dhe bujaria”, Sehl ibn Sa’d ka thënë: “Një grua erdhi te Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) me një rrobë. Sehli u tha njerëzve:

- A e dini çfarë është burtja?
- Është një mbulesë, - thanë ata.
- Ajo ishte një mbulesë e thurur, që ka një skaj të punuar, - shpjegoi Sehli.
- O i Dërguar i Allahut, të dhuroj këtë rrobë që ta veshësh, - i tha gruaja.

Profeti e mori atë sepse kishte nevojë për të. Pastaj, një burrë nga sahabët e pa të veshur atë dhe i tha:

³²⁹ “Sahihul Bukhari”, vëll. 7, f. 154.

³³⁰ “Sahihul Muslim”, vëll. 7, f. 79.

- O i Dërguari i Allahut, sa e bukur është kjo! Ma jep ta vesh!
- Po, - i tha Profeti Muhamed.

U ngrit nga vendi i tij dhe ia dha.

- Nuk bëre mirë, - e qortuan shokët e Profetit këtë burrë, - që kur e pe Profetin Muhamed, ia kërkove atë rrobë, pasi ai kishte shumë nevojë për të. Ti e di mirë se ai nuk ia mohon askujt ndonjë gjë që i kërkohet!

- Shpresoja bekimin e saj, sepse e kishte veshur Profeti, ndoshta do të më mbështjellin me të, kur të më varrosin.³³¹

³³¹ "Sahihul Bukhari", vëll. 8, f. 14.

Çështja e shtatë: Ndërtimi mbi varret

Ndërtimi mbi varret e Profetëve dhe të njerëzve të shenjtë është një zakon që është ndjekur nga pasuesit e Profetëve dhe ligjeve hyjnore, si para Islamit, ashtu edhe pas tij.

Ata ndërtonin ndërtesa dhe mauzole mbi varret e Profetëve dhe të njerëzve të shenjtë. Shumë prej tyre ende ekzistojnë sot në Irak, Palestinë dhe Shamin (Levantin).

Mirëpo, vehabitët pretenduan se një gjë e tillë është shirk (idhujtari) ose bidat (gjë e shtuar në fe) dhe u bashkuan në qëndrimin e tyre për t'i rrënuar këto ndërtesa dhe mauzole.

Ibn Kajimi thotë në librin e tij “Zadel Me’adi fi Huda Khajril Ibad”: “Duhet të rrënohen varrezat (mauzolet) që janë ndërtuar mbi varre. Nuk lejohet që ato të mbeten në këmbë, kur është e mundur rrënimi dhe anulimi i tyre”.³³²

Sipas kësaj praktike të keqe vepruan vehabitët. Pasi morën kontrollin e Hixhazit, ata kërkuan fetva nga dijetarët e Medinës, në lidhje me ato mauzole dhe varre, duke përfshirë në kërkesën e tyre edhe gjykimin, edhe përgjigjen që dijetarët e Medinës duhet të jepnin.

Ibn Behlajd, në atë kohë, parashtroi një pyetje: “Çfarë thonë dijetarët e Medinës së ndriçuar, Allahu ua shtoftë kuptimin dhe dijen, për ndërtimin mbi varre dhe shndërrimin e tyre në xhami?

³³² “Zadul Meadi”, f. 661.

A është kjo e lejuar apo jo? Nëse nuk është e lejuar, përkundrazi është e ndaluar dhe ndalesa është e rreptë ³³³, a është i detyrueshëm rrënimi i tyre dhe ndalimi i faljes pranë tyre? ³³⁴

Meqë studimi këtu është i përqendruar në shqyrtimin e këtyre çështjeve në dritën e Kur'anit të Shenjtë, ne do ta parashtrojmë këtë çështje para Librit të Allahut të Lartësuar, për të parë se cila është përgjigjja e saktë në lidhje me të.

Ja çfarë përfitojmë në këtë drejtim nga Kur'ani i Shenjtë:

1- Nga disa ajete duket se ndjekësit e legjislacioneve qiellore ndërtuan xhami mbi varret e të dashurve të tyre ose pranë tyre. Për këtë arsye, kur u zbulua rasti i banorëve të shpellës (Ashabul Kehfi), ata që ishin të pranishëm në vendin e ngjarjes u përçanë në mendime. Disa prej tyre, që ishin idhujtarë, thanë:

اَبْنُوا عَلَیْهِمْ بُيُوتًا رَّبُّهُمْ اَعْلَمُ بِیَوْمِ

“Ndërtoni mbi ta një ndërtesë, Zoti i tyre i njeh më mirë ata”.

Ndërsa të tjerët, që ishin myslimanë, thanë:

لَنَبْنِیَنَّ عَلَیْهِمْ مَسْجِدًا

“Ne do të ndërtojmë mbi ta një xhami”. ³³⁵

³³³ Shiko përgjigjen që e dikton vetë kërkuesi i fetvasë (ai që kërkon mendim fetar) dijetarëve të fesë, të cilët janë të detyruar të japin fetva sipas tij.

³³⁴ Gazeta “Ummul Kurra”, Nr. 17, 1343 hixhri.

³³⁵ Sure “Kehf”, ajeti 21.

Zemakhshariu, në komentimin e tij për fjalinë e ajetit: **“Ndërtoni mbi ta një ndërtesë”**, (ابْنُوا عَلَيْهِم بُيُوتًا), thotë: “Domethënë, ndërtoni te porta e shpellës së tyre, në mënyrë që njerëzit të mos mund të hyjnë lehtësisht te ta, duke kursyer dhe duke mbrojtur tokën e tyre, ashtu siç u ruajt toka e varrit të të Dërguarit të Allahut përmes ndërtimit të një rrethimi”.

Dhe ai (Zemakhshariu) në komentimin e tij për fjalinë:

قَالَ الَّذِينَ عَلَبُوا عَلَىٰ أَمْرِهِمْ لَتَتَجِدَنَّ عَلَيْهِم مَّسْجِدًا

thotë: **“Ata që fituan epërsi në çështjen e tyre, thanë: ‘Ne me siguri do të ndërtojmë mbi ta një xhami’**”. Myslimanët që kishin më shumë të drejtë për ta dhe për ndërtimin mbi ta, thanë: “Ne do të ndërtojmë në hyrje të shpellës një xhami, ku myslimanët të falen dhe të kërkojnë bekime nga vendi i tyre.” ³³⁶⁻³³⁷

Në Tefsirin e Xhelalejnit thuhet: “Atëherë, jobesimtarët thanë: ‘Ndërtoni mbi ta, pra, rreth tyre, një ndërtim që t’i mbulojë, sepse Zoti i tyre i njeh më mirë ata’. Ata që fituan epërsi në çështjen e tyre, domethënë besimtarët, thanë: ‘Me siguri, do të ndërtojmë mbi ta, përreth tyre, një xhami, ku të falemi’” ³³⁸

Në përmbledhje, të gjithë komentuesit janë të një mendjeje se ata që thanë të ndërtohet një xhami mbi varret e tyre (të Banorëve të Shpellës) ishin myslimanët. Kur’ani e transmeton këtë

³³⁶ Sure “Kehf”, ajeti 21.

³³⁷ Tefsiri “El Keshshaf”, vëll. 2, f. 254.

³³⁸ “Tefsiri Xhelalejni”, vëll. 2, f. 3.

fjalë prej tyre vetëm që ne të marrim shembull nga ta dhe t'i kemi ata si model në këtë çështje.

Sikur ndërtimi i xhamisë mbi varret e tyre apo mbi varret e të dashurve të tjerë të Allahut, të ishte i ndaluar, Kur'ani do ta kishte përmendur këtë gjatë transmetimit të fjalëve të tyre, për ta refuzuar dhe për ta kritikuar, në mënyrë që të paditurit të mos devijojnë.

Për sa i përket asaj që është transmetuar nga Profeti Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*): "Mallkimi i Allahut qoftë mbi hebrenjtë dhe të krishterët, të cilët i morën varret e Profetëve të tyre si vende adhurimi"³³⁹, qëllimi është përulja (sexhdeja) mbi varret e Profetëve dhe marrja e tyre si drejtim (kible) në namaz e të tjera si këto. Myslimanët janë të pastër nga një gjë e tillë. Këtë e ka shpjeguar qartë El Kastallanij në librin e tij "Irshad Es Sari fi sherh Sahihul Bukhari".

Varret e Profetëve që ndodhen përreth Bejtul Makdisit (Jeruzalemit), si varri i Davudit (*Paqja qoftë mbi të!*) në Jerusalem dhe varret e Ibrahimit, bijve të tij Isakut, Jakubit dhe Jusufit, të cilin Musai e solli nga Egjipti në Bejtul Makdis në qytetin Hebron, të gjitha janë të ndërtuara dhe të ngritura. Ato janë ndërtuar me gurë të mëdhenj, të zakonshëm që para Islamit. Kjo gjendje ka mbetur e pandryshuar që nga koha e çlirimit islam deri në ditët e sotme.

Megjithatë, Ibn Tejmije ka dhënë një justifikim për këtë çështje në librin e tij "Es Siratul Mustekijm", duke thënë se

³³⁹ "Sahihul Bukhari", vëll. 2, f. 111, K. "El Xhenazetu".

ndërtimi që ndodhej mbi varrin e Ibrahimit (*Paqja qoftë mbi të!*) ka qenë i pranishëm në kohën e çlirimeve islame dhe në kohën e shokëve të Profetit Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), por dera e asaj ndërtese ka qenë e mbyllur deri në vitin 400 hixhri.

Por kjo fjalë (e Ibn Tejmijes) nuk i sjell atij asnjë dobi dhe as nuk na dëmton neve, sepse, kur Omeri e çliroi Bejtul Makdisin, ai e pa atë ndërtim dhe nuk e rrënoi. Pavarësisht, nëse është e saktë fjala e Ibn Tejmijes se ndërtimi ishte i mbyllur deri në vitin 400 apo jo, kjo tregon se ndërtimi mbi varre nuk është i ndaluar.

Ky ndërtim ka qëndruar gjatë epokave dhe shekujve, gjatë shumë brezave dhe shteteve islame, dhe asnjëherë nuk është dëgjuar nga ndonjë dijetar, njeri i devotshëm apo nga ndokush tjetër para vehabive, që ta ketë mohuar këtë gjë, të ketë urdhëruar për rrënimin e tij, ta ketë ndaluar apo të ketë folur qoftë edhe një fjalë të vetme kundër saj, pavarësisht nga numri i madh i vizitorëve dhe atyre që e frekuentonin nga të gjitha anët e botës.

Kjo, përveç faktit se Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) u varros në dhomën e shtëpisë së tij dhe aty u varrosën edhe dy shokët e tij (Ebu Bekri dhe Omeri), dhe nuk ka asnjë dallim mes ndërtimit para varrimit dhe pas varrimit, siç është e qartë dhe nuk fshihet.

Në historinë e ndërtimit të Haremit të Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) (Xhamia e Profetit në Medinë) ka gjëra që të sjellin dobi në këtë drejtim, ndaj mendohu thellë.

Vehabitët dhe transmetimi i Ibn Hejxhit

Në përfundim, dëshirojmë të tregojmë për diçka që vehabitët e kanë përdorur si pretekst për të rrënuar varret dhe ajo është një transmetim që e ka sjellë Muslimi në “Sahihun” e tij, ku thuhet: “Na treguan Jahja ibn Jahja, Ebu Bekr ibn Ebi Shejbe dhe Zuhejr ibn Harb se Jahja ka thënë: ‘Na tregoi’, ndërsa dy të tjerët thanë: ‘Veki’u na rrëfeu nga Sufjani, nga Habib ibn ebu Thabi, nga Ebu Uaili, nga Ebu Hejxh el Esedij, se Ali ibn Ebu Talibi ka thënë: “A të të dërgoj ty për atë që më dërgoi mua i Dërguari i Allahut (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), që të mos lësh asnjë statujë pa e shkatërruar dhe asnjë varr të ngritur të paniveluar me tokën?”³⁴⁰

Vehabitët janë mbështetur në fjalën e Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*): “Asnjë varr të ngritur, përveçse ta nivelosh,” për të argumentuar se është e domosdoshme rrënimi i varreve dhe barazimi i tyre me tokën.

Megjithatë, argumentimi me hadithin e përmendur varet nga dy çështje:

1- Zinxhiri i transmetimit të jetë i saktë dhe transmetuesit të jenë të besueshëm.

2- Hadithi të tregojë qartë kuptimin e synuar.

Por hadithi është i kritikueshëm nga dy aspekte:

³⁴⁰ “Sahihul Muslim”, vëll. 3, f. 61, K. “Xhenazet”; “Sunen Et Tirmidhij”, vëll. 2, f. 256, K. “Ajo që është transmetuar për barazimin e varrit”; “Sunen En Nesaij”, vëll. 4, f.88, K “Barazimi i varrit”.

Për sa i përket zinxhirit të transmetimit, në të ka persona, me të cilët nuk është e lejuar të argumentohet me hadithet e tyre. Ata janë:

- 1- Ueki'u;
- 2- Sufjan eth Theuri;
- 3- Habijb ibn ebu Thabi;
- 4- El Uail el Esedi.

Sa për Ueki'un, imam Ahmed ibn Hanbeli ka thënë për të: "Ka gabuar në pesëqind hadithe".³⁴¹

Gjithashtu, është transmetuar nga Muhamed ibn Mervezi se ai (domethënë Ueki'u) tregonte hadithet sipas kuptimit dhe nuk ishte prej atyre që njihnin mirë gjuhën arabe, domethënë nuk i transmetonte hadithet me tekstin dhe fjalët e sakta, dhe nuk ishte njohës i gjuhës arabe.³⁴²

Ndërsa për Sufjan Eth Theuri, Ibn Mubareku ka thënë: "Sufjani transmetoi një hadith dhe unë shkova tek ai. Ai po e fshihte burimin (e hadithit), por, kur më pa, u turpërua".³⁴³

Në biografinë e Jahja ibn Katanit është transmetuar se ai ka thënë: "Sufjani përpiqej të më paraqiste një person si të

³⁴¹ "Tehdhijbul Tehdhijb", vëll. 11, f. 125.

³⁴² "Tehdhijbul Tehdhijb", vëll. 11, f. 120.

³⁴³ "Tehdhijbul Tehdhijb", vëll. 11, f. 115.

besueshëm, ndonëse ai nuk ishte i tillë, por nuk arriti ta bëjë këtë”.³⁴⁴

Sa për Habib ibn ebu Thabin, është transmetuar nga Ebu Hiban se ai ishte mudel’les (d.mth. fshihte burimet në transmetim).³⁴⁵

Gjithashtu, Ata’u ka thënë për të: “Nuk ndiqet në transmetimin e tij dhe (hadithet e tij) nuk janë të ruajtura (autentike)”.³⁴⁶

Ndërsa për El Uail, thuhet se ai ishte armiqësor ndaj Aliut (*Paqja qoftë mbi të!*).

Kjo është gjendja e zinxhirit të transmetimit.

Sa për çështjen e dytë (domethënë kuptimin e hadithit), është e domosdoshme të tregohet saktësi në dy fjalët që përmenden në të: ‘mushrifan’ (مُشْرِفًا) dhe ‘seuvejtuhu’ (سَوَّيْتُهُ).

Sa për “mushrifan”, kuptimi i saj është një vend i lartë, që mbikëqyr të tjerët.³⁴⁷

Në “El Kamus” thuhet: ‘Esh sherf’ – me lëvizje të shkronjës së mesme, do të thotë lartësi; për devenë nënkupton *samanin* (pjesën e ngritur mbi kurriz).³⁴⁸

³⁴⁴ “Tehdhijbul Tehdhijb”, vëll. 11, f. 218.

³⁴⁵ “Tehdhijbul Tehdhijb”, vëll. 11, f. 179.

³⁴⁶ “Esh Sherhul Hadidij”.

³⁴⁷ “El Munxhid, Lënda “Sherefe”.

³⁴⁸ “El Kamusu”, Lënda “Sherefe”.

Sa për 'tesëijjetu' (të bërit e drejtë), kuptimi është: drejtimi i diçkaje që është e shtrembër. Thuhet: 'Seuva shej'en', e bëri të drejtë; thuhet: 'Seuvejtul muavvaxhe fe ma istiva', e drejtova të shtrembrën, por nuk u bë e drejtë.

Në Kur'anin e Shenjtë thuhet:

الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّى

"që ka krijuar gjithçka dhe e ka përpjesëtuar drejt".³⁴⁹

Duke u bazuar në këtë, është e afërt që kuptimi i 'suvvejtuhu' (e bëra të drejtë) t'i referohet rregullimit të varrit, duke e bërë majën e tij të sheshtë si gunga e devesë, e jo rrënimin e varrit nga themeli. Ky është edhe mendimi i një grupi dijetarësh, ndër ta edhe Shafi'iu. Në librin e fik'hut, sipas katër medh'hebeve, thuhet: "Pëlqehet që dheu mbi varr, të jetë i ngritur rreth një pëllëmbë".³⁵⁰

Gjithashtu, thuhet: "Të bëhet si gunga e devesë".

Ndërsa Shafi'iu ka thënë: "Të bëhet dheu i barabartë (i rrafshët) është më e mirë se ta bësh me majë".³⁵¹

Pra, ky hadith e përforcon mendimin e Shafi'iut, dhe me të janë edhe shi'itët imami.

Është me rëndësi të vihet re se Muslimi, autori i "Sahihut", e ka përfshirë këtë hadith nën titullin: "Kapitulli mbi urdhrin për

³⁴⁹ Sure "El A'la", ajeti 2.

³⁵⁰ "El Fikhu alal medhahibul erbeati", vëll. 1, f. 420.

³⁵¹ "El Fikhu alal medhahibul erbeati", vëll. 1, f. 420.

rrafshimin e varrit", e jo nën titullin: "Urdhri për shkatërrimin dhe shembjen e varreve".³⁵²

Këtë e përforcon edhe fakti se Muslimi ka transmetuar në "Sahihun" e tij diçka që përputhet me kuptimin që kemi nxjerrë nga hadithi i përmendur. Pas përmendjes së një grupi transmetuesish, ai thotë: "Thumametu ibn Shufej ka thënë: 'Ishim me Fadalete ibn Ubejd në tokën e romakëve, në Rodas, kur ndërroi jetë njëri prej shokëve tanë. Atëherë Fadalete ibn Ubejdi urdhëroi që varri i tij të rrafshohej, pastaj tha: 'Kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) të urdhërojë për rrafshimin e tyre (varreve)'".

Nuk ka dyshim se kuptimi i 'rrafshimit' nuk është që varri të bëhet në të njëjtin nivel me tokën, sepse kjo bie ndesh me sunetin e prerë, i cili përcakton që varri të ngrihet mbi tokë rreth një pëllëmbë. Prandaj kuptimi është që të rrafshohet maja e tij (si gunga e devesë). Për këtë arsye, në komentimin e hadithit të përmendur në Sahihun e Muslimit, Neveviu ka thënë: "Nuk bëhet me majë, por ngrihet rreth një pëllëmbë dhe rrafshohet".³⁵³

Nuk jemi vetëm ne që e kemi dhënë këtë interpretim të hadithit, por të njëjtin mendim e ka dhënë edhe Ibn Haxher El Kastalani në librin e tij "Irshad Es Sarij fi Sherh Sahihul Bukhari",³⁵⁴ në të cilin pasi përmend se suneti është që varri të jetë i sheshtë dhe se nuk duhet lënë sheshimi i tij vetëm për të mos u pajtuar me shiitët, thotë: 'Sepse qëllimi nuk është që varri të bëhet

³⁵² "Sahihul Muslim", vëll. 3, f. 61, K. "Xhenazja".

³⁵³ "Sherhu Sahihul Muslim" i Neveviut: vëll. 7, f. 36

³⁵⁴ "Irshadu Es Sarij", vëll. 2, f. 468.

në të njëjtin nivel me tokën, por që të rrafshohet (maja e tij), për të pajtuar transmetimet (e ndryshme).’

Së fundmi, në hadithin e Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) nuk thuhet asgjë tjetër përveç: “Nuk lashë asnjë varr pa e rrafshuar, as ndonjë ndërtim të ndërtuar mbi varr dhe as ndonjë kupolë pa e rrafshuar”. Prandaj, kuptimi nuk është tjetër përveç asaj që përmendëm: që vetë varri të mos jetë me majë. Për sa i përket ndërtimit mbi varr, ky nuk është qëllimi i hadithit dhe nuk ka asgjë në tekst që të tregojë ndalimin e ndërtimit mbi varre. Përkundrazi, praktika e vazhdueshme e myslimanëve ka qenë ndryshe, siç u përmend më herët.

Edhe nëse e supozojmë se ajo që nënkuptohet me “rrafshimin”, është shkatërrimi i kupolave dhe ndërtesave të ngritura mbi varre, ka shumë gjasa që qëllimi të jenë varret e idhujtarëve, të cilët atëherë ishin të shenjtëruar nga politeistët dhe ithtarët e shirkut. Këto varre, pas shfaqjes së Islamit, ishin lënë në gjendjen e tyre të mëparshme.

Këtë e përforcon edhe fakti se Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e dërgoi Aliun (*Paqja qoftë mbi të!*) për të fshirë format dhe për të shkatërruar statujat që ndodheshin në skajet e Medinës apo diku tjetër. Këto statuja dhe forma nuk ishin gjë tjetër veçse idhuj dhe simbole që adhuroheshin edhe pas shfaqjes së Islamit. Vallë, cila është lidhja e këtij hadithi me varret e Profetëve, të afërmve të Zotit dhe të mirëve?

2- Allahu i Madhëruar ka thënë:

فِي بُيُوتٍ أُذِنَ لِلَّهِ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ * رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ
الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ

“Në shtëpi që Zoti ka urdhëruar të ngrihen lart dhe të përmendet në to emri i Tij; në to e madhërojnë Atë mëngjes e mbrëmje, burra të cilët nuk i shpërqendron tregtia e as shitblerja nga përmendja e Zotit, nga falja e namazit dhe dhënia e zekatit; ata kanë frikë një ditë, në të cilën zemrat dhe sytë do të përmbysen”.³⁵⁵

Argumentimi me këto ajete, për lejueshmërinë e ndërtimit mbi varre, varet nga dy çështje:

E para: Cili është kuptimi i këtyre “shtëpive”?

E dyta: Çfarë nënkuptohet me “ngritjen” e tyre?

Për sa i përket çështjes së parë, është transmetuar nga Ibn Abasi se ajo që nënkuptohet me këto shtëpi janë xhamitë që nderohen, ndalohet të flitet, nuk duhet të thuhet fjalë të kota në to dhe përmendet Allahu në to.

Megjithatë, në këtë rast, duhet të mendojmë dhe të thellohem në këtë interpretim, sepse me se duket, interpretimi i Ibn Abasit, që ‘shtëpitë’ t’i konsiderojë si xhami, është një shpjegim i një prej shembujve (rasteve), dhe jo shembulli i vetëm e i kufizuar. Ky lloj interpretimi ka shumë të ngjashëm, edhe në vende të tjera.

³⁵⁵ Sure “En Nur”, ajetet 36–37.

Madje mund të thuhet se ‘shtëpitë’ nuk janë xhamitë, sepse është e preferuar që ndërtimi i xhamive të jetë i hapur dhe pa çati. Më e mira prej të katër xhamive është Xhamia e Shenjtë (Mesxhidul Haram), që ne e shohim me shqisa dhe me sy të lirë që është ndërtuar e hapur.

Ndërsa fjala ‘shtëpi’ nuk përdoret në kuptimin e vërtetë për një vend të hapur, përkundrazi, ajo nënkupton një vend që ka çati dhe mbulesë. Allahu i Lartësuar ka thënë:

لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ بِالرَّحْمَنِ لِيُوتِيَهُمْ سُقْفًا مِنْ فِضَّةٍ

“Do t’u kishim bërë për shtëpitë e atyre që mohojnë Mëshiruesin çati prej argjendi”.³⁵⁶

Dhe:

وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا

“Mirësia nuk qëndron në të hyrët në shtëpi nga pjesa e pasme e tyre”.³⁵⁷

Kjo është e qartë edhe duke vëzhguar përdorimin e zakonshëm gjuhësor, sepse fjala “shtëpi” përdoret për shtëpitë e arabëve nomadë dhe për çadrat e tyre që ndodhen në shkretëtirë, por nuk përdoret për vetë shkretëtirën, pasi ajo është e hapur. Ndryshe është me çadrat, sepse ato kanë çati.

³⁵⁶ Sure “Ez Zuhruf”, ajeti 33.

³⁵⁷ Sure “El Bekare”, ajeti 189.

Për këtë arsye, rrallëherë gjen në Kur'an një vend ku fjala "shtëpi" të jetë përdorur për "xhaminë". Ndërsa për Qabenë, për shkak se ajo ka çati, është quajtur "shtëpi" në disa vende.

Allahu i Lartësuar ka thënë:

طَوَّرَا بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ

"Pastrojeni Shtëpinë Time për ata që bëjnë tavaf..."³⁵⁸

Dhe:

جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ

"Allahu e ka bërë Qabenë, Shtëpinë e Shenjtë, një mbështetje për njerëzit..."³⁵⁹

Dhe:

ثُمَّ مَحَلُّهَا إِلَى الْبَيْتِ الْقَتِيقِ

"Pastaj vendi i therjes së kurbanit është pranë Shtëpisë së Lashtë." (El Haxh: 33)."

Prandaj, ajo që nënkuptohet me "shtëpitë" nuk janë xhamitë, por shtëpitë e nderuara, të cilave Zoti u ka dhënë leje të ngrihen dhe në to të përmendet emri i Tij. Shtëpitë e Profetëve dhe të të afërmve të Allahut janë ndër shembujt më të qartë të tyre, për shkak të nderimit dhe lavdisë së veçantë që Allahu u ka dhënë këtyre shtëpive dhe banorëve të tyre.

³⁵⁸ Sure "El Bekare", ajeti 125.

³⁵⁹ Sure "El Maide", ajeti 97.

Allahu ka thënë për shtëpinë e Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe për banorët e saj:

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا

“O Familje e Profetit! Në të vërtetë, Allahu do që ta largojë prej jush papastërtinë dhe t’ju pastrojë plotësisht”.³⁶⁰

Kjo shtëpi është e ngjashme me shtëpinë e Ibrahimit, për të cilën engjëjt i thanë gruas së tij:

أَتَعْجِبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ رَحِمَ اللَّهُ وَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

“A çuditesh për urdhrin e Allahut? Mëshira dhe bekimet e Allahut qofshin mbi ju, o banorë të shtëpisë! Vërtet Ai është i lavdëruar dhe i madhëruar”.³⁶¹

Për këtë arsye, shohim se dijetari i njohur Es Sujuti, pas transmetimit të fjalës së Ibn Abasit, transmeton edhe nga Muxhahidi se qëllimi i “shtëpive” janë shtëpitë e Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

Ibn Murdauije transmeton nga Enes bin Maliku dhe Burejde: “Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e lexoi këtë ajet. Një burrë u ngrit dhe e pyeti: ‘Cilat janë këto shtëpi, o i Dërguari i Allahut?’ Ai tha: ‘Shtëpitë e Profetëve’.

³⁶⁰ Sure “El Ahzab”, ajeti 33.

³⁶¹ Sure “Hud”, ajeti 73.

Pastaj u ngrit Ebu Bekri dhe e pyeti: 'O i Dërguari i Allahut, a është kjo shtëpi prej tyre?' (duke iu referuar shtëpisë së Aliut dhe Fatimes). Profeti tha: "Po, është nga më të mirat prej tyre".³⁶²

Kjo ishte në lidhje me çështjen e parë.

Për sa i përket kuptimit të "ngritjes" (që është çështja e dytë), ajo mund të ketë dy kuptime:

a) Allahu ka dhënë leje, që ato shtëpi të ngrihen përmes ndërtimit dhe përforcimit, në funksion të adhurimit që përmendet në ajet, për përmendjen në to të emrit të Allahut të Lartësuar dhe për lavdërimin e Tij në mëngjes e në mbrëmje.

Këtë e tregon edhe fjala e Allahut:

وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ

"Kur Ibrahimimi dhe Ismaili ngritën themelet e Qabes..."³⁶³

Pra, duket qartë se kuptimi i "ngritjes", në të dyja rastet, është i njëjtë: ndërtimi, përforcimi dhe ngritja e këtyre shtëpive.

b) Qëllimi me "ngritje" mund të jetë: nderimi dhe respektimi i tyre.

Nëse qëllimi është ai i pari, pra, ndërtimi fizik, atëherë ajeti do të ishte një tekst i qartë në favor të kërkesës, që është ndërtimi mbi varret që ndodhen në këto shtëpi.

³⁶² "Ed Durrul Menthur fi tefsijri menthuri", vëll. 5, f. 50, te komentimi i ajetit.

³⁶³ Sure "El Bekare", ajeti 127.

Por, edhe nëse kuptimi është ai i dyti, atëherë ajeti është një tekst i qartë në nderimin, respektimin dhe lavdërimin e tyre.

Dihet mirë se mirëmbajtja e një shtëpie, mbrojtja e saj nga rrënimi përmes rindërtimit dhe rinovimit, shtrimi me qilima, ndriçimi, zbukurimi (pa e kundërshtuar urdhrin e Allahut) dhe mbrojtja nga shkatërrimi, të gjitha këto konsiderohen, sipas zakonisht, si shprehje e nderimit dhe respektimit. Ashtu siç është edhe mbulimi i Qabes së shenjtë me mbulesa të çmuara, që bëhet në shenjë nderimi për të.

E gjithë kjo bëhet në nderim të Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe në madhërim të tij, në mënyrë që të përmbushen, përmes saj, edhe qëllimet që përmenden në ajetin (ku thuhet) për përmendjen e emrit të Allahut dhe lavdërimin e Tij mëngjes e mbrëmje.

3- Ndërtimi mbi varre është një formë e madhërimit të shenjave të fesë. Allahu i Lartësuar ka thënë:

وَمَنْ يُعْظِمِ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ

“Kushdo që madhëron shenjat e Allahut, me të vërtetë kjo është nga devotshmëria e zemrave”.³⁶⁴

Fjala “shea’ir” (شعائر) është shumës i fjalës “sha’ira”, që do të thotë: shenjë ose simbol. Qëllimi nuk është shenjat e ekzistencës së Allahut, sepse e gjithë bota është shenjë e ekzistencës së Tij, por

³⁶⁴ Sure “El Haxh”, ajeti 32.

qëllimi janë shenjat e fesë së Tij. Për këtë arsye, komentuesit e kanë interpretuar si “shenjat e fesë”.

Allahu i Lartësuar e quan Safan dhe Merven si nga shenjat e Tij, kur thotë:

إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ

“Me të vërtetë, Safa dhe Merva janë nga shenjat e Allahut”.³⁶⁵

Dhe:

وَالْبَيْتَيْنِ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ

“Kafshët e kurbanit Ne i kemi bërë për ju nga shenjat e Allahut”.³⁶⁶

Dhe:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحِلُّوا شَعَائِرِ اللَّهِ

“O ju që keni besuar, mos i shkelni shenjat e Allahut”.³⁶⁷

Pra, qëllimi me këto nuk është tjetër veçse fakti që ato janë shenja dhe simbole të fesë së Tij.

Nëse është detyrë të madhërohen shenjat e Allahut, siç e thotë qartë Kur’ani, dhe kjo për arsye se është nga devotshmëria e zemrave, atëherë është e lejuar të madhërohen edhe Profetët dhe

³⁶⁵ Sure “El Bekare”, ajeti 158.

³⁶⁶ Sure “El Haxh”, ajeti 36.

³⁶⁷ Sure “El Maide”, ajeti 2.

të afërmit e Allahut (evlijatë), për shkak se ata janë shenja më e madhe e fesë së Allahut dhe përfaqësojnë madhërimin më të lartë dhe nderimin më të mirë.

Ata ia përcollën fenë e Allahut njerëzimit, prandaj ruajtja e varreve të tyre, mauzoleve dhe gjurmëve të tyre nga zhdukja apo shkatërrimi, është forma më e mirë e nderimit dhe e madhërimit të tyre.

Mund të thuhet: Çdo gjë nderohet në mënyrën që i përshtatet. Nderimi i Qabes bëhet duke e mbuluar me mbulesa të veçanta; nderimi i kafshëve të kurbanit, që janë nga shenjat e Allahut, bëhet duke u kujdesur që të çohen në vendin e caktuar për therje, duke mos u hipur atyre dhe duke i ushqyer mirë; ndërsa nderimi i Profetëve dhe evlijave bëhet në një mënyrë gjatë jetës së tyre dhe në një mënyrë tjetër pas vdekjes.

Prandaj, çdo gjë që konsiderohet nderim dhe madhërim për ta, është i lejuar sipas këtij ajeti, pa asnjë dyshim apo kundërshtim. Edhe pse ajeti është shpallur në lidhje me shenjat dhe ritet e Haxhit, kjo nuk do të thotë se kuptimi i tij është i kufizuar vetëm në to, sepse fjala e Allahut:

وَمَنْ يُعْظَمْ شَعَائِرَ اللَّهِ

“Kushdo që madhëron shenjat e Allahut”, është një parim i përgjithshëm dhe rregull bazë, që vlen për shumë raste dhe forma të ndryshme.”

Çështja e tetë: Vizita e varrezave

Myslimanët janë të një mendimi për lejueshmërinë e vizitës së varrezave. Kjo bëhet e qartë për këdo që u referohet librave të fik'hut (jurisprudencës islame) dhe hadithit. Nuk ka nevojë të zgjatemi, duke përmendur hadithet e shumta që janë transmetuar në këtë drejtim.

Mjafton ajo që kanë dhënë si fetva (vendim fetar) imamët e katër medh'hebeve, ku në librin *"Fikh alal medhahibil erbeati"* thuhet: "Vizita e varrezave është e rekomanduar, për të marrë mësim dhe për të kujtuar Botën Tjetër (Ahiretin). Është më e theksuar që të kryhet ditën e xhuma (të premten), një ditë para saj dhe një ditë pas saj.

Vizitori duhet të jetë i përqendruar në lutje, përlutje dhe marrje mësimi nga të vdekurit. Është e pëlqyeshme të lexohet Kur'an për të vdekurit, sepse kjo u sjell dobi atyre, sipas mendimit më të saktë". Më tej thuhet: "Nuk ka dallim në vizitë, nëse varrezat janë afër apo larg, madje është e pëlqyeshme të udhëtohet për të vizituar të vdekurit, sidomos varrezat e të mirëve. Ndërsa vizita e varrit të Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) është një nga gjërat më të mëdha që na afron te Allahu".³⁶⁸

³⁶⁸ "El Fikhu alal medhahibil erbeati", vëll. 1, f. 424-425, fundi i kreut të namazit.

Kush dëshiron të njihet me hadithet që janë transmetuar në këtë çështje, le t'u referohet librave të hadithit, si "Sahihët" dhe "Sunenet".

Ndër ato transmetime (hadithe), është edhe fjala e Profetit Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*): "Unë ju kisha ndaluar nga vizita e varrezave, por tani Muhamedit i është lejuar të vizitojë varrin e nënës së tij, prandaj vizitojini (varrezat), sepse ato e kujtojnë Ahiretin (Botën Tjetër)".

E kanë transmetuar pesë prej koleksionistëve të haditheve, përveç Buhariut dhe fjalët janë sipas versionit të Termidhiut.

Transmetimet që kanë ardhur në këtë drejtim, nuk kufizohen vetëm me këtë, por ka edhe hadithe të shumta që janë mbledhur nga dijetari Es Semhudi, në librin e tij "Uefaul Uefa".³⁶⁹

Megjithatë, ne këtu duam të sjellim një argument për lejueshmërinë e këtij veprimi (vizitës së varrezave) nga vetë Libri i Shenjtë (Kur'ani) dhe themi: Allahu i Lartësuar e ndaloi Profetin e Tij, që të qëndronte te varret e jobesimtarëve dhe të falej për ta, kur tha:

وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ

"Askujt prej hipokritëve, kur të vdesin, mos ia fal xhenazen, as mos rri afër varrit të hipokritit, sepse ata e kanë mohuar Allahun dhe të Dërguarin e Tij dhe qëndruan të pabindur deri në vdekje".³⁷⁰

³⁶⁹ "Uefaul Uefai", vëll. 2, 3903-3904.

³⁷⁰ Sure "Et Teube", ajeti 84.

Ky ajet i bekuar e ndalon qëndrimin te varri i hipokritit dhe idhujtarit dhe faljen për të, dhe kjo përmes kuptimit të kundërt (mufhumi mukhalefe), që nënkupton se qëndrimi te varret e besimtarëve, lutja dhe falja për ta ishte një praktikë e Profetit Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

Këtu, nuk është për qëllim të theksohet që qëndrimi të jetë i kufizuar vetëm gjatë varrimit, që të mos përfshijë qëndrimin për vizitë, sepse nuk ka ndonjë provë për një kufizim të tillë. Shprehja është e përgjithshme.

Për shkak të ndërlidhjes gramatikore me shkronjën “و” (dhe), ku thuhet: “mos qëndro kurrë te varri i tij”, kuptimi është “në të gjitha kohët”, dhe kjo përfshin edhe kohën pas varrimit. Siç thuhet për shembull: “Nuk më erdhi kurrë Zejdi dhe as Amri”, ose: “Kurrë mos e ushqe dhe mos i jep ujë Zejdit”. Kjo është e qartë.

Ndoshta për këtë arsye, komentuesi i “El Xhelalejn” e ka shpjeguar ajetin me fjalët: “për varrosje” ose “për vizitë”.

Fjala “namaz” këtu, nuk ka për qëllim vetëm namazin e xhenazes, sepse, po të ishte vetëm ai qëllim, atëherë nuk do të kishte kuptim përdorimi i fjalës “përjetë” (arabisht: ebeden), pasi namazi për të vdekurin është i detyrueshëm vetëm një herë dhe nuk përsëritet, që të thuhet “përjetë”. Nuk është për qëllim as përfshirja e çdo hipokriti, sepse kjo është bërë e qartë më parë në fjalinë “për asnjërin prej tyre”. Kuptimi i zakonshëm i fjalës “përjetë” ka të bëjë me vazhdimësinë e ndalesës në kohë e jo me përfshirjen e të gjithë individëve.

Në lidhje me këtë çështje, në ajetin 53 të sures “El Ahzab”, thuhet:

وَلَا أَنْ تَنْكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِنْ بَغْدِهِ أَبْنَاءُ...

“Dhe mos i merrni gratë e tij pas tij kurrë (për grua)...”

Ky ajet nënkupton, që edhe pas dhjetë apo njëzet vitesh, ndalesa vazhdon deri në pafundësi. Kjo tregon se qëllimi me fjalën “namaz” është çdo kërkesë për mëshirë, që mund të përsëritet gjatë gjithë jetës e jo vetëm namazi për të vdekurin, megjithëse edhe ai përfshihet në kuptimin e përgjithshëm të ajetit. Kjo është e qartë.

Nëse kjo (veprimtari) është nga tradita e Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), siç dëshmohet nga Kur’ani, atëherë si mund të quhet gjë e shtuar në fe (bidat)? Përkundrazi, ajo është një sunet (praktikë e lavdëruar). Allahu i Lartësuar thotë:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ

“Me të vërtetë, që keni një shembull të shkëlqyer te i Dërguari i Allahut”.³⁷¹

Dhe:

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ

“Thuaj: ‘Nëse e doni Allahun, atëherë më ndiqni mua e Allahu do t’ju dojë juve’”.³⁷²

³⁷¹ Sure “El Ahzab”, ajeti 21.

³⁷² Sure “Al Imran”, ajeti 31.

Prandaj, nëse vizita e varrit të besimtarit, domethënë qëndrimi pranë varrit të tij, është e pëlqyeshme, sipas traditës së Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), atëherë çfarë mund të thuhet për vizitën e varrit të vetë Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe të varreve të Imamëve të Ehli Bejtit (*Paqja qoftë mbi ta!*), të cilët janë shtyllat e fesë, prijësit e besimtarëve, më të përkryerit, më të mirët dhe më të nderuarit prej tyre.

Në përfundim, po tregojmë atë ku janë mbështetur vehabitët, për të ndaluar udhëtimin (me qëllim të veçantë) për të vizituar varrezat. Ata janë mbështetur në atë që ka transmetuar Buhariu nga Ebu Hurejreja, se Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka thënë: “Mos bëni udhëtime të posaçme, përveçse drejt tri xhamive: xhamisë së Shenjtë (në Mekë), xhamisë së Profetit Muhamed (në Medinë) dhe xhamisë Aksa (në Jerusalem)”.

Ndërsa Abdullah ibn Muhamed ibn Abdul Uehabi ka thënë: “Vizita e varrit të Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) është e pëlqyeshme (sunset), por nuk duhet të udhëtohet posaçërisht për këtë qëllim, përveçse për të vizituar xhaminë dhe për të falur namaz në të. E nëse, gjatë këtij qëllimi, ai, gjithashtu, viziton varrin e Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), nuk ka asnjë të keqe”.³⁷³

³⁷³ “Err Risaletu Eth Thanijetu min Err Risaili El Meusumeti bil hefijeti es senijjeti”

E vërteta është se hadithi, me të cilin janë mbështetur vehabitët, nuk tregon ndalimin e udhëtimit (të posaçëm) për të vizituar varrezat apo vendet e shenjta dhe të nderuara. Kjo për shkak se përjashtimi që vjen në hadith është i pakompletuar (el-istithna el-mufarrağ), ku është hequr ajo që përjashtohet (pjesa e quajtur el mustethna minhu).

Prandaj, ashtu siç është e mundur që të supozohet kuptimi i përjashtimit: “mos bëni udhëtim të posaçëm drejt asnjë vendi nga vendet”, po aq është e mundur që të kuptohet: “mos bëni udhëtim të posaçëm drejt asnjë xhamie nga xhamitë”.

Por, ajo që padyshim është më e saktë, është kuptimi i dytë, sepse përjashtimi është i lidhur drejtpërdrejt me kategorinë e xhamive dhe kjo kërkon që ajo që përjashtohet të jetë “xhamia”, jo ndonjë vend tjetër.

Vetë nevoja e jetës dëshmon për lejueshmërinë e udhëtimit (të posaçëm) për të kërkuar tregti, për të kërkuar dije, për të marrë pjesë në xhihad, për të vizituar dijetarët dhe njerëzit e devotshëm, për kurim apo për shëtitje. Po ashtu, myslimanët, gjatë sezonit të Haxhit, udhëtojnë drejt Arafatit, Muzdelifes, Mines dhe shumë vendeve të tjera.

E megjithatë, si mund të thuhet se kuptimi i hadithit është: “Mos udhëtoni drejt asnjë vendi, përveç këtyre treve”?!

Përfundimi është: Askush që ka qoftë edhe një njohje minimale të gjuhës dhe strukturave arabe, nuk dyshon se kuptimi i fjalës së Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*): “Mos bëni udhëtim të posaçëm” është: nuk

është e pëlqyeshme të udhëtohet drejt ndonjë xhamie tjetër përveç këtyre treve dhe jo që të mos udhëtohet drejt asnjë vendi në mënyrë të përgjithshme.

Kjo është përmbajtja dhe kuptimi i hadithit. Megjithatë, nuk mund të kuptohet nga ky hadith dhe të ngjashëm me të, ndalimi i udhëtimit për në xhamitë e tjera. Përkundrazi, ai tregon qartë se këto xhami janë më të pëlqyera se të tjerat, deri në atë masë, saqë meritojnë të udhëtohet posaçërisht për të falur namaz në to.

Xhamitë e tjera nuk kanë këtë rëndësi, sepse shpërblimi i prituri nga falja e namazit është i njëjtë për çdo xhami. Kështu, xhamitë e tjera mund të jenë xhami kryesore, xhamia e tregut apo xhamia e lagjes dhe çdo njëra prej këtyre ka një të ngjashme në vendin e individit. Prandaj, nuk është e pëlqyeshme të udhëtohet posaçërisht për këto xhami në qytete të tjera, pasi ato janë të barabarta në vlerë. Po, shpërblimi që i jepet faljes në këto tri xhami është më i madh se në xhamitë e tjera. Për këtë arsye është e pëlqyeshme të udhëtohet posaçërisht për të falur namaz në to.

E dyta, është se ndalimi i udhëtimit për në xhamitë e tjera, përveç atyre tre, nuk është një ndalim i detyrueshëm, por është një udhëzim që tregon se nuk ka shpërblim të madh për udhëtimin drejt xhamive të tjera.

Dëshmi për këtë është edhe fakti që i Dërguari i Allahut (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) udhëtonte posaçërisht edhe drejt vendeve të tjera përveç tri xhamive të përmendura në hadith, siç transmetohet në "Sahihun" e Buhariut.

Në kapitullin “Të ardhurit në xhaminë e Kubas, në këmbë apo me kalë”, transmetohet nga Ibn Umeri: “I Dërguari i Allahut (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) shkonte në Kuba, herë në këmbë dhe herë me kalë”.³⁷⁴

Në kapitullin “Kush viziton xhaminë e Kubas çdo të shtunë”, transmetohet nga Ibn Umeri: “I Dërguari i Allahut (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) vizitonte xhaminë e Kubas çdo të shtunë, në këmbë ose me kalë. Edhe vetë Abdullahu (Ibn Umeri) e bënte këtë”.³⁷⁵

Në kapitullin “Xhamia e Kubas”, nga Ibn Umeri, lexojmë: “I Dërguari i Allahut e vizitonte atë (xhaminë e Kubas) në këmbë dhe me kalë”.³⁷⁶

Ja pra, ky është vetë Imam Buhariu, që na transmeton se i Dërguari i Allahut (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) udhëtonte posaçërisht drejt xhamisë së Kubas çdo të shtunë. A nuk është kjo një dëshmi e qartë për lejimin e udhëtimit të posaçëm drejt xhamive dhe vendeve të tjera, përveç këtyre treve të përmendura?

Meqenëse ndonjëherë nga vizita e xhamive të tjera mund të burojnë dobi dhe përfitime të veçanta, të cilat nuk janë të pranishme në vendin ku jeton njeriu, atëherë udhëtimi drejt tyre bëhet, gjithashtu, i lavdëruar në mënyrë të tërthortë (d.m.th. për arsye të tjera të vlefshme).

³⁷⁴ “Sahihul Buhari”, vëll. 2, f. 61.

³⁷⁵ “Sahihul Buhari”, vëll. 2, f. 61.

³⁷⁶ “Sahihul Buhari”, vëll. 2, f. 61.

A nuk është Sahihu i Buhariut libri më gjithëpërfshirës dhe më i saktë për sunitët? Ku është, pra, fjala e dijetarit të njohur, Sujutit, për të: “Nuk gjendet musned si Musnedi i Ahmedit, por asnjë sahih nuk është si Buhariu në përmbledhje”.

Atëherë, pse e kanë lënë pas dore (Sahihun e Buhariut) dhe e kanë braktisur, duke besuar në disa pjesë të tij dhe duke mohuar të tjerat?

Çështja e nëntë: Namazi te varret

Ibn Tejmije në mesazhin e tij “Vizita e varreve” (Zijaretul kuburi) thotë: “Asnjë nga imamët e selefëve nuk ka thënë se namazi te varret dhe në vendet e shenjta është i pëlqyer e as që namazi dhe lutja atje janë më të mira, se sa në vende të tjera. Përkundrazi, të gjithë janë pajtuar se namazi në xhami dhe në shtëpi është më i mirë se sa ai pranë varreve të Pejgamberëve”.³⁷⁷

Kjo është fjala e Ibn Tejmijes dhe atyre që ndjekin rrugën e tij nga vehabitët.

Ne themi: Ajo që dëshmon për lejueshmërinë e namazit dhe lutjes në çdo vend, e përfshin në mënyrë të përgjithshme edhe lejueshmërinë e namazit dhe lutjes pranë varrit të Profetit Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), si dhe pranë varreve të Profetëve dhe të njerëzve të mirë. Nuk dyshon për lejueshmërinë e kësaj kushdo që ka sadopak njohuri nga Libri (Kur’ani) dhe Suneti.

Çështja këtu nuk është lejueshmëria, por a është e pëlqyer që të falet namaz pranë varreve të tyre? Ne themi në këtë kontekst: Kryerja e namazit pranë atyre varreve është për të marrë bekim nga ata që janë varrosur atje, sepse ato vende janë të nderuara për shkak të tyre. Nderi i një vendi vjen nga njeriu i nderuar që gjendet aty. Namazi, në vetvete, është për Allahun e Lartësuar, jo për varrin dhe as për të ndjerin në të. Ashtu siç është

³⁷⁷ “Zijaretul kuburi”, f. 159-160.

namazi në xhami për Allahun, por fiton vlerë për shkak të nderit të vendit. Myslimanët falen pranë varreve të atyre që i dhanë nder vendit me varrosjen e tyre aty, në mënyrë që të përfitojnë nga begatia e tyre, sepse Allahu i ka bërë ata burim bekimi, ashtu siç falen pranë “Mekamit të Ibrahimit”, që është vetëm një gur, por është nderuar, sepse u prek nga këmbët e Ibrahimit, mikut të Allahut.

Allahu i Lartësuar thotë:

وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى ...

“Dhe merreni vendin e qëndrimit të Ibrahimit si vend faljeje...”³⁷⁸

Nuk ka ndonjë arsye tjetër për ta marrë atë vend të shenjtë si vend faljeje, përveçse për të marrë bekim nga qëndrimi i Ibrahimit (*Paqja qoftë mbi të!*) në të. Po ashtu, ata luten te varret, për shkak të nderit që kanë ato nga ata që janë varrosur në to. Kështu, lutja e tyre pranë varreve është më shpresëdhënëse për përgjigje dhe më afër pranimit, njësoj siç është lutja në xhami, në Qabe apo në ndonjë vend apo kohë të shenjtë që Allahu e ka nderuar.

Përmbledhtas, mjafton për lejimin e faljes së namazit në ato vende, ajo që tregojnë tekstet e përgjithshme dhe të lira (të pashoqëruara me kufizime), të cilat thonë se toka është bërë për umetin e Muhamedit, xhami dhe pastrim.

³⁷⁸ Sure “El Bekare”, ajeti 125.

Për sa i përket vlerës së veçantë, ajo është për shkak të bekimit të vendit ku është varrosur Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) apo ndonjë njeri i afërt dhe me pozitë tek Allahu, ashtu siç merret bekim nga Mekami i Ibrahimit.

A nuk është vendi që është bekuar nga përmbajtja e trupit të pastër të Profetit Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), një vend i bekuar dhe i denjë, që të jetë e pëlqyer falja dhe adhurimi i Allahut në të?

Është për t'u habitur që Ibn Kajimi, në librin e tij “Zadul Me’adi”, ka sjellë diçka që bie ndesh me besimin e tij dhe të mësuesit të tij Ibn Tejmijes, kur thotë: “Shpërblimi i durimit të Haxheres dhe djalit të saj ndaj largësisë, vetmisë, mërgimit dhe dorëzimit ndaj therjes së djalit, u arrit deri aty sa gjurmët e tyre dhe vendet ku shkelën këmbët e tyre u bënë vende adhurimi për besimtarët deri në Ditën e Kiametit. Kjo është tradita e Allahut ndaj atyre që Ai dëshiron t'i lartësojë nga krijesat e Tij.”³⁷⁹

Nëse gjurmët e Ismailit dhe Haxheres, për shkak të vuajtjeve që ata përjetuan, e merituan të bëhen vende adhurimi, atëherë a nuk e meritojnë gjurmët e më të mirit të të Dërguarve, i cili ka thënë: “Asnjë Profet nuk është lënduar si unë”, që të adhurohet Allahu pranë tyre dhe të merret bekim prej tyre? A quhet kjo shirk (idhujtari) apo kufër (mohim)?

³⁷⁹ “Zadul Me’adi fi Hedji Khajril ‘Ibad), botimi i Shtëpisë së botimeve “El Babij El Halebi”, Egjipt, i rishikuar nga Taha Abdu Rra’uf Taha, në vitin 1390 hixhri/1970.

Si mund të quhet kështu, kur zonja Aishe jetonte në dhomën ku u varros Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe qëndroi aty edhe pas varrimit të tij dhe të dy shokëve të tij, dhe ajo falej aty brenda?

A ishte vallë ky veprim i saj adhurim për të varrosurin?

Çështja e dhjetë: Betimi në diçka tjetër, përveç Allahut të Madhëruar dhe betimi i Tij për krijesat apo për të drejtën që ato kanë ndaj Tij

Vehabitët e kanë ndaluar betimin në diçka tjetër, përveç Allahut të Lartësuar dhe e kanë konsideruar atë shirk, në mënyrë absolute. Po ashtu, ata kanë vepruar njësoj edhe në lidhje me betimin e Allahut për ndonjë nga krijesat e Tij apo për të drejtën që ajo krijesë ka ndaj Tij.

Tani po e trajtojmë çështjen në të dy aspektet:

Aspekti i parë - Betimi në diçka tjetër, përveç Allahut të Madhëruar

Para se të shqyrtojmë tekstet Profetike që tregojnë lejueshmërinë e këtij veprimi, duhet ta shqyrtojmë më parë çështjen në dritën e Librit të Allahut, për të parë, nëse Allahu i Madhëruar është betuar në një nga krijesat e Tij apo jo?

Shqyrtimi i ajeteve të Kur'anit tregon se Allahu është betuar në krijesat e Tij në shumë raste, afërsisht në dyzet vende, në lidhje me atë me të cilën është bërë betimi.

Allahu është betuar në engjëjt, në suret: “Es Saffat”, “El Murselat”, “En Naziat”, “Edh Dharijat”.

Është betuar në Profetin Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), kur ka thënë:

لَعَنُوكَ إِلهَهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَغْمَهُونَ

“Pasha jetën tënde! Ata me të vërtetë janë të humbur në dehjen e tyre”.³⁸⁰

Gjithashtu, është betuar në yjet, në suren “El Buruxh”, ajeti 3 dhe në qytet, në suren “El Beled”, ajeti 1.

Është betuar në Kur'anin, në suret: “Jasin”, ajetet 1-3; “Ed-Duhan”, ajetet 1-3; “Kaf”, ajetet 1-3; “Ez Zuhruf”, ajeti 41 dhe “Sad”, ajeti 1.

Është betuar në shpirtin njerëzor, në suret: “Esh Shems”, ajetet 7-10 dhe “El Kijame”, ajeti 2.

Është betuar në shkronjën “Nun” dhe në penën, në suren “El Kalem”, ajeti 1.

Është betuar në Librin, në suren “Et Tur”, ajetet 2-3.

Është betuar në kuajt që vrapojnë me shpejtësi, në suren “El Adijat”, ajeti 2.

Është betuar në prindin dhe atë që ai lind, në suren “El Beled”, ajeti 3.

Është betuar në diellin dhe dritën e tij, në suren “Esh Shems”, ajeti 1.

³⁸⁰ Sure “Hixhr”, ajeti 72.

Është betuar në qiejt, në suren “Edh Dharijat”, ajeti 7; në suren “El Buruxh”, ajeti 1 dhe në suren “Et Tarik”, ajeti 11.

Është betuar në agimin, në suren “El Muddethir”, ajeti 34; në suren “Et Tekuir”, ajeti 18 dhe në suren “El Fexhr”, ajeti 1. Gjithashtu, është betuar në ditën, mëngjesin, perëndimin e diellit, natën, dhjetë netët, yjet, tokën, hënën, erërat, retë, detin, anijet, fikun, ullirin, kohën, sure “El Asr”; çiftin, tekun dhe në gjithë ekzistencën. Kjo bëhet e qartë nga shqyrtimi i ajeteve në suret e ndryshme, të cilat nuk i përmendëm me detaje, pas dhënies së disa shembujve.

A është e mundur që betimi në diçka tjetër, përveç Allahut, të jetë shirk dhe i shëmtuar e megjithatë të bëhet edhe nga vetë Allahu i Madhëruar?

A është e mundur që një betim i tillë, të ndodhë shumë herë në Librin e Shenjtë dhe megjithatë të jetë i ndaluar për të tjerët, pa përmendur Allahu ndonjë ndalim apo ndalesë për këtë në Librin e Tij madhështor?

A është e drejtë të themi: Betimi në krijesë është shirk, nëse bëhet nga krijesa, por nuk është shirk, nëse bëhet nga Krijuesi, Allahu i Madhëruar?

Një gjë e tillë nuk është gjë tjetër veçse një fjalë pa mendim dhe një shprehje e tepruar, sepse një veprim i vetëm, në vetvete dhe në thelb, nuk mund të ketë dy gjendje të ndryshme, as të marrë dy ngjyra të kundërta.

Në përmbledhje, nëse Kur’ani është shembull dhe model dhe gjithçka që përmban ai, qoftë në fjalë apo në vepra, është

udhëzim për të gjithë myslimanët, si është e mundur që këto betime të vijnë nga Allahu i Madhëruar, të jenë të lejuara për Të, por të mos lejohen për të tjerët? Si mund të jenë një herë shprehje e pastër e teuhidit (njësimit të Zotit) dhe herë tjetër vetë esenca e shirkut (idhujtarisë), kur thelbi dhe natyra e veprës është i njëjtë?

Qëllimi i betimit të Allahut në krijesat e Tij sillet ndërmjet thirrjes për të reflektuar mbi krijimin e Tij dhe ligjet e fshehura në ekzistencën e Tij, ashtu siç është rasti në shumicën e betimeve të Tij dhe shfaqjes së nderit dhe madhështisë që ajo krijesë ka tek Allahu, siç është rasti i betimit në jetën e Profetit më të nderuar (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

Kjo ishte në lidhje me Librin e Allahut të Lartësuar.

Për sa i përket Sunetit të ndritur, Muslimi ka transmetuar në "Sahihun" e tij: "Një burrë erdhi te Profeti Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe i tha: 'O i Dërguari i Allahut, cila është sadakaja që ka shpërblimin më të madh?'" Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) u përgjigj: 'Pasha babanë tënd, do ta mësosh! Të japësh sadaka, ndërsa je i shëndoshë, koprrac dhe ke frikë nga varfëria'".³⁸¹

Kështu, i Dërguari i Allahut (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) u betua në babanë e atij që pyeti, duke thënë: "Pasha babanë tënd!"

³⁸¹ "Sahihul Muslim", vëll. 3, f. 94.

Gjithashtu, është transmetuar se një banor i Nexhdit erdhi te i Dërguari i Allahut (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) për të pyetur rreth Islamit.

Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) i tha: “Falja e pesë namazeve në ditë dhe natë.”

Ai tha: “A kam detyrim tjetër përveç tyre?”

Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) tha: “Jo, përveç, nëse dëshiron të bësh namaze vullnetare”.

Pastaj i përmendi agjërimin e muajit Ramazan.

Ai tha: “A kam ndonjë detyrim tjetër, përveç tij?”

Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) tha: “Jo, përveç, nëse dëshiron të bësh agjërim vullnetare”.

Pastaj i përmendi edhe zekatin.

Ai pyeti: “A kam tjetër përveç kësaj?”

Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) u përgjigj: “Jo, përveç, nëse dëshiron të japësh më shumë vullnetarisht”.

Pastaj burri u largua duke thënë:

“Pasha Allahun, as nuk do t’i shtoj dhe as nuk do t’i pakësoj asgjë këtyre fjalëve”.

Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) tha: “Ka shpëtuar, pasha babanë e tij, nëse është i singertë!”, ose: “Ka hyrë në Xhenet, pasha babanë e tij, nëse është i singertë!”³⁸²

Në një hadith tjetër, në “Musnedin” e imam Ahmed ibn Hanbelit, transmetohet se Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka thënë: “Pasha jetën time! Me të vërtetë, të flasësh për të mirë dhe të ndalosh nga e keqja është më mirë se sa të heshtësh”.³⁸³

Disa nga imamët e katër medh’hebeve kanë dhënë fetva për lejueshmërinë e kësaj çështjeje. Në librin “Fikh alâ el medhâhibil erbe’ati” (Jurisprudenca sipas katër medh’hebeve) thuhet: “Hanefitë kanë thënë: ‘Betimi në shprehje, si: “pasha babanë tënd” ose “pasha jetën tënde” dhe të ngjashme, është i lejuar, por i papëlqyer (mekruh)”.

Shafi’it kanë thënë: “Është e papëlqyer të bësh betim me diçka tjetër, përveç Allahut të Lartësuar, përderisa nuk synohet ndonjë prej gjërave të përmendura më sipër (pra, shoqërimi i Allahut me dikë tjetër – shirk)”.

Malikit kanë thënë: “Betimi në diçka që është e madhëruar në mënyrë të sheriatit (si Profeti apo Qabja dhe të ngjashme) ka dy mendime: ndalesë (haram) ose papëlqyeshmëri (mekruh). Mendimi më i përhapur është ndalesa”.

³⁸² “Sahihul Muslim”, vëll. 1, f. 31-32, K. “Çfarë është Islami dhe shpjegimi i mirësive të tij”.

³⁸³ “Musned Ahmed ibn Hanbel”, vëll. 5, f. 225; shih, gjithashtu, vëll. 5, f. 212; “Sunen Ibn Maxha”, vëll. 4, f. 995 dhe vëll. 1, f. 225.

Hanbelit kanë thënë: “Është e ndaluar të betohesh në diçka tjetër, përveç Allahut dhe cilësive të Tij, madje edhe nëse betohesh për Profetin ose për një njeri të afërt me Allahun (velij)”.³⁸⁴

Por, në çdo rast qofshin ata që e lejojnë ose jo betimin në diçka tjetër, përveç Allahut të Madhëruar, kjo nuk konsiderohet shirk dhe ai që bën një betim të tillë, nuk quhet idhujtar, sepse betimi në diçka nuk do të thotë që personi që betohet, beson në hyjninë apo zotërinë e asaj gjëje. Në maksimum, kjo tregon se ai e madhëron dhe e nderon atë. Ndryshimi në fetva (vendimet fetare) tregon se kjo çështje është e diskutueshme.

A është e mundur, pra, që një mysliman të akuzohet për shirk për një vepër mbi të cilën ka mospajtim mes dijetarëve?

Po, është e vërtetë që betimi nuk konsiderohet i vlefshëm, nëse nuk bëhet në emër të Allahut të Madhëruar dhe në gjykata nuk pranohet betim përveçse në emrin e Tij.

Megjithatë, kjo nuk mund të merret si provë, se betimi në dikë tjetër, përveç Allahut, është shirk apo i ndaluar (haram).

Apekti i dytë- Të betuarit mbi një krijesë ose mbi të drejtën e saj

Vehabitët e kanë ndaluar betimin ndaj Allahut përmes një krijese prej krijesave të Tij, si për shembull, kur dikush thotë: “Betohem për hir të filanit” ose “Për të drejtën e filanit”, ose “Të

³⁸⁴ “El Fikhu alal medhahibil erbe’ati”, vëll. 2, f. 75.

lutem për hir të filanit apo për të drejtën e tij". Sipas tyre, kjo konsiderohet një formë e kërkimit të ndërmjetësimit (tevessulit).

Atëherë, ejani bashkë me mua të shqyrtojmë këtë ndalim: a përputhet ai me praktikën e vazhdueshme të myslimanëve apo jo?

Para së gjithash, themi: Të betuarit me diçka tjetër, përveç Krijuesit, nuk konsiderohet shirk dhe as nuk e bën atë që bën betimin të jetë idhujtar, pasi tashmë kemi sqaruar më parë kriterin e shirkut dhe teuhidit. Çështja këtu është, vetëm nëse kjo është e lejueshme apo jo dhe për këtë themi: Nuk ka dyshim se Allahu i Madhëruar ka lavdëruar një grup njerëzish, duke thënë:

الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْتَقْفِينَ بِالْأَسْعَادِ

"Të durueshmit, të drejtët, të përkushtuarit, bamirësit dhe ata që kërkojnë falje në agim".³⁸⁵

Nëse një njeri, gjatë lutjes dhe përgjërimit të tij, thotë: "O Allah, të lutem për hir të atyre që kërkojnë falje në agim, fali mëkatet e mia", a ka kryer ai shirk? Përse një vepër e tillë duhet të quhet shirk?

Ti tashmë e ke mësuar kriterin e shirkut në adhurim dhe quhet shirk në adhurim, vetëm nëse personi që lutet beson në *uluhijetin dhe rububijetin* (në hyjninë) e atij që e thërret.

Atëherë, në rastin që përmendëm, a mos vallë ky person beson tek ata për të cilët betohet tek Allahu, ndonjë cilësi tjetër

³⁸⁵ Sure "Al Imran", ajeti 17.

përveç atyre që vetë Allahu ua ka përshkruar, kur thotë: “Ata që kërkojnë falje në agim”?

Shirku dhe teuhidi nuk varen nga mendimi ynë personal. Nuk na takon neve ta konsiderojmë një vepër si shirk dhe një tjetër si teuhid apo të quajmë dikë idhujtar e dikë tjetër njësues (muvahhid).

Kjo për shkak se Kur’ani ka përcaktuar në shumë vende kriterin real të shirkut dhe të teuhidit.

Idhujtar (mushrik) është ai që Allahu e përshkruan me fjalët:

وَإِذَا دُكِّرَ اللَّهُ وَحْدَهُ اشْتَمَزَتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَإِذَا ذُكِرَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ

“Kur përmendet vetëm Allahu, zemrat e atyre që nuk besojnë në Jetën Tjetër ndiejnë neveri; por, kur përmenden të tjerë përveç Tij, ata menjëherë gëzohen”.³⁸⁶

Mushrik është, gjithashtu, ai që përshkruhet në Kur’an me fjalët:

إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ * وَيَقُولُونَ إِنَّا لَنَارْكُوا إِلَهَيْنَا لِشَاعِرٍ مَجْنُونٍ

“Ata, kur u thuhej ‘nuk ka zot tjetër përveç Allahut’, bëheshin mendjemëdhenj. Dhe thoshin: ‘A do t’i lëmë zotat tanë për një poet të marrë?’”³⁸⁷

A është e drejtë që t’i krahasojmë ata që betohen në më të mirët e krijesave të Allahut, me ata që Allahu i ka përshkruar në ajetet e mësipërme?

³⁸⁶ Sure “Ez Zumer”, ajeti 45.

³⁸⁷ Sure “Saffat,” ajetet 35 -36.

Nëse është e qartë se betimi ndaj Allahut, për hir të dikujt, nuk është shirk sipas standardit të përcaktuar nga Kur'ani, atëherë le ta shqyrtojmë çështjen edhe në dritën e haditheve të Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

Është transmetuar nga Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) se ai mësoi një të verbër të thoshte: “O Allah, të lutem dhe drejtohem tek Ti përmes Profetit Tënd, Muhamedit, Profetit të mëshirës”.³⁸⁸

Gjithashtu, Ebu Seid El Khudri transmeton se Profeti Muhamed (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) thoshte: “O Allah, të lutem për hir të atyre që të kërkojnë dhe të lus për hir të ecjes sime (drejt xhamisë)”.³⁸⁹

Mbetet të përmendim se ata e kundërshtojnë këtë çështje, duke thënë se askush nuk ka të drejtë mbi Allahun dhe thonë: “Të kërkoksh diçka për hir të një krijese, nuk lejohet, sepse krijesa nuk ka asnjë të drejtë ndaj Krijuesit”.

Përgjigjja është: Kjo është e saktë, vetëm nëse Allahu nuk ia ka bërë vetë detyrim vetes së Tij, që të japë të drejtë dikujt, por Ai e ka bërë këtë, siç thotë:

وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ

³⁸⁸ “Sunen Ibn Maxha”, vëll. 1, f. 441; “Musned Ahmed”, vëll. 4, f. 138 dhe burime të tjera.

³⁸⁹ “Sunen Ibn Maxha”, vëll. 1, f. 261–262; “Musned Ahmed”, vëll. 3, f. 2.

“Dhe është detyrë e Jona ndihma e besimtarëve”.³⁹⁰

وَعَدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ

“(Ky është) premtim i Tij i drejtë në Teurat dhe në Inxhil”.³⁹¹

كَذَلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنَاجِ الْمُؤْمِنِينَ

“Po kështu, ishte detyrë për Ne që t’i shpëtojmë besimtarët”.³⁹²

إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ

“Pendimi i pranohet prej Allahut, vetëm për ata që bëjnë të keqen nga padituria”.³⁹³

Në një hadith thuhet: “Është e drejtë mbi Allahun, që të ndihmojë atë që martohet, duke kërkuar pastërti nga ajo që Allahu e ka ndaluar”.³⁹⁴

I Dërguari i Allahut (*Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka thënë: “Tre persona kanë të drejtë (ndihmë) mbi Allahun: luftëtari në rrugë të Allahut...”³⁹⁵

“A e di ti, cila është e drejta e robërve ndaj Allahut...?”³⁹⁶

³⁹⁰ Sure “Er Rrum”, ajeti 47.

³⁹¹ Sure “Et Teube”, ajeti 111.

³⁹² Sure “Junus”, ajeti 103.

³⁹³ Sure “En Nisa”, ajeti 17.

³⁹⁴ “El Xhami’u Es Sagjir” i Imam Sujutit, vëll. 2, f. 33.

³⁹⁵ “Sunen Ibn Maxha”, vëll. 2, f. 841.

³⁹⁶ “En Nihaje” i Ibn Ethijr, Lënda “Hakun”.

Nga kjo analizë bëhet e qartë se as betimi me diçka tjetër, përveç Allahut e as kërkimi përmes një krijese, nuk kanë lidhje me shirkun.

Përkundrazi, kjo nuk del nga rrethi i nderimit dhe respektit dhe jo çdo formë madhërimi apo nderimi, veçanërisht ndaj atyre që Allahu i ka madhëruar e nderuar, quhet shirk.

Hadithet e transmetuara dëshmojnë më tej për lejueshmërinë dhe ligjshmërinë e kësaj çështjeje.

E çfarë mbetet pas së vërtetës, përveç humbjes?

Kjo ishte pjesa e fundit që dëshiruam të paraqesim në këtë mesazh, lidhur me kriterin e teuhidit dhe shirkut në Kur'anin famëlartë, duke shpresuar që Allahu t'u sjellë dobi myslimanëve nëpërmjet saj dhe të jetë një hap në rrugën e unitetit të tyre dhe afrimit të shkollave të ndryshme islame.

Lusim Allahun që t'u dhurojë atyre unitetin e fjalës, ashtu siç u ka dhënë fjalën e teuhidit (besimit në Një Zot).

Fjala jonë e fundit është: Falënderimi i qoftë Allahut, Zotit të botëve!

Përkthimi i librit në gjuhën shqipe përfundoi, më 25.04.2025 - 25 Sheval 1446 hixhri, dita e përkujtimit të martirizimit të Imam Xhaferr Sadikut (Paqja qoftë mbi të!).

PËRMBAJTJA

SHTYTËSI PËR SHKRIMIN E KËTIJ LIBRI	5
FJALA E BOTUESIT	8
DIALOGU, ARMA E FORTË E MYSLIMANIT	8
Nivelet e monoteizmit (et teuhijd).....	17
Së pari: Monoteizmi në qenie (Teuhijdu edh dhati)	18
Së dyti: Monoteizmi në krijim (et teuhijdu fi el khalikijeh)	20
Së treti: Monoteizmi në hyjni dhe menaxhim	22
Së katërti: Teuhidi në legjislacion dhe ligjënie	36
Së pesti: Teuhidi në bindje	39
Së gjashti: Teuhidi në sundim (el hakamijeh)	41
Së shtati: Teuhidi në adhurim	44
KAPITULLI I PARË	46
DHJETË PREMISA TË NEVOJSHME	46
Premisa e parë- Refuzimi i shirkut është thelbi i thirrjes së	
Profetëve.....	47
Premisa e dytë - Fillea e shirkut dhe idhujtarisë.....	49
Premisa e tretë- Përkufizimi i monoteizmit në adhurim për	
Allahun e Lartësuar	54
Premisa e katërt- Shtysat e shirkut në adhurim	56
a) Besimi në shumësinë e krijuesit.....	56
b) Përfytyrimi i largësisë së Krijuesit nga krijesa	57
c- Delegimi i rregullimit të perënditë e vogla	59
Premisa e pestë: Shpjegimi i teuhidit të uluhijes dhe rububijes	65
Premisa e gjashtë - A është adhurimi nënshtrim absolut apo është	
nderim?	68

Premisa e shtatë: Nënshtrimi absolut nuk është adhurim	70
Premisa e tetë: Dallimi midis kuptimit të vërtetë dhe atij figurativ	79
Premisa e nëntë: A e bën urdhri i Allahut shirkun të mos jetë shirk?	84
Premisa e dhjetë: Kuptimi i “el uluhijetu”	88
A është “ilah (الله)” me kuptimin e të adhuruarit?	96
Kuptimi i fjalës “rabbun” dhe “rububijetun”	104
Përfundimi i këtij studimi:	119
KAPITULLI I DYTË	122
PËRCAKTIMI I REALITETIT TË ADHURIMIT	122
Tri përkufizimet e adhurimit	124
Përkufizimi i parë	124
Pyetje dhe përgjigje	129
Shembuj për të ilustruar këtë qasje	131
Përkufizimi i dytë	133
Burimet e llojeve të vërteta të zotërimit	134
1. Zotërimi për shkak të të qenit krijues	134
2. Zotërimi për shkak të furnizimit, dhënies së jetës dhe vdekjes	135
3. Zotërimi për shkak të faljes dhe ndërmjetësimit (shefaatit)	136
Përkufizimi i tretë	139
Shpjegim	141
Çfarë nënkuptohet me “tefvid” (delegimi i çështjeve te Zoti)?	143
Ne dhe autori i tefsirit “El Menar”	156
1) Ndërmjetësimi (Teuesuli) me Profetët dhe të afërmit e Allahut për plotësimin e nevojave dhe arritjen e kërkesave:	160

2) Kërkimi i ndërmjetësimit (shefatit) nga njerëzit e mirë, të cilëve u është miratuar ndërmjetësimi, sipas Kur'anit dhe Sunetit të saktë.....	161
3) Nderimi përpara të dashurve të Allahut, varreve të tyre dhe përjetësimi i kujtimeve të tyre	162
4) Kërkimi i ndihmës nga të dashurit e Allahut	163
5) Kërkimi i shërimit nga të dashurit e Allahut.....	164
6) Besimet e arabëve në kohën e injorancës dhe të paganizmit	166
a- Adhuruesit e tempujve.....	166
b- Adhuruesit e formave të trupave qiellorë.....	167
c- Besimet e arabëve në kohën e injorancës (xhahilijetit)	167
Kujt i referohen këto ajete?	170
KAPITULLI I TRETË	180
VEHABITËT DHE KONCEPTET E MONOTEIZMIT DHE TË SHIRKUT.....	180
1- A është besimi në fuqinë e fshehtë të dikujt tjetër, përveç Allahut, kriter i teuhidit dhe shirkut?	181
Profeti Jusuf dhe autoriteti i padukshëm (i fshehtë).....	186
Profeti Musa dhe autoriteti mbi universin	188
Sulejmani dhe autoriteti i padukshëm.....	190
Profeti Sulejman dhe autoriteti mbi krijimin (universin).....	193
Profeti Isa dhe autoriteti i padukshëm	195
Thënie të tjera të Meududit	204
Plotësim	210
2- A është natyrshmëria ose mbinatyrshmëria e shkakut kriteri i teuhidit dhe shirkut?	212
Dëshmia e Kur'anit	216
Të ndërmjetësosh përmes shkaqeve jonatyrore.....	220

3- A hyjnë jeta dhe vdekja në konceptet e teuhidit (njësimit të Zotit) dhe shirkut (idhujtarisë)?	226
4- A janë aftësia dhe paaftësia kufij për teuhidin dhe shirkun? ..	235
Diskutimi i këtij mendimi	237
5- A është kërkimi i gjërave të mbinatyrshme një kufi për shirkun?	242
KAPITULLI I KATËRT	247
BESIMET E VEHABITËVE	247
Ndjeshmëria në pranimin e Islamit	249
DHJETË ÇËSHTJE	259
Çështja e parë: A është shirk (idhujtari), të kërkosh shërim nga dikush tjetër, përveç Allahut të Lartësuar?	259
Çështja e dytë: A është shirk (idhujtari), kërkimi i ndërmjetësimit (shefeatit) nga dikush tjetër, përveç Allahut të Lartësuar?	264
Vehabizmi dhe kërkimi i ndërmjetësimit (shefeatit)	268
Çështja e tretë: A është kërkimi i ndihmës nga dikush tjetër, përveç Allahut, një formë shirku (idhujtarie)?	286
Me autorin e tefsirit “El Menar”, në komentimin e kufizimit të kërkimit të ndihmës	287
Kritika e një mendimi të tretë	297
Çështja e katërt: A është adhurim lutja drejtuar njerëzve të mirë?	300
Pyetje dhe përgjigje	312
Përmbledhje e studimit	314
Çështja e pestë: A është idhujtari madhërimi i të dashurve të Zotit dhe përkujtimi i kujtimeve të tyre?	316
A- Organizimi i përkujtimit të Profetit Muhamed (Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!) për ta madhëruar atë	319

B- Organizimi i përkujtimit është lartësimi i përmendjes së Profetit Muhamed (Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)	323
C- Zbritja e sofrës qiellore dhe shpallja e saj si festë	324
Çështja e gjashtë: A është shirk (idhujtari) të kërkossh bekim nga gjurmët e Profetit Muhamed (Paqja dhe bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!) dhe të evlijave?	326
Çështja e shtatë: Ndërtimi mbi varret	332
Vehabitët dhe transmetimi i Ibn Hejaxhit	337
Çështja e tetë: Vizita e varrezave	351
Çështja e nëntë: Namazi te varret	360
Çështja e dhjetë: Betimi në diçka tjetër, përveç Allahut të Madhëruar dhe betimi i Tij për krijesat apo për të drejtën që ato kanë ndaj Tij.....	364
Aspekti i parë - Betimi në diçka tjetër, përveç Allahut të Madhëruar.....	364
Apekti i dytë- Të betuarit mbi një krijesë ose mbi të drejtën e saj.....	370
PËRMBAJTJA	376

اسم الكتاب: التوحيد و الشرك في القرآن الكريم

تأليف: الشيخ جعفر سبحاني

مترجم: الشيخ ولنت (عباس) مريا

التصحيح الادبي: يريدا كولا

التصحيح اللغوي: صبريه فزا

الغلاف و الإخراج النهائي: صبريه فزا

الناشر: جمعيت نسيم

تيرانا: 2025